

It goes Dr. Horvath Gera. Nemzeti Múzeum.
Szeged és a szegedi a szegedi.

20

Bücher

KABARD NYELVTAN.
Grammatica Cabardica.
(Könyomat:Lithogr.)

Kabard nyelv-tan.

Írtai:

D. Szentkatolnai Pálint Gébor,
Kolozsvári egyetemi tanár.

Grammatica Labar- dica.

(Sive Lingua progeniei Hunno-
rum Chazarici et Utiguri dicto-
rum:)

815-189

M. N. MŰZÉUM KÖNYVTÁRA
II. Nyomt. Növedéknapló
1901 év 177 sz.

Előszó.

A kabard nyelv az én forrástanulmányom szerint a történeti Utige-t /ma Adige-t/ kinn törzs nyelvénél kelteivel és olyan szoros rokonsági viszonyban, hogy mind a kettőt egy ősi turáni nyelv két főnyelvjárásiának vehetjük.

A kabard nyelv fontosságát én P. von Erckert, orosz hadvezérnek » die Sprachen des Kaukasischen Stammes « című művében pillantottam meg. Valamivel több tudomást szerettem az adighe-kabard /: čə-rü-k'e-s földvégén nékelő, cserkez / két testvér nyelvről Odessában A. V. Starčevskij » Kaukasisch Tolmač /: Kavkazskij Tolmač / « című műve által. Gyarapodott abbéli ismeretem Aghir Kanamrat, cserkez hadnagy által, a ki tíz napig /: 1895.-ben /: a Kuba folyó vizében vesztőnk volt.

Galcsikban, a kabardok fővárosában, Hanna Mahmudovi Tsalak /: oroszosan: Tsalak Hannov Mahmudovič /: városi tanító megajánlódékott a régi Katarçogo /: oroszosan: Akarsukin /: kabard főjelelni családból származó tiplős kabardnak, Kaxi Akarsukinnak kabard

ábécés könyvével /: gabardéj Aligbe /: A jó-
akarati kabard tanító rövid ott létünk
alatt nem tudta számonra megke-
teni az Ataszukin által 1865-ben Tif-
lisben kiadott Tos-rë-qo-epos töredékét,
sem ugyanazon szerzőnek /: 1867-ben
Tiflisben megjelent /: népies természet-
tudományi értekezések kabard nyelven:
»a levegőről és vízről«, sem követőjének:
Sardlanov-nak »A Mohammed val-
lási törvényei« című kabard művét.

Mindereket megelőzte Toroe-Mog-
mov /: kabard magyarosan Mogmo Toroe
Bekmurza /: a buzgó kabard tudós, a ki
az adlighe-kabard népragyományok
gyűjteményén kívül első szerkesztett
1841-ben egy kabard nyelvtant, a mely
azonban, mint kézirat veszett el.

Magát az adlighe nyelvet lege-
lőbb Lülje ismerette 1846-ban Oolessában
megjelent hiszletével, a melyet át-
mintsem Tiflisben Dr. L. Lopatinskiy
kaukázusi tanfelügyelő szivessége foly-
tán, de bizony nem sok haszonnal.
Megpróbálkozott az adlighe/serhesz /:
nyelvet Dr. L. Doerwe angol tudós:
»A Dictionary of the Circassian Language,

London 1854. « című művében, a melyben az adighi nyelv hangjait arab és latin betűkkel írta át. Hát bizony ezen angol-adighi-török és adighi-angol-török szóár legnagyobb része csupán talány úgy, hogy abból senki, de senki sem képes fogalmat szerezni magának az adighi nyelvről, mert szerzőnk az adighi nyelvtanról fogalma sem volt.

Ehként a kabard nyelvről is az 1864-5-ös évi Könyvtári hivatalos kiadvány után a Kaukázusban visszatérő adighi történetek nyelvről való ismereteket Dr. L. Lopaszinski, kaukázusi tanfelügyelő burgózájának közönlétjébe. «A Tifliszben megjelenő Kaukázusi néprajzi és nyelvészeti anyaggyűjtemény» Xb. kötetében adott egy igen rövid kabard nyelvtant, egy orosz-kabard szóárt kabard művelővel, sugyain abban adta Iszigo, Pci-badino, Asemov és Ailade hősmónói, Tszanogo két festőjéről és a brievei üsközeiről szóló emléket. A Xb. kötetében köztölt 5. darab kabard, 6. darab adighi elbeszélést és két adighi emléket. A

XXV. kötetben adott 14. darab kabard éneket és dalt és 13. éneket az adighi nyelvjáráásokból.

A Zboriuk XXVI. kötetében van 626. adighi-kabard hőzmondást, 150 adighi talány, 83. tétel az adighi néphitből és egyéb folklóriai töredékekből, amelyek, valamint a fentebbi nyelvanyag nagy részét is Torrbier Págo, fiatal, tanult kabard gyűjtötte. Hőzbevetve meg kell említenem, hogy a kabard ember általában adighi nyelvről, adighi viselésről, adighi szokásokról beszél éppen így, mint a székely, a ki magyarul beszél és nem székelyül.

Érdekmondások a Zboriuk-ban:

»adighi hőzmondások«, holott nagy része a kabardoktól származik.

Kindsonen hőzesséket S. L. Lopatinshy, lafeliigyző volt író és megérdemelt és pedig a három usóbbik munkám hőzben kioldóte el Tifliszből. Eléggé szígyentem, hogy szivességet e művem primitív könyvnyomatos példányával kell viszonzanom. No de levélben megnyugtatom, hogy a büszke Magyarországon van könyvnyomda is és hogy a

Budapesti Akadémiánál pincéjében van
sok szép nyomata finn, lapp, cseves,
cseremis, vogul, osztjáke stb. nyelvtan
és szótár, minthogy azokat nem kel-
lett a szerzőknek saját költségükön
kiszármazni. Ki sehet arról, hogy a hon-
foglaló öök kanakassai maradvékai-
nak nyelvét tárgyaló nem akadémiai
képes s így a szerzőnek kellett azt
napfényre hozatni így, a hogy le-
hetett?

En a Dr. L. Lopatinsky által hasz-
nált orosz-latin átirással így bán-
tam el, mint egykor Hyminsky
orosz-latín átirásával, tudniillik a
latin-görög abécéből használtam az
adigitis-kabard nyelv 56 hangjának
átirására a körkörös segédjegyek-
kel. Nyelvtanom alapját azonban
főképp az orosz-kabard szótár és
Araszkhin hőnyveszkéje képezi a-
zért, mert a főnlebb elszármaztalt
kabard szövegek nincsenek a
kellő kritikával írva, a min nem üt-
közhetni meg, tudva azt, hogy az ille-
zőknek se kabard nyelvtan, se szótár
nem áll rendelkezésükre. Ugyan ho-
gyan néznének ki olyan széles -

magyar népi nyelvű szövege, a melyet
tanulatlan emberek után ismő-
nak le olyanok, a kik magyar nyelv-
tant nem tanultak, s magyar szó-
lást nem láttak?

De azért eme szövege becses
kincsek mind a szótár, mind a
nyelvtan bővítésére, mert noha ita-
rságunk könyvtárája, a melyet báró
Uslárnak, a kaukázusi nyelvok bursó
tanulmányozójának írtatása
után szerkesztett, elég gazdag tartal-
mú, mégis több nyelvtani szabály
megállapítására a népi nyelvű szöve-
gek is jó szolgálataot tettek, a mint
az idézett példák mutatják.

Kolozsvárt 1900.

a szerző.

Hangtan.

1.5. A kabard nyelvhangok.

1, az önhangok /: dauç, xi'axer /:

Torokönhangok: α , α' [$\tilde{\alpha}\alpha$], $\hat{\alpha}$ | σ , σ' ($\hat{\sigma}\sigma$) |

\ddot{u} , u , u' ($\ddot{u}u$), \hat{u} v. \hat{u} | \ddot{i} , i' ($\ddot{i}i$)

Ínyönhangok: \ddot{e} (\ddot{a}) | \check{e} , e , e' ($\check{e}e$) | — |
 \ddot{i} , i' ($\ddot{i}i$).

2, lehentések:

' vagy h / " (arab 'ain).

3, a torok mássalhangok /: dauç, xi'axer /:

gyengék: g , g' , j , j'

kemények: $\left\{ \begin{array}{l} h, h', x, x' \\ k, k', q, q' \end{array} \right.$

4, az ajakmássalhangok:

gyengék: b , v } m

kemények: p , f }

5, a fogmássalhangok:

kemények: t , t' , c , s , \check{s} , \check{c} ($\check{s}j$) } n

gyengék: d , j , x , \check{x} , \check{x}' , \check{j} }

összetettei: t-l, tl', t-h, t-s (t-sz).

6. a nyelvnyássalhangzókat:
j, l, r.

7. Észereint a kabard nyelvben, bele-
számítva az 'a (ăa), 'e (ĕe), 'i (ïi),
'î (îî), 'o (öö), 'u (üu) félkészenhang-
zókat, meg az ě, ü kiegészítőhang-
zókat. 56 nyelvhangot vehetni föl, nem szá-
mítva a magyar, tanul és koreai
nyelvekben is ismeretes nyomtatékos
vagy hettörött dd, ff, gg, jj, kk, ll,
nn, pp, ss, šš, xx, žž másállhangzó-
kat.

Quidva ait, hogy az emberi hal-
lás individualis valami s így a nyelv-
hangok egyetemes értelmezéséről
szó sem lehet: azért az áolighe-kabard
nyelvhangok erre kifejezéseit csale
megközelítőként vehetni.

2. §. A kiejtés.

A fentebbi betűk közül csale a kö-
veszekék szólnak magyarul: 1. az i al- vagy törőhangű i, a mely
sok türáni nyelvől kivesztett, a ma-
gyarban a híd, csik, bír stb. szók-

ban maradt meg, de a török, orosz és oláh nyelvben hallható sorokból való kiejtése a magyarban nincs meg.

2, a "j" az arab "ain" sorok hehentes kiejtésére szolgál s az "aqil / elme /" szó kiejtése "ä" alkül, megszakított illeszhangzóval.

3, a négy "g" hang alapja a magyar "g".
És pedig az elv "g" e, i, ü előtt "gj" kiejtésű, a 2. ik "g" azonos hangja s a "g" a írás art mutatja, hogy a "ge-a" -ból keletkezett "g'a-ne" /: » ge-nye, gunya / "ge-n, gi-n" » alakot, ölt /. A görög "g" annyi mint "gyöngy" "g-h", a "j" pedig erős "g-h": "pa-ge-n" (V po-h, pu-h » poh-ad, dagad « /, "j'a-t-in" (V ha-d' ma » ha-gy « /.

4, a négy "h" hang közül a "h" erősebb, mint a "h" (vagy "h") hehentes: "h'a-ge-t" (agár » eb, a mely két, hív «). A görög "x" (k-h) e, i előtt mindig "khj" kiejtésű, a "x'a" szótag "x'e-a" -ból keletkezett s így "khj'a" kiejtésű: "x'a-de-t" (kötött vagy a levitt tr-i » kert « adighe: "x'a-te-t"). A "x" a legerősebb sorok hehentes ("x, x") "x'u-ž-in" (gyözni).

5, a négy "k" hang alapja a magyar "k".
Az "t-s" "k": o, ɔ, u, ʉ előtt magyar "k"; e, i, ü előtt mindig "kj"; a "k'a" szótag

ke-a-ból való és kja kiejtésű; a k'ol szótag kjēd értelmű, a szóvégi k' pedig annyi mint kjē: k'o-n /kelni, köl-ni/, xe-k'u-n (ex-ok = exve-o-k-ile). k'e-n (kjēen »játékosont«), xe-k'ō (xe-kjē-ō »belekele«) ċ'e-k' (ċe-kj-ē »csik-kany«). A q az arab kaf azaz erős k, a q' pedig ennek lehentéses alakja: qo, qe, qü (ki, kü-l), q'o (Vko-ca, kon-ol, qö-lye »disznó«).

6./ a t' a kemény t lágyulása tj, ty kiejtés-sel, de úgy látszik nem általános, mert te-t (valaminek te-te-je, felsője, főnöke/, míg te-s-ir (t'e-s-ir setajén síkkel, rajta ül.).

7./ az s = magy. sz, az š magyar s (angol s i). A ċ az š-nak jégitett selyp mása (šj).

8./ a ž = d-x, a ž' = magyar xs, (francia j); ž' ugyanannak j'-silett vagy selyp mása: ž'ē ē ž'ž'ē (žje, szá, szá-j:). A ž = d-s vagy d xs (angol j).

9./ a t-l vegyhang, ma egy tlik-nak nevezhető sajátosságos hang, a mit azonban nem lehet kiejteni, mert a lab. t-la-qo (Vd'al-q ma: gyalog) szót minden magyar ember tudja utánozni. E-receptileg a t és l hangok összecsapása a körben volt e, a, i rövidlönhangzók elejésével.

10, a t-hi a t és h, a t-s a t és s (sz) más-salhangzók összecsapása és nem tágszerű-
pülek.

3. §. A hangsúly.

Az, a mit F. L. Lopratinsky a ka-
barol hangsúlyra nézve öt tételbe foglalt,
szerintem így összegezhető, hogy a fő-
hangsúly a kabarol nyelvben a szóson
van, s az sem az elététes igekötőnyitó, s
sem a képzők, sem a ragok, onnan el
nem mozdulják és a főhangzóhoz köves-
kező hosszú önhangzó is csak gyöngyíti azt.
ĉ'ā-le (cselék test = cselé-d, gyémánt),
ĉe-g'ā-ĉe (le-keselő-s = hős, vitéz), tla-j'ū-n
(te-kin-t), ĉe-g'ā-ĉe-xe (hősök), xe, ĉü-h'ū-
k'e-go (egymást öklelve, ölvé), mō xe-r-ik'
/a hold is); xü-tla-j'ū-ā-r (az a ki sekin-
te) stb.

Fő az islegen szókra nézve is ez áll,
mert különben miért csinált volna a
kabarol nyelv az arab Ĥamâm (fűző),
Ĥalâl (megengedett, nem tilos) stb. ala-
kából Ĥamem, Ĥalel alakokat?

Végre tudva azt, hogy a kabarol
nyelvben az eredeti szó mind egytagú-

ak, mint a kínai nyelvben, „art kell
következtetniük, hogy az oronos ala-
kú egytagú szókat olyan torzusok
különböztették meg, mint a minőket
a kínai nyelv a sole oronos alakú egy-
tagú szók megkülönböztetésére ma is
használ (nyelvjárások szerint 4-6-ot),
midőn az egytagú szók egyikét egyen-
lő torussal, a másikat kérelő, a 3-át
felelő, a 4-ikét fölkialló stb. torussal
ejti ki. A kabard szótárban én szá-
mokkal különböztettem meg az egy-
alakú egytagú szókat így:

I. se-n, si-n (széncsedik, ég)

II. se-n, si-n (bi-re-g)

III. se-n, si-n (se-t, ét)

IV. se-n, si-n (sze-l, szilakol)

V. se-n, si-n (szé-k-el)

VI. se-n, si-n (szó-t, vet.).

NB. Valjon nem ilyen kínai torus
maradványai az egy szótagúságot
szerező székely nyelvjárások néme-
lyikében még hallható inekelő kiej-
tés, a mit gymnasia koromban
úgy szerellünk gúnyolni!!

4. §. A kabard hangtörlet keletkezéséről.

A türáni hangtan első szabálya, hogy egynél több mássalhangzó se szó, se szótagot nem képezhet, a miért is az őnya nyelvekben annyira keletkezett kt, kl, pt, tr, skt stb. mássalhangzók sorlá: a eredeti türáni szóban nem fordulhat elő, s ha ilyen hangsorlá:os szó türáni nyelvbe kerül, az érdekenyebb nyelv vagy önhang előtété, vagy egyik mássalhangzó elejtése által segít a hangsorlá:son:

Arya alale	Krisztus,	türáni:	Krisztus	Szék.
	Klára	"	Kalára	isl.
	Klarinet	"	Kalánét	isl.
	Brassó	"	Barassó	isl.
	Iskola	"	Iskola	isl.
	Schwarz úr	"	Kuarc úr	isl.
orosz:	Knüt / ostor /	"	k'énut	kabard
	gruvenka / régi font /	"	gerunk'e	isl.

De minthogy minden nyelv rövidítésre törekszik, a legérdekenyebb türáni nyelvben is megfordé:nik, hogy rövid önhangzó elejtésével két mássalhangzó kerül össze, pl. a különben

évékeny japán nyelvben a rendes
fi-to, hi-to (/: fičko, ember), shi-to (alatt)
alakok a kiesésben f'to, h'to, sh'to
alakokra vonódnak össze.

Tudjuk, hogy a mai magyar
b-ringat (be-ringat), ajánlva,
puz-sza (kab. breguátle) alakok
nem eredetiek, valamint az apja
(apa-ja), any-ja (anyá-ja), ecse
(ecse-je) stb. alakok sem.

A mai mongol népnyelvi:
bäxpišib (pro baxpu-biši-bi nem bi-
rom) alak sem.

Érett az irástalan kabar nyelv
szavainak mai alakja csak azt
lepheti meg, a ki nem tudja, hogy
minden eredeti kabar szó olyan
egytágú, a mely csak egy más-
hangzóval kezdődik és n más-
sahangzóval vagy önhangzóval
végződik, s hogy minden más
alak összetét, ragozás és összerán-
tás által keletkezik. Pl. a x-ra-zri
hét szórag: xe-rí-ja-zí-rí (/: egymás-
ra szóragokra = egymásra szótlakra
hőveszköze) öt szóragból állott szó.

Érett a székely fala-bo-t
/: Hammerschuh/ és magyar tu-li

baasa- + /maola- + /s b. szóke alakja eredetibb,
mint a kabard tle-fi- +, sla-fi- + (: ggu-
slafir, herék kösö), t-li (: tür-pir = vér-piros),
bri-u- + (sárm-ütö = repülő = madár:) s b. szó-
ke; azonban az elemzés csak a kabard
nyelv által lehetséges.

5. §. Az önhangzók változása.

Az önhangzók változása rendszeres és rendet-
len. A rendszeres változásnak több sote van:

1, az elsőt az, mielőtt a szavai nyelve
csaknem mindenütt a széllet hang-
rend (harmonia vocalis) kedvéért szó-
összetétel a két alkassá különbség
önhangzók egyoszlályává válik:

me-ü- + -tia helyett lesz ma-ü + -tia (első-
gyám, elsői isten v. istennő)

de- + -tia h. da- + -tia (együtt hülözö = ta-
mul udan - bi-Randa : test-vér.

Ugyanakkor a hangrendnek tulajdo-
nisztalni, hogy csaknem minden ka-
bard igeszónak a Magyar és Magyar
mintájára torok- és önönhangzók

két alakja van: ħe-n, ħi-n (Töcöl,
cen-ál, csinál); - ħen, ħin (o-son, u-san);
be-ni-n, ba-ni-n, belo ragad); de- + -tia

tladen (szalad) stb. Hasonló a gabarolaj és geberolaj (kabardli, kabard) nemzetén.

2. második eset az, mielőtt a japán nyelv módjára az összetételnél az első rész vég e-je a-ra változik: pl. japán kan-a-mizu (pro kane + mizu: érc-víz = kényszer), aka-gane (ake-gane + véc + écs = réz), kabard: luna-fe (pro hune-fe = honfő, ház-fő, gazdai; rendelkezés, parancs), bŕa-ble (bŕe-ble ajtó-fél), na-pe (nne + pe szem + ott = ott-ca), lejuna-kő (lejune + kő: haló-szoba járó = nők után szaladó), je fa-ké (je fe-ké: ivó vég = ivásra), jeŕa-ké: (jeŕe + ké: evő-vég = evésre), ŕŕa-te (ŕŕe + te, tej-telő = tejfől).

NTB. A logikával sokszor nem lörö-dő nyelvhasználat az o, u végű szók összetételénél gyakran körbeírja egy a-t a fentebbi használat analógiájára; pl. jo-a-be ű. ju-a-be (jo + be, hő + bű = heves, heves).

3. harmadik eset az, mielőtt az o végűt a járulékos i, iki, ik' (és, is) kötszó-val uj, ujk' alakot kap: xex-ŕa-guj (pro xex-ŕa-go-i szét szorva is).

4. mielőtt az összetett szóknál a birtok-mutató ji (ja, je) a vég o-val uj-ra - ŕl.-

a vég e-vel, i- és a-vel i-re vonódók össze:
 qust' (pro qo ji t'u: hölyök kelhő-je = két
 fiú); - riŋ (pro nre-ji-xi néző hat-ja =
 hat szem); - ŋiç (pro ŋe-ji çü or három-
 ja = három or); - xiv (pro xi-ji-vi: víz
 borju-ja = bival); - çhiç (pro çha ji çü :
 fejháromja: háromfej) stb. -

5, a xi (xiü, xiv, maga, magát/ visszabra-
 tó névmás és a qü (hi), çü (ott) igekirányí-
 tók i-ja a személyes névmás u, u, ue
 (te, ön) előtt rendszeren o-ra változik:
 ue-xo (xi)-u-slaŋu (te magadot látod);
 ŋungem xi-ço-u-slaŋu, a sikerén magad
 ott látsz = a sikerén magadot látsz!;
 qo-u-ŋilç' (pro qi-u-ŋilç' befordult eszű
 vagy, de qi-xo-ŋilç' én befordult eszű
 vagyok). -

6, az önhangzók rendszeren változása az, mi-
 dőn az önhangzók minden ok nélkül egy-
 más közt változnak, a mint az minden
 néprnyelvben gyakori eset: bŋé, bŋi (csésze,
 talp. szarúcsésze), xoabe, quabe (hev, hő), goale,
 quale (madár cf. gólya), diŋuŋ, duŋuŋ
 (farkas), çela-çe (pro çale-çe nagyon fiatal),
 tle-goarŋe, tle-quarŋe (talp + gáncs, = térd =
 láb-hajlás Ad. sla-ŋanŋ is.), tla-ŋu-n,
 tle-ŋun (te-lén-t = néz, lát), vi-m-vej,
 van-vej (borju-bűség = morha-trágya) stb. -

6. §. Önhangzók elcsúszása.

Az önhangzók elcsúszása is rendszeres és rendszeretlen. Az önhangzó rendszeres elcsúszásának helye van a követhető esetekben:

1. mislőn az *i*, *u* végű egytagú fő-, számv-, és melléknév a főnév után csapódva, mint annak birtoka, sajátága arxat egy szóba olvasd, emez egytagú szó végönhangzója elcsúszik: *axó-x'* (pro *axó + xxi* öreg nyájör), - *oxu-f'* (pro *oxu - fi* jó ügy, jó dolog), *tli-x'* (pro *tli + xxi* ősz dalica), - *to-č'* (pro *t'u + č'i* 2 x 10 = hú-sz), *peč'i-ku-x* (pro *peč'i-ku + xxi* tíz-en-egy) stb.

Hasonló önhangzó elcsúszás mutatkozik a mai magyar at-c (pro *ort-ca*: ort és száj), e-cs, ő-cs (pro *e-cse* kab. *ji č'e*, Ad. *e-č'e* valakinek a kisebbje), tö-l-gy (pro *te-j le gyü*, olyan test, a miből, a lej le-gyü) stb.

B. Ha az összetételt első része mássalhangzóval végződő, szintén követhető az *i*, *u* önhangzó jó:

max-i-thia (max + thia szőlő is lev),
nch-u-x' (ne, nch, nch + őz = öreg anizsy),
 2. elcsúszik az önhangzó a személynév -
 másképp végéről mindenképp, a midőn az
 ige valamiképp növekszik, tehát a

Œ - lehet jelenidőben kívül minőség:
so-t (pro so-tű én aszó, aszok) de s-tű-Œ
(aszó), stűriŒ (aszandok); s-pet-Œ (fo-
gyaszok, végig larszok, folytatok) mert
az Œ-es petűm igéből való.

Hymörögbedés miatt lesz ji-pe
tiarŒ iŒ-i (az szűbű is) helyett jipe
tiarŒ-i és naŒ-ö-pŒi-go (nagy bácsi
gyorsant) helyett naŒiŒi-go.

Hogy a szű növekedése folytán mily
gyakori az önhangzó elcsúszása a magyar
nyelvben, hangugratás, hanglölésnév
alatt, az elégé ismeretes: any-ja
(anya-ja), ap-ja (apa-ja), öcsö (öcs-
je), bokor-ok (bokorok) stb.

3. az önhangzó rendszerlen elcsúszása
okai is csak a szű megnyúlásainak
megakadályozása: Œ-nex-iŒe (Œi +
naŒ-i + Œe, sű nagy esztély = a hiszobok
test-vér, ecse szék.). -

7§. Önhangzó beolvadása.

Önhangzó beolvadásainak van
helye:

1. mielőtt a magyar a, e lapasztalati
multléprőnek megfelelő a (eredetileg
a távolra mutató a) előtt az igető

e, i, ü végénha ngxó'ja hosszú á-ba olvad,
a mit az e, i, ü előtt lágyult mássalhang-
zónak jés alakja is bizonyít:

-g'â (pro ge-a, hív-a, ge-n Vhé-r, hív),
tâ (ti-a, ad-a, ti-n: ad-ni), f'e-k'â
(föl-kél-è, f'e-k'én) stb.

Hasonló beolvadás van a japán
nyelvben, midőn a sě (tamul se-g-, kab.
č'e-n, č'ü-n csenél, csinál) igéből sri (pro
se-i) gerundium és s-uru (se-uru) proasdi-
cativus alak lesz, a mit az eseligi nyelv-
tanok nem írtettek.

Hasonló, de keményebb beolvadás
van a magyar vő'n, lő'n (ver-è-ön,
lev-è-ön) sziben.

2.) Midőn a magyar ja, je birtok- és
lárgymulató (vár-ja, ver-je) ragnak
habard leszése a je, ji, ja, a személynév-
mások és a č'i, de, te, f'e, xe, gi seb. igeirő-
nyitók után kerül: s-a-llaj'u (pro si-
ja-llaj'u én tekintő-jük, engem látnak),
mob'i xe-j'llaj'u (pro: x'i je: annak maga
tekintő-je = az magát lát-ja), -g'i-ž'-e-ž'a
(pro g'i-ž'i-je-ž'a hi szó járlo-ja = hi szó'ja),
q-e-č' (pro g'i-je-č' hi-csinálja, készít),
néhatikér x'illenn x'-a-x' (pro xe-ja-x',
a főnök a xsellőrségnek hi-fő'je
» kiválasztója = a főnököt a xsellőrek

válaszják), j-ane (pro ji ane, any-
ja pro anyá-já).

MB. A magyar vet-i a vöir-já
mellett vet-je helyett áll s ezt csak a
logikátlan gyakorlat szorította a
kötőmódra, ami a turáni nyelv-
ben eredetileg nem létezett, mert ha
vöir-já helyes, mind a két módban,
vet-je-nek is annak kellene lennie.

Hasonló beolvadás és összevo-
nás van a székhely ecscse (pro ecsc-je)
s az általános magyar aty-já (atyá-
ja) any-já (anyá-já) stb-ben.

8.3. A mássalhangzók vi- szonya az önhangzókhoz.

A hercegtény előzménye 731-e-
dike évében kelt éjszaki-mongolorsági
ó-török föliszt azt mutatja, hogy ama-
hún-székhely írásához hasonló rovastírás-
ban a torok és palatális önhangzók sze-
rűnt a legtöbb mássalhangzónak kü-
lönböző alakeje van. Valószínű tehát,
hogy a mongol-mandžu írás azon-
sajátsága, a mely szerűnt ugyana-
zon mássalhangzónak a torok

önhangrök elött más alakja van,
mint az iny-(palatalis)önhang-
rök elött, a kureáni nyelvnek régi
sajátsága.

Ezen régi sajáttság maradvói-
nyát mutatja a kabard nyelv, a
melyben c, c', g, g', k, k', s, s', x, x' más-
salhangrök o elött soha, a elött
pedig csak akkor állnak, a mielőtt
az â torokönhangzó a palatalis (e, i, ü)
önhangrök elnyelés, a mint föntebb
(4. §.) látható (g'â pro ge-a, x'âle pro
xeale, stb). A torok-mássalhangrök
meg rendesen csak a torok-önhang-
rök elött állnak; az i-t neutroli-
záló kell vennünk.

9. §. A mássalhangrök vi- szozása egymáshoz.

1, az ajakmássalhangrök. - A b, f, v
mássalhangrök viszonyosságát mutat-
ja a ve-j, fe-j, ba (bü, büség, piszok,
rossz) vi, vü, bbü (Vbojü, bi-ka, pü-csi,
bo-ci, bo-es, Vve, vuu Vbög, bö-dül) változat,
a mire több példából láthatni a kabard

és magyar szókifejezéséről.

A p, b, v váltakozás áru legelőbb példát láthatni a bi, vi, ü és b, p (1. vé- g 2. fél 2. fe- l) névrug- és igeközlőnél:

a- bi- gon- ol- ju, a- p- on- de- ju (a felé má- retig »addig, amíg«), - be- ji- r- u, pa- fo- r- u (po- h- ad, pu- h- ad = olaga- n), - v- i- o- r- u (felé áll, meg- áll) de te- p- i- o- n (vala- minek tetjén megáll).

A p és m rokonágára példa a pi'e (hely) és me, mü (jap. mi, ma place).

Az m és n versére példák: mü- ve (a mi nem olvas = kö, mert pu, jü kö' ére, az égő, olvasó) = mü- ve id. - A mü (ne- m) tagadó lára ne, nü (lila, ür) szó, ne- g' (ad. ne- če = ür- csináló = üres, semmi), a - ne- p- u- n (el- ne- m győ- n- semmisít), a ne + mü = magyar ne- m. A kab. urv- ie (ne- g' = talan, lehet) régi magyar inco, ma: nincs.

2.3. A torok másokkalhangról

váltakozása

Az erős hehezet (e) váltakozik a gyöngy h- val és igen sokszor minob

a hettő" cupra előlét: 'a, ha, a magyar
 tanul, japán lávatra mutató a; 'ue
 , huc, ue, (bol. wu, se, ön) jō-u-n,
 jō-hu-n, jō-u-n / ho-hü = felé kiált),
 'un, huc-n, u-n (omol, hull cf. xō-n,
 xu-n id.); 'u-k'-en, huk'-en, uk'-en
 (öklöl = ökl, hohéról) stb.

A h az orosz átirás szerint minde-
 niütt áll, a hol én erős heheretel hasz-
 náltam annak jelölésére, hogy a h
 vagy ' cupra előlét. A majol huc, majd
 'u alakú igeirányítól én mindenütt
 i (iü / ē-l) alakban adtam, mert ez
 helyesebb. A gyöngye heheretes h-t csak ab-
 bor tartottam meg, ha az igazolható
 mint pl. hure (hon, ház), a mely a
 jure (kunyó) gyengülése.

Ezen gyöngye h válsakozik az e-
 rős h-val: heh'-in és hēh'-in, qē-heh'-in
 (ki-ho-x, megöletex); válsakozik a
 j'-val: ha-qa-bx-en pro j'a-gabren
 (hagy ki-fel-szépülni = kitisztit).

A h² válsakozik a h, j², x² sorok-
 hangokkal: ha, ja (Vha-gy, megenged
 » to let « segédige); ho-t-in, jō-t-in
 (ho-tart, felétart = heres, talál), hu-th-en,
 xu-th-en (Vgyü-n, sikerül).

A x váltakozik a legerősebb x^e -vel,
 $xü, xü, xü$ (ke-ce = háló x^e -n, $xü$ -n köt).

A x^e váltakozik a x -vel és összehetél-
nél q -vel: $xü$ -n pro xu -n, xo -n (hagyt,
szíben), $xü$ -v-qu pro $xü$ -vi- $xü$ (híg bi-
ka = vizi bika = bivaly-bika).

A pe -tia (fel-hágo, növö) összehetéből lett
 $pxa, pñia, pñia$ (fa) szóban a x^e engra
hehered.

A q váltakozik h, x, j^e és q -val: qa -ü-
fej-in, $ña$ -ü-fej-in, $jñ$ -ü-fej-in (hagy
el-büvülni = szék elrontat), $çe$ - $jñ$ -p- $ç$ -
en pro $çe$ -gu-p- $ç$ en (le gyúha borán-t-
elfeled); $ñe$ -quañe pro $ñe$ quanñe (Ad.
 $ñe$ - $jñ$ -ñe, $ñe$ - $jñ$ -ñe = láb-hajlás = térd).

A qg helyett van egyszerű g : gu pro
 ggu (Ad. $ñu$ 1. kerek, $ñu$ 2. kő-csi).

A qg helyett áll az erekesebb k : koa -
 $bñe, kua$ - $bñe, gqua$ - $bñe$ (kocsinuk való
bő-szó-j = kapu).

A y -nek gyenge heheretes társa a
 j^e és az erős j^e -a y -n kívül leginkább
a h -val és x -vel váltakozik (cf. jau -
ce = hau ce = au ce főleg); jij -in, $jñ$ -in
(korhol), $jñ$ (hev, hé, hó: $jñ$ -maxo $ñe$ -
nap = nyár, $ñe$ - $jñ$ $ñe$ -hó = nap), $ñe$ -
 $ñe$ - $ñe$ (hé-gó-c = üx hely); $jñ$ - $ç$ és
 $ñe$ - $ç$ (kő-uj = új-kő = vas).

A k változhat a x - vel és q - val :
 cē-ku és cū-xu (csékely, kici), ku-dame
 és qo-dame (fa-szármag = faág, qo, qu
 japáni hi, ko assee), ka-ā-bebe-tien
 pro qa-ā-bebetien (hi + uj + babrál +
 vesz = megtapasogat).

A q előfordul g és k helyett: qu-b-
 xi-n pro qu-bxi-n (gyutka birsi = szív ég =
 haragra gyúl), cūku (csékely) és cū-qo-j
 (apróság, morosó), q-a, q-o, qu és ku
 diminutiv. képzők (magyar ka, ke,
 kö és tő-ly-ök).

A q' (q + h) változhat a kx - vel :
 q'o-dū-g' és kxo-dū-g' (: tenger + kö + vél-
 tül = feneketlenség).

3. a dentális mássalhangzó válto-
 zása egymás között:

A t és d változására példa a
 dde (mink) névmás d és t rövid alak-
 ja a rákövetkező mássalhangzó sze-
 rint: d-jötün (találanszint) és
 t-xo x'ün (nekiünk lesz). Továbbá a
 de és te (allativo-superlativus és superes-
 sivus) névmag és igekötő: de-k'oj-in
 (feljére kel = föl-mász), te-k'o-n (fel-
 jére kel = felülreemelked), te-gi-n (felő
 felé kel = föl-kel [magyar da-ga-n,
 de-ga-d, da-ga-d stb.]).

A c és s, t és c és c, s, ɕ változását mutatják: c'ü-p-t-l és se-p-t-l (xin fő-tuli = piroultó), c'ü-lu és tē-lu (csaké-ly), c'ü-sü-n, t'ü-sü-n, ɕü-sün (csü-csü-l = le-szélcel, leül), p'ce (pe-ce = nedv), p-sü (vi-z), p'a-ɕe (pro-cso-ly-a-szerű) stb.

A c, s, és x változók, mert a c és s két önhangzó közt, meg lágy mássalhangzók előtt szorol x-re lágyulni: sū-sū-n, xō-co-ög) de k'e-xix-in (iol.), b-xü, pro be-cü bö-szülö = szaporító = szék. nyúves-tény = nővést levő) stb.

A ɕ (šj), š és s közötti csere példa: ɕü-t-xün és ša-t-xün (alulról fölfelé gyün = di-csér), š-xi-n (pro ɕ'e-xi-n le-hérőx = le-harap, eszik), ú-ɕü-n, ú-šü-n, ú-sü-n (el-szenesedik, p'a-ú-ɕü-n hagy elszenesedni = szí-t, ö-sz-tön-ör) stb.

A helyen ɕ, ɕ' helyett hirta xisxegő s áll: ɕü-n, ɕ'ü-n (sin-gel, sze-l, mér) sü-n (id. ga-sü-n ki-szel, hi-mér, ú-p-sün, ú-p-ɕ'ün el-prö-szöl = szeldez) stb.

A x és ž változására példa lehet: pi-x (elxörödő = szenesés) és pü-že (el-szörő = érett gabona, magyar bu-za).

A \check{x} és \check{x}' (xsj) igen gyakran válsakozik: $\check{x}e-m$ és $\check{x}'e-m$ (Vše tej + me hely = te-hèn Milch bringend), $\check{x}a-ke$, $\check{x}'a-ke$ (szó + ha + j = szék. szá-ka, bakka-szaka, szá-kál. determinálz alakk:/

A \check{x} helyett ζ : $j'u-\check{x}-in$ és $j'u-\zeta-in$ szárad, asz.

A \check{z} és \check{z}' körticserét mutatja $je-\check{z}a-ge-n$ és $je-\check{z}'a-ge-n$ (a-csat, agyar kes-cel-i = megharap-já Vze, za szelő = a-csat agyar).

4, a j szókezeletén sokszor cuppa előtét, mint a lámul, japán és mongol nyelvben pl. a török efendi (írást luoló ír) a kabardban j-efendi, a perzsa ab-gi-re (víz-szerű, fényes) szóból lett a kabard, slb. jab-g (pro ab-g székely íveg magyar üveg.).

Az t hang, a mily kedvelt rag minőségében, éppen olyan ritkaság szókezeletén s így az ő hűvénység szen sajátága megvan a kabard nyelvben is, mint a lámul, japán, koreai, mongol és török-tataár nyelvekben. A magyar nyelv igen sok t-kezeletű szója a magyar-kabard re, ri, ra igeirányítól rejtli önmagában, a mint a

magyar igéirányítóknál látható:
(ra-g, ra-k, ré-szeg stb.). -

5. a t-l vegyhang. - A kabarol és a
testvér adige nyelvnek jellemző hang-
ja a tlike hangnak nevezhető t-l
vegyhang, amely sokszor már csak egy-
szerű erős l hangot képvisel islegen ere-
delő szóban pl. az arab mülk (bir-
tola) szóból a kabarolban mütl-k lett,
és a több türáni nyelvben körső aslan
(magyar, mongol aslan) és kaplan
(tigris) szóba alakeje a kabarolban
észtlan és gapstlan. Hogy ezen vegy-
hang keletén a t és l hangokból nőtt
össze, azt a magyar nyelv több szava
és maga a kabarol szóelemzés is bi-
zonyítja:

a kabarol tloc-fi-t = székelő tala-bu-t
(kerékhötő)

tla-pe = sz. magyar: talap, talp

t-li (1. tűz-szín 2. bibor szín

3. vér). . . tu-li (piros)

tle-xu (láb-hír, hötő) tele-k

tla-go (dim. láb) d'alog (gyalog)

t-li (nagytest = fér-fi, hős) da-li
(latinosítva: dali-a).

A kabarol t-le, t-l'i (Vdol-og dimi-
nut. tli-ge dolog-csináló) igenév képző

a magyar, mongol, szanszkrit nyelv-
ben tal, tel, dal, del abakiu, habard
pro-tle (besze, beszéol) a szanszkrit
pésu-dal (√pésu-, besze-dolag = beszéles
habard pro-se, besze, me-se) stb. - A habard
t-le, t-li (névrag és igazításjótó) olyan
összetét mint a magyar tu-l, tü-l :
láb-tu-l, fej-tü-l).

A habard t-li (pro tü-li tü-x + lang-
tux-pir, biborszín, vét = pü-x) = magyar
tu-li (√tu = szanszkrit tî ignis hab. tü, di,
cf. di-ja, ti-ja, di-ce + li lang, pir, a
látható fény) = mongol tu-le (gyu-l) stb.;
hab. t-le-n, t-li-n (zetőről lenniül = di-l,
dö-l meg-hal); - t-le-nig (aolighe
tle-nogs = szélesly Tál-nok helynév) =
dal, seite, latus, renvlesen a japán ó
előléllél ó-dal, a min diil, feleszike
valamni; az irodalmi oldal t-xett hi-
bás alake.

M. Mánulatos a nyelv kélszínű-
sége pl. a szélesly diiló és láb teljesen
egy jelentésű a földbirtokra néve :
di-l » feleszike, hever, alantli helyzet-
ben van » a láb, talap » az alant levő »
de már lábon, talpon van a diülés
ellentéte. -

A kemény mássalhangzók a megfelelő gyön-
 gérévé változnak:

1, midőn az ige szerkezeténél a *se* szerke-
 télyiségen = *én*) és *fi*, *fo* (jószágok, *ti*, *ma*, *ma*, *ma*)
 személyes névmások *te* és *on* hangzó kö-
 kerülnek: *je-xo-t* (pro *je-se-t* valaminek
én adó-ja = adom azt), *ji-vo-t* (pro *ji-fo-t*
 valaminek *ti* adó-ja = ad-ja nek azt),
gi-xo-fi-k (pro *gi-se-fi-k* (ti-fordulok =
 ezem baimagjait) stb.

2, midőn a *se*, *so* (*én*) és *te* (*te*, *ön*) személyes
 névmások *s* és *fi* rövidülve alakjai lágy
 mássalhangzók elé kerülnek: *x-jó-tin*
 (pro *s-jó-tin* *én* találom, találni fe-
 gok), *fi-te-me* (te adva = ha te adsz), de
te-jó-tin (te fogsz találni).

3, lágyul a mássalhangzók szóössze-
 telnél és szóösszevonásnál: *xi-v-qu*
 (pro *xi-vi-xi*: *hig* + *bi-ka* = *vizi bika* =
 bivaly-bika), *te-xü* (pro *te-ü* bővülő, ma-
 porló, nyőslény), *ma-xe* (pro *ma-se*: a
 szép, a fényes = hold), *fi-xe* (pro *fi-se*
 fény-szép = ró).

4, midőn a *pe, pü* (*bele, felé, fel*) igeirő-nyitónale *be, bi* társu az ige kezdő mássalhangzójábanak lágyult alakejével összekapcsolódik: *b-xe-n, b-xü-n* (pro *be-se-n, be-sü-n, föl-sze-l, szab*), *b-še-l, b-šü-l* (pro *be-še-l, be-šü-l, beszérvénylés, sövénykerítés*) stb.

5, a mielőtt is kimondhatjuk, hogy az adighe-kabard nyelvben a megfelelő gyönge és kemény mássalhangzók egyenértékűek (aequivalensek), a mint a követségek összekötések mutatják: *be-pü-n* syn. *pa-pe-n* (pro *h* »olagad« *fölfelé hág*), *b-pü* syn. *b-hü* (*bé-t-c* dim. *ma-ga-sság, felhágó*), - *b-pü* (*bog, bög*) *p-pü* (determinálva *p-xü-t* »*bog, bög, boh-ot* $\sqrt{p-xe-n, p-xü-n}$ *bog-oz, mag-hö-l*); - *b-p'a-n, b-p'e-n, b-p'u-n* syn. *p-x'a-n, p-x'e-n, p-xü-tet* »*elkerít*«), *b-xe* ad. *p-se* (a hegeli xengője »*a húr*« stb.), - *b-xe-n, b-xü-n* syn. *p-se-n, p-sü-n, p-se-n, p-sü-n* ($\sqrt{magy. pö-szö-l}$ »*fel-szel*«), *b-še-n, b-šü-n* ad. *p-čü-n* (*föl-szánval*), *b-š'e* ad. *p-če* (*bő-szá* »*ajtó*« cf. *pi-csa* az élet kapuja), - *b-š'a-go* (*fő-csa-k* Tim. ad. *b-xe-t* = *fő-szara* »*szá-ra, a szűrés*«), *b-zü* ad. *p-ce* (*p-x'a-p-ce* »*fa-vé-ső*«

be-sze-lő") ill.

6. A bettörött mássalhangzókat gyöngül-
nek a képen, hogy összetételnél és ragozás-
nál egyszeműekké lesznek: na-pe, (szem +
or = or-ca, nne + ppe), ji ne-t (szem-e,
nne), ša-te (tejtető, tejfel šše tej).

11. §. A kabarol nyelvhangok

viszonya az adighe nyelvhangokhoz.

Ennek fölismertetésére álljon itt a következő
szósorok:

Kabarol:

ʔa (u-j-j, kéz)

be (bör, bő)

čce (sző)

č'ine (nedves Všen-ge)

č'e (új, friss)

č'e (šle, se, sü, csi, csü)

č'a-lle (új-test, gyerek)

dolej-p'ja (dió-fa)

d'ja-se (nap-ülés,

legnap!)

ffe (bör, fel-szín)

ge-di-gü (bunda)

adighe:

ě, ea, öj-g (id. uj-j-ol)

be id.

še-n id.

sine id.

če id.

še, ši, če, čü (japán:
shi-ta)

čalle (id. Vcseló-d/

dajš-p'ja

tuja-se id.

šuc (šjro)

he-dü-ke (id. hátra
aharó)

g'a-te (szabtya,
g-gye, ggyuhó' Vse-
he-+)

g'o-t-in (ku-tu-
lulál)

h'a, h'ar (eb,

ho-be, hō-bō, hōséy)

hu (ho = fehér,

h'utaj (köt)

h'i (nyel, nyelv
Vhó-z)

ga, gè, gè (hi felé)

g'a (há-z, ső-+)

mi, nem »non«

kinai me, mi
mo' id.)

ne-c' (üres Vincs)

p-t-le-n (pi-llan)

p-si (vir, vi-z)

se (sele, léis)

sa-be (száraz po-+)

še (te-j)

te-gi-n (Vda-ga-n
föt-hel)

te-p-x'o-n (takar)

xe (er-ve)

č'a-te, ča-tü (l. 371. *)

hu (id. Vhoesi)

ko-t'in id.

xa id.

fa-be id.

fe, fij id.

h'uraj id.

he, leje

ga, gè id.

h'ax-as id. (nagy
há-z rejen söt, kometó)

me, mi id.

ne-č'e id.

p-le-n id.

p-se, p-si id.

se id.

sa-pe id.

še id.

taj-gi-n

te-x'uo-n

xe id.

xe-m, te-hem » téj-helyj

čermme id.

xx'e (zá, zá-j)

xx'e id.

ze, za, a' ca-t, agyar)

ce, ca id.

Exösszeállítás mutatja, hogy a leg-
fontosabb eltérés van a x és f hangok helye-
sítésében, mert a kabard x-nek is alig van
mindig f felet meg az adigha nyelvjá-
rásoiban: kab. ma-xo (eredetileg » a hő-
söl, ma: dies, nap / adigha ma-fe (papia-
fi 1. ignis 2. sol 3. dies), igen de a kab. ma-
f'e vagy a-f'e (a fi-lő, a fia). A kabard f-
nek megfelelője az adighában f (fj) kab.
ffe (bö-t) ad. cue (šjus), kab ffe (fomogtató-
fi, önök) ad. cue, sje id.

Élethint az adigha-kabard x és f
hangok olyan sajátos átváltás mutatja, a-
mely h és f, mert hi nyelvjárás szerint
= fi, de a hi lehet hōi kiejtésű is.

*) A čate, čatī, (hard) nem bizonyos
a kab. gáte mása, mert az lehet a kab.
čat-en (szeltes) ige participiumja id. —

A kuband névszók eredetiek vagy származottak, mint a többi kucári nyelvben. Ezekből a kuband nyelvben eredeti névszók, akár főnév, akár melléknév csak az, a mely egyhangú és *n*-nel vagy önhangzóval végződik: *u* (ű, ü ujj, kéz), *be* (régi nő fő, faj l. fi-be), *cü* (szőr), *ffe* (bőr), *le, li* (piros = hús), *rene* (szem Vnő-z, ne-let, ne-tes, ne-mel), *pyre* (ott Vpi-sze kinnai pi-jel), *šēš* (szá, szá-j) slb. *ba* (rossz Vba l. k. baleséges, ba-ne), *be* (bő), *š'ü* (víg, jó Vü-j, vi-ob-ot), *xa* (hó = fehér) *š'š'ü* (őz, ősz) slb.

Különb. névszók (szól igeiszó is), a melyek egyhangú vagy egyhanguságra mellett *n*-en kívül egyéb másathangzóval végződnek, nem eredetiek, hanem származott vagy ragozott szók: *ka-te* (szem - feő = homlok), *ka-ka* (szá-j: haj = szék. szá-ka, száka-l), *pa-š'* (hó = fehér), *na-š'*, *ne-š'* (pro na-š' = nagyü = nagy) slb.

133. Szóösszetétel.

Ezek közül csak helyesülésképp egyetlen egy módját kellene elismernünk,

t. i. az összeretételt. De mivel igen sok
összeretékelnél a második rész összeretése
esetben is mellőzödik, s így annak eredeti
jelentése sokszor elmosódott; azért
az ilyen ismétlődő alkassékat képezo-
neke nevezniük s így a szóismétlés-
nek két módját kell megkülönböztet-
nünk: összeretételt és képrést.

14. §. Szóismétlés és össze- retétel által.

1. A szóösszeretételnek két módja van:
az egyik a kínai-japán nyelvből
ismert mód, a mely szerint két ha-
sonló vagy ellentétes jelentésű szó
alkotja az új szót:
di-já (ad. to-jó, to-já, ti-jó) sz. az
égi nap. tűz + hó, mert oli tam. ti
magy. tű - x olminut. já, jó = x. jap.
ho magy. hó cf. di-ge, di-g' sz. -
"a-lió - ha-lió" ("fengeres talpai - derék
legény, "a-lió ujjon kelő", ha-lió,
talpon kelő"); - cü-t-le (a föld + ig =
föld + talaj); ge-s' (bor-só "köt + es-
rű"), - ha-ke-gó-ké (vaclállat + el-
fark + disznó-fark); - si-gu (Vörö-ké +

»ci. hó + gúnuló« = kínai japán ba-sze
 »szè-hèt« = Pferd + Wagen és sze-ba id.
 Wagen + Pferd cf. magyar ke-csi adöghe
 ke Wagen + ši Pferd); t-la-če (al-j. fe-
 nek »tala-p + se-gy«) ill.

2. az összeretéssel másodikké módosítá-
 nál az első szó rendszeren a másodikat
 meghasználnak:

či-ma-xo (fél »szaj + nap«); - ja-maxo
 (hev-nap = »nyújt«); - b-čč-lia (ő-sz-
 -ha »ősz« Herbst); - a-frakče (ú-jj-for-
 gó, kee-forgó = könyök ad. a-ti id. ujj +
 lét-d); - t-le-guačč, ad. tle-juanče,
 t-la-giančč talap + gáncs, láb-hajlás =
 tér-d); - tle-nigo (dülö-fél = ó-olal, dülö);
 ua-fe (ó-felső = ég Himmel); - o-gu (ó,
 nagas-kö-t = ég, ége); - ue-s (ad. uo-sse
 »ó-szim« = hó Schnee nagy. ő-sz, weiss), -
 ta-uo (hin. ta »nagy« + ú-t = nagy-út
 tulajdonnév).

15.5. Módosítások a szóösszereté- selnél.

A szóösszereténél többféle módosulás
 történik, mert az egyszerre egy más
 mellé tétele nem általános. E módos-

jítles-i-cce (jár-szár, szénecsel)

nant-i-l-i-be (nant-ös-bő = sok régi hős).

4. az összetét' első részre névragoz szó:

3a-t-gi-n (é-gi-+a singelő = arsin, sing,
rőf, 3a-riő+gi-n).

AB. É szóra is rá foglalk, hogy láriók hátát
azért, mert a tatár, orosz stb. nyelvvel
is álmént.

3a-ri-se (ujj-ra sűrű = kézzel való = nem-vad
pl. a növény)

3a-ri-tx' (u-gi-ra was. kőz. érés)

Sos-ri-go, Sos-ra névrefi = caesarfi, tulajdonnév).

Bat-re-x (Bat-na, egyeslene, Bat+re+xri
tulajdonnév)

p-xa-m-b-gi (fá-n feleli »fa felelővője =
deszka, fa-lap)

t-xi-t-li-m-fi (letejére leendőnek hely = papír)

p'-ca-n-té (pro b-xi-n-té: bō-ször-té-t =
ajtó eleje »udvar »adighe p-ce-u
ajtó eleje is.)

pe-n-ci (orron-cső = a madár csőre)

P-li-Badi-no-go (Bácsi Badi-nak-fija:
tulajdonnév).

Oké-s-re-n-lalál (szem-ét-szakál-l:

szemeig érő szakálú, tulajdonnév)

Plé-bi-ce (talp-fél-ször+talpra v. lábra
szőrös, tulajdonnév) stb.

5. az összetet másodlik része a *ji*, je 3-adik
mélyű birtokmutatóval ill s elekeor az
első ső véghangzójával együtt i-be vonódott,
össze:

vi-t' (pro *vi-ji-tü*, bor-ju-kettő-je = pár marha)

ši-t' (pro *ši-ji-tü*, csikó-kettő-je = pár ló)

t'i-t' (pro *t'i-ji-tü*, a ru-ra kettő-je, pár kos)

tli-p-č' (*t-lü-ji-p-čü* dali bír-je: két férfi)

jögu-č'-hi-b-l (*jögu-č'-h'a-ji-bli*, út-fő-je:
hét út kereszteződése)

tü-m-j'a-mü-x (kettő-jük nem egy-horos
pl. marha *tü* + *mü-xü*)

16. A kabard *je, ji* birtokmutató második-
ványát láthatni a magyar *ba-ju-c*, *ba-ju-sz*, *ba-j-sz* (kab. *je*, *ja* o + *je, ji* + *cü* /*šü* + *cü* + *t*), *a-j-ta* (kab. *ä*, *ü* száj, aper-
tura + *je, ji* + *k'e*, vég, szél), *a-j-tal*, *a-j-tö*
(kab. *ä* + *je, ji* + *t-le* oldal), *sa-j-t* (kab. *še*
šu tej + *je, ji* + *te* felő s így »tej-föl«).

A kab. *pa-č'e* ud. *pač-če* (bajsz) látszólag
»ot, o + alj« de szeréntem *pe, pa* (kinai
pi o + *t*) + *je, ji* + *cü* (oró + *t*) szók összevonása és
lazulása.

16.3. Trósmorfológia képrők által.

A képrő a kab. nyelv szerént eredetileg
önálló ső, de a gyakori alkalmazás

siri-xu, cu-xu, p-xu, c-xo, p'ac'e x', k'ec-x', magy.
ha, he, lé-ha, szaj-ha, stb.

9, ine, ne (Vjü-n nagyító: l. jüt-ine, püt-ine,
c'i-ne. magy. nyu, nyü, ogy, esy, esy volt-
nyu, bor-nyu, bö-nyü, vir er j o stb.)

10, j-e-j (l. de j, cü-go-j).

11, lac, kü, l'ac, l'ä' (l'ac vég, fash, kicsinyítő:
l. xu-lee, ve-lee, b'ac-lee, c'i-l'ac, cee-lä', ce-lä',
c'i-ti-l'ac, c'i-kü, de-ke (tö-ke), té-kü, t'ir-kü
stb. magyar ka, lae, k'ir-ka, b'ir-ka, kicsi-
ke, szé-k stb.).

12, qo, qu, qü, qe, qe (qo jap. ha magy. hó kicsi-
nyító l. mara-qo, xa-qo, p'qü, ata-qa, ota-
qe, uot-q stb. cf. szekeet hó, szán-hó, háis-hó
stb.). A qo, ha alapjelentése »fi, kis lyök, lei-
csi«

13, je, i' (so-le, se-v-eg, cf. ce, sokasító l. k'u-je,
i'-xo magy. as, os, es, ös: köv-es, l'ix-es, sár-
os stb.)

14, X adighe xe (kicsinyító-nagyító kab. g'ir st.
k'pa-xe »föld-ház« = sü-t magyar x: t'ü-x
há-x, he-x, ho-x, h'e-x de: ka-csó, ka-t
sehát az alapzó »ke, ka«

15, x'e, x'e, x' (l. nagyító z. kicsinyító: l. de-x,
qua-xe, xe-j cf. c'e magyar xa, xoe, x
mor-xa, tor-xa, töt-xo)

16, y'e, kicsinyító l. b-ye, probä-ye pa-tu-
l'ä-b, cf. ka-go-n, va-ye azaz un-lop-

szo' ba, pa, va »láb«). —

B. A kicsinyítő képző és nagyító képző.

1. be-cc be-ç, kicsi nagyító: l. be, ce).

2. ci-ku, cu-ku, cu-ku (kicsinyító: l. ci, ku, cu nagy. ci-ka, ci-ke)

3. ç-xo = ç-xo

4. di-de, nagyító: l. ci-ku-olide, be-cc-olide, fi-di-de cf. de; nagy. de-ol, de-ol: kis-olod, be-olodol).

5. go-g, kicsinyító cf. go, l. ci go-g)

6. mi-té, n-té (kicsinyító) cf. té, l. ci-té mi-té ç-xo-a-n-té.)

7. ç-xo, ç-ç, ç-xo, nagyító: l. gu-ç-xo, se-ç-xo, nagyító: pro-ma-ç-xo nagy. s-lao, s-lai-lao, l. la, bu-la-si pro bu s-lao, bu-s-lai)

8. t-xe, cf. té, xe, xo, l. pa-t-xe »haza-is-ke« = társaság.

9. té-ku, cf. té, ke, ku kicsinyító: l. mex-té-ku nagy. hok-lak-d, et-olodol, hi-olod, kis-de-g).

10. té-ke (cf. xe, ke, be »cselvény-ke« = a kőbányák, azaz a kőbányák farlaka).

11. té-ç, cf. geol-ç-ç »pi-ze«).

C. A nagyító képző. — Az egyesítő képző:

1. a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z, az ilyen képzőket lehet jeles melléknév: l. ç-a, ç-ro

α - β - γ , no je ova tri struktura, gdje su α - β - γ :
- α i β su laktam - α i β su "mimo": α i β su
suil-e, laktam i amonij.

[illegible]

3) al (pro de » hely » Biser al, gabar al tîga
barda j, meq. (biser al. Kiser al etc).

4. gu, kōr, lōr. Xī ū sì k, cī-k-sā; o gū.
ó-kōr = è-gē, é g. l. b. e gū, m-gū guí.

5/ ja, je (a 3-adjektivni isločeprosja min t
 šonobepros: na-ja va ga = se-b, vaig's,
 ga-ja seite fonat, b-ii-ja: sambat-a,
 sam, va-ja: forolit-a = borozola).

6. ja, ha (ha kor. 100: 20-ja, 30-ja, 40-
kor-ötteség, 50-ja ja yerek kor-yerekiség).

7, jo (Vas 4, idd: je vas, jo ovoncha - mch. l. 4,
fi-jo, jo, vig. ha = jo-sta. s. lb.)

13. Riki isirevelveli a ja, ha, jo inall's
vrola vesolchi jolen-t's-eköl a *sag, ségu ei
selenn beleskacnes et.

S, l'eo / belo, j'aro: ge-fa. l'eo inni j'aro = re-
suges, iklanyos. le-ju na-l'eo, lelu nyoba
j'aro = halószoba hős, va-l'eo xántani j'aro,
xántóvető / uen-a-l'eo iol.

9. me, m (me japan mi, ma. helye :
l. La-m » hanyó helye » = síerü, La-la-
me) cf. m, me, mü obliquus rag.

- 10) né, n. (1. helyrag, mandul na hely, 2.
infinitivus 3. főnév: le-jen-ne le-ku-nyó-
naki stoba, sta-jen-ne oda lau-nyó-határ
somszéd, dréle. »láonyókés« je-ge-n dva-
só hely = duasás, cĕ-jĕ-n de adighe ſe-jö-
ne és me-ho-ne, a' gu-nya, g'a-ne »ge-
nye, gu-nya« x'ad-er rongy (x'e-n, x'i-n).
11) jĕ (1. hely: t. cĕ-jĕ, olĭ-jĕ, x'a-jĕ, se-jĕ,
t. ca-jĕ stb.

12) A legköbb ilyen képzetnél a jĕ szó
cselelti jelentése érezhető, de már a
dĭ-jĕ »tű-hely« = varr-ás, tűz és jelen-
tesít. Magyar: baba-j, ala-j, ül-ek, stb.
13) t. lĕ (pro t. lĕ, t. lĕ) Vdolg dominant.
mert stb. cĕ dologcrináló, dolyos: cĕ-na-
tĕ t. lĕ cĕ-nevető dolog, nevelés, p-sa-t-
le tanul pĕsu-dal besze dolog = beszéd
szó, ha t. lĕ, horoló-dolog, raleomány, le-
her, stb.) Magyar: stat, del, lab, lel.

D. Képzettettek, ezek:

1) a de (pro a-de mult + de »hely, té-r«
x'a-de, lĕlő vagy herítell tér - kst-t,
ha-de, x'a-de nulla, holt fél, dög V
x'e-n hin-t, terít, fa-de, i-bad V x'e-n
jĕ-n, jĕ-fen iv-n, magába vonni).
2) â-n (ist. + hely = x'id-â-n rongy, hű-
ványoság of x'ade-n ist. b-ŕa-ne »szár-

molat l. x̄-b-^varrel.

3, re-de (infinitives + de, hely, tér: con de, con -
de » singelt, mért hely = met- et b-a-bi-
con-de).

4. sü-ja, id. + ha = kor: cü-rü-ja cinóe-l-mány,
 c'e-b-c'ü-rü-ja ie-ja sintás = elcsútes, csavarás,
 je-geni-je olvasmány). Ezért a szélső-ma-
 gyar cse-ná-l, esi-ná-l igét hiába akar-
 ják a slávából származtatni.

E. A szőrzármaztatás rajzutságyos módja a szabad nychoben az, hogy az ige személy es alakejál fő és melléknev gyanánt használják:

1. ja-t^o (ad-já-k = adomány) za-uo pro xi-
ja-uo, egy mást ver-ile = verkedés, csata
Vlamb. čat-on), ja-ce-t (es eréb-i-k = el-adván).

2, ja-č'xu (is mor-i-k = ismeretes), ja-če
(szc-ol-ik, fogják = fogó, vad-ász l. b-zežej-
ja-če vixacs-szedő = hal-ász), ja-č'ā (si-
nāl-a-juk = csinált), ja-qu-a (kongat-a-
juk = a megvert), u-mü-č'xu (te nem ismerő =
ismeretlen) stb.

Hyem a magyar bír-ök, gyűr-ök, hoz-
om, megad-om (pl. hozom-ra jütem).
mul-om stinü; milóxinü), más-féle
(az a mit megmértek) alvóchony, alu-
sila-ony »csale, sok alvó) stb.

17. §. A nem.

Grammaticai nem a kabardokban éppen úgy nincs, mint a többi türáni nyelvben.

A termékletes nemet a b-xi (pro be-či, bö+szül: növesté ny, azaz növesztő, szaporító) és ju (szék. ka-m kab. obliqu. him / szék-nak az illelő főnév után tételével jebri: c'ixu-b-x (nőember), oljux-a-bx (szőcsnő), l'ia-bx (nőstény eb), ši bx (anya. ló, kanca), xü-v-yu (pro xü-vi-xu tenger-bika: bivalybika) stb.

17. §. A magyar bi-ka szóá idáig a mongol bu-xa, török bu-ja szó kölesönzetének gondolták a rimelő nyelvére, holott az az orosz bi-ka sz. szóval együtt a hunn-kavarat vi, vii, bbi (Kink) és ju (gu, ka-m obliqu. hi-m) szók összetétele.

18. §. Többség.

A kabard-olighe nyelvben a rendes többes képző a xe (ten y + f. tenger nép) szó, a mely egyszerűen a fő-, melléknemekhez vagy az igehez társul: ane-xe (anyá-lé pro anya-ak), aole-xe (aszák, fix -

szereint a kárpád myelobén csak 3 eset
völne: 1. *v* (nominativus) 2. *vr* (geni-
tivus és dativus) 3. *vr-k'e* (instrumentalis).

Aróban ez máröben téves felfogás,
mert az + (et, ér) néorag nem csupán
nominativus, hanem egyéb is, tulaj-
donképp pedig a fő, melléknév és név-
más meghatározója (determinativus).

A husband nyelvén szentem van
 azt egyetemi kényteges névrag, szentem
 van kimutatások egyetemi névrag és
 két öfzetelt névrag. A 13. névragot időig
 azét nem vették észre, mert a nyelv-
 lan nélküli népek nyelvén azokat a
 főnévhez ragasztás helyett, mint ige-
 ván ilókat az ige elé csaptak, pl. e-
 sen hőmmondásban: gyonij' nev-bane
 ole- ilpoq (Lb. 26. k. 49. l. a gönye ő = öreg
 boca csunya időben malacoxile), logilexi-
 lay a ole (ban, ben) az nev-bane-lex
 sarcoxile csak a rossz nyelvhasználat
 csinált igeíványilól abból (mintegy:
 csunya idő ben-malacoxile).

A, a tényleges névroagok:

1. t (et, ir ⁴ determinativus : a' ar)
2. m (me, mü, obliquus arar italános lo-
catus)
3. k'e ("veg, fark" allativo-terminativus es)

exhóreset).

4/ go, mutativo-essivus és adverbialis)

5/ o id.

6/ re, rü (lativo-locativus és sociativus
cf. bal-~~ta~~ ment és messe ~~von~~ ?
jobbra van).

B. a kimutatható egyserű nevragok
az előbbiekkkel együtt.

1/ a, l (magyar a, e)

2/ be, b (magy. ba, be, sb).

3/ bi, b (magy. va, ve = felé)

4/ de, di (magy. oda, de, o-~~da~~, i-~~de~~,
flap. » tér, hely » jelentésű ~~ex~~ ~~et~~
képző is)

5/ go (magy. gy, u-gy, u-gy ~~gya~~-~~ra~~-~~n~~-t
» instar »)

6/ lia (pro c-lia, fejében, ér, miatt)

7/ xe (» hely » bele)

8/ xo, xu (ho, he, ho-x, he-x)

9/ le'e (fark, vég ~~magy.~~ i-g, tammul
ku, koreai kei id.)

10/ le, li (kinai li » hely » magy ul,
ül, l, tamm. il)

11/ m, me, mi (hely, locativus, obliquus)

12/ ne, ni (lativo-locativus, magy. ni,

13/ o = go

14/ pi, p syn. bi

15/ t (determinativus)

16. / te, ri / magy. re,

17. / še, ért, miatt, kerp. valamit hozni /

18. / te / lete - je - be, re /

19. / u pro go, o.

C. az összetett névrágók:

1. go - te (magy. gya - ra, gyaránt)

2. k'e - re

3. m - k'e

4. m - k'e - re

5. m - re

6. o - re = go - re

7. t - li

20. §. Az T és M névrágók szerepe.

A névrágók közt legelőbb a determinatív rágók és a "közvetítő" m rágót kell megismernünk, mert minél a kettő benne van a magyar nyelvben eddig föl nem ismert állapotban s mely magában a leabardban e két rág nélkül alig lehet mondathoz szerkesztetni.

A. Az t, segítségülül it meghatározó (determinatív, rág, megfelelő a kínai ri, japáni re, ru, magyar t (bo - t, bö - t, göd - ör, olenevé - t, ma - da - t, pro - t, szö - t, talabo - t, ú - t, xsellé - t stb.) rágok - fönevelésé változtatja:

1, a melléknévi mutató névmásokat:
i, i' / o / a (magyar *e, i / o / a*) } melléknévi alakok
mü, mü' / mo / ma, me

mü-t, mo-t, a-t, -'a-t főnév

Cf. japán *ke, ke-re, a-re, ka-re* id.

tanul: *i-du, u-du, a-du* id.

magyar: *e-z* (Vü-gy, o-ola), *a-z* id.

2, a melléknévi igenevelést (részesülő"lact):

xi-ç' (csináló), *xi-mü-çç* (nem sejtő), de

xi-ç'-it (a' csináló), *xi-mü-çç-t* (a' nem sejtő, a' nem tudó, főnév.

3, az + rag mutatja a főnévnek meghatározott voltát, akár alanyt, akár birtokost képvisel-jem az: *cü* (Haar), *ffe* (Haut), de: *cü-t* (a' sző-t), *ffe-t* (a' bő-t), *ülle* (földműves) *ülle-t* (a' földműves), a *çale-t* (az a gyerek), *mü fex-ir* (az az asszony).

B. az 1 No obliquus (vagy közvetítő"rag)

1. A *mi* (me, mü, vagy im) rag eredetileg átalános helytag volt (japán *mi* place), de obliquus vagy közvetítő"ragnak nevezhető azért, mert a vonzott és vonzó közti viszonyt mintegy közvetíti és jelentését az utána következő névről, névűlő és igecirányító (igekötő) határozóval meg: *çç-m* (ci-m, név-en), *çç-m-lä* (cím-mel, névvel), *çale-m*

ga-jotin xo-je-c (cseléd-mek = gyermek-
mek hitataláni ho-ij-lő" c'ale-m xoje-c
a gyermekek ittük hitataláni).

- 2, az m ragnak locativus szerepéből
következik egészen természetesen az,
hogy a birtokos főnév, ha az nem tu-
lajdonosnév, mindig ezen ragot kap-
ja, míg a birtok főnével a birtokmuta-
tó je, ji (többsz j'a) kapcsolja hozzá:
ade-m ji naa (asyá-nak főveg-je)
adeje-m ja naaxe asyák-nak fő-
vegjeik), de Los rigo ja ane vagy ja-ne
(Los-rúko any-ja).

A. A birtokos és birtok közötti viszony
ezen kifejezés módja a magyartól abban
tér el, hogy a birtokmutaó ja, je a ma-
gyarban a birtokos név után taprad, míg
a magyarban az ősi turáni logica sze-
rűnt a birtok előtt áll, mert ez a bir-
tokos, ex pressio minden turáni nyelv-
ben megelőzi a birtokot.

- 3, ismerve a birtokos és birtok közötti vi-
szony ezen kifejezés módját és tudva
art, hogy a turáni ige köztán es-
telvén: lehetséges axommal föl
nem ismerni, hogy a következő
alatti mondatokban a cselekvő és

cselekedete lesz t his itain birtokos és birtok viszony
áll:

A, *jet ci'a-m jü-jitlâc*, *jet joabem jü-jeslâc*
(Soros 12. b.) Ennek ânya módon való fordí-
tása ez »ait a staj, hieleg) öle meg, kit a hev
öle meg.« De a kabard-japán logica szerint
ezt levii: ki a hieleg nek megöls-je, ki a hev-
nek megölsje.

B, *sji šipju-m jith-ir je-tx'*, növérem-nek
, a' levél irás-a, írott-ja = ânya »növérem, a'
levelet írja«

J, *abi g'gom th'ir - šimeri - mür x-i-âc*
(akkor a férfi-nek - vére állva - ez szó
csinála-ja, ânya: akkor a férfi megijedve
ezt mondá pro mond-a-ja.

M. Hoffman-n volt az, a ki japáni nyelv-
tanában a japán »anne-ga jusu« (eső-
nek hulló-ja, az eső hull) -féle szerkezet-
ben a ga ragot a genitivusi ga raggal
egy nek állította s így fölismerke, hogy
a turáni nyelvekben a cselekvő és cis-
telekedete egy máshoz birtokos és birtok
viszonyában állhat. Ha ismerke volna a
kabard és magyar nyelvek, a »tud-om,
tud-od, tud-ja« féle tárgyaz igerago-
zásban, bizonyosan a »bot-om, bot-od,
bot-ja« birtokragozást ismerke volna föl.

4, az eddigi habard példák azt mutat-
ják, hogy a tárgy az igékénél a cselekvő-
m ragol kapott, tehát az ânya nomi-
nativus helyett genitivus és az ânya
accusativus helyett nominativus áll.
Most olyan példákat hozok föl, a me-
lyekben az ânya accusativus helyett
m-es obliquus (genitivus) állhat:

α, mi t^xistl-im g^ü-s-xo-je-ge', ez irat-
nak ki nekem olvasó-já legy-e leve-
let nekem olvas-d el).

β, c^älet ab^ü-xe-m jegego c^ü-xo-j^xék'c', a'
gyerek amax-ok-nak olvas-á-hoz
indulva = a gyermek azokat olvasni
kezelve.)

γ, nex'-ix'-im qabilk^e je-ger-t (a nagy
ös-nek Hain-nak hívó-já volt = a leg-
idősebbel Hainnak liola).

«B. Hogy mi a magyarban az» ö
Péter-t lát-já «féle ismeretben Péter-t
ânya módon accusativusnak mondt-
juk, csak azt mutatja, hogy mi elfe-
lejtettük a t ragnak mivoltát, a mely
eredetileg csak obliquus volt, met:
sj-t-szak-a, nyar-at-szak-a félétben
genitivus, jobb-kör-t-ben locativus, egye-
nes-t-ben pedig adverbialis. Erért » ö
Péter-t lát-já « egykor » ö Péter-nek látó-

ja « értelmű volt.

5. Ezek után kimondhatjuk, hogy a kabardban a t-es alake csupán meghatóított alake, de nem accusativus, mert ilyen a kabardban nem létezik, a mint nem volt a magyar nyelvben sem. Az-m-es obliquus alake, pedig általában locativus, a mely a genitivusi jelentést is felöleli:

Ut. Hogy a magyar szók or, em, ön végre a soksterepű kabard me, mü, im m közvetítő rag maradványa, azt bizonyítja a ci-m (kab. c'e, c'e-m), ka-m (kab. xü, xü-m), selje-m (kab. šille és šille-m), malo-m (latin-daszt mola) stbi szók, meg az, hogy az aloom, clem, dal-om, del-em, tal-om, tel-em főnév-hezrók a többi türáni nyelvekben (tamil, mongol, manóssu stb.) csupa al, el dal, del, tal, tel alakuale, sőt magában a magyarban is előfordul az al, el, dal, del, tal, tel m nélkül is: (köt-et, é-tel, i-tal, stb). -

21. §. A kabard nyelv kimutat-
ható névragjai abécé rendben.

1. A, E (lativo-dativus, leginkább főnév -

tételekben = magyar a, e, é, é» at, á,
el-é», manchu-mongol a, è, japán
e, ye, lámul é, török-tatar a, e):

gu-u-je (sxiv-é menö" = kedves, kelles, mes,
gu" gyuha" pe-n men); gu-a-k'o-n
(sxiv-é kel = beleszeret id. k'o-n), hu-a-
b'x'e (pro ggu-a-b'x'e kossinake való b'o"
szá = kapu); xi-t'u-a-g' (tenget + kett-é
csináló = félsziget, a mely a tengert két-
té vagja); ç'e-u-e (új-é = új-ra); tlequ-
a-pi-ç'e (lábra fucsintos = görbe lábú,
tlego, tlagó + pi-ç'e).

2, bi, b, pi, p (Vjò-l, vé-g: locativus, geniti-
vus, lativus, terminativus): mü-bi
(japán ko-nokata, e-ffel-é, ennél, esolig);
mo-bi (jap. so-nokata) és a-bi (jap. a-
nokata, a-ffel-é, annál, adolig); a-bi-
xode-go, abxodego, a-pi-xodego (a-ffel-
hez tartólag = azon képpén); a-bi-çon-
dexu, a-pi-çondexu (a-ffelé méret-be =
addig); xes-pi çondexu (est-fele ég = estig),
je-x-bi (mag-a felé, magánál) cf.
çö-b, xe-pü, b-la, b-le

3, be (b, pi: be, bele, ban, ben, on, en, öv):
ne-ja-be (né-há-ba, né-há-n = ama
korban = tavaly) cf. magy né-ha (el-
múlt kor = néhai) és némelykor;

nü-še-be (pro mü-še-be = ex ejben & ex ejjel)
cf. adighe ē-be sle-be so kus (ujj-on valp-
on 'en belő' = mások); 'a-b-šane (ujj-on
szarú = ujj-töröm); gu-p-gi-se-a (gonol-
ban esücsül = gondol).

B. 4. be mint jönni a fe, fe, fe magyar
fe, fö, fe-j, fö (rára, most fej-ek és vé-gez
telekértelmű és a leubardban be-rü-r,
fe-ne-r (bele-, rá-, ragad), ji-be (fe-je =
egy fejére levő" = árva), füz-a-be (nő-a fej =
ör-vegy pro ör-v-agy), adighe blü-pe
(hét-fő) stb.

4. de, di, da (átalános locativus magyar
de, da, di japán de, mandu-mangol
de, for-futár da, de, ta, te):

a. allativo-illativus értelemben: a-i-de;-
mo-ole-a-ole (i-de, e-mide; -o-da; -
a-mo-ola); še-de-je-r (száj-ba szór), t-lü-
de-k'uo (ololi-ns bele = a ki felfelé mene-
főjjes) stb.

B. adessivo-inessivus jelentéssel:

ja-ku-de (kő-x-ött-jü-k = kőzhike, ku, ko
Vkö-x); b-ja-de (régő magyar fel-ett =
mellett, ódalt = ?ane-m bjade-sin, asz-
tal felhett-székel = asztalnál ül); Kalsike
de-s (Kálesike-ott székelő, lakó).

g. superlativus (rendesen mint igeirá-
nyító) = ole-čü-r (fel-csirál, nagyra

becsül = 1. magyat di-cse, di-csé-t, di-csi-t,
di-csó, di-cse-ked-ik), de-hia-n (felsőfelé
hág) stb.

4, ablativus, elativus, delativus (a mely
értelmei más igeirányító és a mozgulást
jelölő ige által kapja, különben is az
ablativus értelem a locativusból indul
ki, a mint a magyat ul, ül sámul
il locativus rag használatára mutatja:

»fel-ül van« de »hegy meg-ül kel a
nap, Pécs-ül indul« stb.):

gi-xxe-de-zix-in (ki száj-ból xör = szájából
kivetni cf. ki-akol-ból-it); de-xi-n (vala-
honnan hanyarlik); de-xi-n (valahon-
nan vesz).

NB. E névrág, mint főnév a te (felső,
felsőresz) szó változatánál vehető cf. ma-
gyat da-ga-n, de-ge-n és kab. te-gi-n
(föl-kel) és japán de=te.

5, go (a. általános adverbialis, magyat
gy, i-gy, ú-gy, hogy tagozva gya-rá-nt
japán ke id.).

kab. da-go? v. do-uo da-o? (ho-gy?)

jap. da-ku? v. do-u dô? id.

kab. a-go v. a-uo a-o (ú-gy)

jap. a-ku v. ka-ku (kab. a-go) id.

kab. fű-go v. fű-o (vigan, jól)

Jaqr. go-llu v. go-u id.

hab. peř-go, peř-o (bizony, igazán) stb.

utb. 6 minőségében az igekötőnek a gerundium jelentéit ad: u-mü-llařa-go (te nem dolgoz-va = ha nem dolgozol);
bilin. ga-di-pua-go (barnat ki-oda-haj-
lott, leve) stb.

3. mutativo-essivos:

čixo-go jetin (kölcsön-ül adni-ja), Habi-
bat fiř-go u-xo-t (Habibátot nő-ül neket-
en adó = Hab. feleségül adom neked);
süt x'ubet-go xek'ore? (mi jár hitül = mi
hír járja?) stb.

4. allativus (különösön az infinitivus nál. a
céljelölője):

Medine hařret-go k'ořa-č (Medina szent-
helyre költö-zék); je-šxin-go p'yt ji-č'en
(enni-je kéjt csinálni neki = valakinek
engedélyt adni hogy egyék); Pesenčak'e-
go k'č-na-je x'ün (Pesenčak-ra névve
az öregség lép. öregfej, rossz legyen!)

5. genitivus mint birtokos (még az igéből
álló birtokokkal is) és mint mennyiségjelölő:

» Jusif-go Jaqub psoun ja neřif'-go ji-
flařu-go čü-tâ-t « Atavükün e monola-
tában a két utóbbi go adverbialis:
psoun ja... minőlenek jobb-ju-lk-ul

(... mindent, mit jobban értesítenek, je-ik,
je-lá-... láto-ja-ik állá (beutalás) vála)
hírele? Jósef-ek, hi? Játék. Játék Jósef-ek
Játék minden gyermeknél inkább ked-
velője vála = Jósef-et kedvel-e Játék
mindenükkel legjobban.

Ita-go jéjéx ga-x-je-čár ja-gi-jéjéx-
ri, jé. 72. l. ismerte a maguk kiteremtett
völke gyula-jukból borsószósa = a mint
el-jéjéle, hogy ismerte kiteremtett. e öket ...)
Xéxéne-go ja-čár (a drágából volt-juk =
a mi nekik drágaságuk volt);
sane-xu-go jji kade-x (bot felét-ből a
ii kórolótok = felét borral felt kórolótok);
sji jji-jéx-go kade-ból (az én leány-
resztvérem [leányresztvérem kő nélkül]
Kade-ból).

misilman pe-go t li-ló-ja-uā-č a na-
xon (a misilmanokból vagy kő nélkül
hisz stáda agyonlőtt-jük a naxon);
francuim ja jéčeli-go kórolótok (a
franciák kórolótok-a-i-k kő nélkül Lajos).

Énéragi mint igesírnyitó (igekötő)
tokonértelmű a jő (magy. gyó-gyó-
jw-n, gyó-vo-n) és jő-val.

6, go-rl (a go rugorva magy. at-gya-
ra-rit »instat«, néstán a főtérülis):

tékü-tékü-gore (cselék, cselék, gyaránt = kisé-
denként): mas'c-gore (sibrahént).

7/ ha (a c-ha, cü-ha »citra« fej, fejében névű
csontlándsa »ét, vala mi hórására«), -p-si-ha
s-wang (vixét menendek).

8. xe (»hely« xe-kü, hely-kös, helyég, xi, pro
xe-ji, xa pro xe-ja »bele, belül« és ren-
desen az ige elé csapóshik a kabard sokás
szereint):

a/ adessivo-inessivus: fū ji gu xe-mü-tb
(jó o gyulrája ban nem slülö, a leinek
siveben jó nem joleszile, = rossz alkaro/

3/ allativo-illativus: bxi-ja-m xe-müt
(szám-mak bele-je nem tarló ró = szám-
tálhrataskan), cible gü-d-xe-uac (a
mennylas ki belénk üte, dxe).

4/ mutativus: faqise xe-xai tiin (fekirä.
gyüni = holdussa valóni), pxi xe xü-
lien vix-vonxó-vä gyüni = vixenyös
valni) etc.

AB. A mint észrevehelni az irada-
lomnélleüli kabard nyeloben a
névsagból igeirányító lett, mint a ja-
páni nyeloben, a hol a ri ori (on, en,
ön + üb) helyett nori (rajza, ülni) lett.

9/ xo, xu (magyar ho, he, hö, kabard x shini;
mutiv képxövel ho-x, he-x jap. hau, hö,
side place, direction).

α, allativo-olativus: xo-ole (ho-sartó, hoxxa fogható = hozonló); abixem nemis ja-xu-ole-č (abixem ja-xu öle hoxxa-ju-le = ne-kile, azolnak ini hiszleletet csinálók); bilim-i-be-x t-xo-xit-č (barom-bő'séget nekiünk asló = nekiünk sok barmot ad) stb.

β, mutativo-terminativus és adverbialis
č-lia-xo (fej-hoz, fejére = magára, kiülön:
č-lia-xo pszlen: magához beszálni = fecsegni);
sabir jin-xu xunkč (a gyerekek nagygyá
levő'ig = míg a gyerekek nagy lesz, de jin
xuxu-lč is van » nagy levő'-iglen « míg
nagy lesz) stb.

10, ke (vég, hát, fark Vmagy. i-g, jap. i-ki =
krab. ji-kč = vég-je, koreai kei, ke allativo-
instrumentalis, kammul k, kü allativo-
dativus):

α, allativo-olativus és terminativus: mü-
bitč'e galč'o (e-ffel-ig kikkel = erre felé jó);
tlenigolč'e ja-xen (ódalra nagy szán-ni =
felre fordít, irányít); člia-lč'e (fej-nel,
fej-ig, fejében, íb, miált) stb.

β, mutativo-instrumentalis: Padre-lč'o
xege čipem (Padre-nel hívó helyen =
Padrenel nevezett helyen); ueč-lč'e (fész-
vel, ue-č = el-szelő = fejsze).

γ, az igeneveléssel hasárvelő, okadavelő
- 66. -

-a » mig, mert, mivel, sbb » ánya logikájú mondatkötekb helyett: si ci-jüv-k'e, in meg-gyóg yuló-ig = mikor meggyógyulok, vagy kuráni módon: meggyógyulommal? ago cīcīt-k'e (úgy ott álló-val = úgy állván a dolog = tehát).

11, k'e-k'e (iol. + re = fark- ra, vég- re, instrumentalis jelentéssel): th'a-m ji ixim-k'ere (Itt istennek engedelmeivel, t. i. isten engedelmeire történik valami).

12. le, li, lī (kinai li » hely » mint rag locativus, samak il, iol., magyar ul, ül, utalános helyrag, leginkább más névragozással és igecirányítókkal ötvetve l. b-le, t-li).

Mint egyszerű rag allatvo-illativus: ji žigru-šxe-le ne-u-k'ēx (nagy síkságába megy, neki megy a nagy síkságnak); ji ne-li xo-je-k' (szem-e-he hoz, hozd-jia = szeméhez veszi t. i. szemez gyermeket lb. XII. 72.).

13, m (me, mī, im, jap. mi, ma » hely ») E ragot már föntebb láttuk mint közvevitől, itt mint locativust mutatjuk föl:

α, főnevekkel és névulókkal: k'oč'-im (köz-ön = belül), flapre-m (talp-on = alatt, kövében), ji c'aj'-im (segg-jé-n = alatta), ubi c'ijo-m (ama szakon, alkeoron).

β, az igenevekénél is valójában locativus, de ex a locativus az ánya logikája néve

conditium és conditionalis: a-s- flajzu-m
(vagy flajzu-me) so-gusé (léged én lekint-ve,
a lekintőm én gyula-víg = ha látalak örven-
delek!; ss at s- c'ite-me (én azt én sejtett-en =
ha sejtellem volna) (t'c'e-or), s- flajzu-ate-me
(ha látam volna).

M. Tannul tanulmányomban ki mutattam,
hogy a magy. nyelvben is a »vár-na, jö-me,
jö-ve, jöv-et, jött-én« locativus alakok az
igazi conditionálisok s hogy a »ha jö« szin-
tán ánya fordítás »jövő-kor, jövés-ke« helyett,
mert ha (kab. ha, ja) annyi mint ko-
(kab. jö, tempus).

14. m-k'e, id+te, vég, fark, olyan összetét, mint
a magy. ro-le, re-le értelmű tanul in+ulakul.
A. genitivus értelmű, mint az egyszerű m-sog:
sji deszku-m junezu-m gamet ji-re-t
mellott, van, sji deszku-mk's gamet ju-
nezu-m jiret, (testvér-em-nek, a' löt szom-
séd-nak re-ja adója = testvérem a tölt ő
(szomszédnak adja.).

M. A második mondatból A. Lopratinsky
szemvedő alakot akar kimagyarítani, holott
szemvedő nincs a kab. nyelvben, s az m-k'e csak
az m-ra erősebbje, a mint a kövérkező mondat
is mutatja: p-c'itl-ím-k'e gubjoni vöxe-mk'
ik' je-vve. Ezt A. Lopratinsky ánya logikával
igly fordítja: a mexó számlálk a jobbágy

által bikaálakkal, holott ennél jóval tövise tú-
ráni logika szerint ez: » a mély térség (gu-
bja-n) a jobbágy-nak és (i-ki, il') bika-
nak (vö-je-mké) szántó-ja = szántja,
mert különben mi se való volna az il' (és
is) köve?

3, allativo-dativus és terminativus: Misir
klenig-m-lé ja-gâ-g, Egyiptom vidékére
eladók; hová?

4, Instrumentalis, mert » valaki hátán (m-
ké) » jutni valamikkel túráni logika sze-
rűnt annyira mint » valaki által « cf. k. ta-
tár: utamirada (hátsunkon = átsalunk):
mex-im-ké (az erdőn át, az erdő-n. végig).

15, m-lé-re (három rag-összetétel, instru-
mentalis jelentéssel): mi sloyir detre-ne
harfje-m-lére t-ja (e szótág melyik be-
lülébe van írva?) A).

16, m-re, me-re (az m és re ragok összetétele,
szenstelen sociativus és így összekötő érte-
mű, most a kisérő » egymás-ra köveskerés «):
ade-mre ame-m-re guj-t'ja-át (az atyának
és az anyának két fiúja volt, sór szerint:
fi-bellő-jü-ké); fix-imre ged-i-mre (asszony
és lány is = az asszony és a lány).

17, ne/nne, ne szék! ne = ni! schau! Né-z,
ne-fet, ne-fex, » néző » a szem « koreci nu n

id. mongol *ni-olün, nü-olün* (jap. *no-zo-mi, no-zoku*) » szemet dug « = céloz, néz, felhát
» néve « = versus alapértelmenül névrag,
de leginkább *ne, nü, no* alakban igevá-
nyító).

1. allativo-adessivus (szék. *ni, pap-ni, jap. ni id.*): *de-ne* (mit *néz-ve* = t. messe felé)

2. merre van? cf. jap. *do-ko-ni* » mi hely-
en, hol kínai *ho-li*? mikelyt, hová?).

3. az igénél eredetileg az »irány, cél«
jelölője, azután infinitivusrag, az erede-
ti régi *ne* alak mellett *n(e-n, i-n)* re
rövidülve: *quqlüq-n* *je-ha-n* (v. *hā-ne*)
šēf' xü-ti (szolgálatba be-hágni vagy
gyűrő-re, szolgálatba lépni vágyó voltakor).

18. *o, u, uo* (pro *go, o-re, gore*): *be-no* (be-go,
bővön), *xi-č'en-o* (felviteni = morri) *ue-*
k'oāt (el-ment vala, cél, irány), *p'asle-u*
(pro *p'aslego*) *ja-tār* (Red. időhatárul adott-
jule = az a mit terminusul adának);
larcu hunc-u at xi-ci-pseut? (melyik hon-
ban = háiban lakik?)

23. *Ōpaxinsley* ez utóbbi *u-t* az *n*
ragból származólnak vélre, mert előtte
csak az *n* locativus volt ismeretes, a 2-oslik
mondat *p'asle-o* alakja bizonyítja, hogy
az *u = o* és *go* gyöngülése.

19. *pi*, *pi* (a *bi*, b2. névrag kemény alakiú társas, leginkább mint igerőnyítő szerepél):
-a-*pi*-*poole* = *abi* *poole*, *mü*-*pi*-*poole* = *mü*-*bi* *poole* (affélehez tartozó, effélehez tartozó = olyan, ilyen), *xe*-*piü* (*ex*-*vég* = *ex*-*ve*).

20. *re*, *ri*-*ro*, *r* (a 3-adik személyű birtoktárgy mutató *je*, *ji*, *ja*-val összeolvadva *r-i*, *r-a* stílus *re*, *re*-*ja*, *re*-*ju*-*le*, *rá*, *rajula*, stb.)

Hogy nagyon gyakori, de eddig föl nem ismert igerőnyítő szerletileg névrag, mint *jönör* *lető*, *oro-m*) s megfelel a magyar *re*, *de* *extor*-*ni* *küire* *re*, *ra*, *jap.* *ra*, *koreai* *örö*, *mandsu* *ri*, *mongol* *ra*, *re*, *tör.* *latár* *re*, *ri*, *rü* (*ür*-*re*, *olša*-*ri*, *icse*-*rü*) allativo-superlativus ragoknál, a következőkkel láthatni:

a, allativo-superlativus:

*pa**a* *chia*-*ri* *gon* (főveget *fej*-*re* *voigni* v. *kor*-*it* cf. *fejébe* *voigja* a *kalapot*); *jogu*-*ri*-*k'o* (*ut*-*ra* *lelő* = *utas*), *xi**gon*-*re* (egy *kum*-*ale*-*ra* = egy *darab* *időre* *Sték.* *kumale* = *darab*); *nü*-*bjü*-*ro* *jotli*-*hia*-*n* (mélai *fekü*-*re* *hoz*-*ol*-*stülni* *hó*-*g* = *mellé* *feküdni* *megy*, stb.)

U. B. Ide vehetni a parancsoló 3-adik személyét képezni segítő *je*-*re* (*re*-*ja* *arab* *alej*-*hu* *raj*-*ta* *van* = *debet*), *ji*-*ra* (*re*-*ju*-*le* *ar.* *alej*-*hu* *raj*-*tula* *bi*. *van* = *debet*): *jere*-*ju* (*raj*-*ta* a *gyűvés*, *ha**ol**ai* *jöj**jön*, *ha**ol**d* *legy**en*!; stb.

B, illativus: ji gu-rë ja-lu-n, xivé-be nagy
hullni = megérlet), xü-rë ji-kün (zél-be
bele-lel = a levegőbe megy, elpárolog).

J, terminativo-adverbialis: a-b-çendix
jisles-re quoliqu çâr (az annyi esztendő-re,
esztendőig szolgálatot csináltatásig);
naç-i-be-re (nagy-obb-á-ra = fölbnyire).

D, genitivus: go-rë = lçu (kölyök-nek
inlka, xüölölje = unoka); xemixö-rë lçu-
go (lehénör-nek xüölölje-ül); go-ra-j
(fa-nak galya = csórag) sbb.

E, sociativus: xixü-re xü çixre (egy kam-ra
egy nőstény-re = egy hím és egy nőstény);
t'oc'-re xü-re (húx-ra egy-re = húx és egy-
húxon egy) sbb.

Az összekötő jelentés azon logikán a-
lapozik, hogy a tárgyak egymásra leö-
verkeznek.

Ç, az ige elé csapott re, rë (ri, ra) nev-
rag, mint igeirányító az m ragos ki-
gészítőnek dativus, instrumentalis és
delativo-ablativus jelentést ad: xü
txitlimpe çale-m re-t-ri (At. egy író
lapot a gyerek-nek adása-ra = egy
papírlapot a gyerekeknek odaadva,
re-li-n reá ad-ri), sane-xu-go fji
leadet noet-em rëje-v-ja-f (felír

borból hordozzák a vilánség-re ti' hagyják azok
iv-ni = itasszák meg a vilánséggel); thia-
m jipredide tšif q-xi-j'ec'ā-ē a j'ablex
(A. islen elős őszefjel megsejleté az éhséget,
de a kabard lagika szerint ezt leszi: isten-
nek főszef-re ti-sejteni hagyá-já, az éh-
ség); paa c-ha-xi-xi-n, főveget fej-ről venni).
21. še (a še-m-tvi-se-l, hord ige participiuma
»éit« memori, kiildeni): nobe úzi-še so-ja-leō
, ma fűsít kiildök).

22. tē («teto, földön, száte fej-leō» tej-föl» a
superlativus dl társa, kiildönösön, mint
igeványító, és az ige, meg az igeványító
közé került névmásolással szerepel;: s-te
(tetőm-re, szám. p-te (reál), j'i-te (re-ja),
t-te (reánk), f-te (reátok), ja-te (re-ju-k);
bji-t-i qü-f-xi-o (a bér-c is bei rászok otoljék!)).

23. t-le, t-li (isl + le, li magy. tu-l, tü-l:
láb-lul fekszik, fej-lül leszi, locativus): qu-t-
li (gyuhra-lul = szív-be, elnébe lesz, vesz,
qu-li-le-n); k'e-tli (hát-lul = hátsúl. vé-
gül, usól, megett), leginkább mint igevá-
nyító: t-li-si-n (sub, lül ér = lei-jut) stb.

24. uo (pro go: be-uo, bővön, oltok-uo na-
gyon). -

22. § Mellszónevek.

A₁ - A szabad mellszónevek esetébe vagy származtatok. Az eredeti mellszóneveket, az egyes röguguság jellemzői, mint a főneve-
kék:

be (bő, bér); cse (cselény = új, friss); egy (egy-
jósztó, = rossz); fi (fi-g, jó); jiu-m (vas-
tag kemény); ju (hó-sín fehér); jin
(nag y Vínkő-ből); kiu (mely lőg-be);
xü (ős, öreg).

B₁ - A származott mellszónevek összetett
vagy képzettek. Az összetett képzé-
sek: x-f' (ajk-meg-édes); - cse (meg-
tő = hideg); - fa-jó (fény-sárga = gyűlö);
fi-u (bele-üst = savanyú); - fi-ce (jiny-
camos = füstös = fekete); - xo-be (hő-bő =
hő, forró); - k'e-hi, k'ü-hi (fűlő-kendő =
hossz-jú); - ma-cse (a cselény = puha); x'e-v
cave-vonó = szürk) stb.

C₁ A képzettek az állandó képzőkről
ismételni meg. A mellszónevekkel
szóforduló képzők ezek:

i. c'ü-ku (lárd a főnév-hoz ingi-ölés);
fi-ce - c'ü-ku (füstölés = feketeítés), ju-x'
c'ü-ku (hó-s, havas lés = fehérítés).

- 2, *ce* (nagyító, sokasító: *llé c valpas* = sok, -
pe = több, *jeceiros* = tölt)
- 3, *clide* (nagyító: *fi-dide*, *nagymjó*, *xi-clide*
nagyon öreg).
- 4, *ej* (nagyító cf. *jum*: *remoleren ar t-vegü*
igenevelibet jürel: jener-ej vele-ragadó
 = veszedelő, *ji-jes-ej inni szerető*).
- 5, *gge, ge, go, gu, g'* (*a ge, ge-r, ki ki-rn, ki*
ül, kü-l = *g'gungüls alahija nöl-b'* =
l-ré-l): *bra-go* (*besze-nélküli* =
üres); *bra-ge, b-re-ge* (*szép-nélküli* = *gonosz*;
Üb-re cf. *ga-b-re*); - *dü-g'* (*is-nélküli* = *fe-*
retkolton l. jó-olig' üti, üti); - *la-go* (*fiat-*
nélküli *üti*); - *go-go-z'* (*galy-nélküli* = *sula*
csontja *Ügo*); - *re gge* (*nő-nélküli* = *szemet-*
len *Ürne*); - *je-ge* (*ott-nélküli* *Üppe*); -
ze-gge (*nyk-nélküli* = *szájastan* *Üu*) stb. -
ü, jü, je (*a nézett múlt képműje, mint ige*
nélküli képműje): *xi-xi-ja, xi-xi-je* (*meg-*
csinált, kész *xi-je, xi-je*).
- 7, *x'* (*proxe kicsinyítő: xi-x' siero, pa-cep'*
lesiero, nagy sebességű ü-ki-rex' szegénylő).
- 8, *xode* (*in: xaratoró* = *olyan gyorsan: xu-x'*
xode *ü-jorma, felhíres, xum-xode g'jö-*
ü-jorma = *meglátás*).
- 9, *ju* (*győző, lőő: sebet-ju haszonra való,*
hasznos, ar. sebet).
- 10, *j* (*pro je »járó, tartozó« ragos szótéke*

képez melléknemeket: gabat-ol-j
 Kabac földhöz, Léshez tartozó = liabarot
 i, Besle-ne-j Besle-törzshöz tartozó,
 mi-ja-re-j eme há-ta járó = ez islei,
 je-lo-ne-re-j után-já-ra tartozó =
 másodike, ji-pe-re-j fe-jé-re tartozó =
 előbbi stb.).

11. le (l'le l. test l. testes, nagy, letennes =
 augmentativ képző, 3xú xi'at psasla-
 le-c, begi xi'at t'ixua-le-c úgye levő be-
 széles = sokat beszéltő, rihe levő vala-
 sódrós = sokat valaródrók, - psasle, té-
 xa+le. úxi-le (vészes).

12. un-še, n-še (ne-c üres? oold-cső =
 hiányzó? talan telen = marols-n-
 še határ-talan l. mat-ol, magg-
 in-še malkánás-talan = hang ta-
 lan, ne-pe-nis szem-ost-talan =
 orrátlan);

13. ǎ. Éz a ce; še-vel együtt a ǎǎǎ = ő = öreg,
 nagy, sok jelentésből indul ki nagyító,
 sokasító (augmentativum, intensivum)
 értelemmel, magy. as, os, es, os, l.

jó-ǎ (sárga, nagyon sárga), xocet-ǎ (na-
 gyon heves), xu-ǎ (egészen hó-szin), ji-ǎ
 (jó-s, jo-g, jobb), go-go-ǎ (egészen suta),
 qu-j-ǎ (egészen kopasz), p-t-ti-ǎ (fő-

tuli-s = tuli-piros) stb.

23. §. A melléknév helye.

A magyar melléknév a jelzett főnévhez tapad s azzal együtt ragoztatik, mintha a egy szó volna; a turáni felfogás szerint a melléknév által jelölt »tulajdonság, minőség« a főnév birtoka s így a birtok után áll: t-li-ž' (dali-ös = öreg férfi, tli + ž'ž'i), ne-haž' (né-ös, öregasszony ad. ne-uo, nő-ó = öreg nő), se-šxo (szelő-vaskos = nagy kés, japán o-katana id. = kard).

Mint hogy az igemelléknév (participium) és a nemzetiégi melléknév a jelzett főnévnek csak jelzője és nem birtoka, azért azok a főnév előtt állnak: aslye face (adlyhe v. cserkesz viselő);

francux-i-bxe žiče uris kosl-č; (francio-baxe-i-ismertő orosz hadjával van = francia nyelvet tudó orosz sok van).

M. Hogy a melléknév a magyar nyelvben s más turáni nyelvben is állhat és állhatott a főnév után, mutatják a kicsinyítő képzők, a melyek esetileg melléknévek: ma-csika (szék. lovaská), piü-csike (Vkal. vöi, bbü, bar-

naxi-ſ; nagy-vig jap on a yon = nagy
 jó-jobb aron jó(bó), nax-gj = (nagy-
 igazló) jap. nao-naui, nagy kul-
 contabb); nax-jin (nagy-nyúló = na-
 gyobb tin-ka, jon-ka ebben: itea-b);
 1/3. A kabard nax-i-bbe szerkeszt
 világoson mutatja, hogy a nagy ar
 nagy-obb albi kőrépfok képeje a kab-
 be, magyar bé-v, bö mellélenév, nagy
 mineszülés arra, hogy máshol be-
 ressiük lácsát.

- 3/ A viszontjított kőrépfoknál a méltó-
 kúll álló jónév (igenév) 772 (mü) név-
 raggal áll, a mely után jó a nax, nax-
 átal feleltett mellélenév, de ennek erő-
 sítésére odajárulhat még a nax-re
 nax-ri (nagy-ra, nagy-on) határozó is
 mint abí nax-doxe-ſ (v. annál nagy-
 dragadó, dragadolóbb, erebb); ſidör ſi-m
 nax-čikun-ſ (v. ... nőtti nax čikun
 a stamár a lónál nagyon nagyse-
 bely = a stamár a lónál jóval kisebb);
 psuſte-olig-ir seſpo udin-mü nax-
 re nax-guſto-c (a elűhös bestéol a
 kard-ütésnél fajóbb); oſe ſi-nax-
 re nax-i-pe-go pet gáinexust?
 (Kern. 40. én nálamnál nagyobb úr
 ki jelen steczelh, tehát a n-č)

»búcsi = ur. fejedelemsen« jöner folekva
van); se seşs-daxe nexre tñtl-î-f'
nex' qî-xo-çte (At. én egy szép hard-
nál jó könyvet »inleább« veszek, tehát
a nex' adverbialis is mint a magyar
inleább minden ragnélkül);

4, A függeslen felsőfok a mellékné-
velnél kifejezhetik:

A, a. olide (magy. olold, olod) és ce, x'
(as, os, es, ös) nagyító, erősítő képzők á-
tal;

B, a be-uo (bővön), kool-go, koolo (had-
jával = nagyon) ig. határozók elő-
létele által: be-di-de (bő-olod = na-
gyon bő), ce-olide (nydonat uj,

c'ikou-olide (csékély-olod = nagyon
csékély), kool-î-çe (háas = nagyon
sok), şipxur beu hialel-ç (a nővér
bővön, nagyon jólleű, hialel arab
halal); - Tiflis c'ihar jin-ç, ago kool-
go c'ape-ç (Tiflisz városa nagy, azonban
nagyon piszkos At.)

5, A viszonyított felsőfok kifejezhetik
az által, hogy a középfokú melléknév
viszonyviszonyba jó azon tárgyak ne-
vével, a melyek körül a lélemelés
történik: şixpe-m ja-nex'-daxe

(a nőle szebb-je = a legszebb nő); az *u-sou-m* ja *nexif'-z* (az mindenre jobb-ja = az a legjobb), neve nabzere *xü-tetün* a - *nex'-daxe-t* (pro *ja nex'*: szemre és szemöldökre nézve a fejedelmének szebbje volt, a fejedelmek közt a legjobb volt).

NB. A két utóbbi mondatban a *ja* többes birtok mutató előtt álló főnevel többesnek kell venni s ez a kabarcóban nagyon gyakori eset; a magy. az nyelv megfordítva cselekszik, mielőtt egyes birtok után többes birtokragot használ: az ő ház-uk pro: az ők ház-uk).

Tiszonyított felsőfokot akhar a kabarc nyelv a következő tagadó szerkezett által is kifejezni: *mo fixim nex' c'aleo-f' xic' c'agem* (H. azon nőnél jobb gubát csináló nincs = azon nő csinálja a legjobb gubát), *Engiliz xem ja nex'e nex' xan-if' xic' c'agem* (az angoloknál jobb kés csináló-ja nincs = az Angoloknál jobb kés csináló nincs = az Angolok csinálják a legjobb kést H.); *Ke micexem karbofim nex' sxin-i-f' ja'agem* (H. a Keimceteknél a burgonyánál jobb eledeliük nincs = a Keimcetek legjobb eledelük a burgonya!).

258. A mutató névmások.

1. A logika és a japáni nyelv mutatása szerint a mutatónévmások minden egyéb névmást megelőztek, s ezért ezeket kell kezdenünk. A kabard mutató- névmások közelre, közésre, és távolra mutatnak, mint a szanszkrit, japán és magyar mutató névmások. Abban is egyeznek erre nyelvek, hogy a mutató névmásoknak mellélnévi (rövidebb) és főnévi (hosszabb) alakja van, a miről a magyar nyelvtanok hallgatnak.

	<u>közelre mut.</u>		<u>közésre m.</u>		<u>távolra m.</u>	
	melléln. - főnévi		mell. - főn.		mell. - főn.	
Kabard:	α	ī	o		α, α	α-t, α-t
	3, me, mī	mīr	mo	mo-t	ma	ant. α-š
Sanskrit:	ī	ī-oh	u	u-oh	o	o-oh
Magyar:	i, e	i-z-e	u-gy	u-gy-t	o	o-z
	i-me	e-z			a-mo	
Japán:	régi ī	ko-re	so	so-re	α, ka, α-te	ka-re.
	ke, ko					

2. Mielőtt tovább mennénk, meg kell említenünk, hogy a kabard távolra mutató α, mint determinatív elem α és ma, me alakban többzor össze-

Jorvott a meghatározott szóval: a-fe,
 ma-fe, na-fe is: a' fiú = tü-z jap.
 hi, fi, bi » ignis, sol, dies cf. magy. na-p
 no-p kab. no-be), a-ffe, á-fe (a' bór
 a borító = vé'-t-t, á-fe-t), a-pice, a' pe-
 ce = potsolya). Hasonló ösreforrás tör-
 tént a kabard nyelv mutatószó-
 rént több magyar főben is:

magy.:

kabard:

a'-csa-t

ze, zo (ze-t » fog, agya-t «)

a-gya-t

a-gy (a-ol', fe-j) te, ole (teto', fe-j, fo', kinnai ten id.)

a-l (al-j)

la, le magy. le

japán a-shi (kab. čč jap. shi » pars in-
 ferior « = pes, a' láb)

Aronban több kabard és magyar szó elő-
 tétes a-ja nem aronos a mutató a-val
 hanem a szintén meghatározó jerepü
 ja besokmutatóból gyengült:

kab.: a-b-jo, aoligh: a-v-jo (pro ja-

b-jo » fe-lü-jü-k « magy. á-gy, e-

zért van szélső á-gy-ni = le feltekni);

kab.: a-pe (ja-pe többek fe-je, elsője, magyar

a-na), a-p'-ci (ja-p'ci » apács-ka v.

ap-jü-k «), a-ole (a-tya » fe-jü-k « a

kabardban cupán de alakban is),

a-ne (a-nya » any-jü-k « kabardban
 ne is).

Ne már a kabard ja-te (gyűrő-jük,
 a mit gyűrni lehet / meglátolha az
 ereleti alakot, míg a kicsinyített
 alakú a-gya-g (a-dá-g) magyar
 szó az alya, anya szerint gyengült.
 Természetes a magyar népies »ap-juk,
 any-juk, báty-juk« féle meghatározás.
 3, 1, 5t mol, me (néha mi) mutató - do-
 terminatív elommal képzett kabard
 szók főbbjei ezek:

ma-ce, ma-ceŋ, a' sū-t = gölör Ůce Ůe-gg
 al-rész)

ma-ce (a' ce-ké-ly Ůiol.)

ma-fē v. a-fē (a fū-t-ō, fūx)

ma-s-lie (a' sxi-ko-t-ka, hib. sxi-k-t-a
Ůe-n, sū-n szenesedile)

ma-s-te (pro mol-xi-de »a-x-tū =
 a tū Ůde-n, di-n fūx, varr)

ma-tē (a' tevō = kos-ár Ůte-n, ti-n).

ma-xe (a' sū-lō, fénylő = ho-lol Ůe-n
 xe-n, xē-n Ůsū-t

ma-xu-ra (a' sxi-ró = kopja, láncsa
Ůxe-n, xū-n)

mol-xē (a' ō-sū ma fē-sū, fū-sū Ů
xē-n, xī-n si-le-ít, fősül).

me-c, me-š (jap. me-shi, a' verō =
 verés Ůce-n, szór, vet).

me-quo, ma-quo (a' verō, a mit ver-

nele = széna cf. széke. széna-verés).

me-l, mü-ll (,a' hus, az enni való, széke.

mi-l-ot hib. milot-a 3.sz. birtoklag-
gal, a' birka cf. szikra-a pro szikra-ot).

mü-l (ad. mi-lle. »a' mi-lin-g = a fény-
lő, csillogó = jeg Vle-n, li-n)

me-x (,a' sü-rü = evő, me-xe, ma:
mexó Vxe-n, xi-n).

me-ŋu-re = ma-ŋu-re slb.

Ilyen képzetek a magyar nyelv-
ben: me-le-g, me-len-g, mi-lin-g
(Vkrab le-n, li-n), me-x (a széprítő),

ma-qu (ma-g, régen ma-qu a' belső,
cf. hab. ji-qu-lé magá-ba), m-ot és
o-t-j (a' felső rész), ma-olot-t (a' tulis-
cf. jap. to-ri koreai to-l, to-ti széke.
tu-lu irod. to-ll) slb.

A rimelő nyelvészek nem ismerve
az adighe-habard nyelv s lényeit,
hasonlítgatják a habard szókat
görög, perzsa és szanszkrit szókészlet.

Érteit halmozottan állíthatjuk,
hogy az abhhar nyelv determináló
a-ja (a-ŋibere = a' cibere = az étel, a-ab
az apa, a-an az anya slb) az adighe-
habard szóműködő nyelvéből való,
mert az abhharban nincs a mutatós
névmás.

4. A *kubacol* *i*, *mü*, *re/o*, *mo/a*, *é* mutatók, mint melléknévek, a főnév előtt állanak és nem ragoztatnak a hucáni löffel szexént: *i gi* (e *ko-t* = most), *me-ja-m*, *mü-ja-m* (e *há-n* = *i-dé-n*), *mü hune* (e *hon*, e *hár*), *mo pxa* (ott a körépen álló fa), a *guli-ím* (a hajón, ama hajón).
5. Mutató szexepüinek veendő a köznépigék jelen idejének 3-asik személye előtt álló *ma*, *me*, *o* elem (most *ma-le'o* *ö*, *a' kelö* = *ö kel*, most *me-xu* *ö*, *a' gyüvö* = *ö jö* = *ö lesx*), mert a *keabard* igék participium is.
6. A *mü-t*, *mo-t*, *a-t*, *é-t* (jap. *ko-te* *so-te*, *a-re*, *ka-re*) determináls főnévi alak csak önálló alanyúl, mondományúl és olyan tárgyúl állhat, mint a magyar *a* az ilyen előtamban »a monoló vagyok« *a-x-t* monoló, annak monója vagyok, helyett / A megfelelő többes alakok: *mü-xe-t*, *mo-xe-t*, *a-xe-t* azaz a többes képző a melléknévi főalalakhoz járúl, mint a manduban (e-re, ex többes e-se), míg a magyarban a többes képző a főnévi alakhoz járúl,

mint a tannulban (ax-ole tannul exu-
gal) + mit ar- ξ (ex ax!), a per müxet- ξ
(axole, exole, ax ξ = jap. shi praedicati-
vusrag.

7. Ezen fönéri alakelek nem lévén ragoz-
hasók helyettük, a kövesleendő képzetek
szerepelnek mindenkor, a mielőtt
nem nominativusról van szó: mü-bi,
mo-bi, -a-bi.

Ex olyan képzet mint a japáni
kono-kata, ex-en ódolal), so-no-kata
(a könépen levő ódolal), a-no-kata
(ax-on ódolal), de a gyakortaiban
nemcsak »effél, a-ffél« jelentésű,
hanem »effél-nék, effélhez, a-ffél-
nek« stb. cseteket is jelölgetek, most
bi, fö-l, ódolal, olyan ragitt mint az
obliquus m, mü, me, a fönevelendé:
mü bi-je une (ennek anyja), mü bi-je ake
(annak anyja), abü-je jaa (annak fö-
veg-je). Ezek főbese: mü bi-je-t, möbi-
je-t, a-bi-je-t, obliquus: mübi-je-m,
möbi-je-m, abü-je-m.

NB. Ix at-me, at-me (azonban
v. úgy léve) xólam gerundium kép-
zék mutat, de ex volutekép ax-áta-
lános locativus me, mü, m raggal

axonos s így az d-t determinált utolsó
meg van ragozva. A magyat nyelv
elfelejtve a labard t, m ragok je-
lentését, a lab. c'e-m (nér-en) alaba-
nab megjelölő cí-m szót ragozta meg
cí-m-et, hasonlóképp a lab. ju-m
obliquus a szék. ka-m nominativus
s ebből lett ka-m-asz (kiseri, fiatal
kam), a lab. a-fe, a-fe-t (a' borító)
megragozva vé-t-t stb. —

26. §. A személyes névmások.

A.

	1. személy		2. személy		3. személy	
	Egyes	Többes	Egyes	Többes	Egyes	Többes
Alanyset:	sse	olde	ue	ffe	mi, me, a	mü-je stb.
Determin:	sse-t	olde-t	ue-t, u-t, o-t	ffe-t	mi-t, me-t	mü-je-t
Ány-csók:	sse-t-ké	olde-t-ké	ue-t-ké	ffe-t-ké	mü-t-ké	mü-je-t
Kisérő:	sse-re	olde-re	ue-re	ffe-re	mü-t-re	mü-je-re
Mellék:	s-je (se)	d-je (de)	u-je	f-je (ff)	j-e, je	ja
Érkező:	se-sej	olde-j	ue-j	ffe-j	je-j	ja-j

1. A kínai és japáni nyelv alagján
határozatlan állításuk. hogy az elv
— ff. —

és másodszor személynél többes alakok nem
hangváltással átvalakultak az egyes száma
alakokból, hanem sokon esetlenül különleges
szók. A kínai és japán nyelv szerint ugyan-
is a beszélő személy (első személy) » ki, se-
rény « stb. jelentésű, így a kín. sse, ssé = kínai
siao (csékélységem = én, a megfelelő dde,
dde a di (bó = utasító) szó kínai többes
di-di (az utasítók = mi). A s-ik, a me-
szoilított személy pedig » nagy, fenséges, el-
térő « jelentésű, így ue, uo dehiszténálva
uo-t = magyar ú-t, előkelő, értékes, míg
a megfelelő többes ffe, ffi a habard fe
(fő, fej, szó kínai többes fe-fe (fő, fenséges de-
ti, önök) helyett. Erőlt van, hogy az egyes uo, u
helyett fe (fe, fő, elő) rövid alak is van.

2, az asistolerata habard embernek a meg-
különbözőtője xi-ustia-rz, pro x-je u nagyság,
alapraírva az uo-cha (ó cika = nagy fő-heggy,
magasság) ösrelés változata megoldott az
n nagytő képrővel.

3, kint hogy a habard első és két, személyű
névmasolok az igit előtt a követhető
rövid alakjeinek is vannak: sű, so (?), di, do,
d, t, u, uo, fe (b), fi, fo, f (v): azért valószínű,
hogy a sic, uc, dde, ffe alakok a reni a,
e, dariv-allatir ragol rejtite magukban
(u-e-s-tinc, melyek v. önnök, az önnök

en adando') s ezen ragos alakoké kapitálé a
jón többi ragokat a főnevektől eltérőleg, mert
azok determinatív ragos főnév rendszeren új
ragok nem kapn.

4, 5 melléknévi birtokos névmások s-ji, u-ji,
d-ji, f-ji a ső, u, di, fi rövid alakokból s a ma-
gyar ja, je, a, e, i birtokosokhoz hasonló
s-ji birtokmunkasókból (szelshozlek az egy-
társaságra törekvés következtében, úgy hogy
s-ji alapjelentése »cselshozegem... ja, je«,
u-ji (az ur... ja, je) ill. s-ji ane-+ (az én any-
ja = az én anyám), d-ji quare (magunka fa-
u-ja = fahunka) u-ji ade-+ (az ur aty-ja, ön
atyja te atyád), f-ji kade-+ (a ti kádátok)
s-ji v. fi-+ (vishó-ja = lov-a), ja pra (jövög-jü-k).
5, a főnévi birtokos se-se-j, le-e-j, olde-j, ffej
(anyám, liád, miénk, tiétek) je-j (övé),
ja-j (övék) alakoké j re-+ a je-n, ji-n, e-+
nyitlik. tartozik »to belong«) igénybe ka-
badoson rövidülve alakja sigy se-se-j »én
én-ne tartozó« jelentésű cf. gabar-de-j
(habar földhöz tartozó = babard-i).

6, a főnévi birtokos harmadik személye je-j
(ja: aki járó, övé), ja-j (minké, járó = az övé)
dehát gyakori: mi, raat fej e (a jövög az
övé), de már főneveknél az illető birtokos
járja, pl. Het ji Šibi? (kiméte mérése?)

képzésre, Örü meg jü sílre (Örü meg ménese) a
a válasz a magyar Örü meg é helyett.

7, a személyes névmások alanyesszámalkarait
a, a rövidebb függő alak erősítése az ige
előtt vagy után: s- slajut sse (én láttam én.)
ue p- slajut, te láttál), b, a díole (rég
magyar tat, tot) nyomósító, fokozó képző:
sse-olide (én tat, éppen én, magam), ue díole
(éppen te, te magad), p, a rex (nagy, nagyobb,
inkább) hasonlítóval: sse-rex... (nálam-nál)
uo-rex, náladnál...)

8, a determinatív ragoz alak használatára
mondományul vagy az l, (is) költke előtt
figyelemmel: at sse-r- l (az én vagyok), sset-i
ot-i (uer-i kén is, te is).

9, a melléknévi birtokos névmás a magyar
birtokos érzelmében használatos a főnevek
és a névutók előtt, minthogy ezek valóra
főnevek ragozva vagy ragtalanul: sje de
(az én táj am=hozzám, nálam, enjje (elő-ol,
előlt-ed), ji úx-ké (ő ucsu-ja=után-ja-
utánna), dji de x'le, a mi tájacskaánk ig
tájunk végén elb), ja ku-m (köz-jük-ön-
kör-öt-ül) stb.

10, a személyes névmások egyéb alakait a határozó
nyelv kifejezői a, elhelyezés (pozíció) által a magy.
lót-l-ak, u-s- slajut) módjára, b, névragoz és

1. névutókat átad, a mint az ige kombinációs járnál
a látni fogjuk

B. A je, ji, ja 3-ik személyű birtokmunkatoló
szerepe.

Hisz hogy a kőzetes munkatoló s, i (je, ji) elemből
kielemezett és a magyar ja, je (a, e), ju - k, jü - k
(ja ok, je - ok, helyett) birtokilag legközelebbi
alkonaiúl bekövetkező udighe - kabareť je, ji,
ja (összevonva e, i, a) birtokmunkatoló igen széles
szerepű: azért szükséges azt bővebben tárgyal-
nunk.

1. a magyar tulajdonnevek és az m ragos
szók után a je, ji, ja birtokmunkatoló a ma-
gyar je, je, ju k, jü k birtokilag értelmezésben:
Török jé ane vagy jé ane (Török any-ja),
jé ade - m jé tunc (az én atyám hon-ja =
az atyámnak háza).

B. Ha az m ragos alak helyett r ragos
tulajdonzó alak áll, ji helyett xi (pro xi - ji
saja, saját, maga je, je) névadás munkája
a birtokos: xi - si - t xi jin (a' vör nagyság-a).

2. a főnévi névutókkal az m ragos főnévvel
kapcsolja: ane - m ji čaj - ün (asztalnak
segg-je - n = asztalalatt); sji ade - m ji
derék (atyámnak lájaig = atyámmig).

3. hasonló szerepű a névutó - és névragok -
ból lett igevirányítókkal is: mafi qubir,
juc, jogur telegrafir čuxuxo - m sebet ja - xo, ju

(a gözhajó, a vasút s a telegráf az embereknek hasznos írtk.: embereknek hozzájárulék cö-muxem ja-xoju gyü).

4. a je, ji, ja az áthaló igékénél mutatja, hogy az igéknek tárgy-a van, a mit a tárgy-as igecsozásnál látni fogjuk: jé-á-é-m tunc- + je-é' (ja ácsnak a hon arax, a ház csinálmány-a, ánya mő-olom: az ács a házat csinál ja).

5. A je, ji, ja (adighe e, a) névutók és egyéb közhasonnalatú szók. előtt csupa megha-tározó, mint a tanul tan, tam (maga, maguk valamije), vagy a magyar juk, jük birsolrag az ilyenekben: any-juk, ap-juk, öcsöik (pro ö-cse-jük) stb.

ji-pe (je-je = ele-je = elő, jipe-pe azle elő-bepésel)
jipere-j (ele-je'-re járó = előbbeni)

ji-üke (vissza-ja-ig-arután)

ji-be (je-je = árva, aki egy fejére van)

ji-elü- + (dali-ja = a férj)

ji-pe-cü- + (bácsi-ja = i-prá-ja)

ja-deü (mál-uk = otthon)

ja-pe, a-pe (jejük, elő-jük = előtt, előbb).

NB. Ily módon lehetleszkelh a kéttagú labard. a-ole (a-tya), a-ne (a-mya), je-é (adighe e-é véletly e-cse) az egytagú de (magy. jó, családfo), ne (a nővesző, saporító) éé (véletly, igjú), köteböl. Elyen a magyar i-g

(jü-lé, i-lé vég e) és e-ge-sz (vég-érő, a végig érő).

27. §. A "kérdő" nevmódok.

Melyik kérdő: *xe-t?* (ki? ki-t?) *T. xet-xe?* (ki-k?)
Többség kérdő: *sü-t?* (mi? mit?) *T. sit-xe?* (mi-k?).

Mindahettké egy régi obliquus *t* ragot mutat, a mely a magyar nyelvben accusativussá lett.

Ragozásuk olyan, mint a főnevelés, csak + determinatív ragot nem kapnak, a mint a követhető példákban láthatni: *xet galéna?* (ki jöve el?)
xet-in ax'se jetin? (kinél pénz adni-ja = kinél adni pénzt?) *xet-lé v. xetimké fi-raxi?* (kivel ki elégedett? = kivel vagytok elégedettek?);
mi hunet xet-je? v. *mi xet ji hune?* (e háx ki-e? vagy ez ki háxa?); *xetxe ut acale* (pro ja acale = kinek csalód-juk te = kinek gyémántos vagy te?). *At sit?* (az mi?), *sit f-çire?* (mi csináló kike? = mit csináltak), *sitké firaxi?* (mivel vagytok elégedett-ek?). - A *xet-je* főnévi birtokos alak névmagorlató mint a megfelelő magyar *ki-e?*: *xet-je- m* (ki-s-n?) *xet-je- lé* (ki-e-vel? stb.).

Ezen kívül még van két egyes kérdő » melyik « jelentésű:

1. *det-xe-ne* (melyik?) mint melléknév, a *dene + xet* (hol + ki?) összehányt alakja.

Desxene- + vagy *hetet- +* raggal *desxens- + -at*

jönévi alake és függetlenül áll.

2. *Da-re?* a japáni *ta-re?* *da-re?* (melyik?)
kérdő képzése, a kebabokban ma mint mel-
lőnévi alake szerepel: *xara-t?* (pedig jönév:
detpenet-a-tu-m ja-xo (pro *xu*) *xi-ãr?*
(melyik a helyőnek egy-jük a csinált? =
melyik csinálta a helyő körül?); *detpenet-*
a desxu-xe-m ja-xo g akénar? (a résztvevő
melyik-e jöve el?); *A detpenet-a*, *detpenet-*
ar helyett állónak lássuk.

A minőség kérdő: *sit-xode?* (mi-he tartó =
milyen, minő: *mü cüu-t sit-xode* (ez az em-
ber minő?); *si-xodemlé xaxü?* (minővel elege-
gett ő?).

Mennyiség kérdők: *sit-xod-ix?* (minő
örön? *Vja*), *da-p-çe?* (mely méret = menny-
nyi? *Vja da-re*).

Helykérdő: *de-ne?* (A merre = hol? 2. mer-
re = hová?)

Határozókérdő: *da-go?* (jap. *da-ku*) vagy
da-uo v. *ta-o* (jap. *dô*: miként, hogy?)

13. A logika és a vagul *to-k*, *to-ku*,
to-xo (iggy) alapján kimondható, hogy a
keab. *ta-ra*, *da-p-çe*, *de-ne*, *da-go* és
a japáni *ta-re*, *da-re*, *do-re* kérdők alap-
járva esetlegesen átváltozhattak.

Itig megemlíteném a magyar *me*
(*Vmerre, me-ly?*, mi? kérdőnek megfelelő
me, a mely csak az aszighé *me-parle*

(mely méret? = mennyi?) öpxeléletben maradt meg.
Összehasonló névmások (pron. relativum)
 a habard nyelvben éppen úgy nincs, mint a
 többi észlelti töráni nyelvekben s a logikailag
 igazolhatóan relativum helyett részeseítő
 szerkezet van: *xi- mü- cē cīxu- r*
nef- c (az irást nem ismerő ember *vale*, árja
 módon: az olyan ember, a lai irást nem
 ismer (tud), *vale*.)

283. A határozatlan névmások.

1. Adrej, Adrej, a-ole- re- j » o-olá- roe Loero-
 xó « = oslábbi, továbbbi, más, követhető (Va).
2. a- fr- xode, a- bi- xode (afféle he tartó =
 olyan), mü- fr- xode (ilyen)
3. Ten- ik' (pro ole- ne- ik' » hol is « = bárhonl,
 bárhonnan)
4. desxene xi.... i (melyik egy- is = bat-
 melyik): desxene xi psaslet- i (bármely-
 lyik xó is), desxene xi cīxum- ik'
 Elején ji bat- c (bármely embernek is
 dolgozni kötelezősége) desxene xi- m-
 ik' no v- ejt (pro j'e- jt) j'e- t (mely egy-
 nek is le az övé adója legyen = minden-
 kinnek adó meg a magáé (l. XXVI. 5).
5. ja- xi- i' (az egy- jük = az egy- ik: jaxir

tel'saḡ az egyik felülkerekedett, győzött).

13. Ez és több más példa mutatja, hogy a magyar elképzelt a jü-k öszvonása, a mely később logikáslanul az egyessé is ráragadt.

6. naḡor, neḡor (prō naḡ + ű-x', neḡ'-ű-x')

» nagy ucsu « utóbbi, hátrábbi, többi, más).

7. p-so-u (jü vég + sű erő + o, u, go lag, leg = e-ge-sz » vég-e + ír. minden).

Ez a mongol bíró, tanul ellâm id. módjára a főnévhez lapad, névszavakat kap, sőt az általánosító i, iki, ilk' (is) közt is megkül: uj jaḡc-prou-m (egész életében) sű proumka'-i sű-taxi-ḡ (én mindenkivel is elégedett vagyok)? oḡu-prou-t-i s-ḡâ-ḡ (az egész ügy-et, dolgot megismerésköm).

8. xü-go-t (xü egy + go elismert. + t elzet-minatív » egy-ke « = valaki, egy bizonyos; oblig. xigor-em, dat. allativus xigorem-lêr): xigor galuag (valaki eljöve), xigorem ḡaḡo j'e-l (valakinek kenyér adója légy = ady. valakinek kenyere).

13. Minthogy xigo-t mint főnév a főnév előtt nem állhat, azért a főnév a xü xü (egy) és got alkarrészek közé kerül: xü-xanü'-gor ḡat (egy bizonyos őskán volt = volt egy öreg király).

A kérdő és határozatlan névmások az általánosító ilk' (iki is) közt is es

égyedő igével adja, a tagadó határozatlan
névről van.

da-uj-le' pro o-la-o-ilei, o-la-go-ilei "mikor
is + tagadó ige = nemmiképp); sít-ile' (mi is +
tagadó = semmi); xi-le' (pro xi-ilei egy is +
tagadó = egy sem semmi), xir-ile' (az egy is +
tagadó = semki, megsema xi-m-ile', xi-t-ile').
jé. xim-le' jo-a-mit (egynék is aszaja me-
legy = a hármas se adja), xi-čiv-ile' (egy
is + tagadó = semhol, sehová), xim-ile' jo-
a-le' (egy is hová nem tartó =
nemmiképp) stb.

29 §. / visszaható névről.

(Pronomen reflexivum).

A visszaható névről a Kabudban a
légi, a földi magyar xxi, xxi (xéxi rest.
xi, xxi, xxi, xxi maga, öreke, üreke fa-bél) szó
val együtt a régi japán shi (Self) látszik.
A magyar mag-a visszaható is a
mag-a, ma-gu (Thab. tu, gu töre, bel-rész)
szóval nem választható el. Hogy a xi valóda-
nál jár. Ha a participium előtt tisztán
van az ólem, hiletsile abból, hogy birtok-
lással van maga elé: je-xi, je-x, jex-ir
(mag-a), jexi-je, jexi-je + (maguk). Ennek
birtoklása x-je vagy xi (pro

xü-jé maga valamié): xi-xü xi-é' üüü
(maga úgy maga csináló ember, olyan em-
ber, a ki dolgát maga végezi); fentebb birtó-
kosa: x-jé-j (xi-jé-j maga-maga, jó-ma-
gáé) cf. xe-j (magamaga, jó, a jó, a
jódonos, úr cf. saja, saját, saját, a' ut, gar-
da, birtokos.

A xü-xo (maga-ho = magamaga) re. Ges a-
lala helyett s-xo ös. xevens alala is van (ma-
jor qü-s-xo-j'ec' a türet magamaga cu il-ja
As.), de ez hibás is lehet.

A xü további ragoz alalaja magamagának
gyakori xe-re, xe-ri, xa-xi alala x-maga-
maga, m-ga-ra, maga-ban «jelenlét»
(xeri-han, xü-ha-n, magam-ban, etc.
ni).

1/2. Monban a xeri-psarle (alanni re-
vatalami jótölt, bedől = tárgyalás) feltétele
ételekénél a xeri a xü, xü (egy, való, etc.)
hatarozatlan számnévből való s így
különböző szó, habár lehetne egy szó a
xü, egy magyar es-re = egy le, szá, etc.)
számnér is ereleleleg » mag, bék, xü «
jelentésű volt.

A habarol xü minőség megelőzi a
nemély es névniót s így az igélénél a
következő alalán:

1. szem. $x\ddot{i}$ - xo (pro $x\ddot{i}$ - so) Többes $x\ddot{i}$ - do
2. " xo - u (" $x\ddot{i}$ - u) " $x\ddot{i}$ - vo ($x\ddot{i}$ + fo)
3. " xe - j (" $x\ddot{i}$ - je) " xa - a ($x\ddot{i}$ + ja).

Mint ahogy ezen kombinációk a magyar »mag-am, mag-ad, mag-a, mag-unk, maga-tok, mag-uk« birtoklagos alakok-nak felelnek meg *cuipia propositio* által ánya *accusativus* értelemben, egyik vilá-gos példa arra, miként áll elő a birtok-lagozás.

30. §. *Fogtan.*

1. A lucáni nyelvek szellemél is merő tud-ja, hogy a magyar » $j\ddot{o}$ - et , $j\ddot{o}$ - ve , $j\ddot{o}$ - ni « stb. alakok az igezőnők olyan névrágos alakjai, mint $táj$ - t (e $táj$ - t , a $táj$ - t) es- ve ($öz$ - ve), est - ve , bi - ni stb. főnevek. Hasonlóképp a japáni tab - eru ($ráplál$ - hoz - ik , es - ik) keményes vagy mondat-végző alake névrágókat kaphat:
 tab - eru - no (birtokos), tab - eru - ni (lativus)
 tab - eru - to (instrumentalis, sociativus),
 mert tab eru 1/ cselclévő (*participium*)
 2/ cselclévőnév 3. személyes mondománnyi
 alake, azaz ige ánya értelemben.

Itten a tab ard ige is, mert ugyanazon

alatt lehet participium, nomen verbale,
és praedicativum azaz személyes alatt.

gy - a xü (gyü = jö, lesx, levő, levés) ige elő
minden változás nélkül az ismert név-
ragokat:

xü - go (gyüvő - leg, jöve, leve, levé - n)

xü - l'ic (gyüvő - ig, levő - ig)

xü - me, xü - n (locativus = gyüvő - n, jötte
lét - én = ha jö, ha lesx)

xü - ne, xü - n (lativus: gyü - ni, jö - ni, lenni)

xü - ri (superlativus: gyüvő - re, jö - et,
mire jö, lesx, a mint lesx, illb);

vagy valószagos ige: ar ma - xü (az a gyüvő,
az vagy ö jö, lesx).

2. A kabarol ige fő a parancsoló mód egyes
ide személye, mint minden bűnös nyelv.
ben s ezt úgy lehetne hívni, mintha a ce-
lelvés - jö hívó (vocativus) esete volna.

Ezen ige elő a kabaróban eredetileg mind
önhangzón végződött, a mint az infinitivus
(irányragos alatt) a - n, e - n, i - n, ü - n, o - n
u - n (pro a - ne, e - ne magyar a - ni, e - ni)
végzete is mutalgia.

Azonban az egytaguságra törekvő
kabarol nyelv az ige elő végönhangzóját azon-
nal elegti, a mint az ige elő kezdő mással-
hangzójának támasz akaszt az ige elő -

szóval a mai magyar nyelv-mag bicsokemul-
tásában, így a habarol ige mássalhang-
zón végződővé lesz, a mint rörtört. a
magyar ige legnagyobb részével:
je-t-in (je-t-i-n vég-zart, fogy-ut,
vég-ex, foly-tat, igeső je-t); ti-n (tam.
idő uol-mi) alanyi parancsoló ti, de a
tárgyas parancsoló je-t (ado'ja légy!).
ce-pi-n, te-vo-i-n-ni igeső cef sxi-v,
sxi-p, sxi-p), ma-x, me-x és ma-xu
(agyu, őjö).

17. Hogy a mai magyar nyelvben az
igeső nem a parancsoló módhoz tartozik se-
milyre, mint a többi tudáni nyelvekben,
amint van, hogy a régi vár-ih! kör-ih!
parancsolótól lett a mai vár-j! kör-j!
az pedig két igetőnek habarol és ceftele
"várua vég, kére vég a jelentéssel, a
mint a habarol igeső-eftelel láthatni.
3, 4. Habarol ige jlt. irány szerint ceftelező,
szóval általában lehet kö-ző (intransitív) és
átható (transitív) jelentésűvé, mint a
magyar nyelv sok igeje pl. fő, jár stb.
középre, jár-i, jár-j-a (közvetlen) át-
járó ige; habarol xille-t me-lléje
(a' xillér dolgoz-ó, dolgoz-ik) tárgyas
vagy középre, xille-m őxu-r

je-lléje (a xeller-nek az úgy dolgozik-a
= a dolgoz dolgoz-ka) tárgyas, átható ige.
Ugyan az taljuk a főbb svéd nyelv-
velében is, hogy az intranszitiv ige éppen
olyan alakú, mint a Transzitiv ige pl.
japánai iken (itt-ét), uten (itt, meg)
intranszitiv igele alakba néve olyanok,
mint a bilen (itt), és rulen (itt, stur)
transzitiv igele: örök, üle (ki-meg)
Teab. ce-lé-in) intranszitiv, üle (störít)
transzitiv.

A magyar, kábard, japán, sarmul rago-
zás által különbözteti meg a közelebről
az áthatóról.

4. A kábard által megkülönböztett
személyes ige a kábard nyelvben min-
den, a mint nem volt a magyar
nyelvben sem, a míg az anya nyelv
befejezése alatt meg nem kezdődött,
az at-ik, et-ik, ut-ik, tel-ik meg-
rehe monstrem alakú személynél.
Hogy a kábard participium személynél
ékelmü is, mint a magyar, az ma-
gától értehető.

31§. Igéképzés.

Az adlighe-kabard nyelv igeszája egyszerű vagy összetett, mint a magyar nyelvé: k'o-n (kel, köl) egyszerű, č'e-k'o-n (le-keel), ol-k'on (etöre kel), ga-k'o-n (hi-keel, el-jö), xe-k'o-n (esz-ve-keel=jár-keel) stb. igesírányító, azaz összetett ige.

A kabard nyelvben eddig ismert ige-közlőnélküli, egyszerű igék száma 165 s ezek ismét eredetiek vagy származottak. Az egyszerű eredeti kabard ige egyszerűságu és önhangzón végződő, mint az eredeti névszó: 'a-n (áll, van), cc'en, cc'ü-n (szó), č'e-n, č'ü-n (Váenál, csinál) ol-n, di-n (tű-z, varr) stb.

A származott igék egyszerű vagy összetett képzők által keletkeznek, amelyek eredete a legtöbb esetben kimutatható.

Az alábbiakban megkönnyebbitése végett a képzőket abécé sorban állítottuk össze:

1. 'a-n (jár-t, gyár-t, csinál; jöneveletből és igéleltől képez átható igéket (u-keel): hu-'a-n, u-'a-n (vá-g, sebez hu-n, nu-n is), č'ü-'a-n (szó-t csinál, szót tesz = szól, szól).

2. *ce, cî* (dim. *bele-ce-n, bele-cî-n* l. *ú-bele-ce-n*
elbeleckesedik)

3. *ce* (augmentativum l. *be-ce-n* bős *lax* *l'be, bö*
magyar os, es, ös, fut-os, kee-es).

4. *ce-n, cî-n* ("csinál" taim. *se-j id. jap. se, sh-i*
su-su id. Ereke, módjára főneveléből és igék-
ből és intransitív igéből képez transzitiv
igéket):

a, xurej-cin (körte-csinál, kerekít *l'xurej*).

xuare-ce-n (körözés csinál, meg-
forgat l. *xuare-n*), *xu-j-t-cî-n* (kéja-
dást csinál, kéjire vezet l. *xu-j-t*).

B, xo-n-cî-n (hull-ni csinál l. *cé-xoncin*
sértés), *xun-ce-n* (hajlást csinál =
cabol l. *xun*) *js-uv-cî-n* (valakit
hullni csinál *l'ö-k, l'asít l. hu-n, u-n*),
fr-sî-n-ce-n (berzenést csinál - *l'icog*).

5. *de-n, di-n* (*a té-n, ti-n* "tesz, csinál" ige váb-
laxbeta, igekötőkhöz járulva augmenta-
tív vagy intensív, inchoatív igéket képez
magyar *d, ad, ed* stb.) *k'o-d-in, k'oed-en*,
k'u-ad-en (kel-öz, leleget l. *k'ö-d-in*
rá-lel, rá-lelt *l'magy. té-le-ö-z* *l'h'o-n*
k'un lel) *li-d-in* (gyul-ad, ga-liel-in
ki-gyul-ad l. ga-li-n *ki-langol* *l'*
le-n, li-n *l'magy. lan-g, lang-ol*)
hu-di-n, u-d-in (ü-t, hu-ty-ol *l'*
hu-n, u-n *is*) *u-n-d-en* (Vid. ütöd-ni

l. ue-x-undo-k' el az üdölő = olöcögős) ŝxi-d-en
(le ráig-d-os = sei-d Vŝxe-n, ŝxi-n, le-kérőx, ráig,
esika).

6, de-j-in, di-j-in (id. + j augmentativum):

go-di-j-n (hu-x-olal, huzogat Vgo-n,

gu-n Vthi-x l. ú-gooligin)

7, de-ž-in, di-ž-in (id. + ž, ž' augment. ma-

gyar do-x, olö-x): k'o-diž-in (el-vesz

Vk'o-n keel) tla-dež-in (szal-ad-ox V

tl-en, l. tla-tež-in.

8, ja-n, lia-n (Vmagy. ha-gy kab. ja-t-in :

ez az igetövéltex járulva a cselekvés be-
végzettségét jelentő; mint segédige más
ige előtt állva átható és mivelőző érte-
met ad annak a karnul vidu-vet, hagy

ige möfőia): ja-tla-ju-n (hagy be-
hiv-teni = lát-tat, mu-tat, de tla-ju-
ja-c tekintés hagyó = már tekintett).

ja-gere-in (hagy körözni = forgat, pedes)

ja-xoab-n (hagy hevülni = hevít)

ja-kure-in (hagy gurulni = gurít)

ja-jiü-čü-n (hagy jár-ni = megjárni

hagy), ja-šü-n (hagy csü-rötni = gacsi-
bavó tesz = görbit), ja-i-fere-k'-in

(hagy el-forg-ni = el-forgat), ja-vve-n

(hagy föni = föni hagy, fö-x) vb.

B. A te-tl-han, če-t-l-ha-n-
felőben a lia-n (hagy) ige karnul áll s

így emez igék szó szerinti »tetőre diülni hagy,
alá-diülni hagy« jelentésűek.

9, hu-n, ü-n, u-n (ü-t, vág, a kínai tő
»itt, csap« módjára főneveléből képez
igéket): pse-hu-n, pse-ü-n, pse-u-n
(persy-ést, bura-ást csap = élelek, csap =
élelek folytat), vi-hu-n, vu-hu-n
(vi-ho-g hangot ad, lö-g) ši-hu-n
(só-t vág = sóz)

B. Leheséges, hogy itt a hu-n, ü-n
(hualul, hull) ige van transitív-facti-
vó jelentéssel (»hullat, hint«).

10, I. ha-n (Vha-g »men« más igék, fővéhez
jámulva a cselekvésnél a moxolulást
jeszi):

jo-t-li-ha-n (ho + diü + há-g = hozra
fektetvük l. jo-t-li-n), ji-ti'-s-ha-n
(be + töre v. le + széke-el + há-g = be-ül a
székébe, mert az ülés hágaással köt-
ténike l. ti'-sü-n).

11, II. ha-n (Vha-gy, há-ny l. ja-n).

12, he-n, hü-n (ve-sz, vi-sz Vmagy. ho-z, ho-r-ol,
a ramul kollu-id. mong. ab-, tör-lat.
al-id. módjára eredetileg jelentette,
hogy a cselekvés a cselekvő részére
történik, ma azonban intensív-kép-
ző magy. han, hen):

bre-je-he-n (szép-ít + vesz: meg-nyal,

nyulka'vá tesz Vöxen III.) *je-čü-lie-n*
 (jel + singel + vesz = hozzá mér, alkalm-
 maz) *je-kü-tü-n* (he-kel + vesz = bele-
 nő), *je-p-tle-lie-n* (he + figyelt + vesz =
 ki-néz, ki-választ) *ji-čele-lie-n*
 (bele-cimol + vesz = be-mázol) *ji-qu-
 lie-n* (bele + ke-h-ol = ki-kehol =
 ki-ver) *qa-šxi-lie-n* (ki + le-gel +
 vesz = ki-meg-esz, ki-rág) *qa-kü-hü-n*
 (ki-kórál + vesz = ki-kóricál) *qa-šxi-
 lie-n* (ki + osan + vesz = ki-szaladgál)
xe-xe-čü-lü-n (esz-ve + mér + vesz =
 szálmér) *xe-xe-čü-lü-n* (iol + üt + vesz =
 kisépelt) *xe-xe-vü-lü-n* (iol + forgat +
 veft = eszve-stán-t Vü-n, vü-n), *xe-ü-
 gi-lie-n* (esz + akaszt + vesz = eszve-bo-
 nyolít ügyet).

- 13, *je-n, xi-n* («haj-l-ik, ereszkedik» más
 igetövéhez járulva je birtoklennéssé-
 val öszenavárosodott je-le igetörányi-
 sóval álló igeik lefeléirányát mutat-
 ja), *je-tü-se-xi-n* (le-tö-re székel +
 ereszkedik = le-csi-csi-l, leül)
je-xo-xi-n (le-hull = le-esik cf. *čü-n*
 j. hasra esik cf. *ge-j-xo-xin* ki-le-
 gurult) *je-še-xi-n* (le-osan + ereszke-
 dik = le-osan, legurult cf. *ge-j-še-xin*
 lezalad) *je-hut-xi-n*, *le-huty-ol* =

le-festkender cf. *utxin-i-p'čem*)
 je-p-si-xi-n (le-biccen + *ereskedik* =
 le-száll a lóról) je-p-sli-xi-n (le-
 fittyen *ereskedik* = *fejöl le-fittyen* -
 bi l. *pü-t-l-in* hängen) je-u-di-
 xi-n (le-huttyant = *le-vet*) je-sli-
 xi-n (le-ö-sli-ik, le-ugrik) je-zü-
 xi-n (le-xu-han-t = *le-vet* cf.
gü-č-ta-di-xi-xi-n ki-fején xuhant =
 valaminek telején átvészt) tlyen lepraö-
 sök: je-ja-leoate-xi-n, je-ja-xi-xi-n,
 ge-ja-pü-xi-n, ge-ja-ze-xi-n stb.

14. *xu-n* (magyar *gyű-ni*, „jö” lesz „*xi-xu-n*
 (ös, ösz, vén lesz cf. *vein-le-d-ik*, *uj-ho-*
d-ik) *ued-xu-n* (vénnül, ve-hony-
 od-ik) stb.

15. *ji-n* („nyúl-ik, nagy lesz, intensív ige-
 hel képes magy. j): *če-j-in* (*če-j-t*
če-n id) *de-ke-j-in* (letőre vesz =
jölvers, fel-gyűr) *fe-j-in* (*čfe-n*, von
 v. *čla-fe-j-in*) *fi-j-in* (*fej*, *fi-syöl*)
ji-j-in (*čje-n*, *ji-n* magy. *fe-gy*,
 cf. kb. *č-je-n* increpare)
čx-j-in (*čay-t* II *čx-j-in* *gurul čx-n*)
če-j-in (*čxe-n*, *čü-n* *čhi-m-bá-l*)
č'e-j-in (*čke-n*, kb. nő) *č'i-j-in* (gege +
 nyúl-ik *čhi-ja*, *či-ja-bál*) *č'o-j-in*
 (*čk'o-n* kb. jár) *č'utij-in* (*gurul č*.
č-kü-rig-in) -109.-

go-d-ij-in (Vgo-n, qu-n »huz« isl.)
 ſe-j-in (Vſe-n serül v. gü-de-ſej-in)
 xi-j-in (je-xij-in Vxe-n, xi-n »szán«
 =fordít) tle-j-in (Vt-le-n »tuliszimű
 lara) stb.

13. Ézen kab. intensív j képző fej-
 ti meg azt, hogy a magyar buy-t (tü-
 zel) pro-n (Vgyo-pro-n (huz-ül) fe-j
 (vonogat), fej-t, fe-n (vo-n), fo-j-t
 (csavar), fo-n (csavar), fo-r-og, csava-
 rodik) fűj és fű, ha-j-ít, ha-gy-ít
 ha-ny-ít (vet) stb. igék minő gyökűk.
 16. k'i-n, k'ín (»kel, jár« más igék tövéhez
 járulva tartós igéket képez, magy.
 og, ög, eg, g): c'e-fi-k'-in (xi-fi-og,
 szí-vo-g-at) c'e-t-le-si-k'-in (le-
 tőrsöl-g-et) fere-k'-in (fer-eg, for-og
 l. ú-fereklén) ſe-k'-in (vi-sel-get-el-tür)
 fű-s'-k'-in (felé sül-ög-et = harrá ég)
 xere-k'-in (l. je-ú-xerel'-in = le-el-sül-
 ög) pen-k'-in (reped) stb.

échat 1. igelökhöz 2. r-es képzőkhöz
 3. infinitívushoz járulhat.

17. la-n, le-n (az intensív la-x'-en, le-x'-en
 »művel« ige veseltje magyar la,
 le, al, el, ol, öl, l.): c'a-le-n, c'e-le-n
 (Vc'a, c'e magy. cű-t, cu-r, cűr-om, cűr-
 -iio.-

m-d) t-le-n (Vjap. te hix, t-le-n
 » hix müvel « (dol-og, dol-g-oz) A kab.
 la-n, le-n és t-le-n igelcéprőle, rokon-
 sagából érthetni meg, hogy a magyar
 le-l, ke-l, kö-l, hix-l igelencek a kab.
 le'o-tle-n, ke'u-tle-n felet mes.

18, re-n (« me-n « Vmagy. vé-fr, ké-fr, re-fr stb.
 a tanul frô id. mongol od-id. törzst.
 kit-id. igelcélex hasonlón a cselekvés
 teljes végbe mentét jelentő): ji-fi-re-n
 (i-va-men = el-irni) ji-si-re-n (el-sü-t
 » ver-brennen «) je-fr-tli-re-n (végig
 figyel) i-xi-re-n (el-készítve men =
 el-végez) stb.

19, re-ti-n (« vég + tart = folytat « a cselekvés
 folytonosságát jelentő): le'o-re-ti-in
 (kelest-fogy-at = kelet-ben, menőben lenni)

20, re-t (Ez a japáni re, t-latao at, ir, + tar-
 tósági képrő; a kab. t-es ige már 2-od
 képrét, még a magy. t-es ige a kabarsban
 t-nélkül is megvan): re-t-li-t-in (ö-t-
 köd-iké Vp-t-li-t a figyelő, Vp-t-li-n
 »fi-gyel « pro fi-ol'el »felé-fordul «)
 je-re-k'-in (fo-t-og Vfe-n, fi-n Vmagyar
 fon-dor, fin-ter)

21, re-j-in (id. + j intensív-képrő): ke'u-re-j-in
 xü-re-j-in (gur-úl Vke-n, xü-n)

22, rex-en, re-x-én, re-x'-in (id + x, x' augment-
 - ill. -

héprő): ge-re-z-in (kő-t-őz, forog l. jár-geregin $\sqrt{ge-n}$) jóarx-en, jó-t-z-en (isl. $\sqrt{jó-n}$) ú-be-rex-in (el-vereg-et $\sqrt{ú-be-n}$ ú-bü-n).

23. se-n, si-n («ér, oda-ér» az igetörvélex jámulva a ne, ni» neki, oda» igeirányi-lób srőnti): ne-p-t-li-s-in, neki-oda figyel $\sqrt{p-tlin}$ ne-xi-s-in, neki-oda-on $\sqrt{xi-n}$, xin)

24. te-ji-n (l. te-n, + jin: kétszeres intensív-képrő) da-ja-k'oa-te-j-in (telőre + nagy + kö-l-tőni = rá-fel mondít)

25. te-n, tü-n (= de-n, dü-n magy. ad, od, ed, öd, ol intensív és gyákorító képrő) c-tü-n (pro c-t-in magy. szed, ved = vesz) c'a-t-en ($\sqrt{c'e-n}$, szel, csap. l. ú-p-c'at-en csap-dos, vag-dos $\sqrt{csat-a}$) jó-t-in (jóat-t-in $\sqrt{jó-n}$ l. qü-p-jot-in hi-fel-kap-dos) k'o-t-in, k'oa-t-in, k'ua-t-in ($\sqrt{k'o-n}$ kel, köl-t-őz, mond. l. qi-k'ot-in) 'o-t-in, uot-in, mon-d, el-mond $\sqrt{o-n}$) s-t-in (pro s't-in $\sqrt{o-oz-tön-őz}$ = türel $\sqrt{se-n}$, si-n l. c'-ja-stin) sle-t-in (szel-ad, repül $\sqrt{le-n}$) stb.

26. te-n, ti-n (isl. infinitivus usán művelő képrő, magy. t, d): ua-n-t-en, oa-n-t-en ($\sqrt{fan-t}$, fo-n-d-or-it,

fo- + -dit)

- 27, te- \tilde{x} -in, ti- \tilde{x} -in (id. + \tilde{x} , \tilde{x}' augmentativum, intensiv, iterativ -lépés, magy. do-s, dő-s, do-x, dő-x): tla-te \tilde{x} -in (tal-ad-ox l. tle-t-in) oa-te- \tilde{x} -in (mondogat l. ga-oote- \tilde{x} in ki-el-mondogat, emleget).
- 28, t-le-n, t-l'en (Vtam tal, dal, magy. tal, lel, dal, del, dol-og diminut. » dolgoz művel, csinál « intensiv lépés): kiva-tl-en (Vt'o-n, k'u-n, k'el l. je-k'uatl-en » le-oda-kel, jut, x-x-k'uatl-en esze-kel = csőfűt) ju-t-le-n (\tilde{x} -n, gyű, győ, győ-x l. ge-j'-ju-tl-en győze-del-meshed-ib, sikert-arat) xer a-é-xi-tl-en (egymásnak el-végreít csinál = szeszödrök).
- 29, tle- \tilde{x} -in (id. + \tilde{x} , \tilde{x}' augmentativum): ge-j-ša-t-le- \tilde{x} -in (ki-be-hord gabonát, ga-še-n Vše-n, vi-sel) k'o-tle \tilde{x} -in (k'o-tl-öz = valahová megy).
- 30, \tilde{x} (= \tilde{x} , \tilde{x}' augmentativum magy. x) ge-xe-x-in (k'öt-öz, forg) xoar-x-en (id. Vxo-n)
- 31, xe-pü-t-in (ox-vég + tart = » végig ki-tart, folytat, valamit folytat l'ox «):
č'e-xepüt-in (folyást csinál Vč'e-n)
x'ej-xepüt-in (folyást himbálózik = morog Vx'e-n, x'ür, x'ej-in) k'o-xepüt-in (folyást kel-jár Vt'o-n cf. magyar

tséd-bet-el)

32. \tilde{x} , \tilde{x}' (augmentativum: intensiv, iterativ-
lépés): $\tilde{d}\tilde{i}-\tilde{x}-\tilde{i}\tilde{n}$ (sü-z, varr $\tilde{V}de-n$,
 $\tilde{d}\tilde{i}-n$) $\tilde{k}\tilde{o}-\tilde{x}-\tilde{i}\tilde{n}$ (jár-keel, kölsöz, me-
neleül $\tilde{V}\tilde{k}\tilde{o}-n$, keel, köl) $\tilde{t}\tilde{i}-\tilde{x}-\tilde{i}\tilde{n}$ $\tilde{V}\tilde{t}\tilde{e}-n$,
 $\tilde{t}\tilde{i}-n$) $\tilde{j}\tilde{e}\tilde{t}\tilde{e}\tilde{x}-\tilde{i}\tilde{n}$ (göthös lesz, romlik)
 $\tilde{j}\tilde{e}\tilde{t}\tilde{e}\tilde{x}-\tilde{i}\tilde{n}$ (fel-re-szóród-ik) =
elvetemed-ik $\tilde{V}\tilde{se}-n$, $\tilde{s}\tilde{i}-n$) $\tilde{t}\tilde{e}\tilde{-}\tilde{j}\tilde{ü}\tilde{-}\tilde{x}-\tilde{i}\tilde{n}$
(1. $\tilde{t}\tilde{e}\tilde{-}\tilde{j}\tilde{ü}\tilde{-}\tilde{de}\tilde{-}\tilde{s}$ 2. $\tilde{t}\tilde{e}\tilde{j}\tilde{ü}\tilde{-}\tilde{o}\tilde{o}\tilde{-}\tilde{b}\tilde{-}\tilde{ik}$, $\tilde{V}\tilde{t}\tilde{e}\tilde{-}\tilde{j}\tilde{ü}\tilde{-}\tilde{n}$) stb.-

32. §. Igeragozás.

1. A khabard nyelvben is úgy, mint a több lu-
ciani nyelvekben, (lannul, japán, koreai,
mandsu, mongol, tör.-tatár, stb.) két iger-
agozás van: állító és tagadó.
2. Igermód van nyolcz: 1. Határozatlan
(infinitivus) 2. Parancsoló 3. Feltételező
4. Jelentő 5. Fölreétes 6. Következtető; conse-
cutivus) 7. Megengedő (concessivus) 8. Hajtó.
3. Megkülönböztetünk a khabard iger-
mód 1., igemellélnévéket (participium)
2. igernévéket (nomen verbale) és 3. álla-
pól egyrőket (gerundium).

33. §. Az egyes módok és időek képzése.

Mint hogy a habarol ige olyan logikájú, mint a népies magyar ige » én a monoló (vagyok), te a monoló (vagy), ő a monoló, vagy: ő annak a monolója « stb. s így az ige személyiségét minden módban és időben a japáni, kínai, koreai, manden, mongol, malajálami stb. nyelvek módjára, az ige elé lett névmások mutatják; azért a világos áttekinthetőség végett az egyes időket egyelőre személyes névmások nélkül soroljuk föl.

Mintául vesszük a k'o-n (kelni, menni) egyszerű cselelti igét.

A, Habarozatlan mód (k'o-n / kel-ni, ma már igenév és névragozható)

B, A parancsoló m.: k'o (kel-j! mag-a az igető)

C, A felszólító m.: dū-v-jal k'o (minket ti hagyjiasok kelni, menni.)

D, Feltételező m.: t-ső jelen idő: k'o (kelő, menő én, te, ő, mi, ti, ők)

2. ily jelen idő k'o-t v. k'o-re (a szokásos cseleltetés ideje)

Önhangrós múlt: k'o-α, kapcsolatali múlt,
mint a szélesly önhangrós múlt,
rendszer a proadictivus & vég-
zettel megoldva: k'oα & kel-e,
men-e)

Ésö múlt: k'o-t (mesélő múlt, mint a
szélesly t-s múlt)

Végzelen múlt: k'o-t-t (igész+++ t:
k'elö vaba)

1-ös végzett múlt: k'o-a-t (igész+α+t
kelt volt)

2-ik v. m.: k'o-ja (igész+ja hagy,
k'o-ja & a keltét, mentét hagy-
ta = már ment)

1-ös jövő: k'o-n-ε (infinitivus + pro-
adictivus & keland, menent)

2-ik jövő: k'o-or-go (infinitivus + go
pro oyo = fog, k'ongo &
kel-ni, menni fog)

É, Felhíratás mód jelen ide: k'o-me (igész+locativus
kel-ve, men-ve = ha kel, ha
megyen)

Önhangrós múlt: k'o-a-me (ha
men-e én, te, ő stb)

t-s múlt: k'o-t-e-me (ha ment)

Végzett múlt: k'o-α-t-e-me (ha
ment volna)

jövvő: k'o-n-go-me (ha menni fog)
F, Consecutivus m.: k'o-n-t (kel-ne, menne,
ment volna stb).

G, Concessivus m.: jelen idő: k'o-m-i (fölréses
mód + i is menne is, ha
megy is, noha megy stb.)

Önhangzós múlt: k'o-a-m-i (noha
ment)

It's múlt: k'ot-e-m-i (noha ment)

Végzett m.: k'o-a-t-e-m-i (noha ment
volt)

Jövvő: k'on-go-m-i (noha menni
fog, ha menni fog is)

H, Optativus m.: jelen-jövvő: k'o-a-cere (ön-
hangzós múlt + ce-re magyar
sz-e-re-t: menni szeretne, bárn
mehetne.)

múlt idő: k'o-a-cere-t (menő-szere-
lett-szeretett volna menni,
bár mehellett volna).

Erebből láthatni, hogy a módok és idők
képzése a lehelőleg egyszerű; hangtani
változás e szerint az önhangzós (szavazsa-
lasi) mindnél fordul elő, a mennyiben
az igező a, e, i, i önhangzója az a kép-
zővel hoptu â-ba vonóbbik öre, a mely
előtt a g, y, x, k tömássalhangzók g, y,
- 117 -

x', k' lúgyúlt azaz jés kiejtést kapnánk:
 á-n (áll-ni, létezni) á-α = 'ā (áll-a),
 ċe-ge-n (leléteni = elhívni) ċe-ge-α = ċe-g'-ōi,
 tī-n (adni), tī-α = tā (ad-a), te-gi-n
 (leténi let = föld-let, föld-áll), te-g'ā stb.

M. Dr. Lopasinsky szerint még egy tör-
 ténelmi idő is volna, a mely maga az ige-
 től állna megoldva a praedicativum
 & mutatójával, de ez szerintem csak az
 első jelen idő, mert az & nem képző szem-
 felkiáltó mondatokban az önhangján
 végződő múlt időtől kezdve a két jövőidőhöz is
 járul: k'oo-ε, k'o'ja-ε, k'o-m'ε, k'ongo-ε.

34. § A módok ideinek szemé- lyes alakjai.

1. A parancsoló mód egyes 2-ik személyre az
 igekötő: k'o'! (lét-j, menj-j!), ċe (oson-j, szá-
 lad-j!) A többes 2-ik személy a ffe (fi, önök)
 névmás fő alakjaiknál előtétle által, lesz:
 fi-k'o' (létjessék, menjessék!) fi-ċe (fussa-tok!).
 A 3-ik személyek je-re, ű ji-ri (ő rajta
 van), ji-ra (ő rajtuk van) előtétlek által
 lesznek: je-re k'o' (ő rajta a letés = hasdol
 megyen!) jira k'o' (menjessék! hasdol menje-
 nek!) Az igeszószószó igéknek csupán

te, rol: cü-te-bz (ott hadd szabjon) cü-te-d
(ott hadol düzön! 25. k. 53. l. f.).

2. A fölösítő, kéző és kölmű egyes első
személyében a sse (én) névmás jó - az in-
finitivus alake elé: sse vartjübar dena
cü-čev? (én vitéz-liet honnan lud-ja-k?
čē-n sejteti, tudni). A többes első személy
lesz: α/α di (mink) személyes névmás-
nak az igelő elé tételével: nako, direde
jače! (nőra, együtt, futlassunk!), - β/
a di-v-jē (pro di-jü-jē minket li hagyja-
tok, angol »let us«) szerkezet elétételével:
x'ade-m di-v-jē-tē! (kerse hadol
menjünk!) k'en d-jē-gagu! (csülkőst
hadol, játsunk! gagu-n mulatni, játszani).
A 2-ik személyek aranyosok a parancsoló-
val, vagy nyomatékos kéccsnel a t-s
minket igelő'álk, mint a samit nyeloben:
mide xe gajaxe-t! (ide sse híványított
i. i. a lovat = terj-sse be, térjen-sse ide!)
č'ed őfse a magyar us-di! alakekal. —
A 3-ik személyek a jelentőmo' jelen igelje-
nek 3-ik személyei: byir-i gē-jü-o!
(a bér-c is bi igelő'ölke omoljék »omol-
jék rárok a hegy is!) ši'am ne'ibe jē-č'
(pro jü-č' »csinál-ja: isten nagyobbá-
ant csinálja! gyarapítja!) f'ük'e ši'am
je-jē-hune! (vigasztal isten honolni

hagy-ja !!.

3. A jelentő mód jelen idejében az igelököltött személyes névmások alakja helyesebb vagy rövidebb. A helyesebb alak jó az 2-et nem kapó igék elé:

Egyes:

Többs:

1. sz. - so-h'o (én kelő = megyek) do-h'o (kelünk, megyünk)
2. sz. - us-h'o (te ... = kel, men) fo-h'o (keltek, mentek)
3. sz. - (mor)ma-h'o (ő a kelő, ő megy) (moxer) ma-h'o (v. ma-h'oje).

A tü-n (ad-ni), hē-n (vinni, hordani) általános igék személyes alakjai a 30. §. 2. szerint a következők

Egyes:

Többs:

1. sz. - so-t (én adó) so-h' (én hordó) | do-t, do-h'
2. sz. - us-t (te adó) us-h' | fo-t, fo-h'
3. sz. - ma-t (ő adó) ma-h' | ma-t, ma-h' (tárgyaslan!)

je-t (adója, adja) je-h' (hordója, hordja) | ja-t, ja-h' (tárgyas)

A jelen időben 2-et kapó igék előtti a személyes névmások rövidebb alakja áll, pl. cū-t-in (ott tartózkod-ik, valahol áll, magyar csit-ul, csi-t) a jelen időben:

Egyes:

Többs:

1. sz. s-cit-ē (én álló állok) di-cit-ē
2. sz. u-cit-ē f-cit-ē
3. sz. mor cit-ē -j20.- moxer cit-ē

Flyenke: 'a-n (áll, van), cî-'a-n (ott áll, van),
 cî-sî-n (ott székel, csücsül, ül), fô-f'-in (felé
 vonódik, vágy-ik, óhajt), xe-t-in (he tart,
 benne van) xe-flî-n (benné drül, benne van)
 xo-j-in, xo-jî-en (ho-ig-ik = kell), i-gî-n
 (fog, tart vigá-t = fogad), pe-t-in (vég-tart,
 fogyat, folytat), te-t-in (felön tart = fönt van) stb.
 4. A jelenlő másd. többi idejében, valamint a
 többi módok minden idejében, mindig
 az igelő mindenütt gyarapodást mutat,
 a személyes névmások, kövedező alakjai
 csapodnak az ige elő a kezdő hangok so-
 rént akár c-es az ige, akár nem:

Egyes:

1. sz: sî, s, z

2. sz: u, p, b

3. sz: palanyi: semmi

(taigyas: jî, jî)

Példák:

Többes:

dî, d, t

fî, f, s

semmi

jâ

dene u-köve? (ková még?) cî-ate-n ge-
 oate-t (pro gî-je-) a ps-aslet (gyermek
 kimond-ja azon szót, tlep. a gyermeknek
 hi mondottja azon szó) de p-cî-t sî-t?
 (mit szövelés csinálni?)

ooc mode o-köac (én oda mentek), de nobe
 dî-vâc (mink e napon = ma fogatánk,
 szántánk ve-n, vî-n fogat), jaxir
 tcköac (egy-jük felőre kerül = az egyik
 - j 21. -

győze).

s-k'o-t, (keleem, mentem), ue p-slažu-t
(te belekénvettél), xi 'axo'x šis-t (pro ciót: egy
öreg ngájót ült), moxem ja-slažu-t, (arok-
nake felaintott-jük = öle lát-t-d-le v. ja-tla-
žu-xe-t (lepr. öle láró-le volt).

ue p-slažu-+-t, (te lássz vala), f-slažu-t
ti láslók vala), preserej čixuxer kodre
pseu-+-t (az előbbi = régi emberek sokáig
élnek vala, sokáig sokat élni). Ez utóbbi
mondásban a čixuxer többes után pseut
egyes áll, mint a törökben; a többes pseu-
xe-+-t (élők volt) a mi a t mutatja, hogy a
t múltat jelentő segédige, az + pedig de-
terminatív.

berexej-maxom s-slažud-t (szexda na-
pon látlam vol), Selanej psim ue-k'oat
(Selanej a virro el ment volt).

sse s-slažu-ja-ε (én már valaha látlam),
p-slažujac (te már láttál), mobi ji-slažu-
jac (az vagy ő látta, tárgy-as)
x-jotin-ε (én találalomlok), ue b-jotin-ε
(te találalomlok) šueson di-k'ong-ε (lovag-
gyűlésre menendünk).

jaxsem Isambul s-k'ongo-ε (a tavaszon
Isambulba jögek menni).

Feltételes mód: s-k'o-me s-slažim-ε (ha
megyek, meglátandom), bragem u-üčeme

ujjra a j'et-i elöl, (ha gonoszra találta, fő-
vegél addig oda és megijel mellette), u-
gyrave-me + o u-j'etliem-ε (ha síróban
megkavarodol = megijedol, később fogsz
hugyozni), u-x-degetenet p'-cete-me
(te esendéssel ha tudtal volna, c'en sejt
tud).

VB. A jövő ismét előtől előbb b lástunk
a 2-ik reményben (ue b-j'otimε), mig
u-j'etliem-ε u-val áll, pedig a kezdő belü
arons, tehát a nyelohasználata nem
minolig hőveskeres; ilyen a hőveskeres
mondásban is a b u helyett: Uj apoké
műve b-j'i-me u-i'c'ε' (ha elő-dbe követ
doboz, ismét, rábubkász, körmenés).
A köveskeres MOD (consecutives):
sses-slagum-t s'ip'it hunem c'iate-me
(látam volna, ha a nővér otthon lett
volna, c'i-a-n valahol áll, van); úp'ce-
lagir b-j'etliem-t (nemex darabol teri-
telli volna - ha esésed tudtal volna).
A megengedő mód s'it-xodixre z'i-
b-s'ia'c'm-i (mennyeire magad morva is =
bármennyit morod is magad) s'it z'i-
am-i (mit ha szolx is = bármint morit is)
olene c-a-slagum-i (pro c'i-ja-slagum-
i, hol ha lágják is = bárholt lágják) z'i-p-
ango u-xoj'xam-i (jólantóddhoz ha kezdél

is = noha mondaní kezdéd), ... ji c'er xü-p-
ango-i, nevét ha mondaní akarod is =
még ha nevét mondaní akarod is) seb.

Értéki és erevheti, hogy a concessivus
módot a conditionálisból tessz az általánosí-
tó i (is) költő hozzáadásával (s-k'o-me
ha megyek, u-k'o-me ha még, s-k'o-m-i
ha megyek is, u-k'o-m-i ha még is);
maga a conditionalis a jelentő mód
ideinek me locativus raggal való a-
lakja.

Az óhajló mód: s-k'o-a-cere (menőnek
szeretnék lenni, szeretnék menni, bár me-
hetnék), m'bi népe s'i-klák's-cere (ennél
inkább holnak szeretnék lenni, bár in-
kább meghalnék!), nixede-k'ofaxe cere
(oda együtt helyni bírónak szeretnék
lenni = bár együtt mehetnénk!); s'ji
adem qraliak'â-cere (atyám kivivék)
Szeretem = inkább atyám vislek volna ki
a temetőbe!), hagiote u-s-klajua-ceret!
(mennyire féged látni szerettelek =
bár féged láthatatlak volna!)

35. §. Az igemellékek nevei (részesülők; Participio-).

A kabard igeinek személyes alakjai éppen úgy, mint a régibb magyar nyelvben, részesülőkül állhatnak: mü-de-sz-lajju dunejt, e mi látjuk világ = a világ, a melyet mi látunk), s-k'o a c'ijest (az én menék hely = a hely a hova én menék) stb.

Ezen kívül minden igeből lehet a 2° (maga) mutatós elemnek előléte által a kövesherő négy részesülője:

Jelen: xü-k'o (maga kel = kelő, monó, a ki megy)

Múlt: xü-k'o-a, maga kel = a ki ment)
xü-k'o-ja (a ki már ment)

Jövő: xü-k'ongo (a ki menni fog, a menendő).

36. §. Az ige nevei, az ige főnevesítve).

(Nomina verbalia).

A kabard nyelvben ige név azaz valórágos főnév lehet a; jelen, múlt

(a-s, t-s) és jövő" (a go-s) igejű személyes ige-
alak, meg az infinitivus (személymuta-
tálakkal vagy magára), a melyek ragoz-
ások és névutókat kaphatnak: s-ja
čha (én huzom fejében, annak dacára
hogy huzom), hunem ganât čha (ott
maradt volna dacára), sŭ č-o-g'âr (az
hogy én léged lehiválak), sse s-čer gü-
xerŭ-k'ongo-+ (én sejttem az ő eljövendését),
gŭjotin xojec (kitalálni kell) stb.

37. §. Az állapotjegyzők.

/: *Gerundia et supina* /.

A kabardban állapotjegyző nem e-
gyéb, mint a főnévnek lehv. lch. személyes
vagy személytelen igealak névragozva.
A leggyakoribb rag az általános me, mi,
m (locativus), go, o, u (adverbialis és
mutativus) és re, ri (superlativo-locati-
vus), a melyek közül a két első a jelen-
mult és jövő igejű igehez, az utóbbi pedig
a jelenidőhöz járul:

sse u-s-flajŭ-me koolo sŭ-gufene (én
léged látó-n = lát-va nagyon fogok örven-
deni stb. stiv-vigasztalni), xü stŭ blek'-go
-126.-

cü- slajru- n (egy férfi felől képe [arra felé
 men-et, mentében] ott lát-va, ánya mó-
 don: egy férfi a mint arra ment és látta),
 ... xi' a' xox' sist bilim qadli-xu-a-go (egy
 óra nyájör ült bennem oda kihajtott leve),
 jót li'xin-go cü-lő-m (feküdt-ni oda mon-
 ve), Selanej maxom psim xi'cen-o ue-
 kőat (Selanej egy napon a vízre mos-ni,
 mosás végett elment vala), b harfir g-a-
 xume-xe je ipe'xer (a b betűt eltake-
 róra kérdetik, a b betűt eltakear-va
 kérdetik, minson a b betűt eltakear-sák,
 kérdetik: az eltakearás-ra kövessezik
 a kérdetés.) Lásd több példát az
 » ige mint főnév « cikkeben 66 §. B. —

38. §. A tagadó igeragozás.

A labarod tagadó igeragozásban két
 tagadó szó szerepel: mü és qè-m.

A mü (vagy csak m), a kínai mü,
 mü', mo, mu (nem, non) tagadó szó, a
 szerepel az infinitívus, parancsoló,
 föltételes módok, meg az igenevek és
 gerundiumok előtt.

A qè-m a qè, qü (pars exterior) a-
 lapozónak olyan locativusa, mint a ma-
 gyar ki-nn, kü-nn (ki-l-ön)-a ki,

kü azonos alapszóból. Hogy az *m* locati-
vus rag s az alapszó csupán *gè*, miszerint
a fő és melléknévi főszó *gge*, *ge*, *gu*
(nél-küli) és a ragadó kérdő *gè* alak.

A *gè-m* az *c'*-eslen igénél az *t*-es
jelen időhöz járul, míg az *c'*-es igénél
az első jelen időhöz (a-gem állás-nél-
kül, nem áll » nincs« mandu a-kô ja-
pâni a-ra-xu, mongol u-gei, ü-gei,
török jo-k) s így a kabard *ce-t*-gem
(sejtes nélküli = nem tud) teljesen olyan
szekszel, mint a mandu *sa-t*-kô
(» nem tud«).

Eszerint a kabard ragadó igerago-
zás vára a következő:

Infinitivus: *mü-k'o*-n (nem lehetni,
nem menni)

Parancsoló (iltsó): 2.sz. *mü-k'o v. u-mü-k'o*
(ne menj) *ji-mü-k'o* (ne menjetek!)

3.sz. *jire-mü-k'o* (ő ne menjen)

jira-mü-k'o (ne menjenek).

Élento mód: jelen idő: *s-k'or-gem*, *u-k'or-*
gem stb. de *xo-j-gem* (nem kell),

a-gem (nem létezik, nincs)

mett *xo-jen*, *a-n* *c'*-es igék.

1-ső múlt: *s-k'oa-gem*, *d-k'oa-gem* stb.

2-ik » » : *s-k'ote-gem*

Égzeslen m.: *s-k'ote-gem*

végsett. m.: s-k'õja-gè-m

megmúlt: s-k'oute-gè-m

I-sõ"jövõ": s-k'on-gè-m

2. idõ " : s-k'õngo-gè-m

Feltételes jelen idõ: si-mü-k'õme v. s-mü-k'õme
u-mü-k'õme stb.

1. múlt: s-mü-k'õa-me

2. " " : s-mü-k'õe-me

Régmúlt: s-mü-k'õate-me

Jövõ: s-mü-k'õngo-me

Kíváncsi mód: s-k'õnte-gè-m

Megengedõ mód: s-mü-k'õm-i stb. úgy mint
a fölsétes mód

Öhajzó mód: erre példát nem találunk.

A részesülõk: xü-mü-k'õ (nem menõ/
xü-mü-k'õa

xü-mü-k'õ-ja

xü-mü-k'on-go

Immolium: mü-k'õ-go, mü-k'õ-me stb.

A tagadó' mü mindegy az ige elõtt áll s
így az igeszámjelés és az ige ké'xé'jõ, mint
a magyar NEM: ga-mü-ja-ne

(hi nem hagy maradni = meg nem
hagy ni = elpusztítani), q-u-mü-ja-ü!

(pro qo-u-mü-ja-ü, hi te ne hagyj aco-
sol-ni = fõl ne ereszol.) xü-u-mü-õ-m
(szót is nem cunálva = so nem szólva).

39. §. A körüli idő.

Az 1-ső körüli idő az ige m. ragoz infinitívusából lesz az c-es *ti-jü-n* (I magy. ige-r, = fog-ol, fog) igével: sse *tyi-tl tyin-üm si-ijie* (én levél róssal foglalkozom).

A 2-ik körüli idő áll az igeből és a *xun* (gyű, jő = lesz) igeből: *dü-mü-jierajie ci-xu-n* (minket nyugodni nem hagyó leve).

A 3-ik lesz az ige t-es alakejánala (a mely a magyarban igelet lett) je, ej (nagy) képzős augmentativumból am t mult képzővel s ex gyakorisító értelmű: *tlajü-t* (tekintő, látó), *gegu-t* (járó), *tlajüt-ej* (tekintgető), *gegüt-ej* (járódozó), s- *tlajüwej-t* (tekintgettem, nézegettem) d- *gegüwejt* (járódoztam).

A 4-ik áll az igeből és a *li-če*, *gi-če*, *gi-če* (kor-csináló *li*, *li* kor + *če-n* csinál) kifejezésből, a mi átal az „éppen, még“ igeletározó jelentése járul az igehez: *so-kő-li-če* (éppen később, menőbb vagyok); *hu-si-ken-m gi-mü-li-če* (az üstő-kőből *li* nem késő kő csinál = a birkózó kőből

még hi sem jó" Zb. 12. k. 64. l.) pseu-kič-o
(elő" hort csinálva = még élésben). Löt
főnéhoz is járulhat a kiče szólam:
čale-giče-go (9 gyermek hort csinálva =
még mint gyerekek).

Az 5.-ödik áll a go végű gerundi-
umból és a či-ti-n (ott tartózkodók,
áll van) igéből: ji "ačal-īm tliju go
čitâ-č (azó" hatalának hereső"jénél
volt (hatalmat hereste folytat).

A 6-ik hívülk iső áll a go, o végű
gerundiumból s a pe-ti-n (vég +
tart = végig tart, fogyat, folytott), č-es
igéből: s-tlažu-o s-pet-č (én látva
fogyasok, látást folytatok = »még min-
dig« lássok vagy látom); t-ššü-o di-pet
(mi fejre fogytatunk = mi fejőben vagyunk).

A 7-ik áll a tč végű gerundium-
ból s a petin igéből »éppen, még« ige-
határozó hífszerésére s-gakio-te-pet
(onnan jövőben vagyok éppen, éppen on-
nan jövők), jesikis ji-mü-čere-pet
(úszok még nem ismerője = még úszni
nem tudó, če-n sejt, tud).

Az ige ezen hívülkasmódja még
a főnevelére is elragadt a »még... is«
hífszerésére:

xan zegu-re-pet ggu je joferelē (még a
 hangya boly [v. vakondtúrós] is kocsi
 felforgató-já, még a hangyaboly is fel-
 fordítja a szekeret); psim xet mū-
 vit-re-pet xentē (még a virbenn
 dúló, heverő két kő is egymáshoz it-
 lödik, közm.); de a-re-pet helyett
 pet-re is van: hajuam-petre je-clia
 jebjozejume goftrej (még az állat is,
 ha unalmárai voigy, megugr, közm.).

40. §. A tárgyaz igeragorás.

A kuband tárgyaz igeragorás logi-
 kája az, hogy a cselekvés-rő (az ige) a
 cselekvővel birszoleviszonyban áll s így
 a tárgyaz igeragorás alap mintája
 a főnév birshas és birszoleviszonya:
 c'ale-m ji-g'ane (csele'-d- nek = gyer-
 meknek gúnyá:ja, ü-meg-je). —
 De mint hogy a kubandban a főnév
 szót határozott (+ determinatív-
 ragos) és határozatlan, azért egy
 három alhas és ből álló mondat
 nak negyfelé változása lehet:
 1, xi-ge-ke-ün g'ane je-cl (h'üing-

- talan nőtény = süs, vöngö, 2, gunya,
 gun-go, ing, 2, de-n, di-n tűz l. ö-
 z-in). É mondott magyar foroli-
 lása rószsért ex: süs-nek gunya
 tűz-ö-je, a mai logikáslan hasz-
 nálat szert: süs gunya-t tűz,
 ingei vart (benne van a cselekvés
 tárgy, s az igelátal mégis tárgyaltan).
 2, Jügebzüm gane-+ je-d (süsnek
 ,a' gunya tűz-ö-je = süs ,a' gunya-t
 tűz-i pro tűz-je).
 3, Jügebz-ir gane-m je-d (,a' süs
 gunya-nak tűz-ö-je = ,a' süs gunya-
 t tűz).

(NB. A mai magyar nyelvhasz-
 nálat logikáslansága onnan szert,
 hogy a t rag ánya accusativus szert
 jü lett, holott az eredetileg »átalán-
 lokativus, azaz obliquus« értelmű
 volt, mint a kabard ml, mī meo
 fordítva im ef. ej-t szak-a = ej-nek
 szak-a, nyar-at szak-a = nyárnak
 szaka, de »holoxvár-t van« s
 obliq. hirtán locativus.

- 4, Jügebz-ir gane-+ je-d (,a' süs
 ,a' gunya tűz-ö-je = ,a' süs ,a' gunya-
 tűz-i.

MB. Az orosz nyelvben nem lévén
meg a főnévnek határozott és határo-
zatlan alakja s az ige-nél is hiá-
nyozván a kabard-magyar kettős
sajátság Dr. Lopatin'sky nyelvta-
nán is és a Zbornik XXI. kötetében is
igyekezik a kabard nyelv eme
finomságát magyarítani, de a
szekeret alaplogikájára nézve
mines lixltában.

Érteintem a kabard logika min-
den magyar ember előtt világos, a
ki ismeri a magyar nyelv ilyen
kifejezéseit » én a mondó vagyok,
én an-nak vagyok mondó-ja,
a' mondó-ja = én az-t mondtam. «

A kabard szekeret e sajátosága-
ból köveskezik, hogy a kabardban
anya accusativusról szó sem lehet s
hogy a cselekvő és a cselekvésnek tár-
gya fölváltsa hol birtokos-, hol a-
lanyok-recepű, az az mutatva a ha-
tározatlan birtokost, az t. posztig a
határozott alanyt, vagy határozott
birtokost. Továbbá köveskezik, hogy
a birtokúl álló cselekvésszó (az ige)
alapjában véve szenvedő értelmű

participium, mert tl̃i-t... čale-m
 je-šx̃ide-go xojřā-č » a férfi (a' dali)
 a gyerekek (cuelé-d-nek) rágó-já-
 hoz (szólásához) kezd » mondat-
 ban (je-šx̃iolego) nem a gyerek
 cselekvése, hanem a férfié és a gye-
 rek annak szenvedője. - Hasonlókép
 u-xi-časem u-j-jaŋ (Rb.k. 17.l. a
 téged szerelőnek is a sirtat-ott-ja,
 le vagy a hit hagy irni); U-xi-čad-
 jor gū-p-čot-ju, U-xi-časem ue-j-
 ŋ (a téged utáló téged földiesén a
 téged szerelő téged megköl). Itt a
 mondat első felében cī-t-ju-m
 (intransitiv) s nem áll birtokviszony-
 ban.

Értet ha a cselekvés tárgya töb-
 bes értelmű szó, az ige birtok alá a töb-
 bes birtokmutató ja (többek valamije)
 járul: psou-m ja-ŋpč' ji-xabze-t
 (II. Frigyes porosz királynak.... min-
 den-lelke-nek kérdő-jük szokása
 volt (mindnyájukat kéri At.);
 Ustar-ŋm megore čale-xe-m ja-
 ŋpč'ŋm xojě-č (Ustar-ŋm xojě-č: a
 mester-le ijlo"=a mesternek mell
 a gyerekek-nek kérdeni-jük =
 hogy kéri a gyerekekkel At.).

Hye-nek: tli^{ci}ex-m p^{xi}a-t ja-^gute (do-
 log-cináló-nak a' fá-le (pro p^{xi}a-
 xe-t a' fá-le) hasító-juk = a dolgoz a
 fákat hasogatta); p^{xi}ace-m p^{xi}a-t
 ja-^{ig} (a fa-cináló-nak = ács-nak
 a' fá-le el-selő-jük = az ács a fákat fa-
 ragja).

Excel-szemben L. Lopatinsky
 a fent idézett körlemezben ilyen
 mondatokat is közöl: ši-b-xi-jō-m
 ši-xe-t je-xu (a ciikós-nak a' ci-
 kó-le hajtó-ja = a ciikós a cikókat
 hajt-ja). Ha e mondat nem hibás,
 akkor a nem mindig logikás nyelv
 az egyes ši-b-xi-jō-m-ra gondolt, nem
 törődve a melykés tárgy többes szá-
 mával.

A kabard tárgyas igeragozást
 az nehezebb meg, hogy a birtok-
 vagy eseléveli tárgyat mutató je,
 ji, ja a, ci, ce, de, fe, xe, xo, gi, pi, te,
 xede, xexe, xepi stb. elváltasítható
 igényi főkével (igekötővel), így
 összekötve, hogy csak a j vagy g, i,
 a önhangoké gyarmatát a fe-
 lentlét (cf. magyar rá pro-ra-ja,
 tér-i pro tér-je, mert vár-ja es
 nem vár-i) — 136. —

hœ-m q-ji-tluja (pro qē-ji-: eb-nek
ki-lulhoz-a-ja = kutyát teremtettem-jé! =
eb-adta!);

maquan-m uz-ir pe-úpe (pro pū-je-úpe a
szénaverőnek, a' fū pō-stölő-je = a kassza a
fű-et lehaszálja);

peife-m uoxdija-t pe-ja-ne (pro pū-je-
jane = a sütő-főzőnek, a' gyertya meggyúj-
lója = a kassza a gyertyát meggyújtja).

vī-t... pxiace-t hunem q-ji-sēxir-t
(pro qē-ji-sēxir: az ökör, a' faeszköz háza
ki-vielő-je = az ökör az esket háza vielő-
vaha).

Hogy a jelenidőben az egyszerű és öfje-
tett tárgy az igéknek a tárgymutató je több-
nyire jeu, jou, jo alakban áll, annál
kevesebb az az eset, hogy a je tárgymutató
a kö ípre mutató o (az, ő) elemmel, mint
é-ik személymutatóval, öfjeolvad jo-are
(je-o-are ő orvosló-ja = orvosolja), jou-bo-u
(apo-l-ja = csókol-ja), jou deu, hall-ja),
jo-ge (hiv-ja, drassa), jo-ue (ver-je, ver-i),
é-o-f (pro p-ja ő é-ji-n le-von = öfje, szof),
kassza xeme bēm jeu-pst, a vendég éve
az ajtóra pillantó-ja = a vendég éppen az
ajtót néz-i, látni.)

A kö íp igéknek az igekirányító o-s

utalaja is ilyen öflevonás miatt áll :
co-ce (valahonnan-es-ik, hiányzik ci-
ce-n), tlo-ki (lefelé, protest tle-kin),
no-s (oda-ér ne-sin), zet-ou-ju (egymás-
ra hull re-ke-ju-n).

41. §. A raglalan sernélyes névmások kombinációja.

Időig a tárgy-as igének csak a 3-adik
személyt láthatjuk, most szemügyre kell
vennünk a többi személyeket is. Ennek
megértésére elmerenünk kell a magyar
lát-la-k, ver-le-k tárgy-as igeközpont.
Ezekben a lá, le elem azonos a bir-ol,
es-ek-félékben látható 2-odik személyt
mutató cselekvő alanygyal, a k pedig
az 1-ik személyt mutató alany. Érhát tény-
leg a lát-la-k ban lát alany mutató
van, de az élelem mutatja, hogy a
la, le nem alany, hanem az ige egyenes
kiegészítő tárgya, tehát csupán a névmás
helyettes (prolúcia) teszi azt, hogy a két
névmás közül egyik a cselekvő alany, a
másik pedig a cselekvés tárgya.

A habard nyelvben axonos a logika és csak a leírást más. amnyibana hogy a kétszónás kombinációja az ige előtt áll, így:

1. 10-20-30 (tég-ed-én-vekedő-lát-la-k)

1. 2. 3. 3. 1. 2

20 pro 30 két önhangzó közt).

u-20-ue (tég-ed-én-verő=ver-le-k)

1 2 3 1 2 3 2 1

Ugyanazok a többesben:

u-do-30 (tég-ed mi látó= tég-ed látunk)

u-do-ue (tég-ed mi verő= tég-ed verünk)

fü-20-30 (télket én látó= télket látunk)

fü-30-30 (télket mi látó= télket látunk)

stb. - Itten észreveheti a furcsaságot, a mely a magyar »tég-ed lát-la-k, télket lát-la-k« szerkesztésben van, valamint a követhetőséget, a mely szerint »öt lát-ja« tárgy az »tég-ed lát« pedig tárgyastan igevel áll.

Az 1-20 és 30 kétszónások, mint alanyok 3-ik személyű tárggyal:

2. at s-je-30 (az én lát-ott-ja)

1 2 3 4 1 2 3

[látmány-a]= at lát om)

s-je-ue (én verő-e=öl.verem)

d-je-ue (mi verő-je v. mi az ő verő-je=öt ver-je-ül)

f-je-ue (ti az ő verő-je=öt ver-i-lek) stb.

Az első és hite .xennély, mint tárgy
(anya ételemben), 3-aslila .xennély is a -
tany nyál.

3, Alehim tli-j s i-mü-j'etink' setanix-i
s-i-mü-ŋ (pro si-j'i: isten j'etink' is engem
ne hagyjon hogy öljek, "múltid is engem
ne csináljon kb. 31. k. 108. l.),

s-a-ŋ (pro si-j'a-ŋ en az ő evő-j'ük v.
en evet-j'ük = engem őlk megestnek V
ŋ-jü-n » le-let-őlk, ráig, est-ilk),

u-a-ŋ (pro u-j'a-ŋ te az ő evet-j'ük =
téged "lk megestnek),

u-x-j'a-tis u-j'ubix-ir-gem, téged maga
leültm hagyó magad nem ösarló-j'a = a
ki téged leüllet, az téged nem stól meg,
körm, Vü-bix-ir stajjal ver = ösarl-ol),
mobi u-jë-flajju (neki te lát is a = ő téged
lát).

3. D. Topáninsley: a s-a-ŋ szerkeze-
tet szemvedlönnek vette s » en ásaluk meg-
etetem » szemvedölvel j'oditja, de az hibás
nézet, mert az anya szemvedo" » mondosit-
ik, az mondasik » helyett magyarul is
a hibbes 3. sz. a helyes » mond-j'a-k, azt
mondj-ák » s a habard nyelv hasonló
logikájú. f

Ezerint, a mint az 1. kötetem

szám alatti példák mutatják, az 1-ső,
 2-odik személyű névmások az any. a ac-
 cusativus értelemben megelőzik az 1-ső,
 2-ik személyű névmásokat; a 2-ik szám
 alatti példákban az 1-ső, 2-ik személyű
 névmások, mint birtokosok állnak; a
 cselekvés, mint birtok előtt sépen eszt
 ha a cselekvő nem személyes névmős,
 hanem főnév, ez mint a cselekvés bir-
 tokosa m obliquus raggal áll: nibe-
 úx-im u-j-ti! (pro u-je-ti gyomor-
 vésznek te hordás-a = a gyomorvész te-
 ged vigyén el!) - a 3-ik szám alatti
 példákban az 1-ső 2-ik személyű név-
 mások már nem birtokosok, hanem
 egyetemes utanyok, a cselekvés, mint
 birtok a 3-ik személyhez tartozik

Azonban az 1-ső 2-ik személyű név-
 mások elhelyezése nem mindig aro-
 nos az elő szám alatti példákéval,
 a mi különösen az ö. írtetett (igérá-
 nyítás) igéknel történik meg: si-
 c'-o-g'â-t (pro si-çe-u-g'â-t, az én
 te teged kéri-t-ég = az hogy én sósd
 te híválak t'ce-gé-n t'ce-t, te, el-bis)
 Ha az 1-ső 2-ik személyű utany után
 a cselekvés tárgy a nem 3-ik személyű

neomás, hanem jön: utakat az ige o-
lyan, mintha tárgy volna:

Ue hune- + so-^{c'} (én a' hon [ház] én
csináló = én a házat csinálom V_{cs}-n,
cⁱn)

Ue hune- + so-^{c'} (te a ház te csináló =
te a házat csinálód, építéd)

Ex. a 3. stán alatt látott az s-je. tálju
szekerettel ellenkező logikájú. Akonban
a kérdéses esetben is láthatni a 3-ik je-
melyű birtok-tárgymutató je-t: xi
Amal je-s-^{c'}ene (Hb. 12. k. 28. l.), a mi szerén-
tem így fordítandó: »egy-mód én tudandó-
ja = egy-módot én tudni fogom«. Erit az
hiszük szemelyű tárgy-as ragozásnál a
népies magyar logika áll, a mely szerint
van » én a mondó, te a mondó« (vagyok,
vagy), -de van » én annak a mondója,
te annak a mondója « is; habard:
sji game tó gix-gem, sji pasle tó xite-
gem (Hb. 26. k. 18. l.: töröm kétszer ki nem
veső, stóm kétszer nem mondó t. i. va-
gyok, köm).

Olyan ellenmondásos szekeretlek
a következő tiltó mondatok:

Uj game u-mi-t (26, 52. l. gunyád te
ne add!)

Uj k^a d-u-mi-t^a (26, 50. l. ölsönyööl széljét

te ne vedd föl (de-^hej-in).

Brager hengeresje u-mü-c' (26/22 l. a gant
tanácsára né csinálol!) stb.

É tárgyastan igéket mutatókcal
szemben álljanak a következő mondatok
tárgyas igével:

uj clia-^u je-u-mü-'at ('oat: 26/37 l. fej-
fájásod ne kezd-j-e-d)

... kuanole-m lije je-u-mü-z, 26/50 l.
nyúl nem született... bokorba langot
te ne dob-j, ze-n, jün szór, vet, stb.

4.2.5. Az igeirányító igék tárgyas ragozása.

Mint ahogy a kabard nyelv őfűrés ige-
irányítóját a névutak után fogjuk tárgyal-
ni, azért itt egyelőre csupán az egyszerű
alapigeirányítókat soroljuk föl, hogy a
felhívandó példák őfűrésztett igeit jól lehes-
sen ismerni:

1, be, bü, b (fe-l, elé, ellen, felé, mellé, belé,
b-le mellé, felé comp.)

2, cü (=tű, tö-re = le)

3, cü (ott, onnan)

4, cē, cü (se-gy-felé: le, alul)

5, de, olü (tete-re, fel...)

- 6, fe (fe-l, jö-l, jölö, bolé)
- 7, go (ho, he, hoz, hex)
- 8, jo (iol.)
- 9, je (heuxa, bele)
- 10, xo, xu (ho, he, hoz, hex, ig)
- 11, je, ji (le, bele)
- 12, ge, gi, ga (hi, leve)
- 13, lo, la (le)
- 14, ne, ni (ne-hi, jölö)
- 15, pe, pi, p (jel, jölö, nellö, végén)
- 16, p'e, p'ü, p' (iol.)
- 17, re, ri (re-ja, ra : rol, röl = le)
- 18, te (tölö-jölö, re-ja', rájöl)
- 19, t'e, t'a (iol.)
- 20, ti (lő-re, le)
- 21, u, ue, ü (e-l, elé)
- 22, vi - jü, bi
- 23, xe (lész-ve, ősz-ve)

Ugye en az, aminek, mint öfzetetteik
hol elutasították, hol nem. Az első eset-
ben a személyes névadás és a tagadó
mí (nem) az igazgató és az ige közt
áll, mint a magyar »nem« csak hogy a
habarásban elfelejtették írni: ga-mi-kóajda
(hi nem kélö) = el-nem-jöves, meg nem
jölöves); de, ga kő-n (lő) úgy ragorta-
ták, mint ha igazgató volna so-gakő

(el-jöve), míg ga-ce-xu-n (hi cserebe kap-
ni, vásáron venni, vásárolni, törölkö-
söt-ívalmag); ga-z-te-n (hi szed-ni,
kére venni) az egész ragozáson keresztül
elválás isható, a mint a következőkből ki-
tetszik:

A, főnévi tárgygyal:

infinitivus: xü xēm gacexu-n (egy tehe-
net vásárolni)

parancsoló: xü xēm gacexu (pro qü-j'e, egy
teh~~et~~et vásárolj!)

ga-fi-cexu (egy t. hehet vásárolja-
tok!)

Felentő mód, jelen idő: 1.sz. sse xü xēm qü-xo
cexu (én egy tehenet megveszek)

2.sz. ue xü xēm qo-u-cexu (te egy tehe-
net megveszel)

3.sz. moü xü xēm qe-j-cexu (pro qü-
je-ce, ő neki egy tehen megveszés-e =
ő egy tehenet megvesz).

Többes 1.sz. dole uece-ir qü-do-ce (mi, a'
je'-sxi kivéve = a' fejét vesztünk,
ga-ceten).

2.sz. ffe uece-ir qü-vo-ce (pro qü-fo-
ce, a' fejét vesz-i-lek)

3.sz. moce-m uece-ir ga-ce (pro
qü-ja-ce: nekik, a' fejük ki-
vévés-jük = a' fejét vesz-i-lek)

Múlt idő: 1.sz. sse xi ši qü-s-cexua-c
(én egy csi-kó-t = lovát megve-
vél).

2.sz. ue xi qü qü-p-cexua-c (te
egy ko-cá-t megvevél)

3.sz. mobi xi billim q-i-cexua-c
(pro qi-ji-c, nekem egy bárom [bő-
löny] megvev-e'-je = ő egy barmot
veve)

Jövő idő: Többes:

1.sz. dole ši^u-t qü-t-cexun-c
(mi a stek^{er}-et megveendőj^{ük})

2.sz. jje ši^u-t qü-j-cexun-c
(ti a stek^{er}-et megveendőj^{ük}).

3.sz. moxem ši^u-t qa-cexun-c
(pro qü-ja c nekik, a' stek^{er}
megveendőj^{ük} = a stek^{er}-et meg-
fog-ják venni); sse xigat qa-
x-joat^{ing} (én valakit ki én
talál^{andók} = valakit majd meg-
talál^{ok}).

J. A ragtalan, kemény és nevémas mint
egyenes kiegészítő (accusativus):

ge-j-ja-ce-n (pro qü-je-ja-ce-n ki azt
hagy-ja ismerni = megismer-tet-i):

α, ši-ge-v-mü-ja^{ce}! / ge pro qü-je:

magam ki ki ne ismerkedj^{ek} je engem
öl ne ismerkedj^{ek} je!

ge-j-tle-u-n (gü-je-tle-u-r ki-es-d va-
lakit meg-leé)

3/ sse fü-gü-x-e (sü-je)-mü-tlen! (én ti-
ki magam ne kéro'-je = engem ti ne
bírsz tebe, v. ne engem kér-je-lek).
ge-šxiob-en (gü-je-šxiob-en ki-ant rag-
dos-ja = valakit megöklönni)

4/ u-gü-x-e (sü-je)-šxiobet-qè? (te ki magam
öklöl-ja nem? = engem nem öklölnél
meg?)

ge-j-je-čen = ge-j-pač-en

5/ di-g-je-b-je čengo? (magunk ki te
ismeclelendö-je? = minke el se föl akaroz
ismeclelni?)

Éne e 4 hasonló mondasban mily
szexélyesen vannak elhelyezve úgy a
cselekvő személyes névmások, mint az ac-
cusativus ítélekü (de lényeg birtokos
ismertető) személyes névmások! A
cselekvő utány az a és ő pontokban
(v pro fi, b pro p, u) az igesírányító után
áll, míg a 3 és 4-nél (fi-u) az igesí-
rányító előtt; a híregészítő névmás pe-
dio open megfordítva áll, a, ő-nál előtt,
3, 4-nél után.

6/ A cagatlan névmás, mint az ige melléki
híregészítője, felvált a főnevek m-ragosa

obliquusa értelmeiben:

α. / igéirányító nélkül:

u-je-je-flaju (neked tekinteni ha-
gyója = veled láttat-j-a, neked mu-
tata Vja-fla-jun)

Habibat daxe-r fingo u-xo-t (Ha-
bibat az elragadól nőül neked én
adó = a bájos Habibatot feleségül
neked adom, so-t Vti-n)

ti se daxe ô-s-tâte-gem (egy szép kést
neked én nem adtam volt-e? ô
pro ue, u Vtin).

ue-s-tine (neked én adandó = neked
adni fogok)

ue-x-mi-tixink'e ue-s-xo (x pro s:
neked én nem adogatni neked
én fogadó = eskü-sköm, hogy ne-
ked nem adok!)

de pü-xi-m-xi xink'e ua-s-xo (pro
u-si-mi = teled én nem venni
ígérem = esküskööm, hogy teled nem
veszek el semmit!)

β. B. Minthogy az ue-s-xo (neked én
fogadom) elavult stólam » ua-e-xo «
hibás alakban is előfordul, s a xo-n (kap,
fog, lart) ma csak tovább képzett és
éprezett alakban szerepel: aréit e

s'olamnake » isten, kék ég? « jelentést
ulcarnak adni, de ez tévedés s. az
ue-s-xō, ua-c-xō a magyar eskü
(igi-t-et, fogadás Vtáb. éjén szó
anyja).

B, igearányítás igélekkel:

c'a qō-tékü qü-x-e-t (kenyér kevés ki
nekem adó-já légy = kevés kenyéret
adj nekem; ga-ti-m, qü-x-et pro qü-
si-je-t).

hárijā qü-x-e-c-e (örlet ki nekem
cseselő-jé légy = listet adj el nekem,
ga-ce-n hi-cesél = elad)

u-x-xoje-t qü-u-j-tinc mibi (u-xi-
xoje-t: nekét u kellő ki nekem adandó
ja ennek = a nekét kellő és nekét
meg-adandó-já, mibi ji-tinc)

tham qü-d-ji-tinc (isten-nek ki
nekünk adandó-já = isten nekünk
adandó-já s. i. Iebics ménésé).

ja-de = pače di-ge-jāfe (ital jeliő ne-
hünk ki-inni hagyó-já légy = ki-
hinnőbb italt itass velünk).

de: qü-x-e-v-jatāju (ki nekem ki
látni hagyó-já = nekem hagyja. sok
art látni = mulasztok meg art
nekem, ge-ja-flajun)

sji adlec xihuküpa- + gexgo qü-x-ü'a (az én
 atyám megölt emberem hámur ki nekem szőlő-
 mond meg nekem hámur azt, a ki atyám
 megölte, qü-ü'a-ü ki szől csinál-ü) [i]
 ser-i auo (a-go) s-ge-ç' (nekem is úgy esi-
 nálya-d, go-ü-ü ki-meg-csinál-mi, ge-ç'
 pro qü-je-ç').

438.

A ragos személyes névmások ok.

A ragos személyes névmásokat az erodolom nélküli
 nyelvről úgy összefonta az igekirányítás igényénél, hogy
 első tekintetre a névrág igekirányításnak, a névmás
 pedig alanyinak látszik, de a szlog szerkesztésénél
 fogva világos, hogy a személyes névmások ragos
 aluljaival van dolgunk, mert az egy szóvá
 xusorított p-xo d-je-tine (neked mi találalandunk);
 qü-xo-jol (nekünk találjátok ki vagy meg') szer-
 kesztnek így helytlen állmások: p-xo d-je-tine (te-
 her mi találalandunk, neked vagy számomra
 találalandunk), qü s-xo v-je-jol (kisámomra ti
 találjátok!).

A személyes névmások taggyal kezebb ragos al-
 taljai ezek:

1. s-de (átal am, velem)	b-de	ji-de
d-de	f-de	ja-de
2. s-fe (jelsöl-em)	b-fe	ji-fe
d-fe	f-fe	ja-fe.

3, s-xe (bel-ém)	n-xe	ji-xe
d-xe	f-xe	ja-xe
4, s-xo (hoxxam, nekem)	n-xo	ji-xo
d-xo	f-xo	ja-xo
5, s-re (én+re, nekem)	n-re	ji-re
d-re	f-re	ja-re
6, s-te (én+tets-jölém)	n-te	ji-te
d-te	f-te	ja-te
	stb.	

Feldolok:

1. si-bde-qušü'α-r-gēm (én velel nem cséfolok),
si-bde-gegunt (én velel jártándóttam volna).
2. d-f'-i-čipünč (ol-jö-ji-č felöltöztök, öltöztök el-
pend-i), qü-b-f'e-s-šapünč (kintestökön nyereztök).
3. äible qü-d-xe-uac (a mennyekön belétek üte),
süt qü-pxe-s-xin? mit ki beléled én veendö =
mit vesetek ki beléled?)
4. šü si-bxo-junkie ue-s-xö (lő én nekied lenni ve-
gett esküszöm = igérem, hogy lovát teszek), f-xo-s-
čünč (nelettek én csinálandok), n-xo-mü-čē-
me (nekied ha nem is meris), s-a-xo-jü (sü-
ja-xo-jü = én nelettek teszek), maxo ja pu-j'č'
(tűzet nelettek csinál-jak, ja pu-j'č'č' nelettek
csinál-jak)
5. thiam-ude! maxo thia-m u-r-jec' (gyám-
atya = jónök, szerencsét neked sead csinál-
jon = adjon isten szerencsét jónök ut, üd
vöclésnöd); - nobü junöje-m game, j'č'
- j'č' "

r-e-t (ennek a lak-társ-nak tör re-ja a-
 dó-ja = ez a szomszédnak tör adó-ja, tört ad),
 xü txütlümpe žale-m re-t (Itt. egy irolapot -a
 gyermeknek ad, vet pro ri-je-t » re-ja adó-ja)
 žale-je-m xü txütlgor + a-t-go (Itt. a gyere-
 kek-nak egy betűként ad-va, ra-t-go ri-ja-
 t-go » re-jük adva).

6, ue s-te mü-xix-go b den-gènn (te tölem nem
 venni te nem egyezel-e? = nem egyeznél-e be-
 le, hogy tölem nem veszel-e? ue b-dongènn, te-
 xün belőről venni), gabarolej-m ja-te-xü-
 xä-t (Kabarol(ok)-nak tete-jük-ről maga, a'
 vett = az a ki a kabarolokról levevé b.i. az igát).

Itt. Lopratinsky a je-fe-n, je-ffe-n (»i-von«
 iha-ba von = iv-ni, inni) ige tárgy-as szerke-
 zetére ilyen példákat ad:

ši-x psü-m je-ffe (a' csikos víz-nak ivó-ja = a ló
 vizet iszik), ši-m psü-t ji-ref (pro ji-rü-je-f:
 lónak, a' víz bel-re vonó-ja = ló, a' vizet le-isz-
 ja, megiszsa), žix-ïnn psü ji-t-e-f (nőnek
 valamely víz le-ivó-ja = nő vizet iszik; psü
 ji-t-a-f víz fölbeke le-isz-ják = iható víz
 pro ji-rü-ja-f.)

Azaz a je-fe-n, je-ffen (é-ha, i-ha-von=
 magába von »i-v«) nem obliquus esetet
 vonzó ige, hanem a ji-re-f, ji-ra-f (ji-rü-
 je-f, ji-rü-ja-f) szerkezetben a ji (i-ha, é-
 ha = bel-rész) re, ri ragoz igeirányító, az

-adlyhe xi-ci-j' (xi-j'i-ci-j' » ról, ról = le-ivá,
 orosz vő-jel magyarul vé-sze-g) -alalebam u
 ji (i-ha, é-ha » bél » elem hiányzik).

44. §. A visszaható igék ragozása.

Ha a 29. címlében látott xi' (maga, magát) visszaható névmást a személyes-alalevek elé tesszük, kapjuk a visszaható igeragozást:

1. xi'-thia-ci-n (magát tisztává csinálni = mos-ni, mos-alsodni, mos-dol-ni).

Felzenő mód jelen idő

1. sz. xi'-xo-thiaci' (pro xi'-xo-thiaci') xi'-do-thiaci'

2. " xo-u-thiaci' xi'-vo-thiaci' (xi'-fo-thi')

3. " xe-j-thiaci' (pro xi'-je-thi') xa-a-thiaci' (pro xi'-ja-thi')

Múlt:

1. " xi'-s-thiaci'-â-ci' xi'-d-thiaci'-â-ci'

2. " xi'-p-thiaci'-â-ci' xi'-f-thiaci'-â-ci'

3. " xe-j-thiaci'-â-ci' xa-a-thiaci'-â-ci'

Függő

1. " xi'-s-thiaci'n-ci' xi'-d-thiaci'n-ci' stb.

Főlétes mód:

2. " xi'-p-thiaci'-me xi'-f-thiaci'-me stb.

3. xi'-j' -n (új-jog: fog, azt Tigi-t, s-es ige)

1. sz. xi'-x-'iye (ingorokom) xi'-d-'iye

2. " xo-u-'iye xi'-v-'iye

- j' -

3. sz. xe-j-³ijē

xaā'ijē seb.

13. Szopratinshy szerint az első sz. sē-x-³ijē és xi-xo-thač volna, de Akarsukinnál a szövegekben szabályszerűen xi-xo-jā-ic (magam hagyom stán-mi, jorolitni-jorolulok, irányulok).

Ha az obliquus m. ragnak locativus je-
lentését támasztó cū (ott) igeirányító van
az ige előtt, általában ez az igeből elvállik,
hogy a személyes névmásnak helyet ad-
jon az ige előtt:

Egyes 1. sz.: junge-m xi-cū-xo-slažu (a tükrön
magam ott én 1. sz. a tükrön magam
látom)

2. sz. xi-co-u-slažu

3. " xi-ce-j-slažu

Többes 1. " junge-m xi-cū-do-slažu

2. " xi-cū-vo-slažu

3. " xi-c-a-slažu (xi-cū-ja helyett)

459. Az egymásrautaló (cooperativus) ige.

Az együttes és egymásrautaló esetelevés a Kabard
ban a xe-xe (xi-je xi-je "egy-je egy-je" =
egyik a másikat, egymást) vagy xe (xi-e,
egy-é, egy-be, es-ve) és xe-do, x-ole (xi-ole
egy-ütt) elöl általában fejez lelik ki: xe xe-o

(egy mást ütö, veresedni), xe-be-nü-n, xe-
 fe-ne-n (eset-be-ragad, eset-felé-ragad =
 egy mába kap, összevesz), xe-le-u-en (együtt
 vet = perlekedik). A szlog természeténél fog-
 va az ilyen ige csak a többesben állnak.
 Szoparsinsky szerint a xe-be-nü-n ige a
 személyes névmásokkal így van: dole di-
 xo-u-ben (összevesztünk), ffe-fi-xo-u-ben,
 moxe xo-u-ben. Szerintem az u a középső
 re mutató o, ö, a) változata, s így di-xo-
 u-ben »mi az esze kapó« jelentésű.

46. §. A szenvedő ige.

Ezen igealakkal a beszédben a többes
 3. ik személy által fejeztetik ki, mint a mag-
 yarban: s-a-ce (ü-ja-ce én eserelő-jük =
 engem eserlünk = eladnak), s-a-tajra
 (engem lát-nak kép. én az ő látott-juk),
 u-a-sx v. u-ja-sx (le az ő vett-jük, leges-
 megest-nek), 'o-ju-ja-llex' (valamely így
 többet végres-jük = ügyet végez vele,
 »gya módon« ügy végzetetik »).

47. §. Szoparsinsky szenvedő szerke-
 zetét lát az ilyenekben: dolepu-m-kie
 game-t jernéju-m-ji-t-e-t (a testvér
 által, a tör a stomszednak adódott?),
 a-jele-m-kie gulyo-t vöje-m-kie
 - 155 -

je-vve (a jobb ágy által, a' puszta ökrökkel
[is] szántasik?)

Terénem itt szemvedő alake nincs,
hanem olyan tárgy-as igeszekeret, mint
a minő már fentebb lástunk, merő az
m-ké az m obliquus-birtokosnak csak
vörülése így a szőszesérki fordítás ex: a
testvér-nak, a' tört a szomréol-ta (szom-
rélnak) adó-ja (a testvér, a' tört a szom-
rélnak adó-ja; a jobb-ágy nak és ökröknek,
a' puszta szántó-ja (a jobb-ágy és az ökrök
-a pusztán szántják). Hogy ez így van,
bizonyítja az ité, illi (és, is) közhő jelentése.

47. §.

Az összetét által származott

igék ragozása.

Az önálló fő- és mellénevekből
képzett igék, mint xi-'a-n (szól, mond),
pud-ü-n (pud-on arivá csinál, le-
alacsonyít), tli-geš-in (vót cserél =
borút áll) stb. ragozásnál alhasználatok
bomolnak, a mint a gyalsói beszé-
nálata xi-'a-n ragozásából lát-
tatni:

Parancsoló: $\check{x}\ddot{i}$ - \check{a} (szól-j!) Többs $\check{x}\ddot{i}$ - $\check{x}\ddot{i}$ -
 \check{a} (szóljatok!)

Felentő" mód jelen idő:

Egyes 1.-es személy: $\check{x}\ddot{i}$ - xo - \check{a}

2.-ik " \check{x} - o - \check{a}

3.-" " \check{x} - e - \check{a} (pro $\check{x}\ddot{i}$ - je - \check{a})

Többs 1. " $\check{x}\ddot{i}$ - do - \check{a}

2. " $\check{x}\ddot{i}$ - vo - \check{a}

3. " \check{x} - a - \check{a} (pro $\check{x}\ddot{i}$ - ja - \check{a})

Múlt. Egyes 1. " $\check{x}\ddot{i}$ - s - $\hat{a}\check{c}$

2. " $\check{x}\ddot{i}$ - \check{c} - $\hat{a}\check{c}$

3. " \check{x} - i - $\hat{a}\check{c}$ ($\check{x}\ddot{i}$ - je - $\hat{a}\check{c}$)

Többs 1. " $\check{x}\ddot{i}$ - t - $\hat{a}\check{c}$

2. " $\check{x}\ddot{i}$ - f - $\hat{a}\check{c}$

3. " \check{x} - a - $\hat{a}\check{c}$

M. A körbeszólásban $\check{x}\check{e}$ - \check{a} (szólja, mondja) $\check{x}\check{e}$ - re , $\check{x}\ddot{i}\hat{a}\check{c}$ (szólá) $\check{x}\ddot{i}$ - re rövidül.

I. jövő Egyes 1. sz. $\check{x}\ddot{i}$ - s - $\hat{a}n\check{c}$ ($\check{x}\ddot{i}$ - s - $\check{e}n\check{c}$)

2. $\check{x}\ddot{i}$ - f - $\hat{a}n\check{c}$ ($\check{x}\ddot{i}$ - \check{c} - $\hat{a}n\check{c}$)

3. \check{x} - i - $\hat{a}n\check{c}$

Többs 1. $\check{x}\ddot{i}$ - t - $\hat{a}n\check{c}$

2. $\check{x}\ddot{i}$ - f - $\hat{a}n\check{c}$

3. \check{x} - a - $\hat{a}n\check{c}$

2. jövő Egyes 1. $\check{x}\ddot{i}$ - s - $\hat{a}n\check{g}o\check{c}$ Többs 1. sz. $\check{x}\ddot{i}$ - t - $\hat{a}n\check{g}o\check{c}$ stb

Föltétes mód: $\check{x}\ddot{i}$ - s - $\hat{a}n$ - me $\check{x}\ddot{i}$ - t - \hat{a} - me stb

Ötöskeszéni mód: $\check{x}\ddot{i}$ - s - $\hat{a}nt$ $\check{x}\ddot{i}$ - t - $\hat{a}nt$..

Participium: $\check{x}\ddot{i}$ - $\check{x}\ddot{i}$ - \acute{a} (szól-ó) $\check{x}\ddot{i}$ -s- \acute{a} -r
(az én mondó = az, a mit mondok),
 $\check{x}\ddot{i}$ -ol- \acute{a} r (az a mit mondtánk),
 $\check{x}\ddot{i}$ -p- \acute{a} ngo (az a mit te fogsz mon-
dani) stb.

Gerundium: $\check{x}\ddot{i}$ - \acute{a} -go (szól-va) $\check{x}\ddot{i}$ -p-
 \acute{a} go (le mondva), $\check{x}\ddot{i}$ - \acute{a} -m (szól-
lón, szólva), $\check{x}\ddot{i}$ - \acute{a} n- $\acute{b}\acute{e}$ s (szólás-
sal, mert szól), $\check{x}\ddot{i}$ - \acute{a} -xi (szóló-
ra, mire szóla).

Függetlő ragozás: $\check{x}\ddot{i}$ -xo- \acute{a} -gem (nem szólok =
én szólastam)

$\check{x}\ddot{i}$ -s- \acute{a} -gem (nem szólék)

● $\check{x}\ddot{i}$ -s- \acute{a} n-gem (nem szólantok)

$\check{x}\ddot{i}$ -u-mü- \acute{a} -gem (ha nem szólsz)

$\check{x}\ddot{i}$ - \acute{b} $\check{x}\ddot{i}$ -u-mü- \acute{a} go (egyét is
le nem szólva, le semmit
sem szólva) stb

Ugyanilyen ige kiegészítővel: b- $\check{x}\ddot{i}$ -xo- \acute{a}
(neked szólok, mondok), b- $\check{x}\ddot{i}$ -ol- \acute{a} ng (ne-
ked szólantunk), p- $\check{c}\ddot{i}$ -m $\check{x}\ddot{i}$ - \acute{a} ng (az úrnak
szól-a-ja = az úr mondó), p- $\check{c}\ddot{i}$ -m \check{x} -xi- \acute{a} ng
(úrnak re-ja-szól-a = mondta az úrnak,
szóla az úrnak), p- $\check{c}\ddot{i}$ gem $\check{x}\acute{a}$ - \acute{a} ng (az úrnak
szól-á- \acute{b} , mondták), p- $\check{c}\ddot{i}$ gem \check{x} -ra-
 \acute{a} ng (az úrnaknak mondták, $\check{x}\ddot{i}$ -re-ja-
 \acute{a} ng helyett), sse így $\check{x}\ddot{i}$ - $\check{x}\ddot{i}$ -b- $\acute{f}\acute{e}$ - \acute{a} ngo

- jst. -

psale / en elkesz szót nekem te csinál-
ni hagyandó beszéd = a szó, a melyet
most velem te mondatni akarsz (st.),
xü-m-i x-ra-mü-ango (egy-nek is
szól seja ok nem csinálva = senkinek
sem szólva semmit), azaz az ige
előcsapott re névű, igeirányító az
obliquus Magyarak dativo-lativus
jelzőkkel ad.

Ax, xu (ho, he, hoz, hex) névrag és
igeirányítóval: xü-mü »xü-mü-öx! «
x-pu-ja-âper ja-xi-jesâc (istennek
»te ne egyetek« szót hozzájuk [pu-ja]
csináltsakál re-juk hagyá enni =
az isien által nekik meglibottat velük
megeteté t. i. az örölg, st.), re x-xo-p'â
harper (a betűk, a melyeket te nekem
mondál...)

Igeirányítóval: qü-xü-â-m (ki-szól, meg-
mond); qü-x-xü-mü-â-me (ki nekem
szól te nem csinálva = ha nekem mes
nem mondasd: qü-xe-xü-re mü-â-me
helyett), qü-x-x-e-p-âte-me (ki nekem
szól te csinált-asl-on = ha te nekem
art megmondtad volna: x-e pro xü-jé)
stb.

Hasonlólag: pud-so-c' (alacsonyító
pud-çin), sse nejix' pud-s-çü sji x'ab-

segim (én a nagyon ösrt leala csanyitani
nem szokásom = az öregebbet lealacsanyítani
nem szoktam), ji. adern ji. tliir ji. -ē cēri (aty-
ja vēr-ē-t megbostulsa-ra = mire atyját meg-
bostulá, flīcē-ē-in) stb.

45. §. A köige (copula »esse«) kifejezése.

Az ánya nyelvék »esse, être, to be, sein, stb.« köigéjé-
nek megfelelő ige a kab. nyelven nincs, s ilyen ige
sok más nyelvi nyelven sem létezik. Mert a mondo-
mányt mutató ē rag a ē-ē-ē, oda-voig, oda-ē, oda-
tartozik) igeirányítás ige maradványának nem
tekinthető, hanem inkább a japán shi, su kínai
shi (し): zsinéi praedicativus mutató elemmel együtt
valóságos mutató szónak seppen azért kérdő és jölkei-
ző mondatokban nem esik, az ē-elem, de az ē-es
igénél is elcsúsz: junejū-t des-ē (a stomszéd benn ül,
honn van) junejū gal'oa-ē (a stomszéd eljőve),
de: junejū des? (honn-e a stomszéd?) junejū
gal'oa? (eljőve-e a stomszéd?).

1. ē en ē a l. t. in »sum, es, est, etc.« és elcsúsz
a fő és mellélnévi mondományt minden
»melyű alanyhoz kapcsolja a jelen időben, ha
a mondat nem kérdő: s-p-cāne-ē
(én puccé vagyok), Tegub ji. h'ar kōdgo
eje-c (Tákrób ebe nagyon rossz), -
at pēvōe-ē (az igen messze van ... földön

are tō-shi id.) cf. kinnai tse-ho-pui shi yü (ex-
ecutio nem, az' hal = ex a volami nem hal).

Ennek tagadólaga a gè-m (kinn =
nél-leül) felet meg: mīr xīe-gēm (ex nem
messe vagy ex nines messe).

2. A múlt időben a fő- és melléknévi mon-
dományhoz minden személynél t-járul,
a mi a latin, japán, kabar, magyar
múlt képző t-vel aronos: tli-m ji c'er
Adem-t (a doli cím-je = a férfi neve Ádám
volt vagy vala), fīrīm ji c'er Hare-t (a
férfi neve Éva volt), a c'aler kuse pejjim-
bar-ir-t (az, a' gyerek kőres, a' profeta volt),
ji tepte-t fī-t (az' ő lehierte vig vagy jó
volt)

Ezen múlt képzőnek tartom a rékely
legény-te (mikor ő legény volt), leány-t-a
(mikor ő leány volt) féle kifejezésben a
főnévhez járult t betűt.

3. A jövő időben a jiu-n (gyü-ni, jó-ni,
lenni) rendes ige kerepel mint költige:
ši-si-byo-jung (lő-en neket leszek, én lo-
void leszek).

4. A feltételes és megengedő módban az ige-
nél látható m-e, m-i képzők járulnak
a fő- és melléknévi mondományhoz úgy,
mintha azok igelövek volnának: u-c'ale-
me, c'ale xode c'it, u-olade-me, dade

xodo cit'! ha gyerek vagy, gyerekként légy,
 ha öreg [da-de nagy-átja] vagy, öregként
 légy), dde di-mi-dele-te-me (mi álló
 nem voltunkon = ha mi boldogok nem
 voltunk volna), ar-cha mi sűrűn mi -
 daxe-m-i, nagysebec-~~s~~ (arcsit vagy aron-
 ban e szemár nem szép-en is = e szemár
 noha nem szép, nagyon hasznos), mi
 mi-brags-t-e-n ji bajem jecéért (ex
 nem gaz voltán felét megbozultsa volna =
 ha ez hitvány nem volt volna, rokondát
 megbozultsa volna).

5. A consecutivus (következési) mód stin tén
 a t által fejeztetik ti = i-give gask'e psera-
 tem jü-t (e-ho-+ +a kísérve élén jó volt =
 ha idáig élt volna, jó lett volna).

6. A gerundiumok kifejezése a fő-cí mellett -
 névi mondományoknál ugyan azon
 ragok és névutók által történik, mint a
 melyek az igéknél szerepelnek: sji go-m
 fe-jelen (jü-je-slen), jüx-ir fej-m (2b.
 12. k. 62. l. fiam kérések, a' nő ö saját -
 ja-v = mert a nő az övé), u-çale-xu u-
 t'x'x' (2b. k. 11. l. te fiatal-ig élve = a míg
 fiatal vagy, élve!)

7. A parancsoló, felszólító módban az C-es
 cü-t-ir (ott valahol larsónakoolik) ségél-
 ige szerepel, a mint a 4-ik pont elö" jél-

dájában láthatni.

Az egész cikk mutatja, hogy a kabard nyelv a fő- és melléknévi mondományb., a régi tanult nyelv módjáról, ígésíti.

49. §. A lét- és megéledigék.

1. A bitok létészínek, az anya »habeo«
nake kifejezésére a kab. nyelvben az ζ -es
ragozású egyszerű 'a-n (\sqrt{a} -ll, an-cior-
og, japán a-nu id.) ige szerepel, a me-
lyet e cikk végén tárgyalunk.
2. A valahol létését ugyanazon 'a-n i-
gényanyító $\zeta\ddot{u}$ -a-n (ott áll, ott van) a-
lakja fejezi ki: -at derre $\zeta\ddot{u}$ -a? (az hol
van, hol létezik?), sse mǝdǝ $\zeta\ddot{u}$ ax- ζ
(én ide voltok = én itt vagyok st.), $\hat{x}\ddot{u}$ -
p'e-m-i $\zeta\ddot{u}$ a-qǝm (egy helyen is állás
nélküli = icholosines)
3. A valamely állapotban leledzést
a $\zeta\ddot{u}$ -tǝ-m (ott tartózkodik) ige irányító
 ζ -es ige fejezi ki: $\hat{f}\ddot{u}$ -go $\hat{j}\ddot{u}$ -tǝjǝ-go $\zeta\ddot{u}$ -
tǝ- ζ (vigan látó-já-ban leledre = szí-
vesen látja vala, mindig szereté) $\hat{x}\ddot{u}$ -i
bǝudǝ-qǝm $\zeta\ddot{u}$ - $\zeta\ddot{u}$ llǝ (egy is feketlen-
kül levéssel = ha egy sem létezik mel-
lette st.)

4. A valamire a letejen leledzést

a te-tin a detin (telején, rajta tartózkodik) igeirányítás 2-es ige fejezi ki: dölö di-mü-če, a-mü-slagien'ag-i (ágori) telej dunnajm (Att. 44. b. mi nem sejtjük, mi nem látjuk, létező is van a világon = olyan valamine is van a világon a mit nem sejtünk, nem látunk), Kalsik' müve hune koolice det-gèrn (Att. 55. Kalsik-on kőháza sokasága mives).

5/ A valaminek belsőjében telelő és a xe-tin (helyt tart, benne tartózkodik) 2-es ige fejezi ki: mü sloj-ir detxene psalle-m xet? (Att. 2 szótág melyik szóban van?). Hasontól értelemben szerepel a xe-t-l-in (benne dől). 2-es ige is: ne uj'oxu xetqèrn (a te ügyed-be dőlesten = a te dolgodhoz tartozik). A magy. va-n (va-gy-on), tamul ur-oluc (nunk-oluc pro nunk-oluc id.), török-tatar ba-t, wa-t, japán a-ru id. ige k. módjára a birtok létezését kifejező kab. 2-a ige használata a következő:

Hataroxatlan mód: ši si (s-ji) 'an xoje-č (csi-thó-m kell hogy legyen), ši uj' 'an xoje-č (csikód kell hogy legyen), ši ji-'an xoje-č (csithó-ja kell hogy legyen) stb.

Telelő mód jelen: ši sji-'a-č (csithó-m

van), *ši' uj-'a₂* (csithód van), *ši' ji-'a₂* (csit-
kó-ja van), *ši' d-ji-'a₂* (csithónk van), *ši' jji-'a₂* (csithórok van), *ši' ja-'a₂* vagy *moxe-m*
ši' ja-'a₂ (nelkik csithó-juk van).

Lagadolag: *ši' sji-'a-q_{em}* (lovam nines), *ši' uj-'a-q_{em}* (lov-asd nines), *mobi' ši' ji-'a-q_{em}*
nelki lova nines) stb.

Múlt idő: *xi' ši' sji-'a₂* (egy lovam uola),
xi' ši' uj-at (egy lovad volt), *mobi' ši' ji-
-ate-q_{em}* (nelki lova nem volt) stb.

Participium: *danc xi-'a* (*xi'-ji-'a* = hang-
ja van = hanggal bíró), *danc xi-mü-'a*
(*hang-ja* nem levő = hangtalan), *wa-
jogo ji'âr me^xu^x'* (vágás-ból volt-ja = a
mi seb-e volt, meggyógyul 12. k. 45. l.)

Igenév: *jimeju-r gale'od-qem ha₂c_e*
zet-i-'a-m chak_e (a stomoréd nem jöve
el vendég maga-e volt-a-ét = mert
magának vendég-e volt); *pcill brage*
uj-'an ne^xre pcill uj-mü-'axen-'ir
ne^xij'-c (At. rossz jobbágy-ot lenni-
nél jobbágyod nem lenni nagyon jó =
hogy sem rossz jobbágyod legyen, jobb
ha nines jobbágyod).

Ha most a habarod nyelvé ilyen
szókészlet:

'oxu sji-'a₂ (ügy-em áll, van)

'oxu uj-'a₂ (ügy-ed van)

20xü jü-²ac (ügy-je, ügy-e van) stb.
 a megfelelő magyarral összehasonlítjuk,
 világos, hogy a logika mind a kettőben
 axonos, a különbség abban van, hogy a
 magyarban a birtokos jelképe az *rv*,
ol, *já*, *je*, *e* a birtokhoz csapódott, míg a
 habarban a teljes birtokos névmás inkább
 az ige elé tartozónak látszik; de mi oka-
 dályoz meg abban, hogy 20xü-sji ²ac a-
 takban írjuk az alkalmasságot?

Ez a második kézzel fogható példá-
 arca, hogy miként beletéveszt a birtokera-
 góás több lucáni nyelvben (L. 298. Vissza-
 ható névmás *xü-xo*, *xv-u* stb.). —

50. §. A hatás-hetés kifejezése.

- A hatás-hetés kifejezésére a habarban a
 következő igeik és részesülők szolgálhatnak:
1. de-k²-in (japán *de-ki-ru ki-kei*, *ki-jó*
 hitelilek) ige a *jiquac²* (ere-je) szóval együtt:
jiquac² de-k²-in (erejésől hitelilek).
 2. jü-n (*jü-t*, lagadó *jü-gèn*, *jü-n-gèn*
bi-t, képes) rendelés ige, a mely az igezőhöz
 tapad, mint a magy. *hat, het*: *jü-seu-*
jü-n (bírog-ni bír = él-het, élni bír); *še-k²-*
jü-n (vis-élni bír, elvinni képes), mag²

ji-ci-fi-g^{em} (makkamát csinálni - ja
bírási nélkül, hangot adni nem bír);
u-mü-t^{xi}-fi-slo^g (te nem inni bíró szótag-
olyan szótag, a melyet nem bírók inni).

3.) xo-de-n (horra tart) ige xode (ahor
fogható) participiumja: xe-xa-xi-en
xode xi danc (többek által megért-hető
egy hang, xe-xe-ja-xi-en).

4.) xo-fa-ce (ho-je-l-éő" = 1. mérő 2. képes
vélelő káprás) participium: ji-xi-s
s-xunk^é s-xojace-g^é? (az ő mértékel én
elhajlani nem volnék képes? Zb. 12. k. 45. l.)

M. Mémely nyelvészek a vélelő ká-
prás (képes) szóra rá akarják jönni, hogy
az a latini caput szó újabbkori rontása,
holott az benne van a legrégibb magyar
szótárban is.

5.) xi-ri (gyü, ö, les) ige a mongol bol-
xu (les) módjára az infinitivusnak
instrumentalis erejével stinter hatást-
telésé jelez ki: xi-pi-xi-i juog^{em}
(szólásoddal is jövesten = nem is mon-
ható).

6.) gi-xi-n (ki-ho-ol-ja) ige a gi-garü
(ereje) kifejezésével együtt: ji-garü gihi-
go (ereje kibírólag), ji-garü gihi^r-g^{em}
(ereje nem bírja ki = nem bír).

7. tle-k²-in (sól-sól-bael = kitalálék) igeirányító ige: p-sour ik' tlok' (egész is kitalálék tőle = mindent képes); do-n' go-gunk² dde d. tle-k²g²em (mi neki kitalálék mi tőle, nem tőle, neki itni nem binnék, n'go-qu-n).

Errebből láthatni, hogy a magyar bi-t, képes, hat-het segítségük társait hol kell keresni.

57. §. A, kell, illik, tartozik « igeik.

Az igen kelő van a kabard nyelvben. Az egyik a magyar ke-ll, kö-ll (kö-ij-l) igeinek társai és esetleges xo-ji-n, xo-ji-n (ho ij-l) igeirányító ragozású ē-es ige, a mely mindig infinitívussal áll magyaroson a személyes névmásokkal kombinálva: se-j²en s-xoj² v. s-xoj² (se-j²en: indulni-om kell), megore je-gen xoj² (alaként olvasni-ja kell = alaként kell olvasni-ja), čalen... xex²-b-j²čik²en xoj² (a gyerekekkel... megéltetned kell).

A második a p-je-n (bo-g-ox, bö-g-ö-z, köt) ige szemvédő értelemben »köve lenni, kötele lenni« a kis-gészítő ige fővéhez kapcsolva: u-s-

čiču-pxent (téged ismerem höleles lettem vol-
na = téged ismerem kellett volna 16. 12. k. H. L.)

52. §. Az igehatározók. (Adverbia).

A kabard igehatározónak ragja elsősorban a már ismeret go, go-re (gyaró-nt, gyöngülve o, uo, u, ore), amint a stílus ismeret m, k'e, te ragok: da-go, da-uo! (hogy, hogyan?), sit-go, sit-o? (mihéint, mennyire?). É nemely igehatározó meköben raglalan: nob-e (nop-e = e nap, ma), pcedej (felsőő'táj = hol-nap).

1. Keirőrégi határozók da-go, da-uo, tas (hogyan?) kezdésre:

i-go (i-gy, mü pxoolego eleként)

a-go, ō-go (ü-gy

aus, o-uore, auora (úgy)

čjünx-o (ban-zán, fensin)

f'i-go (vi-g-an, jól)

naŕ'-f'i-go (jobban)

čičuo, ze-čičo (együtt)

xe-mü-t-o (egybe nem léve - külön)

č'ex'-go (gyorsan, hamar)

čexu-go, čex-o (irkon

naxo-go (nyilsan)

xanc'e-go, xanc'-o (egyenest)

xego, egyetemes, hirtelen)

je-mü-c'-o (nem sejtve = hirtelen)

kepehogo (kölésiönösön) stb.

2, Mennyiség határozók sítő? ...ennyi-re).

ola-psepe (mennyiség?) kéisülésére:

kool-go, kool-o (haul ként, okan, nagyon)

maçe-maçe-gore (hissolentésint)

t'ebü-ich-gore (id.)

be-uo (bővön)

naxibe ore (nagyobbára, többnyire)

nax'-nac'-o (kevésbé)

3, Ok határozók sít-clia? (mindegyikben, miért?) kéisülésre:

abi-clia-k'e (annak-hácat, arról)

abi-pap'ce (azért)

mübi-clia-k'e (ezért).

4, Helyhatározók ol-de-re? ...erre?) ge-ni-
k'e (marról) kéisülésre:

mü-ole (ide, erre, itt)

mü-ole-k'e (i-dá-ig, erről)

a-bü (a' fél, arra felé)

a-de (oda, ott)

a-ole-k'e (odáig, arról)

abijik'-müolejik' (oda is, ide is, oda és vissza)

a-pe, ja-pe (előtt, előbb)

ipe-k'e (elő-ig, előre)

č'i-baŋ-k'e (egy-jék-ig = hátra)

ji-čh'a-m (iká-ján, fájén = fönt)

č'aŋ-üm (eggen = alant)

č'i-baŋ-üm (egy-jék-en = hátul, megett)

ji-koi-üm (köz-e-n = belül)

č'ib-üm (faron, kívül).

qè-m (kinn, qimblü-m kinn a béro en)

asüelk'e (oda-át = túl)

mü-šlenüq-m (ex odalon = innen)

nax'šlay-j-o (föntebb)

jič'-ra-bjü (jobb jék = jobbra)

semegu-+a-bjü-m-k'e (bal-ra)

jü+ej-go (körül = mindenül).

5. Idóbratárook de-pgeč (mikor?) sít-
čüjo? (mi szakon? mi-ido'szakon?) k'er.
désék-re:

i-gi, ji-gi (elő = most)

abü-čüjo (akkor)

at-olide-m (azonnal)

u-xü-übrat-üm (u-on körül...)

ji-gi-štû (ezorában)

jet're; saina, a mta n

jit'ana (id.)

jit'an-i (ismét)

noh-e (o nap = ma)

ü-šs-be (ex ej-be = ex éjjel)

me-ja-m (e há-m = az idén)

- iŋt. -

ne-ja-be (ne-há-ba = savóly (né-ha-i))

mü-thiamato-m (e lieten)

ja-tpe-maxo-m (hevesske napon = ta-
vaszszal)

ja-maxo-m (hev- napon = nyáron)

b-zi-ha-n (előőzhán = őszszal)

cimaxo-m (szajnapon = télen)

p'ci-ha-chiam (bucsi ha fején = est-ve)

p'cedej (fel-sütsöláj = holnap)

p'ce-digix (fel-sütsöl-leelés = hajnalban,
reggel)

je-lanamaxom (utána való napon =
másnap)

ji-pao (eleve)

jipediide (jóelőre)

naxi-phek (előbb, régebben)

pas-go, paseno (régén, hajdan)

hod-ra (sokszor, gyakran)

cep-gore (gyakran, hamar)

cajo-go (gyéren, ritkán)

xi-go (korán, naxxiögo korábban)

jik'e-olide-m (legrégén) stb.

52. § A névutók (postpositiones).

A kabanok névutók ragos, vagyis ragtalan főnevek s néha gerundiumok (adverbiumok), a melyek hol ragos, hol ragtalan nevek után állnak és mindig sokszor birtokos és birtokviszonyában éppen úgy, mint a magyar nyelvben:

a-da-ké, a-olü-ké, a-d-rü-é-ké (Va, Á, „A”: odáig, o-la-ta esse = át, túl):

je-si-m-aslaké a-vix-en át, a-vix-en túl).

a-pe-ké (pro ja-pe-ké ott-jánk-ig = elé, elül, előtt): sji-apeké (előmbre, előtt-tem), uj-apeké (előül-be, előülbe), ji-apeké (elébe, előlbe), dji-apeké (elénk-be, előttünk) stb.

é-hia-ké (ciká-ig = fej-ig = fejébe, ért, miatt, számára) hol m-ragos, hol ragtalan főnév után áll: jox-im éhiaké (magáért, maga számára), sji-nise-m éhiaké sse fi-gi-re-mi-slen (mennyemmel illetőleg ti ne bántsd engem).

é-hia-m (fej-en = rajta, feletlen, on, on, ön): joqu éhiam éis-é ar (út fejem, ar út vélem között ar, é ar út-vélem, hátul).

ci-ci oda-éso = oda hurozó = víz, ja-ci-c-go
rész-jük-ül = kö ül), abitem ja-
ci-go (amikor kö ül).

ci-go (mérő-ber = i. l. ak, kor): ja-moxo-m
ci-go (1 "supra-ak ny at at szakán, de
ejt-szaka volt ott); abí-ci-go-m (akkor m)

ci-go-o, m-hot-ként = együtt): abípe-m
abitemre ci-go (amikor keletre együtt).

con-de, con-de-pu (singel-et, méret-le,
mért-ig = ig), rendszeren bi, pi, je név
sokkal, a melyet a conde de is emleke:
b-xi-hia-p conde (elő öszka-ig = özig),
ies-p conde (éj-ig, este-ig), -abí
condep (addig).

ca-ém (segg-en = alatt): ame-m ji
ca-jim (asztal alatt), iotlipe ca-ji
cett-he-âc (kisló-ely = jekvöl-ely alá
aláshülmi hagyá = az úgy alá jek-
tete'), pe-sape ca-jim cofil. (1-ely =
ágy-láb alatt rohad)

cl (al, alaj, je-ak, alatt): a-mü-c'e (ujj-
m alatt = ke-ak alatt, hat-l-nában)

ci-ga-go (alapvetés = b. c. d. e, ról, től jogva)
amapom ci-ga-go (a ny. ról jogva).

ci-baj (segg-jek = m, ci-baj-bis m. v.
ci-baj-ém, egytt, hátul): ji-axer ji
ci-baj-bis ppen (ke-ut hára mög)

bogorni, kötni), huna čibazj'm (a ház mö-
gött)

dej (táj, koreai tai hely, violék: tájt,
nál, nél): olji dej (tájunkon, nálunk).

de-ž, dež' (id. + diminutivum, dež- l'x
tájig, hoz, hoz, nál, nál): ji ane m ji-
dež nesix-c (nyújtás, elcsúszás), l'x m ex
.... jaolež q. l'x (innen és onnan jött),
aleh t'alam ji vclamü + ubi ji dež' l'e
o -ju! (isten, a fennsík es belsője rajta
vagy vele legyen!)

ž'e (l'ž-e-j, ž'e föltt, hásonlításnál): m'ž'e
oljux ž'e telacc-c (a medve a farkas
föltt = a farkasnál borontos a l'ž'e. l'ž'e.
50. l.)

gu-ž'u, gu-ž' (gyuha könyítés = gond, ji-
gyelem, célzás »illetőleg«): rožu guž'-
č'in (az ügyről, dolagról említést csinál,
az ügyet illetőleg szól), sji guž' (rolam,
új guž' róluol, j' guž' rola, őt illetőleg).
gupe-k'e (šiv-cl'-ig = szembe-m): sji guž' l'x
(velem szembe) ji gupe-k'e (vele szembe).

xe-mü-t-go (he nem tartozóként = nélkülül
l'xe-k'in): guzavejo xemütyo (aggodalom
nélkül).

xe-t-go (hozá tartozóként = együtt): losu-
gu-ž' ja-xetgo (losuk is velünk leve,

Tosukoval is együtt)

xábrego (szokásként »mőjára, ként«):

há-gáfe xábrego (gyévé-el mőjóra)

xode-go (ho-lacsként = hasonlóan, képen, ként): uesxodegoxu (hóhoz hasonlóan fehér = olyan fehér, mint a hó); sse xexe-s-x'át

ffe ji-go'á xodego (én kivetten volt ki el-utazásához hasonlóan = úgy hallottam volt, mintha elutaztatok volna).

xurej-go (kör gyaránt = körös körül):
dunej-m xurejgo (a világon körös körül = az egész világon)

koč'-im (kő-x-ön = belül): ji koč'im (benn belé, ben) ja koč'im (bennül, Vko, dimm ko-c' kő-x)

kui-m, kxu-m, klu-m (kő-x-ön, között):
ja kum kő-jük-ön = között, mert csak több tárgyunk van köze: post'ja kum kő'ix között).

mü-xu (pro mü-xu-m = nem léve = kivéve
... ji x' x' x' x' müxu x' x' j' atē-gēm 20/225)

me-mü-c' (nézést nem csináló = nem tekintő »kivéve, on, en, ön kívül): abi ji-nemü'-i (annak nem tekintő-je is = azon kívül is), mü'ixem jo-

neműc' nejoc' kod-i (exclam. nem tekintő-
jűlt, más had is = exelen kívül még sok más),
goz-ím-re xuxim-ím-re ji-neműc' ir
(,a' buzának és szőlőnek kivételével levő
...) adre'ace deslhām neműc'-o (egyéb
rá rakott esztendőn kívül)

ne-ix', nehuix', ne-ix'-ke (valami-nak
utau-ja = után): Huse pejjimbar-ím
neix' nejoc' pejjimbar-i st'āce (Mó: és
proféta után más proféták is voltak),
mibi neix'k'e Umar, Umar neix'k'e
Umar (exután Omar, Omar után pedig
Omarán), jides xib'ane dek'ā neix'
(év nehány rá bele után, miután több
év elmulta...)

pa-p-ce, pa-p'-ce (fő-be-ce = fej-ben, ért.
miatt, p'-ce be-ce = fel-érő): abi-papice
lannah fejben, arót), ji-clām papice
cün (fe-fe fejben = maga számára csi-
nálni)

pe (fő-rész, elő-rész, elő, előtt): abi-pe-m-ja-
pe (amarok előtt) b.-a-pe.

tha-n-de-re (hít, hűl, hűsö-ra = jól, jól
fogva, óta): a-flandere (addól fogva,
aróla), kool flandere (sok isó" óta), mü
nobe flandere (e napból fogva)

tha-pe (tal-ap, tal-p, alj: alatt, lövé-
ben), gābe thape-m (a hátra talpán =

a hegy alatt).

le-üx' (láb-ucsu = nyomán, folytatán, alap-
ján): sít ji-leüx' (a minnek nyomán,
minnek folytatán vagy alapján?)

ü-x', lüx' (el-usage = u-csu, utó, nyom
f. japán u-shi-ro : után): ji üx' v. ji
üx'k's (utána) 'o'xu-m ji üx' ji-üv'an
(iggy-nek után-a állni = a Dolog után
nézni).

xexo-ku-m (egy-he kö-x-ön = közben,
valaminek tartama alatt) maxuj-
xi-m ja-xexokum (nap hatja-nak
közén = hatnap alatt)

xerü-xo-facc-k's (magá-hoz képest):
uj mülkum xerüfacc-k's... (birtokod-
hoz képest, birtokod arányában).

54. §. Az igecirányítók (proc-

fixa verbalis).

A kabard nyelvvel jellemző számos
igecirányítók eredetileg hely- és irány-
határozók és névrágók voltak, de az
irodalom nélküli nyelv a vonzó, névrágos és névutós főnevek me-a
vonzó igét ösztönözésnek vette s

azután a székválasztással a névrág,
névülő és határozó az ige elé csapó-
dott úgy, mintha magyarul az
esz-be-vesz és kitértelt és re-vesz a-
lakában tagolnók.

A mai kavarol mely ilyen elho-
lyezése, mint: Kalsik' de-si-n, 'ane-m
b-ja-de-si-n olyan mintha mi
» Kalsik ott-székelni, asztal felett
(óvalt)-székelni » alakban írják a for-
ditást » Kalsik-ott székelni, asztal mel-
lett ülni » helyett.

A névragnak az ige elé csapására a
japán nyelvben is van példa, mikor
kago-ni ou (gyaloglászó-n ül) helyett
kago n-ou sebből n-ou (rajta ül)
lett. A magyar nél-kül névülő első
része a nál, nél névrág, hasonló képz.
a ta-lan, te-len (nagy at-lan, et-
len) jelzőképző első része a locativus
t rag a len (len-t, a-lan-t) határozó
elő csapódott (jog-ta-lan, a jog-lól le-
eső). A magyar vé-l a mutativus
vá, vé és áll összecsapásából lett, mint
a japán san pro to mutativo-efectivus
rag + aru, áll van).

És mivel a kabard igeirányítók eredetét, megkérdeztük az elészámolást, de még néhány tájékoztató megjegyzést előre kell tennünk.

1. A kabardban, úgy, mint a régibb magyar nyelvben, több igeirányító állhat egy ige előtt: qü-pü-çe-xun (ki vég-le hull), qü-tü-še-sün (ki hát-tul-ór-utól-érkezik) az ablakon át-el-ki-futott.
2. A kabard igeirányító éppen olyan csapódás, mint a magyar igeirányító a népi nyelvben, pl. »a kősziklaon be az csak nem bujhatott«, »már csak ki is fogjuk mi azt találni«, kabard qü-mü-ja-çe-te-n (ki nem hagy szedni = nem hagy hívni).
3. A kabard igeirányítóknál éppen úgy, mint a névutóknál az irányulás, mozgás és elmozdulás (lativus, locativus, ablativus) jelentést többnyire maga az ige mutatja, mint igen sokszor a magyarban is »al-ul írt« locativus, »al-ul jó« (hegy alul jó)» elativus. - Érint pl. a kab. tel igeirányító nemcsak »tetőre tetőfelé, rá«, fölt »jelentésű, hanem »te-töröl le« »értelmű is: olunaj-m te-kü^vneük' (a világ-sól le-költörte után).

4., Hogy az igeirányi elő- végőnhangxójá-
-a je, ji (ja, je) ja (jü, jü) birtok- és
cselekvés tárgy mutatókkal összekapcsolva
változást szenved:

1. be, bi, ba, b (α. fe, fö, fel, bö, nagy, β. /
vé-g, fél, »félé, belé«).

α. be-yi-n (pa-ye-n »föl-kezel« = pro-h-,
pu-h-, poh-adv), b-yü, b-tü (Vbs-r-c
»hágo«, emelkedés), b-xe-n (pro b-se-n
»fel-szel«, szá-b, vág Vsen, sin) b-xe-n
(pro b-xse-n »föl-szo-r-it« megerősít V
xse-n xün) b-xe-n (pro b-ce-n »fel-ró,
szel« = számlál, megolvas).

β. mint névrag: ne-ja-be (ne-há-n, ta-
valy), nü-xe-bo (ex-é-be), be-ne-n, fe-
ne-n, fe-ne-n (belé, félé-ragad), bi-
de-n (félé-lakt, meglakt Vbs-oda, vé-d)
b-je-n, b-ji-n, b-ju-n, b-ja-n (félé-
kü-ny Vfe-kü)

2. b-je, b-ji (fe-kü, fe-b = ódal, bjé-de
v. b-ja-de (felett = ódalt): bjü-ne-n
(fehen = ódalt maraszt = elhagy), bjé-de-
há-n (felett hágo = ódalt mellé megy)
bjé-de-sü-n (. . . szélel = ódalt, mellett ül).

3. b-le (be+le »fe-lé, mellé, mellett el«)
ble-kü-n (mellette-kezel = mulik), ble-
xi-n (félé-oson, mellett oson, szabad,
foly)

4. *ċi* (syn. *t'î*, *tô*, *alj*, föld *kinai* *tiu*, *horeai* *cu* *iol.* cf. *ċi*), *ċi-sü-n* = *t'î-sün*, *ċi-si-n* (*tô'srékel* = *le-ül*)
5. *ċi* [*iol.* » ott *lent*, ott-, *onnan* « *se cse-
lchvés*, *létel helyél határozza meg
s így az m.*, *ne ragolnák* *hixtán* *lo-
cations jelentést ad*, *vagy azokat
fótolja*: *calepenn de-ne ċ-a-fla-
jum-i* (pro *ċi-ja*: a *gyerekek bár
hol lájjaik is*); *Medine ċi-ċ'-a-tlċi-a-
xâc* (Medine ott *le űk*, *diüni hagyák* =
Medinében felültek a fölsőbe *t. i. te-
meték el*)]: *ċi-a-n* (ott áll, valahol
van), - *ċi-t-în* (*Ves-i-t*, *csi-tis-l*, ott
tartózkodók = áll, megáll), *ċi-ja-t-
în* (ott hagy tartózkodók, ott-hagy),
ċi-sü-n (*Vesü-coü-l*, *leül*) stb.
6. *ċe* (*ċi* » föld, *alj*, *fenék* « *japáni shi,*
shir-ta, *iol.* *Vċa-j'*, *se-j'* magyar *se-gg-*
alá, *le*, *alant*, *lenn*, *alul*): *ċe-de-n*,
ċe-ŋi-n (*alá-tű-n*, *alávass*) *ċe-xi-n*
(*le-ha-p*, *le-vesz*) *ċe-k'i-n* (*le-hel* =
cse-k-, *csö-le*, *csi-lé-han*), *ċe-t-în*
(*le tart*, *lefelé tart* cf. *sü-t*, *lesüri a
sremét*), *ċe-ud-în* (*le-üt*) stb.
7. *ċe-rî* (*uj-ra*, *ċe* » *cselály* « = *csenge*, *uj,*
friss) *ċerî-ċê-n* (*uj-ra csinosít*).

8. *de, di* (mint névrag lakvo-locationis
mü-de ide, mo-de oda, o-de id.
di-de hó-n, c-ha-de, b-je-de.
 »o^ola, tetőre syn. te, tetőről«); - *de-*
ci-n (magasra csinál, be-csül Völi-cs),
de-ju-n (rá-hony-úl Vte-he-r, de-ju)
de-ju-n (rá-oyü = elsalál), *de-k'-in*
 (tetőre kel, föl megy Vde-g, oda-g).

9. *fe* (jobb fe »fe, fö« *fe-l, fö-l, föl-ött*
 névelő is):
fe-ci-n (fel-szó, hozzá-köt, számit
 valamire Vbi-x), - *fe-ci-n* (fel-
 singel = föl-mér cf. p'-ce Vbe-cs),
fe-k'-in (fel-ke, felül-keresked-ik,
 elmordul), - *fe-ne-n* (fel-ragad,
 belé-, felé-ragad Vfe-ne), *fe-se-n*
 (vi-se-l = el-viss), *fe-s-xi-n* (fel-rág
 Vvi-sz-k-et).

10. *go* (mint névrag i-go, így, - a-go ú-gy,
go-re Vmagy, gya-rá-nt, gyo-von,
gyo-pon »hozzá«):

go-ze-n (ho-szó-t = hozzá-asl, vet-),
 11. *jo* (asíghisz vna Vvé-x, hozzá-, felé-
 irányít):

jo-t-in (ho-tart, felé-tart, keres,
 salál), - *jo-t-l-in* (ho-dül = oda fele-
 szik Vho-tol), - *jo-je-n* (valahonnan

es-ik, téved $\sqrt{ho'-sxa}$).

12. / \sqrt{he} (japáni \sqrt{he} -ly, \sqrt{he} -ku hely-köz = helység: 1. \sqrt{he} , \sqrt{ho} , \sqrt{hoz} , \sqrt{hez} 2. belé 3. belül vagy belülről):

\sqrt{he} - \sqrt{ce} -n (bele-szar-ik \sqrt{ga} -x-d)

\sqrt{he} - \sqrt{ken} (\sqrt{he} - \sqrt{he} - \sqrt{ke} -n, \sqrt{he} -nő, esz-henő

\sqrt{he} -g, \sqrt{be} -nő) \sqrt{he} - \sqrt{ne} -n (bele-ragad \sqrt{hi} -ná-t), \sqrt{he} - \sqrt{ze} -n, \sqrt{he} - \sqrt{ze} - \sqrt{z} -in (ho-szor, vet \sqrt{hez} d), - \sqrt{he} - \sqrt{t} -in (\sqrt{he} -tart = belé-hozzá-tartozik).

12. / \sqrt{xo} , \sqrt{xu} (1. \sqrt{ho} , \sqrt{he} , \sqrt{hoz} , \sqrt{hez} 2. náki, neki számára, 3. ig):

\sqrt{xo} - \sqrt{je} -n, \sqrt{xo} - \sqrt{ji} -n (\sqrt{ho} + \sqrt{ij} -l = \sqrt{ke} -ll,

$\sqrt{kö}$ -ll), - \sqrt{xo} - \sqrt{fa} -ce (\sqrt{ho} + \sqrt{fel} erő = méltó,

\sqrt{ka} -pá-s, képes), \sqrt{xo} - \sqrt{o} -n (\sqrt{ho} +monol =

\sqrt{gyo} -von), \sqrt{xo} - \sqrt{pe} -n (\sqrt{ho} + $\sqrt{pöny}$ -egel

$\sqrt{hő}$ -peny, a belakaró) \sqrt{xo} - \sqrt{poc} -th-

-en (\sqrt{ho} -beszél = hozzá beszél), \sqrt{xo} -

\sqrt{se} -n, \sqrt{xo} - \sqrt{si} -n (\sqrt{ho} + $\sqrt{csü}$ -t $\sqrt{gő}$ -zs-ör),

\sqrt{xo} - \sqrt{t} -in (\sqrt{ho} +tart $\sqrt{hatá}$ -t, a med-

dig valami tart), - \sqrt{xu} - \sqrt{me} -n (\sqrt{ho} + \sqrt{je} -d \sqrt{ki} -n, \sqrt{ki} -mé-l találgat).

Nb. Valószínűleg a kabarov \sqrt{he} , \sqrt{xo} , \sqrt{xu} eredetileg axonos volt a mint a magyar \sqrt{ho} , \sqrt{he} (s kicsinyítő képzővel \sqrt{ho} -x, \sqrt{he} -x) mutatja. Mikor a magy. nyelv elfelejtette az összehasonlító

álló xo, xe, xu elem eredetét, könnyű volt
a torokhangot variálni.

14. je (Vé-ha, i-ha » bel-rész » a mi lejjebb
fekszik » le »):

je-xi-n (le-haj-lila, ereszkedik)

je-^{ve}le-n, je-^{ve}le-n (le-osan, el-indul,
ab-fahren), je-pi-si-xi-n (le + biccen +
hajlik, lees-eszkedik, leszáll a lóról),

je-xe-ši-n (le-esz-esü-n » el-fárad »

je-mü-xe-š le-nem esz-esünnő, el-nem
fáradó).

15. ji (Vé-ha » bele » belül):

ji-xu-n (1. be-hajt 2. belül-hajt = kihajt)

ji-kín (bele-bek, bele-megy, ki-bek, szár-
maxik), ji-sü-n (belül székkel, bennül)

ji-t-ín (bennre tartózkodik), ji-tle-
n (bele-ötlik), ji-flü-n (bennre dől,
bent hever) stb.

13. Mind a je, mind a ji a néhány
igenél előforduló i (bele, i-ha, i-ra
bel-rész) eredeti alakjait jelölték. Mindfogy
az ige tárgy mutató je, ji azonos alakú,
a hellel csak akkor lehet megkülö-
nbségtetni, ha az ige intranszitiv,
mert ilyenkor a je, ji igetárgyító és
nem tárgy mutató.

16. k'e (vég, fark, hát » hátul, utól »):

k'e-s-ín (Hátul és, később, utánérkezik)

Vhé-se, ké-s-ile), ké-se-n, ké-s-ün, hátul
sétél = a lá járón ül másodikként)

- 17.) ké-rü (iol. + ra, re = végére, fátárra, megye):
ké-rü-di-ž-ün (végélex, oda-tűz),
ké-rü-še-n (megé-hág = el-búvik),
ké-rü-p-je-n (végére-bog ox, oda-hozza kö.).

- 18.) ké-sle, ké-sli (iol + tül, tül: hát-túl,
ja hátul-utól, hátul, mögött):
ké-sle-ge-ké-n (hátsúl er-vesz = utól-ér)
ké-sli-ké-n (hátul-kel = követ, utána
megy), ké-sli-p-t-lün (hátsúl-pillant =
utána-néz) stb.

- 19.) kö-cü (ko, ku + köcsinyítő = kö-z » köz-el,
közbe): kö-cü-ži-iv-n (közé-csűr-vesz =
közbe-csurgolyít), kö-cü-p-je-n (közé-
bög-öz = bele-hát)

- 20.) kö-cü-rü, kö-cü-rü (köz-re » sürűség közepén-
át): kö-cü-rü-xu-n (közre-hull = bele-
süpped valami közébe), merem kö-cü-rü-k-
in (az evölön át-kel, keresztül megy)
kö-cü-rü-še-n (közre csú-t = behatás).

- 21.) ge, gü (» ki, kivé, ki-felé, valahonnan
ki, elé, meg » az m ragnak ablasi-
us, elatius ételmed ad: kütiké-m
gü-üi-n az üvölköből, birkoró helyről
ki-kelni, ki-menni; sít-ün gü-je-
p-x'â? mi-ből vevél ki? je-xi-n belőle-
sz, gü-je-xin valami-ből kivesz):

ge-olli-ju-r, (pro gö-je-: vinnit ki-oolo-
kunny = elsookit), -ge-ge-n (gö-je: ki-
ke-r-i = ki-meg-hiv-ja), -gö-š-än
(ki-se-r-keel, ki-foly), -gö-kö-n, gö-
kü-n (ki-hord, ki-ho-z, ki-wisx) gö-
ju-r-lin, ga-p-llin (ki pillant, ki-
nés) gö-si-n, ga-si-n (ki-ér, meg-
értaexik), gö-kü-n, ga-š-än (ki-tü-r
ki-ás), gö-ü-xi-n (ki-ä-h-it, ki-stáj-
väs = ki-nyit).

22. / le, li, la (elavult igevännylö » le,
al-ä »):

le-ju-ne, la-ju-ne (le-kunny-ó = háló
szoba »), la-kü-r (le-koruló-véshy-
go, bolond), le-ni-s-té (le-nyü-süt-
ölö = öllö), le-le-n (le-len » a lép),
le-kö-n, la-kö-n, le-xü-ll, la-ü-l
(vénkead) ü-s (le-sült = tépet), la-
s-kö (le-selő-ke = scál-ka nagygar-
t. uska) stb.

23. / ne, ni, na (né'ni' » névne » neki,
fél, oda):

ne-kö-n (neki keel = oda megy)
ne-pöl-in (neki, oda pillant)
ne-si-n (neki, odo-ér = ér, nes, nesiké
» odo-ér = -ig)
na-xe-äa-n (neki fél-üg = neki
megy).

- 24./ *nü-qo* (isl + *vagó* = valaminek fele » ne-
ki «): *nüqo-qu-n* (neki kon-dít, neki
üt)
- 25./ *nü-rü* (isl + *ra, re*): *nü-rü-qu-xi'le-n*
(neki rá-ki-szorít)
- 26./ *nü-te* (isl. + *tető* = oda tetőjére):
nü-te-tl-ha-n (oda tetőjére diélni
hagy, reálesz).
- 27./ *pe, pü, pa, p* (syn. *be, bi, fe, fi*
a./ *felő-rés* *fe, fö, fej, ferry, hó* cf.
püa, pa-a fö'revaló » *fel, föl, végig,*
bö'vön « b./ *elő-rés*, *orr* » *elé, előre,*
szenbe, ellen « g./ *ólat, mell* » *felé,*
mellé, bele, mellül « d./ *vég* » *vé-*
gén, végéről «):
a./ *pe-ü-n* (*föl-ér* cf. *p'ce be-cs*)
pe-bla'jo (*fö'közel* = *jó közel*)
pe-ü'xe (*bö'szalados* = *messze,*
jó messze)
pe-t-in, pü-t-in, föl-végig-
tart)
pe-i-p-ü-n (*fel el, ö-szöl* =
föl-nyes)
pü-b-xi-n (*föl-meg-szel, végig metéz*
üsem, sün)
pü-ja'x-in (*föl-hasít, végighasít*)
pü-rü-k'-in (*föl-olvad*)

ha-ye-n (po-ha-n, slagad); -p-ce-n I.
(föb-szelet Vbu-sx, bú-sx, po-sx jég Vbú-sxl)
p-ce-n, p-cü-n II (föb-singel, föb-mér)
p-ce-n, p-cü-n III (föb-esür, esigara, fái-
raszt), p-ce-n IV. (föb-süt, piros lesz).

p-ce-n, p-cü-n I (felülről: sike = Vbo-csan,
bu-cs-beax-), p-ce-n II (föb, világ szel =
föset, int, gyomlál), -p-xan-ta-in (föb -
harxszogat = Vba-bu-i, sepes), -p-ce-n
(föb-szenesedik, piros lesz), p-t-lü-n
(föb-hu-li lesz = piros lesz, t-lü »tulja«)

B, pe-pü-n, pa-xü-n (előre gyű-előre kö-
rekszik), pe-p-raste-n (ellen-bezél =
cáfol), pe-xe-n, pe-x-in (elé-szed
Vpe-xo-dül), pe-xe-n, pe-j-xa-xen
(szemben van = találkozik stándékoson)
pi-cü-t-in (szemben ott tartózkodik,
megfelel), pi-xü-n = pe-xe-n.

J, pe-cü-n (mellé-ér l. xe-pe-cün), pe-
qu-n (bele-gyűrő, véha), pe-je-slec-
in (pro flexiön = félre nagy ölleni =
félrelök), pe-x (félre szánó, irányu-
ló, pe-x, pe-x' id. Vbix-ony Vxe-n, xü-n
szán, fondul, Vxánt = forgat), pi-ce-
ce-n (félre le-szó = mellé-foglovát)
pi-ce-n (hibásan pi-ce-n félre szövé-
dik, megköttetik, fa-gy, olaszos),

pü-ge-n (félő, belőle vág) (bő-le, fél-szür)
 pü-sü-k'-in (félő szemesedve bel = borzad-
 nál), pü-ü-n (félő-visel = viselkeszletet volda
 ki iránt), p-ce-n, p-cü-n (félő-csü-t =
 Vfa-csin-t, fa-csa-t), p-xe-n, p-xi-n
 (félő-a-kasz-t = Vbő-g, bő-g, bok-or, kö-z)
 p-xe-n (félő-hint, félő-bél, berit), p-xö-
 n (félő-horzá-kap), p-k'e-n, p'-k'e-n
 (félő-bél = bötelen, ugrid) p-tele-n (félő-
 csillan = pü-llan-t)

27, pe-re-n (végén ül), pü-čik'-in (végén
 exakt, végéről exakt) pü-xi-n (végét
 bor-deli = övölit), pü-a'-in (végéről kör),
 pü-sü-n = pe-re-n (végén exakt, ül),
 pü-tele-n (végén dúl = fi-lye-g), p-ce-n
 (végén exakt = pö-erő-z = hegyez), p-re-n
 (végét éri, celtet), p-mud (pro pü-nale
 végét üő = olcsó V pot-onn)

28, pe-re, pe-rü (id. + ra, re, lö-re, löbb-
 el-ül):

pe-rü-öpx (lö-ülte, lö-ülött)

pe-rü-ü-n (elül visel = olvon valamitől)

29, p-xe, p-xü (pro pü-xe végére, végig, át):

p-xi-pü-gi-k'-in (végig kök-ig-et = ástók)

p-xi-pa-k' (végig körüli hangzó = végelovlás)

p-xü-ud-in (végig ül = át-ül)

30, p-xü-rü (id. + ra, re, végére):

p-xü-rü-k'-in (végére kel = behat, megért)

33, tē (tēō' ša-tē tej-jöl, a-tē, a' tēō' =
 usztat, d. tētejēbe, reā 3, tētejēr, rajša,
 p., tētejēröl = le):
 tē'a-be-n (tēlōre ujfēr = sapint),
 tē-čē-n (tēlōre ujt, reavet, lovet),
 tē-gi-n (tēlōre kol = jöl tēl, jöl-áll.)
 tē-hā-hā-n (tētejēre hūgy hāny =
 eš-hūgyor), tē-hā-n (rā-hāg, ra-megy)
 tē-i-jēr (tētejēre ujr-kead = megfog)
 tē-kō-d-in, tē-kā-d-en (reā tētejēt
 = cl-tēhorlodik) tē-k'ix'-in (tētejēröl
 tētejēt = le-kopik) tē-p-čē-n (tēlō'
 jeli hūn-t = reā levit) tē-p-xō-n (id.
 adlyhe tē-xū-on tēa-ha-t), tē-pü-ā-n
 (tēlōn megáll, rajša megáll), tē-pie-n
 (tēlōn jeli = rā jeli) tē-si-n (tēlōn, reā
 tēl, rajša ül) tē-šin (tētejēröl cāir,
 cāir) tē-ti-n (tēlōn tēl, tēlōn, rajša
 van tēl-ō), tē-xē-n, t-xi-n (tēlōre
 kercel, horcsal = ir, cāir), t-xō-n, tē-
 xō-n, tē-xū-n (reā tēl horcsolja = va-
 kar, ta kar-it)

34 tē, tē tē (id. + ul. ül: d. tēlō-ül =
 tēlōjeli 3, nūh, hūl tēl-hūl, fej-hūl, odia
 oit, nman)

dē tēa-jē-n (tēlōjeli hāg, magas tēz)
 tēa-jē-n, tē-jē-n (tēlōjeli hān-
 t, nū nōn, tēl tē-hēn-t), tēa-xā-n

tla-je-n (rá-munkol = felelt-ez, nyügöz)

tla-je (magasra menő = drága)

33, tle-a-si-n, ilü-a-sin (lül, lül uj-ér,
sér = oda-ér) tle-ké-n (lül, lül kel =
ki jó, ki felül valakitől valami), t-li-
te-n (lül, lül te-sz, valaminek tart).

35, t-re, t-ré, pro te-re, te-rü, telö-re, föl,
ré) t-re-th-tia-n (telö-re dielni hagy =
rézre, fész), x-tre-je-ké-n (maga
feléjére hagy hágni = magára ereszt)

36, té, tá = te

té-xu-n, tá-xó-n (felől horkol = le-va-
kar), té-pi-n (felől bont = té-p, fej-t)
té-pü-x-in (egymás-ról fes-lik, szel-
feslik)

37, tí (kinai ti, a föld » alj« magy.
tő, űu-s-kó, gyö-k » tövébe, le, alá):
tí-jo-n (le-hagyul = lágyul, puhul)
tí-si-n (le-székkel, leül), tí-p'-c'i-n
(le-bocsát-t), tí-tle-n (le-olul, ott
lent hever)

38, ue, í (u aj k, xáj = elővész » el [e-l]
elé cf. fö-l):

ue-kó-n (el-kel = el-megy), í-ferek'-in
(el-forg), í-gi-n, í-g-in (el-kel = ug-or-
ni, táncolni), í-furej-in (el-gut-ul,
el-guszt)

- 39, ú-ri, 'u-ri (elő-re, elült-ről):
 qü-ú-ri-xi-m (ki elült-ről hullva)
- 40, vi = bü, pü (»felé«):
 vi-'a-n (pü-'a-n felé, oda-áll, meg-áll)
- 41, x-de (pro xi-de, magá-ba, magá-val):
 xde-ä-fü-k'-in (magába xxi-vo-g-at)
 xde-ä-te-n (magához xxeol, magával
 vivx).
- 42, xe, xa (Vxi egy Vmagy. ex, e-xe »ex-ve«):
 xe-be-nü-n (ex-ve-ragand-bírók) (k)
 xe-fa-me-n (isl. = exve-vesx), xe-f-xe-n
 (ex-bög-ör, exve-köl).
- 43, x-bjé-de, x-bja-de (ex-fekete-
 1. egyólatl 2. xét):
 xebjéde-sim (egymás mellett xékel,
 ül), xebjéde k'i-n (ex-fekete kél =
 xét-magy).
- 44, xe-bji-ri (ex-fekete = 1. ex-ve, xét):
 x-xu-n (exve-hull, xét-hull), x.-zi-n
 (xét-xor)
- 45, xe-b-le (ex-jelé = félre, xét):
 xeble-k'-in (: xél-köl, xét-völ), xeble-
 šâ (félre cünn, félre csapott).
- 46, xe-ola, xe-olü (egy-ütt):
 xodü-ja-ien (együtt hagy ovari)
 xodü-kle-n (együtt bele örlék-magochan)
- 47, xe-go (ex-luén = egy-kerre, exve, xét):

xe-go-pi-n (xi-n, go-pi-n, egyszerre na-ra-g
ra gyűlt), xego-nol-in (esve-üt), xego-
u-xi-n (xét-d-h-it = xét-mjít).

48, xe-xe ex-he, ex-ve, xét, egymáshól):
xe-xe-c'a-le-n (esve-vóro), xe-xe-
xi-n (xét vész).

49, xe-xo (ex-ve, xét):

xexo-pi-n (esve-pilla né-g-a = esve
néxi), xexo-jin (esve xór, xét-xór)

50, xe-k'e (ex-vég-ex-ve, sté'h):

xek'e-çe-k'i-in (exvég-ről le kél = xét-
megy)

51, xek'eri (ex-vége = egymás vége):

xek'eri-p-çe-n (egymásra le p-csen,
iafiad)

52, xek'e-llü (ex-vég-ül = egymás u-
lán): xek'e-llü-k'o-n (egymás után kél)

53, xe-k'oü (ex-kör = egymásköré):

xek'oü-fa-got-ex-en (exkörre hagy kö-
röni = exve-csavar)

54, xe-pü (ex-vég-ex-ve):

xepü-xu-n (esve hull) xepü-nol-in
(esve-üt)

55, xepü-rü (ex-vég-re = át):

xepü-rü-k'i-n (át kel)

56, xe-rü (ex-re, egymásra):

xerü-x'a-n (esve-in-köl, esve bonyolít)

xerü-flajr-n (egymásra le-kél =

egymást viszonylatni)

57. / *xe-te* (esz-*elő*, egymásra):

xe-te-pe-n (egymásra felel = behunyja
a szemét)

58. *xe-flü* (esz-*lül* = egymástól):

xetli-ü-kün (egymástól el-*kel* = egy-
más elül kitér).

Ezen 58 igeirányító legnagyobb része az
igétől elválasztható, s így a *rü* (nem, ne)
tagadó, a *ja, je, hia* (hagy) végéig, a *xi*
mutató és a személyes névmások *-ox*
igeirányító és ige köze kerülnek, pl.
go-je-n (hozzá-*vet*), *go-b-je-n* (hoz-
zá *te* velve = ha hozzá adod). - El nem
választhatók azon igeirányítók, -a
melyek az igével mérőben összemöltek
mint *be, bi, b, jo, ke, la, le, n, p*
(s néha *pi, te, ü* is) *vü, xa*, és *xe* ebben
xekő-n eszvekel = jár-*kel*). Szomban
ezeknél is van kivétel, mert pl. *be-
pi-n* (fe-l-ke-l = po-ha-n, po-ha-ol)
mint egysejtű ige szerepel, míg *b-ho-
pek-in* (fel-hagy keletetni, mutató-
gatosni a léstát) igenél kétválasz-
tás van, s a *lie* (*lia, ja*) végéig
az igeirányító után áll.

B. A magyar nyelv eddig is mest
igecirányítóí ezek: át, be, è-l, fe-l,
ho-xxá, ki, le, meg, neki, ös-ve, rá,
sét, utol, után, vis-ve, tehát 15.
Mondan a kebrese nyelv alapján
kimmúlhatókkal együtt ilyen
sorozat áll el:

1. a, e (a-ka-d, -es el. stb)

2. át

3. be (ba, bi, bo, bö stb. ba-x, bi-x, bo-g
bo-csán, stb.).

4. ca, ce, ci, co, cö (ca-va-r, ce-sz)

5. da, de, di, do, dö (da-gan, de-es,
dö-c stb)

6. è-l (Ve)

7. fe-l (fe, fi, fo, fö, fo': fe-es, fi-ty,
fe-nyü, fo-sz stb)

8. gya, gyö, gyö' (gya-pon, gyö-pon,
gyö-von, gyö-kö-r stb).

9. hoxxá (he, hö, ho, hi, he-g, hi-v,
hi-ná-r, he-nyé, he-ve-r,
ho-mo-l stb.)

10. i, ü (cf. o, ö i-he-l, i-k, i-meg,
ü-meg stb)

11. ké (ké-se, ké-sé-r stb)

12. ki (ka, ke, ko, kö: ka-va-r, ke-ve-r,
kö-sz, kö-vet, el-ki-mont, stb.)

13. le (la, li, lo, lö: la-k, le-g-el, lo-nad

lū, t stb)

14, me me, mo, mö (mā-sx de kē-sx, cse-sx,
mo-s, mo-x stb)

15, meg, ni ge (comparitum)

16, neki

17, nya, nye, nyi, nyo (nya-l, nye-s, nyi-sx,
nyü-g cf. bö-g, bö-g, nyü-süt, nyir
cf. ir-t stb)

18, öö (ygn. i, ü, benne, belé, belül : o-lá, o-sx,
ö-böl benne bolyog, förg, ö-sx-t,
ö-tl stb)

19, ol, ö'l (ol-t cf. fe is jö-l : ol-t bele isx,
ö'l-t isx)

20, ön ve

21, pe, pi, po, pö (pe-t, pi-llum, pi lá-lé,
pe-s, pe-ce, po-s, po-csoly, po-es,
pö-rö-l x jel. stb desx po-han,
pu-ha-d stb.)

22, rá, rea (ra, re, ri, ro, rö: ra-g, re-co, re-
dö, re-ng, ri-ng, ro-ha-n, ru g
ro-fr, ri-fr stb.)

23, se, si, sü (se-gg, se pe d, sü fr, sü-t
»le felső tart»))

24, xé-t (egymás ketejéről)

25, xü, xö, xo (xü-p, xü-v, xo-p, xo-ty,
xö-k stb.)

26, te, ti, ti, ta, tö (te-t, te-kin t, té vox,

té-pr, té-boly, té-boly, té-vo-ly (sb.)
27, u, ü (é-l: u-csu, u-san, u-go-r, u-sz,
u-sz-ög)

28, után

29, usol

30, ve, vé, vi, vá (ve-sz, vi-lás cf. pi-lá-k,
vi-gyo-r, vi-x, vi-x-s-ga, vé-s cf.
nye-s, vé-pr cf. té-pr (sb.))

31, vix-va (Vkal. i'x')

32, xa, xe, xa-gy (xa-va-r, xagy-va-l id.
xö-ct (sb.))

Azaz kezánálva a kabard és circ-
nyilók övezetétől, s úgy a magyar
nyelveit is is csaknem azonos mennyi-
séget kapunk mint a két nyelvben.

55. §. A számnemek.

I. A főszámmok:

1. xxi	11. pxi-kü-x (tíz után egy kü-rosté)
2. tü, tö	12. pxi-kü-t'
3. xi	13. pxi-kü-c
4. p-li	14. pxi-kü-pel
5. t-pu, t'-pu	15. pxi-kü-tx'
6. xi	16. pxi-kü-x
7. bl-i	17. pxi-kü-bl
8. jji	18. pxi-kü-

9. b-jü. 19. p-ci-kü-m-bji
 10. p-ci, ci 20. t'o-c' (hátrix, két tix)
 30. t'oc'-re p-ci-re (hátrix re v. hátrix is tix is)
 40. t'oc'-i-t' (hátrix hátrix-já, p-li-c' (négy tix)
 50. t'oc'-it-re p-ci-re (40 is 10 is), c'e-nü 90 (c'ce 100 +
 +fele)
 60. xi-c' (6 tix), t'oc'-i-c' (20 háromja, 3 hátrix)
 70. xi-c'-re p-ci-re (60 is 10 is), t'oc'-c' re p-ci-re
 (20 x 3 is tix is)
 80. p-ci-j (10 nyolc-já), p-ci-re id., t'oc'-i-p-li
 (20 négy-jé, 20 x 4.)
 90. p-ci-re p-ci-re (id. + 10)
 100. c'ce, c'e (pro c'ci-jé-c' tix tix-jé, száz-c)

A 21. 31. 41. 51. stb. számok a vires számok és az egyesekhez adott re... re (is... is) kötszével állnak: t'oc'-re xü-re (21), t'oc'-re- p-ci-kü-t-re (32), p-li-c' tix-re (42), p-li-c'-re p-ci-kü-p-li-re (40 + 14) stb.

B. E fűzge ésre jó számoló lehetne re mutató kombinációk mindegyike

Dr. Lopatinszkynál nincs meg, s én Blažukin (gabardoj alifbe je) után aztan, mert az ő alakjai helyesebbek; pl. Dr. Lopatinsky szerint: t'oc'-i-t' (20 és 40) áll, Blažukinnál t'oc'-i-t', mert a gabard számnevén főnév s így mindegyik birtokviszonyban áll, t'oc'-i-tix

»húsz kettő-jé« két húsz söskevonná točét,
hasonlóképp tli ji nčč, főrfi tíz-jé) helyett tlijič
(10. főrfi) lesz.

Érte 200, 300, 400 stb. nem cü-t', cü-c, cüstl
alakiú, hanem ci-t, ci-c, ci-stl, ci-txü (500)
cix (600), ci-bl (700), ci-jj (800), ci-bj (900).

1000: min, a mi a török bir, mongol mandxai
min-jan (1000) szóval együtt a kínai min
(sokaság, népf) lársa.

2000 = min-i-t'. 3000 min-i-c, 100.000:
min-i-cce (ezer száz-ja)

1.000.000 miljon, az országból vett szó.

A 80-nak pčc-n alakja azt mutat-
ja, hogy jji (nyolcz tlepr. na-gy) ni-a-
lakban is létezett).

A habarod alapszámkok szem- zése.

1. xxi (xi, xe, xa) a daghesztáni nyelvvelben
sa, ca l., a magyarban Vesz-ve (kab. ze-pü)
xa-va-r (esz-for-gat), xa, xe (aslyon -
xa! jöjjön - xe! = jöjjön már egyszer kab.:
xe. id.), i-xé (egy-jé = valamelyik). Alap-
számlenn kínai siên (elő, kicsi, ix, sta-
rabka).

Magyar egy régen ig, igy = kab. i-gi
(dies Mal) Vki (zeitpunkt, ko-t), kínai
ki (1 az isolásánálában), a t-tut-t:
be-t, bi-r Vka. fe (elö, fö, or, je-perej,
orron levő = elő).

2. tí, t'ó Sápung t-ku, t'ko, t'ho («pár»)
koreai tu (2 = pár), kínai tui (páros
sárgy), japáni tui isol., tübeti elo-t
(kab. ku-t), mandu ju, juwe (2),
ju-tu (doppelt), mongol ju-tu isol.,
magyar ké-t vogul ki-t = ki (egy) + kab.
t' (ku pár), tehát = egy pár. A mongol,
t-talán i-ki-t (i gi-t), mandu i-ki-ti,
magyar i-ke-t, szék. i k (kesz) =
1+1+ kabard determinatio. A finn to-ise,
to-inen = kabard je-to-ne, je-tuo-ne
(utó-já-n levő = második, az utáni) Vka.
tí, tó. Minshogy a primitiv érzetek leg-
előbb csak a két ellentét körül föl, mint:
egy > sok, több; kicsi > nagy; elő > utó;
hegy, fej > lö, alj; arcát világos, hogy-n
hét kezdellejes szám » egy > pár (több) «
volt, s hi tudja mily sokan is vele be arat!

3. Cü uolighe, ši, ši, koreai ši, vagu (a hima-
layában) ši, tübeti su-m, kínai sa-n (3).
A háromszög (Vha, cf. ha-t) a primitiv
nyelvelében = 2+1 (cf. Dr J. Donath):

»die Anfänge des menschlichen Geistes«
 48. l.), de a kabard cĭ egyszerű szó és pedig
 a ce-n, cĭ-n (se-l, ró, sin-g-el, már) igéből,
 a melynek b-že-n, b-žĭ-n öfszedele »jel-
 ró, számlál« jelentésű úgy cĭ »rovás
 (ka-t-c) szá-m«, mert a tulajdonképi
 számlálás a 3-mal kezdődött. Érint a
 kínai suan (sá-m) a sol-n (3) válto-
 zata, a japáni su (ka-zu = a' szám) a
 tibeti su-m (3 társa). A t.-tatár ü-č
 öč (3) az öl-čü (kéz-mérés) öfszedele,
 míg a mandžu ild (ilan 3) annyi mint
 a magy. öl (kéz, kar = mérő). A magy.
 hól-t-orr (ha-t-m), vagy hō-ro-m,
 kü-ru-m (3) kab. t (determinatív) + m
 (obliquus) kétfős raggal, a kab. xe-n, xĭ-n
 (ku-t-c-el, ke-t-c-el, he-t-ol-el = vág, ró)
 mutalása szerint »rovás« jelentésű.
 Hogy az alap szó csak hēx (ko, ku) volt,
 mutatja a hēx-t alak, meg a mongol
 ju (3, a ju-su-b, ju-t-ba-n meg-
 nyúlt alak melletl.).

4. p-t-lĭ. A négy rendszeren »2+2 vagy
 két pár« jelentésű. Így a t.-tatár
 dö-t-t, tö-t-t (4) semmi más, mint a
 kab. tū-rĭ-tū (kettő-re kettő) öfsze-
 vonása. Érint a kabard szó pē-tĭ-
 lĭ (egy pár-kétszer / öfszedéssel kell

vennünk, mert li, li kínai nyelvben
 »kello«, pár«. A koreai re-it (4) shin-
 len 2+2, mert li kínai-japán nyelv-
 ben 2 s így a vogul ni-le (4) is hasonló
 öszekész. Ezért a magyar né-gy a
 régebbi né-gy dactyla is re-dl'
 (2+2), mert a gy hang d lágyulása
 cf. diament = gyémánt.

5. t-xu, t'-xu šapsug t-fü, t-pe. Az öt
 a primitív nyelvben »egy kéz egészen«
 jelentésű, a mint a vayu kolu got
 kalukup (5) mutatja. Itten a manchu
 un-ža (5 = kéz egy), mert koreai so-r
 »kéz« és ža = kab. xi, xa (egy, együtt). E-
 zért a kab. t-xu áll a japáni te (kéz, a
 levő, csináló Utè-najer = kéz-lap) és xu
 (gyerek, fi) részekből s »kéz fia, ujjai«
 jelentésű, mert egy kézen 5 ujj van,
 hasonló a t-fü, t-pe öszekész is. A koreai
 ta-sa-t (5 = kéz, egy, t főnévképzővel
 kab. xi, xa) és a mongol ta-b, ta-bu-r
 (5 = kéz egy, be, be-t, bi-t egy) negint
 csak a jap. te (kéz) xól mutatja. A
 japán i (5) = kab. ži (u, a is U magy.
 u-ji, mert ennek eredeti jelentése
 »kéz, kar« ölszög-ujj«), hasonló a ta-
 mul ai (5 = ujj, kéz).

Érhént a magyar öt vagy öt-t, a-t
(5) annyi, mint, a' kéz (japáni te). A t-
tatar be-s' (5) = egy kéz, mert be-t, bi-t
» egy « s', si kab. si (kéz, a csináló) = ki-
nai seu (kéz).

6. xi. Éz a magyar ha-t (3x2 kab. t'u,
t'o) mulatása szerint hiányos alake,
ha nem azonos a xi »lengés = sok«
szóval. A t.-latair al-ti (6) a mandan
ila-n (3)+ kab. t'u, t'o összehátelénok
látzika. A vagy xo-t (6) orvjaék jü-t
(6) a 3x2 elméletet támogatja. -

7. b-l-i (pro bl-i) bul-ijj »rossz kéz,
bal-kéz, mert a számláló u másodike
kézhez folyamodott. Ilyen értelemben
je-oli (7) »rossz kéz), mert kab. je
»rossz« és jap. te »kéz«. A magyar
he-t, he-t első része hi (Vhi-ba,
hi-u, hi-tvány) a másodike rész je-
olig a japáni te (kéz, a levő) cf. kab.
ba, balerijo.

8. jji japáni ya (ja 8) a kab. jin (Vin-
ka, nagy, nő) és samul yen, en,
(szám, számos, sok = 8) szóval
vesztelő öfse, mert a japáni yo (4)
heltő részinek nem igen vesztelő.

A magyar nyo-l-cx (n'o-l-c) »két-
te-len-ti-x« összerangorítása, mert ni=
2, a ta-lan, te-le-n összekeltt leírás
ta-la-n (valami-ről-ből le) részekből
áll.

9. b-ju (pro b'-gu, je elő, egy + kívül)
»egy nélküli szám«. A magyar:
ki-ten-c »egy nélküli tíz (egy-et-
ten tíz«, mert ki = egy (ki-t, ké-t =
egy pár), a c (tx) hang a tíz összeran-
gorítása.

10. p-čü, p'-čü valószínű p-sü, összetételben
čü. A tíz a primitív nyelvemben két-
tíz (vagy na-yung got khrulap
két tíz egyen) jelentésű. Ezért a
japán nyelv egyik száma a 10-10
to-o (10) = khab. t'o (2) + o (Vü-jj' khab.
čü = tíz), a magyar tí-x, t. tatár tu-x
(o-tux = 3x10) = khab. tu (2) + koreai so-n
(tíz), mert az a japánban csak so,
s a khabud hanglan x-cént az ősi c-
sételnél hangzójához veszi cf. a + c pro
or-ca. A koreai ye-l (10) = japán e,
ye (ujj, tíz) + kínai li, rli (2). Értékeit
a khab. p-čü (10), lübeti b-ju (10), tör.-
tatár pü-š, mi-š (10) és a kínai ši-p
(10) azok a čü, ši kínai sen (tíz) szó-

nale többletisére a kab. pe, be (bő, sok, több) véonak elül, vagy hátul tétele által » kez-ek « alapjelentéssel. Fla-sondó a samul mi-di, fri-di, rüngen mi-di (10), a japán te (kez) szóból.

A finnr régi dek-sö (10) = šapung t-ku (2) + koreai so-n (kez), ezétl a török dök-ux, dök-s (9) és sek-ix sek-s (8) megvan emeléve, most dök-ux, fok-ux = 2 nélleili 10, se-k-ix pedig egy-nélleili tíz jelentésü.

Híőbb a nyelv a kez-ek, két-kez (10) helyett a tíz emelés megelégedett a či, ši, šiü, žu (kez) egyenel, s így jelentti ma a japán so (koreai so-n kez) a 10-et, s így lett a samulit ja-ni (kez) szóból a nagul pan-pen, magur van, ven (10), iör-tat-on, an, en (10), míg a mandei žu-wan, žu-an (10 = 2 + kez), a mongol ar-bun (10 = nagy kez, sok kez) jelentésü.

A 20 a kab. tó-c' (2x10) módjára van a t-lat. ikir-mi, igir-mi, jir-mi (két tíz). A magyar hű-vz vogul ku-s (20), orjók xu-s elő része a kab. žu (tíz, és, 2), a másodika pedig a japán so (10), tehát 2x10. A šapung

thua-če, t-ho-če (20) előrése t-hu-a
kab. tu (2) + ju (a'g) két-ág összeronása
a če (č'i, ši k'er, kerek = 10) megvan
a mongol ju-č'i-n (3x10=30), elő-č'i-n
(4x10=40) stb. összetételében.

100. cse šapung s-se, a č'i-č'i (10x10)
összeronása, silyen-a magyar szől-x,
a japáni so-so (10x10)-ból s'ig'y nem
éppen viúlaréges a perosa s-äd (100)-ból
hölönörömi.

Hogy a kabard t'oc'-i-t' (20x2=40)-
féle számolás régi, mutatja a t.-tatár
kür-le, kü-ti-le (40), a mi nem
egyéb, mint az ikir-mi-ilei (2x10x2)
összerungorítása.-

2. A sorxámmelvek.

A sorxámmole a tö'sxámmoleból lesznek
a je, ji (j'a) biesokmutató előlétele
és a-ne (rajta v. on, en, ön + maradó,
levő) rag-átal, csak ji-pe (je-je, ele-
je = első, ji-pe-re-j' elő-rejáró = első)
és a ja-pe-t (a' je-jük, elő-jük =
'az' első, mint jónér) lesznek el:

- 1.-edik ji-pe, jipe-rej (japet-ar elso; összeté-
telben je...ra-ne)
- 2.-edik ji-tu-a-ne (jétonerej id. Rt.; je-
tare, ji-tane »után, -acután« adv.)
- 3.-edik je-cane (cî)
- 4.-edik je-jlane (jli)
- 5.-edik je-txane (txu)
- 6.-edik je-xane (xi)
- 7.-edik je-blane (bli)
- 8.-edik je-ssane (jsi)
- 9.-edik je-bjane (bjü)
- 10.- " " je-p-lane (pîi)
- 11.- " " je-pîi-kü-xane (tizen egyedik)
- 12.- " " je-pîi-kü-t-ane (tizen-kettedik)
- stb.

- 20.-edik je-toc'-ane,
- 21.-edik je-toc'-re-xane-re stb.
- 30.-edik jetoç'-piane-re
- 31.-edik jetoç'-re-pîi-kü-xane-re stb.
- 40.-edik jetoç'itane
- 41.- " " jetoç'itre-xane-re
- 50.- " " jetoç'itre-pîa-ne-re stb
- 100.-edik ja-çane
- 200.- " " ja-çitane
- 300.- " " ja-çic'-ane
- 900.- " " ja-çi-bjane
- 1000.-edik ja-min-ane stb.

Hogy a magyar *e-l-ső* (el-*ő*tt *eső*),
hát-ul-ső (há^tul^e*ső*) a *kabard ji-re-re-j*
/je-je'-re, előrefáró) logikájával egy *eső*
képzés, az világos. Lőb az *egy-col-ik*,
kett-col-ik, *hárm-asb-ik* stb. képzés is
analog, mert az *asb*, *ed* locativus (hol
kérdésre), az *i-k* pedig a *kabard je*,
ji (e, i) birtokmutató - a *je* magyar *k*
többes képzővel helyül *je-k*, *jü-k* helyett.
így, mint *egy-ik* (*egy-jü-k*, többek
egy-je), *mely-ik* (többek *mely-je?*) kép-
zetben, *így egy-col-ik* = *egy-jü-k-ön*
lévő. Hogy aztán a nyelvhasználat
logikátlansága miatt nem vették észre,
láthatni a székely »*küzd-ik* (ő) és
ki-küzd-ik (ők) stb. használataiból.

3. Az osztó számok

(*egy-egy*, egyenként). Ezek T. Lopatin'sky
szerint a *rü* (ra, re) - *uo* (ho-v-a)
ragokból az ismételt főszámokhoz
adása által keletkeztek:

- 1-1 *xü-rü-x-uo* (? *egy-re egy-é* = *egy-egy*,
egyenként)
2-2 *tü-rü-t'-ua* (kettőre kettő, két-két,
kettőnként)

3-3 $\hat{c}\ddot{i}$ - $\hat{r}\ddot{i}$ - \hat{c} -ua

4-4 $\hat{p}\hat{r}\hat{l}\hat{i}$ - $\hat{r}\ddot{i}$ - $\hat{p}\hat{r}\hat{l}$ -ua

5-5 $\hat{t}\hat{x}\hat{u}$ - $\hat{r}\ddot{i}$ - $\hat{t}\hat{x}$ -ua

6-6 $\hat{x}\ddot{i}$ - $\hat{r}\ddot{i}$ - \hat{x} -ua

7-7 $\hat{b}\hat{l}\hat{i}$ - $\hat{r}\ddot{i}$ - $\hat{b}\hat{l}$ -uo

8-8 $\hat{j}\hat{j}\hat{i}$ - $\hat{r}\ddot{i}$ - \hat{j} -ua

9-9 $\hat{b}\hat{j}\hat{u}$ - $\hat{r}\ddot{i}$ - $\hat{b}\hat{j}$ -ua

10-10 $\hat{p}\hat{c}\ddot{i}$ - $\hat{r}\ddot{i}$ - $\hat{p}\hat{c}$ -ua

20-20 $\hat{t}'\hat{o}\hat{c}'$ - $\hat{r}\ddot{i}$ - $\hat{t}'\hat{o}\hat{c}'$ -ua

30-30 $\hat{t}'\hat{o}\hat{c}'$ - $\hat{r}\ddot{i}$ - $\hat{p}\hat{c}\ddot{i}$ - $\hat{r}\ddot{i}$ - $\hat{p}\hat{c}$ -ua (=20+10-10)

50-50 $\hat{t}'\hat{o}\hat{c}'$ - \hat{i} - \hat{t} - $\hat{r}\hat{e}$ - $\hat{p}\hat{c}\ddot{i}$ - $\hat{r}\ddot{i}$ - $\hat{p}\hat{c}\hat{u}$ a (=20X2+
+10-10) *ívb.*

7e 100-100 $\hat{c}\hat{c}\hat{e}$ - $\hat{r}\ddot{i}$ - $\hat{c}\hat{e}$ -uore ($\hat{s}\hat{x}\hat{x}$ - $\hat{x}\hat{a}$ $\hat{s}\hat{x}\hat{x}$ -
gyaránt) a gore, uore (gyara, gyaránt) adverbialis ragoval mutatja egy az uo, uo(go) ontása, amint a $\hat{x}\ddot{i}$ - $\hat{r}\ddot{i}$ - \hat{x} -uo is mutatja.

4. A sokszorosó számok.

(Multiplicativa). Ezek Dr Loprasinsky szerint az uo-re (go-re gyaránt) adverbialis ragoval lesznek: $\hat{x}\ddot{i}$ -uore $\hat{x}\ddot{i}$ (egy-szer egy), $\hat{t}\hat{u}$ -uore- $\hat{t}\hat{u}$ (2-szer kettő), $\hat{c}\ddot{i}$ -uore- $\hat{c}\ddot{i}$ (3-szor 3) *ívb.*

Afažukin szerint a sokszorosó adverbium \hat{i} -ne-je ($\hat{e}\hat{l}$ - \hat{a} -nyi, *szerk.* \hat{a} -ny-nye): to \hat{u} reje $\hat{t}\hat{u}$ -+ \hat{p} - $\hat{f}\hat{l}\hat{u}$ - \hat{c} (kétszer - 211.-

a kello" négy az = kelloxer kello" négy),
cū úneje cū-r b-ju-ε (3x3 + 3. a kilem),
pū úneje p-cū cū-ε (kelloxer kello" négy
száz) szb.

5. A történetek -

köl csata nūgo (fél, egy kettő), ca-ne
(1/3), p-tla-ne (1/4) földi elő történet-
ben; a két utóbbi a je-ca-ne, je-p-tla-
ne (harmad-ik, negyed-ik) rövidül-
lete.

A kabbard stámmek főnévi alakok
s így a számlált főnév után tapad-
nak a je birtokmutatóval, a melynél
összevonás történik:

qu-j-t' (pro qo-ji tū kőlyök kello"-je =
két fju)

maxu-j-ε (pro maxo-ji cū nap háromja =
3 nap)

žec-i-bl (žec-ji blü = éj 7-je = 7 éj)

maxu-j-xü (maxo-ji xü nap hat-ja, hat
nap)

vi-t' (vü-ji tū bika kelloje = két bika)

k'et-t+ (pro k'et-ji tū-r = a vég kelloje =
a két vég)

tli-txu-go žako di-kooat (tli-ji -

tju-go férj öljén = öten vaddisattra mentünk volt).

Ebből következik, hogy a főnév a stámneneveléssel egyetben marad.

6. A gyűjtő stámnemek.

(ketten, hárman, négyen, stb.) az előbbi módon összecsalászott alaknak go adverbialis ragn esete által lesznek, bizonyítva, hogy a megjelölő magyar alakok is igehalálzóval raggal bírnak:

ili-t-go (ili-ji-ti-go helyett: férj kettes-jével = ketten: it'go fi-ti-at ketten mentek vala),
moxer ilic-go k'at (ők hárman mentek vala); it'ju xakeo di-k'at (négyen vadászni mentünk vala. st. 44. l.).

56. §. A kötszók.

Minden turáni nyelv, a mely az eredeti turáni mondat szerkezetet megőrizte, az őry a mondatkötszók, igenévi szerkezettel pótolja, a

mint a kárpát monolastarban láthat-
ni, s ezért a kárpátban köztörő is
kevesebb szűkesség van. A legszűkebbé-
sebbek a következők:

1. az "örökös", mellérendelő" és a főne-
velnél a re, m-re sociativus rag ismét-
lése által fejezhető ki: xi-jü-re xi bü-
re ji-ctego (At. 72. l. egy hím és egy
nőrlányt véve), bü-mre xumre (nő-
tény és hím), mü tífem-jelle-m-re
sajem teco-m-re sji xjü je-s-tinoz
(26. 21. l. 234 l. e házason úszgónale és a
célba talatónale fogom adni a leányom).
2. Az "örökös" és általánosító is, és, me-g,
-st) kifejezhető:

a, a ji-k'e (vég-e, me-ge)-ből fejezett
ibi, ibi', -i által a mely a sio véghang-
zójával összekötődik: set-i or-i (én is
te is), c'alem-i gesater a psater (At. 4. l.
a gyermek is himondja azon szót); gup-cis-
i psate (gondolkozzál és -amitán -ve-
szélj! At. 84. l.), joet xjü-gem ibi x'a'afir-
gem (At. 9. l. nem irjálk sőt nem is bírjálk
himondani), sít xjü-j (pro cü-fo-i At.
3. l. mi időkor is = bármikor is), tüt-i (a
kelő is = minden kelő)

B, c-i (ce + i, és, is): dauçinšere dauç
xi'a kaxxo-re-c-i (At. hanglalan -nal

hanggal bíró behatárol is = mind a más-
 salhangzó, mind az önhangzó behűlé).
 2. -re-pet (+í végig tart) szerkesztés alatt,
 a mely a főnévhez taprad, a mi alatt
 az olyan, mintha Carlos genodinium
 volna = hangge-re pet gze je joferek?
 (még a hangya hely is a kócsig földfordít-
 ja), p'-sim pet miv-i-t'-re pet ren-
 sen (26. k. 40. l. még a városban heverő
 két kő is egymásb' üti).

3. az elválasztók:

a. je...je (vagy....vagy): je mit, je
 az (vagy az, vagy az).

b. jereju (haad legyen = akár): xerit-
 xagu-j jereju xexagaj jereju (akár
 ő is xirva is, akár xékhangva is 26.)

2. Lie-mie (hü-n = ha az rom = vagy):
 tene cü'aro? új de, hémre dji de?
 (26. 21. k. 206. l. hol fog ő lakni, nálad
 vagy nálunk?)

4. az ellenvetők

a. u-go (ü-gy) v. hao, hao id. (azon-
 ban, de, hanem): Tiflis cü'ar inc
 (jing), ago koolgo c'apce (26. 47. l. Tif-
 lisx városa nagy, de piszkos), xim-i
 xé-u-mü-'a...., hao xer hü-i kő (26.
 21. k. 212. l. egy hely is szót le ne fejez...
 ... hanem a fejet vidod és mery...)

3, ar-ghia (az fej=annak fejében, azért
» azomban, mindazonnál, de «) :

jipegu-j (jipego-i) xexe-s-xât urchia igi
sji nek'-i s- lejuaç (Ht. 64. l. előbb is hal-
lottam volt, de most szememmel is
látám).

4, nex'-tê (nagy vég, legulább » hanem
csak «) : Hî jej cî'agèr, p'acçe jej nex'-
tê (Hb. 26. l. 32. l. csunya férj nimes, ha-
nem csak csunya leány lek. nagy-beccû)

5, a köveskezelők : a-te, ha-te, ha-te
(a telô=arra » hát «), jin-tê (i-m-tê
h. ennek telôjén = így, így hát, no hát) :
Hate mafe nexu s- çîngo? (hát kîz-
világol fogok-e csinálni? Hb. 12. l.).

6, az okodasoló » mert, mivel, minthogy «
igenévi szerkesztéssel fejeztetik ki, de
néha a függelékes i (is) által : sji sîm
ji slegu çêudôaç, nal çetbtegèr-i
(tovább körme leülöslött, mert parhó
nem volt alatta pro rajta Ht. 44. l.)

7, a föltétes » ha, noha » a föltétes mód termé-
szeténél fogva stürkégtelen : chiarr
'agil ji-mü-îlî-m lle-m ji müjoc-
joc (Ht. 84. l. fejben és benne nem
dülö"-n = ha a fejben és nimes, az a
lábnak nyomorisága, km.)

57. §. A függelék és kiegészítő

szókalk.

1. Ha a kérdő mondatban kérdő névmás van, akkor a mondomány mutató és elvilek is kérdő ragra és utes szikessig:

sit x'abergo x'elore? (mi hir gyarant jár-
kál = mi hir jár?), de ne u-lore (hova
te belore = hová merőben vagy?), fr-
c'er sit? (a tudod mi = mit tudsz?), tara
hunee at xi-cü-pseur? (melyik hársban
-ax a lakó, élő, melyik hársban lakik?),
mi hunee xetjiej? (e hárs kié? s nem
xetjiej-é); sitxode čipjur x'jiritâ x'agô?
(minő embernek ada kenyere? de
kérdés nélkül: jiritâ-é o' ada neki).
2. A kérdő névmást nem tartalmazó
mondatoknál a kérdést mutatja:

a) a mondományi? elvilek: junejuro
des? (a szomszéd benne van-e? hee,
des-é, igen, benne van), dečpur ga
hova? (a testvér eljő-e? hee, galio az,
igen, eljött).

b) mutatja a kérdő hangsúly: ne
uo- slajru čipjur? / te látod-e a nő-
vért? so slajru).

J./ a prete (vég-re = valljon?) kérdőszó:
dettum ji jünējur f'igo ji-slayu-
pere? (a testvér szomszédját vigon lát-ja-
e = szereti-e, heč f'igo ji-slayu, igen,
szereti).

D./ mutatja a tanul ő? magyar-e?
kérdőragoknak megfelelő ő? kérdőrag:
tličer gakon-ō? (a dologcsináló, a szolga
eljövend-e? heč gakon, igen, eljő).

E./ ugyanilyen rag a prete kérdővel meg-
szólva: psi-t gè-na-ō-pere (a' viz
ki-üte-e valljon? heč gènač, igen ki-
ütöth).

Š./ mutatja végre a gèm (kinn, nöl-
tül, nem) tagadónak gè röviolito-
se: si tleče-te-gè (tlačé-te-gè: én
vondég lettem nem? = nem lettem-e
én vendég kb. 12. k. 46. l.).

M. Š. Lopatinsky nem véve észre,
hogy k'o-re (kelő-re, menő-re, menő-
ben) a nem elől törtéző cselekvés ide-
je, a re ragot kérdőnek vette. Ha-
sonlókép Kšemer hősmondájában
a hősvetendő mondat téves (kb. 12. k.
45. l.) értelmezése folytán jüje,
kérdőszót csinált: ne čalečiku!
šibx-t'eku ja-xugo n-šlejuje (to

cselédcske! méneske elhajlított te láttad-e?)
Itt flejnye, flajny-ja a flajny-n (te-kén-t)
vigzett mulyja, 12 (te) 2-ik személynél.
Szexsö a fitle-n (pillan-t) igére gondolt,
de arra nem, hogy hol volna alékor a
fitle-nek mult alaleja s hol a 2-ik szemé-
lyes névmas

Ataváskín (66 l.) exen mondata: uj čigu-
adem ji prem us-u-jittern... u-čigu-
ji kiint-ere? (apósod helyében voltod-on te
gyuha vig leendettél-e? örvendenél-e?)
csakugyan azt mutatja, hogy az ere
sololás kéisőrag, de ez lehet a pere
kéiső kopott alaleja. Hasonló eset van
exen mondataiban: flit. blanc-re mü-
blanere xam p-čixunc (At. 21. l. a főszi
vadállat-e, nem vadállat-e, az ütközet-
ben tudod meg).

3. A nem egyenes kéisőnél az ige a meg-
szegelő mögben áll: sse so-če, jistlas
olapce u-xuam-i (én tudom és mennyi
neked ha leve is; tudom, hogy hány
éves lettél); oleslpxum ječe tlice sít-poolix
ji-čā-m-i (a testvér tudja a dolgoz meny-
nyit ha cinála is = hogy mennyit dolgo-
zott), oleslpxum ji čixunc tlice qakonom-i
(a testvér tudni fogja a dolgoz ha eljövend
is = hogy eljö-e). -

58. §. Az indulatok.

1. Jámuló, fölkiáltó: au (ó!), jarebi (arab
ja - rabbi = ó uram!), alch' alch'
(arab: allah allah: ó isten!), jepsel
(lám-lám!)
2. Fájlató: uej, oo (ó jaj!)
3. Kibató: aă (aha!), mi-s (pro mi ze
ma-sz!)
4. Megszólító: je! (ej!): je letanej goace (ej
letanej asszony!)
5. Jíxonygató: heč, ihi (igen!), peč'-c (bi-
zony!), uolayč! (arab wallahi!
bizony isten!), régi szólam:
ua-s-xo! (nehed in igérem, fo-
gaslom, eskü-szönm!)
6. Kérső: tham - chaké! (az isten fejére = az
istenről!) tham ji cacexum! (is-
ten verekője légy = az isten szaval-
méről!)
7. Tücsörő: aferim (perhea: aferim! derék!
bravo!) jecxju (hasad legyen!)
8. Gyaklató: hame - gelszaja! (ab-asza!)
je hătri k'oprek' (ejte szűke lentya!)
je letanej ud (ej bostorkány letanej!)
9. Alkóró: thar c - ji - bye! (az isten átkozza
meg!)
10. Kígató: au! (nehát?!!) je'a! (huzrad, noxa)

- rajta!)
11. Hajtó: ceki' (hitakarodj!) ú-čeft' (el-
lakarodj!)
 12. Megállító: cüt cüt, hó megállj!', u-
mü - piäčč (ne siess!)
 13. Tagadó: tiäno (de hogy? »nem«!)
 14. Halálkérő: bereket bersin! (áldást
adjon az isten = köszönöm, a
t.-látárból vett szólamm).

Mondattan.

59. §. Alany és mondomány.

1. A kabalád mondat alanya határozott vagy határozatlan: $\dot{c}ixu + qak\acute{o}$ (az ember jó), $xi \dot{c}ixu ma-k\acute{o}$ (egy ember belő = megy), $a \dot{c}ale + jin \dot{x}uac$ (az, a gyerek nagy leve), $m\ddot{u} tham\ddot{u} \dot{c}h\acute{e} + \acute{o}xin \dot{c}hia ma-klet$ (az, a öregény ételért hal).
2. A mondomány is, ha főnév vagy névmás, szintén lehet határozott vagy határozatlan s az ilyen szók mondomány voltát a jelen időben az \dot{c} , a múlt időben pedig a t mutatja: $xaom \dot{q}\ddot{u} \dot{c}et\acute{e}g\acute{a} \dot{c}ixu-\dot{c}$ az (ő ütközésbe ment ember), $at sse + t-\dot{c}$ (az én vagyok), $a \dot{c}ale + \acute{m}use pejjimbar-ir-t$ (az, a gyerek hőres, a' proféta volt st.), $xaom \dot{q}\ddot{u} \dot{c}et\acute{e}g\acute{a} + at-\dot{c}$ (az ütközésbe ment ő az = ő az, a ki ütközésbe ment).
3. A fő-és melléknévi mondomány számban csak a 3-ik személyű alanynál egyezik meg, de ezzel is csak a jelen időben, különben változatlan marad: $m\ddot{u} +$

-ar- \hat{c} (ex ar), mŕet a-xe- \hat{t} - \hat{c} (exek arak),
 mor thamŕek \hat{c} - \hat{c} (az ott szegény), moxe- \hat{t}
 paje-xe- \hat{c} (árak ott [ölk] büszkék-k); de:
 sse si-bej- \hat{c} (én gardag—vagyok), olde
 di-bej- \hat{c} (mi gardag-ok vagyunk), ue
 u-fi- \hat{c} (le jó—vagy), ffe fi-fi- \hat{c} (ti jó-k
 vagyok); sse si-bej-t (én gardag voltam),
 olde di-bej-t, ue u-bejt, ffe fi-bejt, mor
 bejt, moxer bejt; - Mŕarej xamŕek'-em
 si-xe- \hat{t} hodgo fiuol-t (az istsi vásáron a
 lovak nagyon olcsók voltak); - sse bej
 si-xunc (én gardag leszek), ue bej u-
 xunc (le gardag leszel), mor bej xunc
 (ő gardag lesz), olde bej di-xunc, ffe
 bej fi-xunc, moxer bej xun-xe- \hat{c}

4. Több jó és melléknévi mondomány min-
 denike C mondomány mutatól kapt:
 hunicit \hat{c} fi \hat{c} -it jótij \hat{c} - \hat{c} iki klaps- \hat{c} (a'
 jó házi szolga nehezen kapható és drá-
 ga At. 57. l.)

5. Minthogy az intransitív és tárgyatlan
 transitív igéknek 3-ik személye egyesben
 és többben azonos, az alanyról e-
 gyekéről szó sem lehet, de a mielt
 és jövő többben meg is egyezhetik, mo
 ōgo- \hat{t} ma- \hat{t} (azon cséplő csépl),
 mo'ōgo-xe- \hat{t} ma- \hat{t} (azon cséplők csé-

jelneke st.), diju'x'-xe- + galés (a farhasok
 eljönke), mijem melyet pas ego kxoac
 (ex idén a birkák korán bányászó-
 nak), preserej cixu-xe- + kotre presut-t
 v. presu-xest (a' régi ember-ek sokáig él-
 teke st. 43. l.).

6. A különböző személyn, alanyok körül
 az ige mondomány az előbbvalóval
 egyezik: mox-i or-i fi'-kxoac (ő is te is
 elmentetek), or-i der-i di'-kxoac (te is
 mi is elmentünk). —

60. §. Az alany és mondomány egyetemi bővítése.

Mint hogy a habarcban az igemel-
 lénnevek (résszülők) egyéjével az
 űveje mellékmondat az alany meg-
 halásúrozójává szokott lenni, a mint
 később látni fogjuk: azért itt csupán az
 alany egyetemi bővítéséről, az értel-
 mezésről szólunk:

1. Az értelmező akár főnév, akár mel-
 lénne, az értelmezés után áll, az
 ragoztatik: b' hiarf (b' bethü), b' hiarfir
 (a' b' bethü), a' c'ale + thusse pejjimbar-

ir-t (az, a' gyereke Mózes, a' prófeta volt), ji go
Is'hag-ir ji-luk'inggo (fija, az Is'ák megö-
lésére), mü dunej, rsou-t (ez, az' egész világ),
se'xo daxe-t uej₂ (kard, a' nagyszerű a
tied).

2. It a nemzetnév és az anyagnév, mint
értelmező vagy jelző a főnév előtt áll,
mint a magyar, sbbi kuráni nyelvben:
dji adij₂e bre-t (a mi adighe nyelvünk),
arep x'ako (arab mór), gabardej elifbe
(kabard abéce), adij₂e face (adighe di-
vat), ju₂ galen (vas penna), p'ja-ab'á-
ne (jágoroblye); Kal'itk' mive hune ko-
dice telg'em (Kalcsik-ott költés nagyon
sok nem létezik At. 56. l.); grim mü'arise-
per klape₂ (a krimi nemes almák drágái).

3. A meghatározott főnév előtt áll az idő-
és hely melléknév, meg a participium is:
nobesej maxo-m (a mai napon), di-
jarej xibar (tegnapi hír), mijarej
xarmik'em (az ideoi vásáron, xarmik'
orosz: jarmarka, = német Jahrmarkt),
mijabesej roabem (a néhai = a tavolyi
törségben), adrej tlenigombik' (az átelleni
v. túlsó oldalra), txill xi-mics' cixur
nefe (az viás nem tudó ember valaki);
xi-mel pien xelik' xix ble x'ia₂ (egy

szár birkát egyszerre mezevő" kigyó van
(At. 16. l.)

4. A szárn- és minőségkérdő is megelőzi a
főnével; sőt xoolix siliat xirago p- cse?
(hány óra voltál tudod-e? hány óra van,
tudod-e?), sőt xode cixu ar? (miféle em-
ber az?)

5. Pé a számnév egyes számnú főnév után
áll és mindig, ha egyelőlegű, a főnévvel
összeolvadva, különben magára külön-
állva s a főnév ragját viselve: hatun
geronk'-i-t' (hét font olshány), som-i-ll
(hét rubel » rubel hét-je «), igi siliat
pçikent' xirac (most 12 óra lett), ramoren
maxer illes qas maxo pçikent' nex' jipe
goxü (a' ramaxán hónapi évenként 12
nappal előbbre jő = erik).

6.1.5. Az esetek alkalmazása.

Mint ahogy az alaktan 21-ik cikkeiben
az egyes névmagok himmitatásainál az
esetek szerepe jórészt tárgyaltva van:
azok itt inkább csak a magyar nyelv
eseteivel szemben mutatkozó elcsú-
szások hoznak fel:

A 1. A teljesen ragtalan főnév és a horvát tárgy-
zó részesülő (participium) alakváltozatok co-
cativus helyett áll, sőt a tulajdon nevekre
név az a szabály, silyenkor az igeisíró-
ló (az ige elé csapott helyrag) mutatja az
esetet: jitles gas, év érlesz - minden évben,
évbenként), maxo gas (minden nap napon-
ként), Tiflis som min kool ji uase tunc
de-t-e (Tiflisz-ett rubel exet sok ára ház van =
Tifliszben sok exet rubel árú ház van, de-
ti-n odol-bartorni) Hapsigaj tlapo ga-
jeuvirt, Hapsigaj-hegy-talpra-tux ki-
állítja vala 76. 12. k. 9. l.), fejjimbaris
jitles xi-bxane de-sa Medine (a pro-
feta év néhrány-ig lalék Medinában =
de-sin = ott-székel At 79. l.).

2. A ragtalan fő- és melléknév, mint az
igemondomány kiegészítője, bővízője
gyakran terminativus, mutativus es-
etet képzéssel: fejjimbaris jitles xi-bxane
de-sa Medine (a profeta néhrány évig
lalék Medinában)

3. Az ánya logika szerint a transitív ige
egyenes kiegészítője az accusativus esetbe
fő; a kabartban accusativus nem lévén, a
transitív ige tárgyát hol ragtalan, hol t,
m ragotként majd alany majd birtokos

értelmű, az ige pedig mint eselőkés szó
je, ji (e, i) ja (a) birtokmutasókkal áll:
cáqō je-t v. u-je-t (kenyér adó-ja légy =
kenyérrel adj), qumīqu-xe-m qamef'
ja-č' (a kumikoknál jó kés csinálás-juk =
a kumikok jó késb csinálnak, helyeseb-
ben csinál-ja-b), mī tñtñ-īm qū-s-xo-
j-ge (je-ge: ex irasnak számomra ki-
meg-olvasó-ja légy = ex irasok nekem
olvasd el Mt. 38.l.); ūnkibxe ūx' ir dene
p-tiā? (az ajtó bezár-ábitó hova vitt-
ed? = az ajtó kulcsát hova vitted? Mt. 25.l.
p-tiā vitt-ed = az, a mi a te vitt-ed,
a mit vittél, a kulcs); sū-xe-m uo-
hukīn (a lovak-nak te megölenés-e
= a lovak leged megölnék), fji desx-
xem di' axsē je-tīn (testvéreiteknek
mi pénz adanoló-ja = pénzt fogunk
adni) stb.

Persze az 1.-ső és 2.-ik személyű alanyok
után az igenél gyakran hiányzik a
birtokmutató, de azért a tárgyát még
sem vehetni ánya accusativusnak:
ose hunes so-č' (én a ház építő-je = én a
házat csinálom, építem), uē hunes-t
uo-č' (te, a ház csináló-ja = te a házat
építed), de: xendx je-f-tā? (zab ti adó-

ja? = zab-ot ad-á -tok?)

Exét az anya kettős accusativus helyett a kabardban kettős nominativus áll: abü ji jünejü xilexer musulmen ji-č'-re (annak somoréd népei muszlimán-okká csináló-já-ra = annak somoréd népeit muszlimánokká csinálva).

B. A "közvetítő" (obliquus) m (im, mü) ragoz eset jelölései:

1. Exatallános locativus (inessivus, superessivus) a hol? kérdésre s. a közlelbbi meghatározást az igeirányító mutatja:

hums-m de-s-č (háiban = honn van, de-sin ott székelni, ülni), bčejpe-m üs (us) xepič (a hegym-m-on hó még tart = még van), duna-j-m tetč (a völgy-on van, te-tü-m telőn tart, rajta van)

2. Allativus a kérdéshez hová, kikhez, mihöz (menni, irányulni), vagy kinck, minek (cinnálni valamit), kinck minck (lenni jó, hasznos) s ilyenkor az ige vagy melléknév xo, xu (ho, he, hoz, hex) igeirányítóval áll:

mo jicaje-m se-čollenc (azon fele feléig-hoz, fele felé fogok menni), ji pč'-m xo kalcet kax (az urához hűség es el), čixuxem sečep ja-xočunc (az emberkinck)

hasznos lesz).

3. Illatiús a hova, mibe? kérdésekre s i-
lyenkor az ige rendesen fe (bele) igei-
nyitós: p-si-m xe-nâc (a víz-be hága,
mene), p-si-m xi-jaúvîst (a víz-be
bele ültetja vala), q-rim xan xet gabar-
dej-m koolre gukoaxec zego (a kőrm
kőnek kőbarráiba sokszor jöttek kőbe-
reggel At. 48. l.).

4. Dativus, ilyen kérdésekre: kinek, minnek
adni, mondani? kinek, minnek hugyni
valamit csinálni? ja magyar »kivel,
mivel, ki által, mi által tetetni valamit«
(helyett») tehát a mivelvelő ige köze-
nek ezek is: mi thamüch'e-m çagô
u-je-t (e szegény-nek kenyér adó-ja
lég y = adj kenyérrel e szegénynek), - sse
çixu-m žigeriçe je-s-tâc (én az ember-
nek jutalom adója valék = jutalmat
adék), xet ji ži-m rendx je-f-tâ?
(ki lovónak zab si adá-ja = adárola
zabol?) sít xode çixu-m ji-ri-tâ çagô?
(miféle embernek kenyér reja adá-ja =
adla kenyérrel), ž-ri-tâc lliv-üm (pro
ž-ri-tâc xó re-ja csinálá-ja az
őreg férfiak = exolá, mondá a férfiak
At. 67. l.), joqu qè-xerî-ole kixvîr-ir

qe-xi-je llajru-ri (ut ki magánatk azon
tölemlőt ki reja hagyva látni = meg mu-
latva, vele láttatva az utat, a melyen ki-
menet² = qü je-ja-llajru-n ki vagy meg
hagy látni valakinek (kb. 21. k. 225. l.).

— 13. Idáig nem voltak kíséretben az
ilyen mondasok elemzésével, mint:
ane-m sabij-xe-m mü'aris-i-x jaritâc
(az anyja a gyermek-ek-nek hat nem-
almát adta). Azt hitték, hogy a ja a több
alma (hat alma) miatt áll a többesben;
de az lévedés, az ane-m cselekvő birko-
tomak cselekvés birtoka a ji-tâc (adá-
ja = adá'), ja-x (pro ja-rî » re-ju-k » nekik)
a többes sabij-xe-m obliquus eszme » du-
lajdonító értelembel » ad. Ezt igazolhatni
számos példalakkal: adem qo-xe-m fok'
jaritâc (az utja a fiuknak jegyvet, adta =
adta-m ji-tâc az atyjá-nak adá-ja, a-
dott-ja, mi? fok' jegyvet, kik-nek? qo-xe-m
ja-rî » fiuk-nak re-ju-k). Hasonló
logikájú ex: ane-m sabij-xe-m cij'in
q-a-cexua-c (az anyja a gyerekeknek
ölsöngt veve, ölsöng az anyjának va-
sároltja, kiknek? sabijxe-m ja pro
ja-xo vagy ja-rî pótlamukra).

Gyakran a datívust kiegészítő je-rü (re-ja, neki) ja-rü (re-ju-k, nekik) mutatók helyett cupán re, ro áll, mint igevágyító: čale-m re-t-rü (a gyermeknek adva Mt. 11. l.), čale-xe-m nejoč xü tšüll-got ra-t-go (a gyermeknek más egy betűt vagy valamely más betűt adva Mt. 7. l.)

5. Az *on obliquus* eset a birtokos (genitivus) esete úgy a főnévi birtok, mint az ige (cselék-vészső) birtok elött, a melyet mint a két esetben a je, ji (e, i), ja (a) birtokismutató kapcsol a birtokoshoz: čane-m ji üpxür (az anyja-nak a leány-a), ade-m ji go (az anyjának ji-ja), goxe-m ja-ade v. j-ade (a fiúnak aty-ja-k, anyja), čixuxe-m ja hunexe-t (az emberneknek házai).
 jügebx-üm gane je-d (szűznek ganya v. ing lüxött-je, szűz inget lüx, vart),
 jügebxüm gane je-t (szűz az inget lüxi),
 jügebx-xe-m gane ja-d (a szűznek az ing lüxötlük - az inget lüxi),
 Kartsane xerü psüf'-it pererej čixuxe-m-i ja-čert xä'a (hős-bor = bor - víz magának jó víz volna a régi embernek is ismert-jük volt = a hősnek jó víz volt a régi emberek is juttak Mt. 55. l.,
 A cselékvő birtokost és cselékvés birtokos lafalmaró mondak négyféle válto-

zását s a je, ji, ja burok mutatóinak szeszé-
lyes vonatkozásait illetőleg a 41. cikkhez u-
talunk, s itt csak azt jegyezzük meg,
hogy a bulajdonneveléssel az M tag
minőség hiányzik: *Sehanej ji go* (Seh-
hanej ji-ja), *t'ham jip ediole tusif q-ri-*
ječac' a *jabler gixerijungor* (isten jó e-
lőre Jóseffel megkelető azon, ehhez
eljövetelét, nővérént: isten-nek jó elő-
re Jósef ki reja tudni hagyja-ja azon
ehség eljövendőre vlt. 74. l.)

6. Az M tagos erezet superlativus (főldható)
értelmű a kine, mine? kezdésére a ob,
di, te és re, ri igazságyító igéletek: *xig-üm*
del'ojri (a jóca kelve, menve 21. k. 226. l.),
xigor-üm si-ri helenom-i (valaki-re
én hátha red bulakannatok, háyanatok is
26. 21. k. 225. l.), *čale-m qe-t-ri-jepuxc*
(a gyerekeknek, ki-tetjére hagyja hullni=
a gyerekek-re ejte 26. 21. k. 229. l.), *gequal'o-*
m jipeplüde vexivim ji c'et defter-üm
+ jit xâc (re-ji: a bohóc legelőbb a
vexiv nevét a Defter-re irá 26. 62. l.).

7. Az M tagos erezet a modolulós (abla-
tivus, clativus, delativus) erezet a ga, go
qi (ki), *ga-xe* (ki belőle), *ji iol*, és *te*
(előről) igazságyító igéletek: *mü čixu*
čikur tene (dene) *gale'â'* (ex emberecke

honnan kels ki, honnan jöve?), xü čipe-m
 ji-k'in (egy helyből kikelni), čüxu čü-
 ku-m tlec ga-xe-k' x'abre-t-i (emberes-
 séből erős kikelő sokaság volt is = mert a
 kis emberből erős jökött kikelni Kb. 21. k.
 230. l.), dunj-m teküxâ neiv' (a világ-ról
 leköltözés után st.). —

C. A k'c (vagy m-k'c) ragos irect szerepe:

1. Ez először allativo-terminativus a fővé,
 meddig? kiselésre, mert a rag eredeti
 érteleme vég, utó: sji čala šec'-im-k'e
 u-mi-k'c (gyermekem a lóistállóhoz te
 ne menj! Kb. 21. k. 229. l.), dji pe mexuj'-k'e
 fū-gè-s-pü-le! (előtünk nap hármáig
 ki ki engem függőssétek = a jövő három
 napig karlsasok engem függőben ib. 166. l.)
2. A cél és ok irecte (causalis, mintegy
 mi végett? kiselésre?): xü čüu-k'e
 gabardej k'on čüxu-m (valamely ügy-
 ben, ügy-ért, ügy végett Kabardsiába
 menni kelvén), xü čüu-m-k'e de'apü-
 qu-n (valamely ügy-ben, ügy céljából
 segédleest nyújtani), pü-xü-m-xüin-
 k'e u-s-xō (töled én nem vesékre es-
 küstöm = hogy töled nem vesélek el ...).
3. Instrumentalis: jüč qalem-k'e musib-
 men txüllir txijöje-č (vö pennával)

a muszulinán irás nsheren isható), aple-
m hia-r baš-k'e ji-uberežâc (az atyá-
nak, az' eb bottal elverte-jé = az atya az
ebet bottal elveré), thiam ji iim-k'e-re
(isten engedelmeivel).

4. Az ár, érték este: ferőjű püt-ir sit-
xodix-k'e jaceret? (a nádmező [cukkor]
puh-ját mennyire adják, vala st.), iji
širiquxor som-i-blk'e qa-s-cexuac (sa-
ruim 7 rubelért vásároltam st.)

5. Mutativus értelmű a »valaminek nevez-
ni, tartani« jelentésű igékkel:

nexiž'-im qabil-k'e jegert (az öregebbet
kainnak nevezni vala), nexiče-m Habil-k'e
jegert (a kisebbet Abelnek nevezni vala
st. 71. l.); Fridrix Hif'-k'e xexego citân-m
... ji xábrer (a derék fejeinél nevezett
Fridriknek valója volt st. 67. l.), hia-
čec xi-mi-ar uorq-k'e ja-šlitegim
(a vendég valója nem lévöl út-nak
nem tartják, km.).

6. A leimoxdulárk jelentő igékkel abla-
tivus, elativus és delativus értelmű
mür te-k'e qèk're (ex honnan jö? qa-
k'in ki-lcel st. 21. k. 183. l.), olen-ik' giy-
relk' (dona iki qü-jire-k' (hol is ki hasold
jöjjön = bár honnan jöjjön is), moolek'e

xü tšebumekühi gèxetäc (amannan
egy jüde hosszú... nyúl családai kb.

21. k. 22. f. l.), semegü-kè. jüxakü-n-
kè (m-kè) qakè (bal-ról, jobb-ról jere).
7. Adverbialis: xü mel pcut ec kè üöx
ble cüac (egy egész birkán, egy végben
egyszerre megevő míg jó van).

D. A 21. cikke 20. pontjában tárgyult re,
rè superlativus ragnak adverbialis
jelentése is van: kod-re (kad-ra = sok-
szor, sokáig), be-re (bö-re = bőven, hosszú
ideig), jü-kü-re (i-ki-re-i) u-kèuagè?
(e kor-ig is te nem menél = még maig
sem menél el?) stb.

62. §. Az egyes és löbbes szám
használatára.

* A gyűjtő értelemben vett főnevek u-
tán akár egyesben, akár löbbesben
állnak azok, a kicsok mutató löbbes
számú (ja) úgy a főnévi, mint az igébi-
téknél:

gabardej ja nemisür kodc (a kabardok
becsületérzése nagy, At 51. l.), Nemü-mü
ja patcali (peteli) Frisliix (a Német-ek

kincálja, Fügyes At. 67. l.); Anglia-im ja
 cihar londro-mi nex' ciharišo du-
 nejim letgim (az angolok városánál
 Londonnál nagyobb város a világon
 nem létezik At. 49. l.); - uris-im, leuši-
 jur nexibego qü-x-x-a-jir' iégundetse
 (az oroszok-nak a' mex-só-a cukker-
 nagybára ki abból vevő-jük, a' cékla =
 a cékla az, a miből az oroszok nagybár-
 ért a cukkert nyerik, At. 47. l.); -
 nešulika-ir' žilke-m x'a-x (pro x-a-x
 a főnök a szellér-ek-nak belül vevő-
 jük = a főnöket a szellér-ek választ-
 já-ke, Szopasinsky 42. l. a hol o" a
 x'ax alakos szewestőnek vesti, je-
 dig ilyen a kabarolban nem létezik),
 psou-m ja-če (mindnyájan tud-ják);
 psoun ja-je (minden-ek elő-jük =
 mindnek előtt).

2. A főnév a stámnerek előtt mindig
 egyekben áll: jisles tōc' blet'ā neiv^{us}
 (hisz és miska után), mašit'im ja-ku
 dexoač (bélűz köze esik At. 49. l.).

3. A páros testvérek nevei egyekben állnak:
 urelia igi sji nek'i o-stajevač (azon-
 ban most szememmel is látám At. 64).

63. §. A jelentő mód különös

szerpe.

Mint hogy a kabard nyelvben az anya mondaskötös mellékmondat a névrages igenek által csupa célhasznosítóvá lesz, így conjunctivusra nincs szükség: azért ezen mód helyett a jelentő mód jelen vagy jövő ideje használható, itt, a hol csupan egyenes földiálto kívánságról van a szó: aletü talem ji selamür abü ji deük'e o-xü! (istenő felségének békéje rajta legyen! At. 82. l.) thiam nejibe ji-ö! (isten bővebbé tegye! At. 57. l.) rübe üx-im u-j-hi (u je-hü: a gyomor vérét vigyen el! Kb. 12. k. 46. l.), thiar gü-fxü-bye-ffe! bjür-i gü-f-ti-o! (az isten átkozzon ki kitéleket s a szikla omolyék ki csátok! ib. 28. l.); f'ü-t'e thiam je-j'e hune! (jóval isten honolni engedje! ib. 25. l.), be xü apcü! (bőreg legyen bácsijuk! ib. 21. l.) kesrenxak'ego x'ü x'h'aje xün! (kesrensálenak öreg-feje + öregedje + rosz legyen, ib. 39. l.).

64. §. Átjösszetett mondat.

A kabardban csak mellérendelt fő-
mondatok vannak; az anya relativ mel-
lélemondatok helyett participialis szer-
kezet s. a mondat kötös mellélemondatok
helyett pedig igenévi szerkezet áll:

A mellérendelés meglörtenit a ka-
bardban nem csak a mellérendelő" (i,
itai is és), ellenvető" archia (de), elválasztó
(je... je vagy... vagy), okadastoló" (i) köt-
zőkkel álló mondasoroknál, hanem a
nem egyenes kérdő, sőt az anya mondat-
kötös mellélemondatoknál is:

- A. / abü cığom ser-i uj c'er s-celc'xenc-i
abü dex-diden p'cütlim ji c'er ji-s-
txenc (akkor én is a te neved, förlendtem
s legott a jobbagy nevet irantom At. 63. l.)
- B. / . . . xex-s-xat, archia igi sji nek'-i
s-slojrac (hallottam volt, de most
szememmel is látám At. 64. l.)
- F. / je se qü-zo-fik', je uè go-u-fik' (vagy
én bolondulsam meg, vagy te bolon-
dulsál meg At. 70. l.)
- D. / Ahmed p'serc-i kodre qik'oh'i f'ingem
(Ahmed kövér és azért sokáig kövé-
lyagni - vételni - nem bír), sji sim

ji tlogu ženolâc mal jet'tagêm -i (lovam
könné leülödlött, mert puska nem volt
rajta st. 44. l.)

2. tliŕ blumese mü-blumese žovom p-cü -
xumx (a jŕfi vaslállat-e, nem vaslállat-
e, az üslöžesben fogot megtudni; hogy a
jŕfi...); žeipčc deme kŕt? (kŕdŕd,
hová megy? ánya módon: kŕdŕd, hogy
hová megy st. 27. l.)

3. peserej žemariim nex' kŕtŕ ja-žert,
žá'a (régi idŕben több süvességet öle-
lŕk volk, lenni, mondják, ánya módon:
art mondják, hogy... st. 46. l.) ; mo
žŕim nex' žakof' žŕc'-cŕ'a gêm žá'a
(st. 55. l. azon asztalnál jobb qubát
csinálŕ nem létezik, mondják, ánya
módon: art mondják, hogy...)

Ŧe a kŕb usŕbbi használat nem
ásalános, a mint az igenévi szŕkezet-
nŕl látni fogjuk. -

65. §. Az ige, mint melléknév,
vagyis a részesülői szerkezet.

[Constructio participialis]. Mint hogy a ka-
barolban visszahozó nevézés (pron. rela-
tivum) éppen így vides, mint a többi ősi
kavári nyelvvel: azért az ânya relati-
vumos mellékmondat a kabardolban az
átal fejeztetik ki, hogy ennek igeje min-
den hozzá tartozójával együtt jelzői
(melléknévi) minőségben a főmondat
azon része elé jő, a melyre az ânya, re-
lativum vonatkoznak.

A kabard participialis szerkezet abban
különbözik az ânya nyelvekétől, hogy a ka-
barolban a ži(maga) mutatós részesü-
lőkön kívül participium a jelentő mód-
nak jelen, múlt és jövő idejű személyes
alakjai is, pl. ezen ânya szerkezeti mon-
dat: » ezt az egész világot, a melyet mi
látunk, az isten teremtetett » kabard
nyelven ilyen formán áll: » e mi lát-
juk világ egész az istennek kiserített-
ja « (mi dde d- t- hajju dunej prout
tliam q-ji. jecâc?), a mi a régebbi ma-
gyar ilyenféle használatnak mása:

» a világnak ez a mi lak-juk és az Eu-
ropa is.

A 2-ik nagy különbség az, hogy ânya nyelvében csak a nominativus és accusativus estű relativumok fejezhetők ki participialis szerkezettel, míg a kabardban akkor is participialis szerkezet van, a mikor az ânya relativum minden más esetben állna. Ezért világossáig oká-
int az ânya relativum különböző szerke-
nek megfelelő kabard participiumos szer-
kezetet mutatjuk be példákban:

1. Az, a ki, - az, a mi, a mely:

tʃitʃ xī mī čē čīxu- + neʃe (az írást nem
tudó ember valak, - az ember, a ki írást
nem tud.), tʃitʃ xī-mī-čē + neʃe (az
írást nem tudó valak), nēx-jipe čitʃ
slojīm q-ra-jaqe (a legfőn álló szótagnak
hiszvarni hagyó-juk = a szótagot, a mely
legelőül áll, hiszvarlójuk), - nē nasip
qoxu them xī fēfʃ jūneʃu- + sji deʃ qā-
kōac (a neked szerencse sikerülést ó-
hajló szomszéd hozzáim jöve =, a' szom-
széd, a ki neked szerencsét kíván. . . .),
Uj-ade xī hu kīja + Tlebice xēje-č (az
atyád öve hagyó = az, a ki atyád megöle,
az a fiatal Tlebice kb. 12. k. 41. l.)

B. A participium appositionális
is állhat: jūneʃu, nē nasip qoxu-

tleme xifef² ir xji deŕ qak²oac (szom²xi²ol,
a neh²ed xerenci²t kivánó, hozzám
jöve).

2. A kinek....ja, je, - a minék, a mely-
nek....ja, je (azaz az ânya relativum
genitivusa):

'ačafef' xi'a čixur den-i čipseune (jó
mesterség saját-ja lévő [álló] ember hol
is ott élni fog =, az ember, a kinek jó kézi
ipara van, bár hol megél At. 54. l.), -
adij²je facer xji gu je-rü-²u čü'a xim-
g²em (az adighe shivót saját shive nem
érintője lehetetlen = nem lehet olyan,
a kinek shivét az adighe shivát meg
nem nyomá At. 48. l.), čimaxon j²es
xi-mü-²at gu²ju je-kü²ne (saj-napon
kályha magá nem lévő nehérség hor-
dandó-ja = lélen az, a kinek kályhája
nincsen, szenvedni fog At. 46. l.), -
h²ac²e j²at²ac²en-it xji x²ab²re xile k²of
čü'ag²em (vendég megvendégél és saját
szokása nép h²ad²ja nincs = olyan nép
a melynek szokása a vendégét meg-
vendégélni, nem sok van At. 48. l.)

3. A kinek, a minék, a melynek
(az ânya relativum a oblativusban):
si xerolx ji-f-târ šxerg²em (aló, a
melynek xab li adá-ja, nem eszik =

- a ló, a melynek zabot adósok, nem eszik).
4. A bit, -a mit, a melyet (az ánya rela-
tívum az accusativumban):

de di-mü-^{cs}, d-mü-^{slajv} ag-i tate
dunefm (mi nem sejtő, mi nem látó
létező is van a világon = olyan is, a mit
mi nem tudunk, nem látunk, van a
világon At. 44. l.), p-^{er} sit-^c (te tudod
mi? = mi az a mit le tudsz?), -^{hume},
u-^p slajv^{jár} ja-^{cac} (a ház, a te látt-ad
cladai-juk = a házat, a melyet te láttál,
cladák), -^{galen} ji-^{cü} xua h^{arj} xer
j^{ra} qo j^{eg}en x^o j^{ec} (a gyerekek megis-
mert-e betűk-et egyedül olvasni-já
hell = a gyermekeket a betűket, a me-
lyeket megismert, egyedül kell olvas-
nija At.)

5. A kin, a min, a melyben, a hol, a
merre, a hová, a mibe stb. (az ánya
relativum a locativumban):

u-x-^{tes} me^j-m mü p^{ik}-i š^{xi} (te az
tetőn ülsz almafáról almat szalits és
esd meg = az almáról, a melyen ülsz,
szalits almat és esd meg Hb. 24. k. 227. l.)
j^{ogu}-m x-^{olek} o-m j^{ir} x'-^{ax} o q^{en} c^e
j^{ra} q^o (az uton az azon kelő-n óris
nyájór bi-^{el} i-^{er} leve = az uton, a melyen

megyen vala, o'ia's nyá'j'ö'ccel lalálko-
 xék ib. 231. l.), - pejj'imbar-ím se
 xerü-'ijâ ji'at ji-jeüvi'âc (a prófé-
 ták és a'ra fogá keres megállni
 hagyá-ja = a prófétónak a kezét,
 a melyben a kést fogá v. tartá, meg-
 álllila At. 74. l.), - cej xer-a-cc (xerü-
 ja-cc : xü-t arra stövöjök = az, a min
 a sünt xövök, = xövös xék), - sse s-câc
 ši diğase gale-m si xerü-l'ua-t
 (én eladlám, ló legnap a városba
 én azon menék, = eladlám a lovat,
 a melyen legnap a városba me-
 nék), - jexane xja sejs-m 7 hāsfir
 cū-b-txin xojē čipexer u-je-ğastajū
 (a b-otik, lecke'nek az i betű ott ir-
 nod kellő helyek neked látni hagyó-
 ja = a hasodik lecke neked azon he-
 lyeket mutatja, a hol i betűt kell
 innod At. 14. l.), - Alehim si-x-dü-
 hā-m si-kon! (isten az én oda
 visó-n menendek, = megyek arra,
 a messze isen viz), - hitab-ir uē
 diğase xde-b-je'itliğā-m jidlex
 cille (a' könyv ts legnap az ott dülni
 hagyat-ad-nak lajān dülő = a könyv
 ott fekszik, a hová a legnap fekszelled).

u-poc seme mafe-brij xole-p-taju-mle's
u-mi k'o, habane-mag xoli-xe-p-ximkie
k'o (5b. 2b. k. 48. l. ha te eltévedsz a hűvilág
ott te látóval ne menj, ebukatás hangját
ott belül-le-vevővel menj = ha eltévedsz,
a merre hűvilágot látasz, ne menj, ha-
nem arra menj, a merre ebukatást ve-
szel ki v. hallasz, km.)

6.) A hitől, a mitől, a miből, a honnan
stb. (az ârya relativum az ablativus-
ban):

b'xexuc'ir qü-x-dik' qaral'im xas'xo cü'ac
(a' gyapot kikészülő királyságban nagy
csala van = az országban, a melyből a
gyapot jó, nagy csala van At. 45. l.), -
uris-im feu-sijur qü-x-xaxir xengun-
derc (az oroszok-nak a méz-só ki, ab-
ból vevőjük - qü-xi-xe-ja-x-ir - a cékla
az = az, a miből az oroszok a cukrot nye-
rik, a cékla az At. 47. l.)

7.) Annuit, a mennyit:

peserej cixuxe-m de igi d-çe-m xodix
ja-çertegem (a régi embereknek mi
most ludjukhoz hasonló mennyiség
ludjukunk nem volt, = a régi emberek
nem ludrak annuit, a mennyit mi
most ludunk At. 45. l.). -

66. §. Az ige, mint főnév

(vagyis az igenévi szerkezet). A kabarcot nyelvében nem lévő mondaskötő, az ánya (idő-, ok-, cél-, hasonlító-, föltételtető-, megengedő-) mondaskötős mellékmondatok a főnévnek tekintett személyes vagy személytelen ige alakok által a főmondat adverbialis meghatározó részévé lesznek.

Az eredetileg *re* (magyar *ri*) *casivus* taggal azonos *re* képzős infinitívus + meghatározóval vagy annélkül minden hozzá tartozójával egy a személymunkatálalással együtt állhat:

1. mint a mondat alanya:

archie tije-m jetlen-i saje-m texon-i xi' qaxe-mi-kore (At. 21. k. 234. l. aronban a híráson átötteni is, a célba találni is egyiktől ki nem kelőre = mikor aronban sem a gödörön átugrás, sem a célba találás egyiktől sem lett ki; - *xi' qä-ja-xe* (egy-jük belül ki)

a *xi' psale-m ji xi'an-ir gujutegem* (At. 66. aron egy beszédnek a szövege nem volna = azt az egy szót mondani nem volna nehéz)

detxene xi' th'amick'em-i u- de'apü-gun-ir bor-c (At. 52. mely egy szegény-

nek is, a' te oda hár nyujtaniisod kötele-
ség = bármely s'egőnynek segitlenet
köteleesség).

sji guapex ar sji deş gi-xerî-kon-or v.
k'on-ir (gyuhánra firsó o' tájam ki ma-
gának helyije = s'ivemnek hollemes,
hogy o' hoxam jó)

uj mülk'-im xerî xoface k'e xeli'at xe-
b-jaxinir musilmánim ji boş-ç (Alt.
55.l. birtokosból ahox képest alamix-
na kivenni hagyrod a muszulmán-
nak köteleessége = a muszulmánnak
köteleessége, hogy birtokából ahox képest
alamixnát kivenni engedje).

2. Mint mondomány:

mî p'xe-hanx-ir sji dame-m gi-
te-fr-elliaxin-ir-t si-çò-gar (Alt. 59.l.
e fa nyaláb-nak vállamta ki föl te
diülni hagyrod volt az én le téged
bírdem = azért hívólak le, hogy e fa-
nyalábot vállamta (ki-föl-lemnél).

É furcsa, s mégis helyes mondat-
ban a p'xe hanx-ir anya logikával
a gi-te-fr-elliaxin-ir személyné infi-
nitivusnak egyenes híveztetője (ac-
cusativus), de a kabardban a cselszövés
só birtokosa, a személyné infinitivus

pedig annak belső és a mondott állít-
mánya a t. mult idő" mutatóval, sŭ-čò-
gâr (sŭ-čè-u-gô-t = az én téged két-t-ség=
-az, hogy én téged belviválak) a mondott
alánya.

3. Az infinitívus a transitív eslekező szó
belsője (anya logikával accusativus):
u-e-t čŭm-je-šŭm (u-je-t = te adó-
ja légy ember-nek enni-je = enni-jé-
nek adó-ja = te adj az embernek enni-je),
u-e-t čŭm-je-šŭm (adj az embernek-
nek enni-jük !)

qŭ-xerŭ-kŭn še-a (šŭ-je-a : ki magának
kelni-jé-nek szóló-ja légy! = monddad
neki, hogy jöjjön cf. régi: »mondta neki
élni-je«).

u-šŭe-ne ša'a-m-i (šŭ-ja-, enni-ed-
nek szóló-juk-on is = mikor azt mondják
is, hogy egyél Šb. 21. k. 20. l.);

sse čŭš čŭm-ŭm sŭ-čŭ (én levél irás-
nak fogott-ja = levelirással foglalkozom).

iki nex' sériago poaslet... odrej sarŭ-
rim qŭ-xerŭ-kŭn šŭ-čŭ (It. 13. sőt
a nagy terjedelmű szó más sorba hi an-
nak vitelé-nek tudanoló-ja = tudni
fogja azt, hogy a terjedelmesebb szót
mikeént vigye a következő sorba).

gedŭ-t jigon xecŭn čŭ-negŭm (Šb. 26. k.

47. l. a kandúr az ő életárába gazdolni-
nak abban hagyó-ja nem = a kandúr
nem szűnik meg az ő életárába gazd-
olni, km.)

13. Minthogy a kabardban copula
ige nincs, azért midőn a copula infini-
tivusára volna szükség, maga monda-
mámszó képviseletét: *ues-ir xex-e*
(*xexi-je*) *xux-ir ja-č'e* (a hó magánvala,
a fehér-je tuoló-juk, tuolott-juk = tud-
ják, hogy a hó fehér = nívem albann
esse sciunt).

4. Az infinitivus, mint ragtalan obliquus:
*jinté sse si-t'leme sji'ar begolim qaxu-
než'in nex'ag'em* (Hb. 21. k. 225. l. így én
meghalva az a mim van a szolgál-
nak maradni-nál egyéb nincs = így
ha meghalok, nincs más, mint az hogy
vagyonom a szolgálásnak marad, -
qaxu než'in pro qü-ja-xu-než'in-im
ki hozzájuk maradni-nál).

peč'tl brage uj'an nex're peč'tl uj-mi
'axen-ir nexiž'č (Mt. 57. l. jobbaigy gax
tied lenni nek inkább jobbaigy a tied
nem lenni jobb = hogy sem rossz jobba-
gyod legyen, jobb ha nincs jobbaigyod).
peč'tl-ir maxo psoum-ik' llexem

úv'á-qém (, a' jobbágy nap egészen is dolgozni megállásán = a jobbágy egész nap a dolgozásban nem áll meg).

5. Az infinitivus go adverbialis raggal a cél kifejezésére, tehát a latin *infinum* értelmében:

jóllükün-go cü-kö-m (hozzá dielni oda felől lefelé haladni menet, mikor ment, hogy lefelé haladjék).

psaut-i ja-sxün-go xujt ji-čâxex (At. 11. l. minden is enni-jük -höz engedély kívánt-ja = megengedé, hogy mindenből egyenek)

mü slojir xerü-pi-txüngo kiarxer qaxte (At. 11. l. eszótág axal te inni-hoz, a' be-ük, hiszedője legy = vesdöl ki a beüket, hogy axokkal eszólágot leirhasd)

6. Az infinitivus a xü-xu (gyüvő-höz, jövőig, levőig) hőrütióssal » addig a meddig, a míg csak « ánya mondaszköto' kifejezésére: čalexem qa cüxüünxuxu jengexet (At. 5. l. a gyerekkelnek megtudni-jük levőig olvasói = addig olvasásá a gyerekkel, a míg azokat megismerik)

7. Az infinitivus a k'e (vég, végett stb.) név raggal a cél kifejezésére:

»ua-s-šo« jiri jeshane ši-bxo-junk'ee
(Hb. 12. k. 42. l. »neked én fogadom« mente-
geti magát t. i. a ló, hogy ló én számodra
leszek = esküszöm, hogy lovad leszek,
mentegelőzike a ló).

jü-xi-m-xixink'e ua-s-šo sji qan! (Hb.
12. k. 39. l. te töled én nem vennei vegett
esküszöm, övendőkeem = esküszöm, hogy
töled nem veszem el a jásszócsontokat,
jü-si-mü h. töled én nem).

Hogy az elavult ua-s-šo, uè-s-šo
(neked én fogadom) egy egész mondatot,
a melynek a kék ragoz infinitivus a
kiegészítője, azt tagadni nem lehet, s
így annak »isten, kéke ég« éiselmét
túlajdonítani logikátlan ráfogás.

8. / Az infinitivus mü (örn) obliquus rag-
gal jelenshet:

A. / hasonlítást:

psasle diğir sešo udin-mü nepe nepe-
quas (At. 56. l. a beszéd, a diühös, kard
ütnei-nél inkább fájó, = a haragos szó job-
ban fáj, mint a kardvágás)

B. / célt, szándékot:

ar dijon-mü qi-çe-te-gâc (At. 31. l. ő lop-
ni indula, elindult, hogy lopjon).

9. / A ragoz vagy ragtalan infinitivus név-

utókékal is állhat:

α. / *chiak'e* (fejében, ért, miatt, azért hogy)
doe do-k'o geguxem deptlin chiak'e
(megyünk a játékokra valóérni vé-
gett = megyünk, hogy nézzük a játé-
kokat)

bijx gak'oac olji quox'er ji-xun'cen
chiak'e (az ellenség eljött falunk kijós-
tására)

β. / *xodego* (hasonlóan, hasonlóan, sze-
rént »úgy mint«)

Muse pejj'imbarix abü ji-piâc jexim
ji-qor xeri-pün-nü xodego (Mózes, a
proféta az ő nevelte-je magának fija
arra nevelni-je azért = Mózes profé-
tát úgy nevelé, mintha saját fiát ne-
velse volna At. 77. l.)

γ. / *ji-pe* (elő-je, előtt »mielőtt, előbb, hogy
sem«)

fu'i-c'eje tledet ji-cün-nü jipe... hunsfe
qi-xü-ji-câc (At. 72. l. vizörön csinálása-
nak előtt... parancsot csinála neki =
mielőtt vizörönt csinált volna... pa-
rancsot aola neki...)

δ. / *qoolije* (*qoolij* »hívás = mérlek, meny-
nyiség, -nyi«, »csak«)

xe pa² kün xode xi² dæu² -i uj x² xem gi² xede-
 kün² em, ago u- gur² nün qoolije mü- xum
 (At. 8. l. éitenijüklö² x hasonló egy hang is
 szádból ki nem jő, úgy morgóssal-nyi
 hanem leve = semmi érthető hang
 nem jő ki a szádból, hanem csak
 annyi, mintha morgnál).

É) pa- pice (fő-bees = ért, miatt. » azért
 hagy«):

xü fíx ji gor jari-m-ja hiuk² im pap² ce
 p² xantem di² l² hâc (egy asszony a fijá-
 nak ölését azokra nem hagyni ért =
 egy asszony, hogy a fiát azok által
 meg ne ölesse, ládába téve At. 76. l.).

P. Az igető vagy a személyes ige, mint főnév
 ragozva:

1. A go, go-re (gyaránt) széleskörű adverb-
 bium rag többféle szerepben:

a.) Mint tisztán igelhatározó: goza-go xü-n
 (horrá vetett-ként lenni), xü tli blek'-go
 ci-thajum (At. 60. l. egy férfi mellett
 'kelő'-ül ott látó-ja-n = mikor egy fér-
 fi a vea felé menni látta), semegurab-
 ju jagumles b'o-go s- u² c² âc (At. 34. a
 balfelőli uton kelőben élémbe esék =
 a baloldali uton ment v. menve

találkozási vele).

β./ A megelőző cselszövésnél »a mint, miután« kifejezésére: u-ŕxe-gore q-u-mi-k'oa₂ ere? (te ére lekövetkezőni nem szeretnél-e = a mint v. miután et-tel, nem szeretnél-e kísértálni? St. 26.).

... jin ŕu-go, alesi t'alem ji qutanit qü-xo-k'o-go... (St. 78. l. nagy leve, islen ö'fel-ségének a koránja ki hozzá kelve = mi-tán megnőtt s istennek könyve (a korán) neki leingilaskorlatos lett...); psim adak's xü 'axox' ŕist (cüst) bitim q-adü xua-go (St. 12. l. 3. l. a vizen odaát egy ö'sz nyájörült, a mint a barmokat oda lei-hajlá vala).

γ./ A xe-ri, magára, magában, seb.) hatá-rozával »mihelyt, azonnal, a mint« mon-dalkelő kifejezésére: mot qü-xeri-k'ox-go ole di-k'oa₂ (mihelyest ö'előtt, minke elmentünk); miü s-qü-xeri-s-go ŕji ge-düqut mü-b-čenolix k'ali ŕunt?! (St. 64. l. effelé en lei magában leve = mihelyest en ide megérkezésén, bundám ennyire megnagyult volna... ha tudni ilik ex-ax ország átkozott nem lett volna).

δ./ A xo-jxé-n (ho-osan, neki indul = kezd) igo kiegészítője: psim ji-thale-go xoj-

1. ǎǎ (a viabe járni v. halni kezdte st. 60. l.)
 2. ǎǎ (szólni, monlani) igével a
 nem célszerű » hogy « kifejezésére szol-
 gál: tǎǎlǎmpet ǎǎdemǎǎm qǎ-x-a-x-
 go ǎǎa st. 49. l. az iraslap ócska rongyból
 ki-beliül vevő-jöke-ül szoló-juk = art mond-
 já-le, hogy a papírt ócska rongyból nye-
 rik, qǎ-xe-xǎm ki-beliül-kapni); új
 hásem díǎǎ q-aǎbidǎ-go ǎǎa (st. 45. l.
 kutyáidnak farkas ki meg-fogá-juk-
 ul szoló-juk = art mondják, hogy elcsí-
 farkast fogának).

3. ǎǎ tagadó igénél » a helyett hogy « v.
 » annélkül hogy « jelentésű: sse s-u-
 mü-ǎǎǎ-go új adet z-ǎǎǎ (pro zǎ-ǎ-
 ǎǎǎ) ǎǎ (sǎt-ǎǎ) u-mü-ǎǎǎ? (st. 12. l.
 41. l. engem te nem ölsz, a te atyád az öl-
 tet miért nem ölsz te? = a helyett, hogy en-
 gem ölsz meg, miért nem ölsz meg art,
 ki atyád megöle?), ǎǎǎ qǎǎǎ ǎǎ-mü-
 ǎ-go ǎǎǎǎ (a gyerekek, bajt nem hordak
 annélkül, hogy bajlódnék, olvas arǎǎa
 st. 12. l.)

4. ǎǎ (ho, hoz, hex, ig) vagy törtülve
 ǎǎ-ǎǎ-ǎǎ (gyűvőig, levőig) » addig, a
 mesélő » mondatkezdő, ǎǎǎ ki:
 ǎǎ ǎǎ-ǎǎ (v. ǎǎ-ǎǎ-ǎǎ) ǎǎǎ (tele jövőig)

enni = addig enni, a míg jól lakik); *šin xuxu*
ibutalibgo jexim ji gošim deš ɛ-α-pâc ...
(*st. 78. nagy levőig = addig a míg felnőtt, ibu-*
talibnate magánate vérokonánál novel-e'k);
xē jēš-xu vā neūš (*st. 65. a bo-t-ji = [ox*
ökö] lecsúszóig szánta után = miután az

3./ *A kē* (vég, végett, végén, stb.) terminativus
és instrumentalis rag az igetővel vagy a
személyes igékkel:

α./ az egyidejűségi mondatoké *kifejéré-*
sére » a mikor, amikor a mikor, midőn »
nemex ɛ-s-ɛ'-kē qiblem kē xī-xo-jare
(*st. 31. ná máx ott én csinálóval = mikor*
v. midőn innálkozzom, félre forduló
stb. magam hagyom szármé, fordulni).

β./ a célzatos » arra hogy » kifejérésére:
s-jēša-kē, jēša-kē gēm sse (en éves nek
ivásnak nem én = nem vagyok arra
való, hogy egyem és igyam).

γ./ a határozó » a meddig, a míg » kifejé-
résére: ... *ɛalexem ga-tl-α-to šu-kē*
je ugoš (a gyerekek gyubátiul levő-jük
levőig olvasd = addig olvasd a míg a
gyerekek elméjükhöz vesik *st. 5. l.*)

δ./ az okasztató » mert, mivel, miszt hogy »
kifejérésére is, holgálhat: *ago ɛ-ɛ't-kē*
(úgy ott állóval = miszt hogy úgy van),

dji anem gi-cü-fel'â-k'e (minthogy a -
nyáinktól megmenekülsz Bb. 12. k. 28. l.)

É./ -a sji guj'ac, uj guj'ac sib. (véleményem.
-ax, véleményed ax) kifejezéssel » hogy
mintha « mondatkötő helyett: Asemex
čaler getegixâ-k'e sji guj'ac (Bb. 12. k. 47. l.
nekem úgy rémlik, mintha Asemex, a gye-
rek föltámadt volna).

4. A me, mü, em, m általános locativus rag
az igehez járulva ezt egymásba ige körül-
ményi kiegészítőjévé teszi s-ax ânya » mü-
hor, mialatt, ha, hogyha, noha « mondatkö-
tőket pótolja, a miért is a beaband conlitió-
nalis és concessivus módok tulajdonképpen
személymutatós gerundivumok!

uè qak'o-m b-čü-s-ânc (te kikelő-n
neked én szolandok = mikor v. hogyha eljössz,
megmondom neked)

sse u-s-šajen-me kodo si-gufenc (én légeol
én lástâ-n = ha látlak, a mikor látlak ör-
venselni fogok)

sse ar s-čete-me müš čü-s-antig'em (én
-art hudsam-on ezt nem mondottam volna
= ha én art hudsam volna ~.)

qak'oš-ëm alimagir pčitlir-či (kikelőn
a bolond a jobbagy is = ha elyő, akkor a
bolond a jobbagy is At. 62. l.)

ssé dji hunem se cü-cü'a-m dji hunet
sâc (en honunkaban ott-ott állón = mialatt
otthonon valék, házunok élék).

ji cset xü-p-'ango-m-i (annak címét-
nevét szóland-od-on is = mégva nevét
himondani akarod is).

13. Minthogy a kabardban valósaágos
hölige (copula) nincs: azért a föntebbi rag-a
mondomány szóhoz járul: ar-me (ar-
on-ban = ha ar volna), -arclia mü sü-
düt mü-claxe-m-i nepe sebep (azonban
e szamárnem szépnem is hasznosabb =
azonban annak dacára, hogy e szamárnem
nem szép, hasznosabb), mit mü-brage-
t-em ji blajem je-cexint (ex nem gar
volt-on = ha ex gar nem lett volna, ro-
konát megbotkulta volna).

5/ O (hibáson ll) o-re a go, gore vásott a-
lakja: sji nüb'xepum ji'ar s-'i'jé-o (go)
dji olej ga-x-ja-xe'xâc (: növeléssam =
hortársam kezét en fogva tájunkra ki en
hagyám stán-ni: t. i. a lovát irányi-
tám = haza teritem); ocltxum x'c'a (x'i-
je-'a) sipxur müde, cü'a-u (cü'a-go) a
tesvéinek szól-ja nővér itt álló-úl = a
testvér azt mond-ja, hogy a nővér itt
van), u-mü-llaxé-o x'a go-brijé uj-'ar
o hamal ji'agem (te nem dolgozol

kemény-szelet-et lenni-nek út-mód-ja
állatlan = ha nem dolgozol, lehetetlen,
hogy egy darab keményed legyen).

6. A *re* superlativus és sociativus rag az igé-
hez járulva mutatja, hogy az ilyen ragú
igére még más, nemélyes ige köveszkedik
s így az *anya* » miután, minék utána »
mondaskötő vagy a több igét összekötő
és kifejezésére szolgál. A logikátlanság
a *re* raghoz adja sokszor a függelékes
-i (is) kötöt s így eléállott a hibás *re* rag:
b harfir *re*-a-xume-ri jén p₂xer (At. 7.
, a' b betű eltakaró-juk-ra annak kése-
zői = miután a b betűt eltakarják v. elta-
karták, kések-i-k, az eltakarásra kö-
veszkedik a késekés, *re*-a-xunçe-ri pro
c₂-ja-xumeri)

quaxe-+ ja-xunçe-ri abrekhem x-a-
japckur₂âc (a' falu kiabló-juk-ra =
miután a falut kifoszták, a rablók ma-
gukat elrejték)

b-xü-ha-m Istambul s-k'on-re Türkum
ja penliem s-g-je pslingoc (At. 52. l.
jő-örz-ha-n Istambul-ba én kelendő-re
a törökök életének én megfigyelendője =
összel Istambulba megyek és a törökök
életmódját megfigyelem).

13. A ti mint gerundium copulativum
(török ib, ib) végre azét hibás, mert össze-
xavacodlik - a desceemir asiv + (ir) rag-
ból és a függelékes - i (is, és) körszóból ke-
letkezett ti-vel, a miből a Lopatinsky
» és, is « körszób csinált.

tragem xolažeri jažem xejru shari xepo-
dec (8b. 26. k. 22. l. a' gonostnake xolg'a-
lās is, a' hamuba hugyordās is egy, lám;
helyesen: xo-lažē-+i, xejrušhā-+i, a'
szolgálás is, a' tetejébe hugyordās is).

C. A személyes igealak névutókkal:

1. A č-hia (ci-ka, tyi-ka »fej« = ért, fejs-
ben, miatt) névutó a »noha, annak
dacadára hogy« anya mondatalközlőket
fejezi ki:

bijim ji peluunir jape q-č'a čhia
zik' xo-čē-fā-gēm (8b. 12. k. 64. l. az el-
lenfél birkorója előbb kinyulta fejében
egy et is horzá csinálni biratlan = an-
nak dacára, hogy az ellenfél birkorója
előbb ragaszkodott meg, semmit sem birt
nelki csinálni).

deslxum hunem qa-nāt čhia arčhia
psour-ik' ji-tlažuač (a testvér-nék
honn maradt dacára mégis min-
den is látá-ja = a testvér noha honn

maraszt, mégis látni mindent).

2. *člĭa - k'ě* (id. + instrumentalis rag) - a »mert, mivel« okadatokoló kifejezésére:
*čalem ješ' xiolego xojčâc ... psim xerë -
xe - h'âm člĭak'ě* (Mt. 60. l. a gyerekek szülei szájá-
hoz kezdé azért, mert... a virágnak méne).
*dešxur gakeoagēm h'âc xet - i'â - m
člĭak'ě* (a testvér nem jöve el vendég ma-
gának voltaért = a testvér nem jöve el,
mert vendégsége volt).

3. *xoolego* (hasonlóan) a »mintha« kifejezésé-
re:

xex - s - xât ffe jü - l'öx'â - m xoolego (belül
én vettem ki menőtelekhez hasonlóan -
úgy vettem ki - hallottam - mintha el-
mentetelek volna).

4. *ke - i'x'* (nehé nyomában) »miután, mi-
nek utána« megelőzői mondatoké-
helyett: *četane t'läc j'islesice - re j'isles
toč'it' - re psena neix'* (Mt. 77. l. azután
meghala év száza és év kétszer husz élt
után = azután meghalt, minde utána
140 évet élt, t. i. Mozes); *j'isles x'ibžane
deč'â neix'* *Jaqu - b - i Jusif - i t'lä neix'*
... (id. 76. l. miután nehány év elmúlt,
és miután Jakob is József is meghalt...)

5. *A psou - m* (egész-en) adverbium a

» valahányszor « kifejezésére:

petcehür seholet-i-čs-go ji-šajru psou-m
At. 67. l. a király új katonáinak látója
mindenen = a király valahányszor új
katonát látott... Ez tulajdonképp a
relativumos kifejezésekhez tartozik.

Midőn az okadatosító ârya módon
hözigével (copula) történik, a kabardban
a melléknévi mondomány ragozódik
s kapja az okadatosító névutót:

uè u-xer-i-simage-m čhalec új olej
s-gak'onç (te magadnak betegnek étes
horrád jövődek = minthogy beteg vagy,
horrád jövők); sse új olej s-gak'oag'em
sji aser xer-i simagem čhalec (horrád
nem jövők, mert az atyám beteg).

67. §. A gerundium participium

. helyett.

if
Ha az ârya relativumos mondat he-
lyett álló participialis szerkezet a mon-
dást neherékessé, lenné, akkor a ka-
bard nyelv a gerundiumos szerkezetet
használja:

xü f'rabem xü geol xago jü'at, maxo gas

xi dīce gedük'e gi-xu-j- k'ec'-go (St. 60. l.
egy övegy asszonynak egyetlen egy lyukja
volt, naponként egy arany tojást ki neki
toj-va.... amely naponként egy arany to-
jást tojik neki)

xi pei bej'gor cü'at, bilimo mülke j-²âm
(j-²âm) ji bxi'p'e ji-mü-²ce'-o, bekol hune-
jo tōc' ji'uo; (St. 21. k. 225. l. egy bizonyos
gazdag fejlődélem volt, baromul, borsokul
neki volt-jának számát nem tudva,
jobbágy családul hűx neki leve = egy
bizonyos gazdag fejlődélem volt, a ki a
neki volt baromának és borsokának szá-
mát nem tudja vala, és a kinek hűx
jobbágy családja volt...)

... xi jēm deki'j'xi xüpsli' -ou tes re-
pet, xi xisxo gèxâc, xij-²retri hūd-re-
xi-p-²ano-sir gèjâf-o (ib: 226. a fára
fölmászó-ra maga körül pillant-va a
tetőn ülést folytatva, egy nagy szél ki-
indula, a fát széttörve-szólandod-úl-
és a lovat ki hagyva forogni = Mi-
tán a fára fölmászva és ott maga körül
nézve ülve, egy nagy szél lárnadoz, a
mely, azt mondanád - a fát összeröri
és a lovat megtáncosztatja.) -

68. §. Az idézés.

Mint hogy a kabarokban » hogy « mondathö-
tő nincs s a mondatot, állítást, gondolatot,
kérezt jelentő igék után álló mellékmondat-
tot nem mindig lehet go ragos igealakokkal
jósolni: azért az olyan mellékmondatokat
helyett a kabar nyelv egyenes mondatot
használ szó szerinti idézés alakjában.

Az ilyen idéző mondatot záró ige: že-²a (pro
žī-je-²a (szól-ja = mondja), ž-a²a (žī-ja-²a szól-
ja-l = mondják), ž-i-²âc (szól-á, mondá),
ž-a-²âc (szólák, mondák), ž-ti-²a (... m
valakinek mond-ja), ž-ta-²a (... m, valaki-
nek mondják), ž-i-²a-ti (mondó-ja-ta, mi-
után mondá), ž-a-²a-ti (mondójukra,
mond-vá-l) stb.

thiakūmek'ahixer... baxexem ja - sleuaxoc:
» thiarōjix fi qū-oxo-ju, bjaxer-i qū-de-v-
je-bji « ža'ari (St. 58. l. a nyulak a rókáknak
esengének: » Szövességes lárs ti nekünk legye-
telek és a sasokat hadat lámadjunkt meg «
szólvák = a nyulak a rókákat kérik, hogy
nebik szövességes lársaik legyenek és a sas-
okat lámadják meg).

» mābi nejre si - tlokk'ecere « žicari a žalim
jegāc (St. 59. l. » Énneél inkább holnak szeret-
nek lenni « szóla és a halált hívá.

69. §. A szórend.

1. A mondat alanya minden horeddel-
xójával együtt a mondományt megelő-
zi s ez rendszeren a mondatot zárja: xü
jci bej gor ci'at (egy bizonyos gardag fejé-
delem volt).... bin, ji fix xago müjü xü
j'-akegèem (családtag - egyetlen neje nem
gyü - egy neki nem volt - nejein kívül
senkije sem volt Kb. 21. k. 225. l.)

mü de st- tlaçu dunej psout, uafir-i,
čitler-i, mübixem čičiāgo jipe detjere
xü-i (alany) thia-m maxyjiñi ja-xe-
xolum q-ji-jēčāc (mondomány: ez, az
mi látjuk egész világ, a' felső burok is, az
alsó talaj is, az exekher odda tartozva
levő mely egy is isten-nek nap hatja-
nak kör-é-n ki-es-ni hagyá-ja = ez az
egész világ, a melyet mi látunk, az ég
is, a föld is, az exekher tartozó holmi is
istennek hat nap alatt megejtette, meg-
teremteltje St. 70. l.)

2. A mondat valamely részenek kiemelése
a mondomány mulató \hat{c} által történik
s az ilyen rész a mondat elejére jő:
mübi deš-ir-c jipe-diše čixu-thir gaj-
jelic jikutā čixuat (ez az, a hol a legelő

embervár kecsével kiontott gyíve = itt
ömlött gyászosan a legelső embervár
(At. 71. l.)

3. Az általános turáni logika szerint a bir-
tokos mindig a birók előtt áll:

Taqub ji ház koolgo ejec (At. 37. l. Fákob ebe
nagyon rossz), klímji cser Adem-t (id. 70. l.
a férfi neve Adám volt), ade-m-re ane-
m-re gujt' ja'ât (az atyá-nak is az a-
nyának is két fiuk volt vala id. 71. l.)

4. Az az ige birsítésa (ány a logikával a no-
minativus) a birsítónak bekirlett tárgyas
ige után is állhat:

ji-thajur-qè? xi'âc quctia-m ji gukè,
qubarolejt cser çinasle thajor jipe guj
xepe-s-xât... (id. 64. l. »nem látod-e « szö-
lá-ja a hegyi ember-nek magában, ka-
bardia istentelen ország voltát előbb is ki-
vettem volt = »lá-m!« monda magában a
havasí-már előbb is hallottam volt, hogy
Kabardia átkozott egy ország).

5. A geminativus, vagy a meghasárolói
mondatszer igen gyakran a mondat
végére esik úgy, mint a tanulatlan
magyar ember beszédében:

... notaxim jipe psaslet qü-xe'a, sloj-
xer çhaxo çhaxo ji-çgo-re, çalem gupse-
xugo abixem guslojâte-go-re (At. 3. l.)

a tanító-nak, az első beke kiszó-ló-já =
a tanító, az első szót kimond-já, a szó-
tagokat külön-külön csinálva, és
a gyermeknek gondosan azoknak
szóbeli leírását hagy-va = és a gyermek-
kel azokat alaposan megértetve.). —

45 Kabarok szövegmutat- ványok.

Mint ahogy az ismeretlenség nélküli
népek szellemi életének tükrét a
közmondások, dalok, népmesék
és népművek képezik: azért a
Tiflisben megjelenő Kaukázusi
néprajzi és nyelvészeti anyagok
gyűjteményének (Sbornik.....)
26-ik kötetéből itt közlök 200-as
közmondást. A közmondások
ugyanis nemcsak a népek gon-
dolkodási világát mutatják, hanem
a nyelvnek eredeti szerkezetét is.

Adiye psatlex' xibxane.

(Néhány adighe körmonddás.)

1. Xi na³if' xü-mü-²cem ji thia ji-²cegem
(Kb. 2. maga jobbja-t nem ismerőnek istene
nem is mert-je = a ki magánál jobbat nem
ismer, az istenét sem ismeri).
2. Qexjexex' thiam qe²te²x' (5. A megfőző isten
elfogadott-ja: Aki tér, üdvözült.)
3. Thiam juse xo-xü-²cir g'olure² (6. istennek
társa hozzácsináló gyaur = a ki azt hiszi,
hogy istennek társa van, az nem igaz
hislü).
4. Ci-²flenigo-²ox mex²thia ji xapox (10. A föld
oldalát megévő az endei isten gyűlött-je = Aki,
a ki a földbirtok határát megsérti, az en-
dei nemlő gyűlöti).
5. Uj-pe q-u-j²tim jüze u-j-²mü-pel (15.
fejedelemnek neked adottjának fogáia te ne
pillants = A fejedelem adta lónak fogát ne
nézd).
6. Pxi xü-ci-pe-²lagurn thia f'owc (17. fejedelemet
először tekintőnek az istennek látszila = Aki
először lát fejedelemet, az annak istennek
hírnök föl).

7. Uorq ji-čâ ji-čotēqēm (18. ur coináljānāh nem monologatója = az úr tettével nem követhetik).
8. Uorqēm ji xip'q kōdīngēm (20. urnak úr nem vesz el = az úr szánmazás meglátzika).
9. Uorq p'atle ji-pēi'qēm (21. úr határolónak el nem jacsarója = az úr adott szavát nem tagadja el).
10. Kācēc xi-mi'ar uorqkē ja-tli'qēm (24. vendégszere nem levöl urnak nem teszike = azt, a kinek nincs vendégszobája, urnak nem szánulja).
11. Uorqir p'xānkēm xe-b-ja čišliam-i jōcōngēm (25. az ur sepredeklésbe ha ültetget is, nem fog eltévedni = az urot megismerik, még ha a szemétkolombor úl is).
12. Uorqilēm pēi'kē ji nūqoc (28. araskodásnak jacsarás-harugság a fele).
13. Pēi'llir gukōdij'ua fēč jēkē člēi'j'ua fōč (29. a jobbagy szívét hamar veszi, de hamar is ollyfős = a parcsot hamar elcsigged, de hamar is bűvöke lesz).
14. Pēi'llir xe-b-jēk'ē sme uanegut u-fēte (31. ha a jobbagyat magad mellé a lóra ültetod, a nyeregbe se jelsz veszi el sőled = észrevesz, de a tőd a háradba s kiver téged abból).
15. Tlxogōilēm xi-v čirakēm » vit' » xi'ac.

- (37. a nemzetes fi olaszosainak egy-ökröt a szék-
jükon »kér ökröt!« szója = ha a provost-
nak egy ökröt adnak, hettőt kér).
16. 'Öner ge-pi-kime xü-zu lür p c' l' c
(39. az asszalt kihordáson a győztes "oló"
jobbágy = az, a ki a szerített asszalmát fe-
réljerve éri magát, provost).
17. Adijer jerešme me-üper-i, urisir
jerešme ma-šre (41. Adijhe, ha unatkozik,
faragásúl, az orrú pedig unalmában
jegyez v. ír.)
18. Nejojt l'leme Adijer jergem (45. ha a
Kogaj-tatár felszül, az Adijhe nem köny-
nyen, nem sir)
19. Adijem ji mājor Nejojm čalokke jiu tleu
(46. Adijhének nyomorulija eseng a ta-
tárnál gubáért = csak nyomorult adijhe
kér gubát tatártól).
20. Čixum ji xel'mapiet ji k'odixipic (49.
embernek járulékos helye vszveinek helye =
a ki miben jár, abban veszel).
21. 'Öxir k'šxc č'šxc, l'ir x'šx'ej'o xagoc
(51. A nő kétszer háromszor szokott enni, de
a férfi csak egyszer).
22. 'Čace-jumim leibjon ji časec (53. vas-
tag csányrak kedves a ráfeküvés = a pro-
gás lány szeresi, ha rajta mulatnak).
23. 'Öxim ji, č'ic (č'iac) xolinesim ji 'agil

blekürqem (55. A nőnek hája adolig éten esze
tul nem keel = adolig ée a nőnek az esze a
mesolig a hája.)

24. Li-jt-texu fixür kabem ma-kö (56. a felső
viorleto" nő a ka'ababa megy = a fejhez men-
ni kívánó nő. Melekeaba xacánsolokol).

25. Čase xi-mü-ar slüké ja-slükqem (57. a
kinek szeretője nincs, nem tartja férfinak).

26. Huxer xijeluxer-i, blaajer xi-jelblaajer-i
fixe (61. a házat labetató is a felebarátságot
létesítő is nő = a nő az, a ki a házat föntart-
ja s a barátságot létesíti)

27. Čixütluxer ji g'araké ji k'ü h'aj xodix ji
delajer (62. a nőnek születettnek inge horzá-
hoz hasonló bolondsága = a milyen horzin a
nő inge, éppen olyan nagy az esztelensége).

28. Pače j'alijio geguxetl? (65. A bajusz eljegé-
ten van-e trefa?)

29. Nem četir nem xodex (67. a szem alatt levő
a szemhez hasonló)

30. Nem pser ji fi'fojuc (68. a szemnek a lélek
gyűlölö lársa = a mi szemnek nem kesve,
az a léleknek sem)

31. Am jisl n'xvi um jisl (69. A kézben levőnél
inkább a szájban levő)

32. Čham x'er ji slüköc (72. a fejnek a száj a
követe)

33. Mène (manu) mü-p'üesfim guolü ji

chi-m-si-joc / 79. a baszni nem bíró faszmalak,
a pindaszőr a kifogása, - azt okozza).

34. gu-re gu-re hla-jio xexu-jö'ac (80. szív és
szívnek egymáshoz megvonn az övénye)

35. u-xi-žajom uj chia fejumc (81. a kinek
kegyüldöltsje vagy, annak fejed fölötte
vasslag)

36. kibje xexek'er gu-xe-mi-kix'c (82. az
öszenőth szemöldöke a szivből ki nem
megy).

37. gëgum u-xe-mi-qu'ne fti xerü-uj-är
u-gü'ekëgëm (83. ha az üsönök-csundol-
vásra nem üssz, farral bírónak nem lásszol).

38. Char psoune pü'a cü'ergëm / 85. ha fej
gösz, akkor a föveg nem hiányzik).

39. kibem ji-mi-tlme hlaqot 'ekëgëm
(86. ha a g yomortban nincs semmi, a láb nem
megy).

40. gum ji-mi-hla-jur nom ji-hla-jurgëm
(87. a szív nem látoltja a szemnek sem
látoltja = a mit a szív nem lát, azt a szem
sem látja).

41. Chac biribir xet-bin ja uxsec (88. A bodros
haja családtagok éséke = a szép füstös haja
csíny a családjának kincse)

42. jeku bünem-re jix-jë kix'ne (89. a hely-
séget elhagyni s a felcséget elküldeni egy)

43. Ujane qoben-m-i xü-rej-mi-ja huob

- (108. ha anyát látnak is meg, megad árula
leütni ne hagyja)
44. T-ane jépel-i jipjé gáše (115. anyját nézi
és vedd el a leányát)
45. Ane-nepiesür uesim podes (121. a mostoha
anya hóhoz hasonló, - hideg)
46. Kij'im qof'juaab'jurgem (122. Derék jár-
finale derék firt nem stülnek)
47. qof'im-i qobragem-i aole-cejru u-axo-
mü-öljxo (125. se derék finvale, se gar
finvale asyai örököség et stárnára ne keress)
48. kő-k'icő u-mü-jäšme b'egju c'ixu k'c
gü-pxo-ja šix'em (126. galykorában ha
nem hajlítod mikor karó lesz, neket
hajlítható nem lesz).
49. Kiem xepi-xo aj p'jum je-üci (127. a
menyete kivételg oktatod leányod=
ügy oktatd a leányod, hagy a meny
hallja meg)
50. Sabijt mü-jme (jü-me) b'iz raja feg'em
(131. ha a gyermek nem sir, nem stoptat-
ják meg nap. a cecset oxion nem hagyják).
51. Cate j'akuj k'edlihoš' (132. kislgy gyereket
és vedd utána).
52. L'im-ji h'adagis z'im-ji n'isašec (135. k-
gyilenek, temetés a másilenak menyeg-
zője)
53. qoš'im xo lašer-i j'ax'em xe-j'aušlar-i

repodoc (141. a toleonnak dolgozni és a ha-
miba horgozni egymáshoz hasonló)

54. Bilim uodir u- püxme uj'upe dajie e-
joc: cüxu uodir u- püxme goftrejix' (142.

ha a hivomány barmot lápláltságod ajkaid
szivossá lesz: de ha hivomány ember lápláltsz,
farba nüg).

55. Firabem ji bin je- püx', iljirabem ji bin
xop'izür gem (144. az övegyasszony gyerme-
két fölneveli, de az övegyember gyermekét
fölnevelni nem képes).

56. Telesöxe 3af'c jikü berelecte (145. az együtt
éshetés ívletés és áldás)

57. Tejuncjüt' ja xem šik'e repodegènn (150.
Két szomszéd lehrén fejése egymáshoz nem
hasonló = a hány ház, annyi szokás).

58. uong xabze mü- cern p'- cernem ji nüg or
gejanc (153. ha az úr a szokást nem tudja,
annak, a mit te leszel, felét elhagyja,
nem fordítja hátrára).

59. xejm ji klir xamem jecex' (160. az igaz
vért idegen boshulja meg).

60. Tlejum fe- p- xim tlejum xodo u- je-
tlaixüx' (162. a kirol a békot te levested, az
légednéx békónak).

61. Zera- bür sji'a- clial'e girabze sji'a gènn
(165. nehem van, a mivel szabnak, de

nines a. miből szabjanak)

62. Miyon ji k'apier bejm jey'elav'e (169. a szegénynek a közelet a gorolag nyúvni st.)

63. k'apier'ir' redof'er-i' zefej'ujt'ir' redok'o (172. két egyenlő rangú együtt láncol, két hasonló skindó - ló - együtt jár - befogva....)

64. Clav' ji mib'ej'ji ji junge - m'ax'ec (179. mindeket mind a bacsija tükrö és fésűje)

65. k'apier'ir' j'ujt' j'ang'em (187. a régi barát régi ismerőse nem valószínű)

66. go'j'je j'je m'j'ji mib'ej'ujt' (188. Frigy rokonmódjából a barát).

67. k'apier'ir' j'ujt' j'ang'em (195. Lóversengés és jó par nem szokott lenni)

68. Mive j'ujt'ek' go'om go'j' k'ell'je j'e-'o'z' (197. a tegnap gőmbőlgyű kövel ütöt üsd te sajt olaszokból).

69. j'ujt'ir' mib'ej'ji, j'ujt'ir' z'ei'ce (199. két legy nem találkozik, de két ember igen.)

70. j'ujt'ir' mib'ej'ji j'ujt'ir' mib'ej'ji (202. a történet nem való társaság szerencsétlen néi lesz léged)

71. k'apier'ir' j'ujt'ir' b'iem j'ujt'ir' (205. a vendég éve az utolsó néai)

72. j'ujt'ir' j'ujt'ir' mib'ej'ji ga - mib'ej'ji - j'ujt'ir'ir' j'ujt'ir'ir' (209. az emberek közre nem menő és a mag nem stílelett is egymáshoz)

hasondó).

73. Pouslet b-jé luwme (ja-i-vü'anne, vü' xodex, b-jé'ime, cö xodex (216. a xó, ha jólállítod, bika'hoz hasondó, ha leülzetted, lesül'hoz hasondó, -- a xó jelentése, arról függ, hogyan veszed ki azt).
74. xi-gu' p-čir bā'chia'um tōc (218. a bit a legyetek az ajtó külsőben ült).
75. La xē u-i-mü-čō, ja gu xest xerü-čere! (222. szájukkal össze nem találkoztok a szivükben levő tudhatnivaló? a nyilatkozatból tudhatni meg azt, a mi a szivben van)
76. Dancifir čitē, danc baxet me-u (225. a jó hang felcsik, a rossz hang megyszalad)
77. u'a ji-mü-el mičajem quacet c u-mü-jeguj (229. kezében nem levő muckó'borrel a fejeselemlenőt ne bírtad el -- a meg nem bírt, medve börtet ne add el).
78. u-mü-lla'o u-xesen p'-čenogem (232. téged nem kérvé te neki adandó' nem fogad tudni = ha nem két bíled, nem tudhasod, hogy kinek adj = néma gyerek szavát az anyja sem érti).
79. u-p'čā-le ji bilim kōdīgēm (233. a sokszor kérdőnek barma nem veszt el)
80. Ji hune ii čjas-i xāo kō (235. ott van a nácskő'ra'ok s úgy menesek a tanácsba)

81. qo-qem jidej tš' qo-u-om-ik' (257. a teged hívóhoz menj, mégis teged megverni akarna is).
82. u-xepajekür q-o-pajekür' (258. az, a ki előtt te pöffeszkeled, az előtted is pöffeszkelek).
83. Prage p'-čes jü'u-cü-mü-gu' (259. gonoszat cselcselvény, abból jól ne váj).
84. Legum paco qoik' (258. a tréfából orotlum-ság szokott kijöni)
85. uj jome uj jomilek, u-jë juageme tš'-p-tli-mü-ti' (260. korábban - mikor is dolgozol van, kényered elcsúsz, de ha hívod - segítségre - utánaad nem jár)
86. vagerile ünengem (262. a öreg balkezesek láb nem ijed meg; a sokat is passzalt...)
87. qarabjer jik' coct' (266. a jelentke a maga fackarát is megijed)
88. Tüjier iahio-mü-go' (268. a felfiasság meg-
szarlan stb. azaz: kiki kaphat belőle).
89. Čiam "agil ji-mü-t-me slagom ji mü juajes (275. ha a fejben est nimes, a labralk a baja).
90. "agilür galengem, xabzer u-bengem (276. az est nem rabzolga, a stb. is bőrvény
- teged nem nyol, neked nem hiúcsol).
91. gedük'en cü xep' (283. a gyásból stört
vesz ki = nagyon gyamortó).
92. Flapetie xef'e-b-zer ž'petie qe-p-čterš

u-x^c (286. lábhegygyel a mit ki-fel-lökse,
foghegygyel össeresedőül leszel = Meglöt-
tenhettek, hogy a mit lábaidalal ellökse,
amintán fogaddal kell, hogy jöjjél.)

92. xi chia xü-fè-mü-daxe cü'agèm (288. maga
fejét nem szép ellő nincs = Mindenkinek a
maga feje letörte legjobban).

94. u-xdegelenes p²-četeme ü-piçe-taqir
b-jè tülhint (289. ha tudta volna, hogy
hová esel, nem a darabot leríttél volna
oda).

95. gum xestir xém gej'o (290. a szobam
lévők a szög kimondja)

96. Paape kod cü'agèm (291. a job vagy szé-
pet látni, nem lehet).

97. 'oxü d-u-j-mü-ajeme, jogu u-stri-mü-
kuajeme jilei u-mü-hub, jilei u-cü-
mü t^x (292. ügyes vele nem voltam, usza
vele belselen, ne is ócsárolt, ne is dicse-
wt, a kívül dolgoz nem volt, s a kívül nem
utaztál, se ne ócsárolt, se ne dicse-
wt, de-a-n = oda elméje áll, van).

98. P'ci'upsim ji cü'ge xago hiam fej's-x
(293. a félre faragónak - a haragnak e-
gyetlen igazán kutyá eszi föl)

99. p'ci' uolane-xwü k'e dâc (294. a harag-
ság hostinü fonallal van tűzve).

100. ja-xe-der me-sleju, ja-xe-pxor a ha-f'ec (315. a belőlük kasszára gyű, a belőlük kasszára részre = a jól választó családja, az első verő pedig nyertes).
101. p'xe degez' psim ji-hi-re? melixu-hi kodre? (317. öreg(száraz) fa luskó, a virbe belamegy-e, elmerül-e, a juhász-kutya elvesz-e?)
102. Pragem u-ičenne uj pa'a jet-i blek' (322. ha gonoszszal esetleg találkozol, főveget add oda is esetj' tovább).
103. uj-à prour sji'an n'xri u-x-cü gujör sji'a-ceret (323. kiold levő minden anyám lenni nél te rá váró anyám lenni szeretem = mindennél, a mivel bírok, hogy az anyám legyen, inkább szeretném, hogy az anyám legyen az, a mit várok).
104. ji-mü-'a-f' cügujüm ji vif'it' f'ol'od (324. az övé nem levő jóra vagyónak két jó bikaja elvesz = annak a ki nem birt javak után vagyik, meglevő vagyona is elvesz).
105. u-guzavenne t'o u-jashene (326. ha megijedek-szíves megzavarodik - hiszzer fogok husolni)
106. uj'oxu xix-mü-llim uj belaji xu-mü-u (332. a mihez ügyes - köztöl - nines, válnak ne üsd bele = ne ártsd magad abba, a mi léged nem elegend)

107. pxi^{tl} xodo lax-i pxi xodo šxex' (336. job-
bágyhos hasonlóan dolgozzál s fejed-
lemként egyél)
108. juč sarej xi'ar juč maste coče (346. a ki-
nek vastkerítés van, annál hiányzik a
vastú).
109. u-x xojm u-xome-j qü-pütlc (352. a no-
bad helkövel a neket nem helkö' összefügg-
mies rósa hiús nélkül).
110. nerü-mü-flaju s-atü ja-č'qem (355. láthatlan
vadász nem csiválnak).
111. jik'üjorn u-ne-mü-so ujke d-u-mü-liej
(359. ha nem élél az átkelő' höz, ne gyür-
közzél föl)
112. jogum ji k'üliajt-i ji-byunv'ajri xepo-
dec (360. az út hosszúsága is görbesége is egy-
máshoz hasonló = a görbe út a hosszabb).
113. jogu xi-mü-če pače uj'ame tiavejm u-
xese (363. ha az utat nem tudó verelő'ol
van, butyaszarba víz léged = a ki bogár u-
lán indul, sarba keveredik).
114. pačer pačef'me dages dages'č (366. ha
az első jó, az utó is jó = ha jó a kezdet, jó a
végzet is).
115. u-čalems, čale xodo, čit, u-dalems, da-
de xodo čit (368. ha gyerek vagy, légy o-
lyan, mint a gyerek, ha öreg vagy, légy

olyan, mint az öreg).

116. xim citxuŋ ier qacte (381. az öreget di-
csérel, de vesztet a fiasalt)
117. gur ijerel'me xalem ji jayec (372. ha .a
szekér felfordult, a gyerek hibája).
118. joguxre fixixre u-mü-byino! (374. régi
utat, régi feleséget ne hagyj el).
119. cliax je xim xode ji-ci dexing (381. min-
dent a magához hasonlóból feltornát meg=
minden ismét megtalálja, a maga feljait)
120. xile-laŋe laŋe xurgem (390. a nép baja nem
baj = a közös nyomorúság nem oly terhes)
121. nasip xi-mü-är maxdem tem-i xar
je uŋage v. je-zagenc (395. a szerencsétlen
ha, a kevényt is, a kutyát megmarja).
122. ji gur mü-kodo ji hunajo k'odiac (398.
reménye nem vesztett el, soat családját
pusztult el).
123. adipe-mijo xijure piastere (400. a szegény
adighe sóval és kávéval kínál meg)
124. jefc, u-mü-olafe (405. igyál, de ne idd le
magad)
125. xjom unem c'ellir qic'oxu, fadem gum
xeslir qixexu (411. a fiút a szobában levőből hagy-
ja ki, az ismét a szobában levőből hagyja ki).
126. jix ji-fil'ec xü-mü-cem ji-byu ji-rejŋ
(414. egy teli poharat meginni nem tudó)

-abból kilencet iszik meg)

127. sǐjū xiōxiō pǐ jǐ fēxi' (419. a sötét vöröset iszik
= kikéi viseli kellének köveskeszményeit).
128. cǐjūthier jiā jūcǐ xǐ' k'ē k'ē zāxē (424. a
maga alá húgyozó a megstávilításban mesle
129. pǐm jīhē jī-ft jēupxǐ (435. a vízbe me-
rülő facához kapaszkodite)
130. jēmīnem qēlār nībēixǐm jē-hēxi' (441.
a kolerából meggyógyulót - megmaradtól -
a gyomorvész vízi el)
131. qām jiā-hē qāhē xǐ' qēm (454. a kit a temető-
be visznek, nem hozzák vissza).
132. pǐm qēlīkēkē jē-uō (458. a hegyet lo-
jással üti)
133. u-xǐ-kīno pǐm mīve qǐxē uō-lājū
(463. a vízből, a mely téged elvisz, a
kővet kilátásonak látod).
134. Mafēm quacēkē xē'ō (469. a tűzhöz
gatyacskaával, vet=olajjal olajja a tüzet)
135. Mafē xōlēxi-mī-zām iǐjō xǐwūgēm
(474. a hol nincs tűz, füst nem csap ki)
136. pǐm xēl mīvīt' rē pēt xēnt'ēu (475. még
a vízben lévő kék kő is egymáshoz üti)
137. xǐjām pōuip' c māgu jīt' kē jīngre?
(478. a széna, a melyet egy évre hozmál-
nak, talán elég két évre?)

138. jama xom u-mü-jöjx čimaxom b-jo-
tix'irgèm (480. a mit nyáron nem gyűjtse,
ast lélen nem kapod meg)
139. xim lesso paím j'eu piig' (486. a szélen
ülve sturkálja a vizet = lehesztelés s'get állít).
140. ošx' blek'âm čak'o k'esle-u-mü h'ia x'čx'
(490. elmúlt év után gubát ne hordj!)
141. xarxine u-guxčlm-i uj-ft j'onšeg'
de tlix'gèm (498. mit használ a nagyvárú
leov, ha a segzedlen nincs gatyá)
142. xi vage xevim poasle ji th'akumme
ji h'egèm (499. a kinek süke a balakan-
sa, annak jülébe a xó' nem hat)
142. xangezure-pet ggu je-jöferck' (504.
még a hangyaboly is felfordítja a szke-
ret)
144. nedich'ar u-mü-t'ato ji tli' p'-č'eno-
gèm (507. a xak' xaját ki nem oldva
nem fogod tudni mi van benne)
145. fol'nei tli't' ja šinec (512. egy üres
jegyzet k'eb j'érfit is megijeszt)
146. uj tepien j'epst-i uj zle u-godi (514.
nézd a takaróol s'nyíjtóol a lábaol =
addig nyíjtó zle z'jál, míg a takaróol
ér)
147. h'ajean-petre ji člia je-b-jöžejume
goft-xej (520. még az állat is, ha bosszantot,
megrug).

148. gujofli xi-mi-flajua ššim joquane xo
šekgēm (523. a nehésséget nem látott,
nem laposxalt lóvaras utat nem bír ki)
149. ššir šijuké ja-japice, fixir p'čiké xerašc
(524. a lovot soval csalják meg, az asztort
pedig haragsággal csabílják el.)
150. šši k'agom u-lesme šši k'epson u-xojh'
(525. ha kuszafacku lóra üloz, egéx facku
lóhoz visz)
151. haré xoare zeku-juane si-b-jascsame
se-b-japsüxiš (526. ha odvasfogú pravipára
ültetlél engem, szállás is le róla)
152. p'čepvalom u-lesme ji-c' qü-pxo-xu (529.
ha fehér lóra üloz, szöve reád hull)
153. šim ji-llago ji bijc (530. a lónak lába a
maga ellensége)
154. šidim ji hiasle ji-quxuké čifim ji
čingēm (532. a stannár helyéből nem megy el
a mig-szokásos - terhe nem teljes).
155. ovü xi-mi-am šk's čejc (537. a kinck
öleze nincs, borjut fog be)
156. hūnevīm uo-j'ome mexivīm ji b'xē
me-xej (541. ha a házi ölerök üsöd, a
mexinek szarva megmozdul).
157. šše mače qü-x-čelk' xēmīx b'huvejc
(542. a telén, a melyből kevés lej jó ki,
bögös)

158. xēmür biqipelme jašifec (543. ha a tehén
négy csecű, könnyen fejeli magát)
159. xēmür u-citxime pegunim gouc (544.
ha a lehenet dícsérel a vederbe szarik)
160. xēm-tlaqo šk'e ji-hukügem (546. a tehén -
láb a borjú nem öli meg)
161. venvejm bük'e xevam xodec (547. a macha
ganchox galyacskával hozzáücsöklőz
hasonló)
162. vii xumar šk'e-la'ic'o u-c'o (549. a leendő
ökröt borjú korában megismeret)
163. šk'e žifit xēmüt'ja še jofo (551. a híz-
gő borjú késlelén lyéb szőgja, iszoza).
164. melicem ximel xiceme mel cenigoc
(552. ha száz bickából egy hiányzik, csak
50-nek veszik).
165. gedür ži'jok'e tlixüxc (557. a kandur az
eggyel szemben vitél)
166. gedür ji gon xecen cinegem (558. a kandur
a kamaraába szarni nem bírnik meg,
a hanyag gazdánál)
167. gedür xodec-i-mi'am ži'jo cogegu (559. a
hol macska nincs, az egerek jártanak)
168. gedür xislami'as linu xliak'e »meçou«
xe'a (561. a kandur az el nem érhető
húsról »szagot« art monlja).
169. liam qupxhaka no-j'ome p'çougem

- (563. ha az ebet csónakal üttö'd, nem visít).
170. u-joaceme maf'ebrij xole-p-sloyumk's
u-mü-k's habanemag xolixefe-p-ximk's
k's (564. ha elvésoz, ne arra menj, a merre
hívólaqot látsz, hanem arra, a merre
kutyángabórt hallasz).
171. xamühem nexri hunchiör nex'tlece
(565. az idegen kutyáival a házi eb erősebb.)
172. xim ji mü-uase ham ji-šxirg'em (568.
ant a minck ittélis nincs a kutyá nem éxi meg)
173. uesir xw'-didec, har ma-k'ori lejusha
(569. a hó nagyon fehér, de a kutya meg
érsé a huzgort).
174. f'ice k'olirg'em, kud (qud) ha je-zagor-
g'em (570. a jó sett nem vész el, a pinót
az eb nem harapja meg).
175. ham ba-ce ji-šxme gejc'w' (571. ha a
kutya sok szórt szíbe kistörja)
176. Kasip xi'am ji ha huz je-xu (572. a kinek
sterenciéje van, annak az ebe füvet legel.)
177. har xole-mü-ha qolagem lli-dex f'oö
(573. a gyödr, a hol a kutya nem jár, tele
hussal, ant hiszi).
178. ham ji k's u-leiveme (u-te-i-vi'a-
me) qozage (574. ha a kutyá farkát
állsz, megmar u megharap leged).

179. kavejm u-tli^ujum tlapie me-jü (578. ha az ebstart keresed, olcsó lesz)
 180. kavejm u-j-mü'abme kame, cowu-gem (580. ha nem nyúl és a kuszászarhoz, nem lesz bűz).
 181. kavejt u-bidme u-bidlipe! (581. ha ebstart vettél a keresedbe, soke tartod, végig).
 182. g^uxom ji gub^u kiam keshlia (584. a distró haragját az ebbel iverteti = redakja)
 183. c^uixu xole-cü-mü'am g^uxor uachiam dolo'oj (585. a hol ember munes, a distró a dombra megy)
 184. g^uxo xo-mü-šx kiam p^uj^uchegem (586. a distró ahoz, a mit nem tud megenni, kelyát nem evett).
 185. g^uxon^uš uorbane ole šxoc (587. a vein koca rosz isőben sokott malacozni)
 186. k^uak^uer-i g^uxok^uer-i xerejpx (589. az ebfarkát és a distrófarkát köli egymáshoz = telekellent egyet)
 187. thia kume k^ui^uh^uer xicü-mü-šxo kuandom lipe je-u-mü-z (595. a nyúl nem született bokorba türet ne Dobj!)
 188. d^uej^uš^uir xezag^uar ji'ahac (597. az a mit a farkas megharapott, az őcsé).
 189. mücem u-cü-mü-h^ueme q^u-p-cih^uenogem (598. ha a mackóhoz nem megy, az

nem megváltozik).

190. juse brage p-čijo mčem u-j-mi-bem
(602. ha gar társ van veled, a medvé-
vel ne birkózz - ne ragadj bele)
- * 191. jijom gedum uex^hlec čü-mi^hka ke me-
guje (605. az egyet azt hiszi, hogy a macská-
nál erősebb nincs)
192. bler se'or k'apsem cocte (607. a tit a kigyó
megmar, a köléstől is fél)
193. gedim xerakuk'ino sor ge'üle-p^hlec (609.
a tyuknak kell a kést a stemérből kifordit-
ni, a molyt megöli).
194. ged ne'ri ged'ej ne'x-čec (610. a tyuk-
nál a csibe okosabb akar lenni)
195. bju-čikum ues-huter ge'je'ej (612. a kis ma-
dár a hógörgetegét megindítja)
196. nibjor javem xom-i čiamboji ne jexač
(614. a fiú, ha a kölesben ül is, arról az árpá-
nak fordítja).
197. mačem x'or-i k'ao xagor ji-luk'āč (618. a
saskákhoz üsött és egyetlen kabocát öl, meg)
198. čem u-ač'jina u'j gane u-mit (619. ha téved
a tetűk csipnek, inged ne ajánolod ki)
199. p^her jexbō xic kele k'ē me-gute (620. a fa a
magából való' ék által hasad el)
200. čij juar čito čij činer joč' (621. a stávar
fa mellett levő fással fa kivész = elesik).

Nehány mese (Taurix' xibxane:).

1. Fiximre gedim-re.

Xi fixabem xi ged xago ji'-at, maxo qas xi
dixe gedike gi'xujke'go. »Mibi ji'usim xe-
x-ja xom maxo ji gedikeit'gi'-xu-jke's'ing«
xi'ari fixim usim ci'xi'ja xom, gedim
ji neju xegoudri flac. (Asta'ukin Kaxi
»gabardej alifbe, habard abece« című
elemi olvasókönyvéből 60. l.)

Az asszony és a lyuk.

Egy őrszegy astanynak volt egy eslen egy
lyukja, a mely nekai minden nap egy a-
rany lojást lojott. »Ha én ennek az esle-
lét megstaporítom, napjában pár lojást
fog nekem lojni« szolt az asszony és az
esledelt megstaporította, a minnek követ
kezdében a lyuk begye széppattant és
megdöglött.

A magyar fordítás nem szó szerinti azót,
mert a habard nyelv gerundiumos szerke-
zetét úgy a módon visszaforzó névmásokkal
és mondatkezelőekkel fordítottuk. Ezót a
stőveg szó szerinti megértésére, az egyes

szókat ragozatlansáig sorjában itt adjuk:
fi-x v. fi-xe (fény-szép = asszony, hölgy),
ge-ol (pro k'e-ti magot, tojást, adó = ti-k is.),
xi v. xxi (egy),
fi-x-a-be (hölgy a fő = ör-v-egy),
xa-qo (egy-he, egycske),
ji (ja, je, vlninek vlnije),
a-n (vá-ll = van),
ma-xo (a' nō, eredetileg az égi nap, most az
idő, olcsó),

ga-sü-n (ki-ér-ni, el-jő-ni),
di-ce (tűz-szín = arany V di-sz),
k'e (mag, gesli-k'e tik-mag = koles, tojás),
k'e-cü-n (magot szülni = toj-ni)
qi (ki)
xo, xu (ho, he, hoxá, száma)
mü-bi (e fél, ez, ennek)
xu-o (xu Vaj-k, száj + erő = szájba való, elcsal)
xe-ja-xo-n (he-x nagy gyűni = szaporít, bővít)
i-t (pro ji-ti pár-ja)
xi-a-n (szót gyárt, szól)
ne-ju (ür + lik = nyak, sorok, begy)
xego-ol-in (ex-ve üt-ő-ol-ik, szét-pattan),
t-le-n (dö-l, dü-l = meghalni).

A névmások az igeirányító és ige közé van-
nak beékelve, valamint a je, ji birtok-és

igetárgy mutatás is. A „cselekvő”, cselekedeti-
nek bírósága szerint m. obliquus raggal áll.

2. Fazer.

Vir ješixu vâ neix' pxe'acet hunem
qjišerxirt; xi baz- i ji bšagom test. Qoc-
k'oxegore nejoc xi baze qiučâxeg:
»Mè sji šipxi, dene u-qjišixre?« Xi'a-
ri qjeupčâc mü bazeť. Abi cijom ad-
rejñ, ji pe djišerxeri »olet-i! de
nobe ol-vâc!« Xi'ac (Araŕkin 65. l.)

A lég y.

Az ökör, miután fészöldésig stámta, az
ekét haza viszi vala; egy lég y. festig
a szarván ül. A mint mennék, egy
márik lég y. utaltkorok velük:
»Te, nővérem, honnan jövőben vagy?«
szólá is kétkezé ex a lég y. Akkoron a
márik orrát oldalánnyilva monda:
»Koré minke? mi ma szántánk.«

ba-ze (bal, rouz + agyar = lé-gy »alá-
való agyar), vi, vü (Vbo.-t.-ju = nővé-
machá, ökör), je-ši-n (le-csiün),
ve-n, vü-n (Vka.-va.-t, ke.-ve.-t, forgat,
szán-t), ne-úx' (neki ucsu = után),

pxe-a-ce (fa-esz-köz = eke), hune (hon, ház), qa-še-n, qü-še-n (ki-vi-se-l = el-visz, q-ji pro qü-ji, šex-in intens.),
i (és, is, pedig), b-ša-go (šö-csá-k = szorú, b-še šö-szu-t, go diminut.), te-si-n (te-lön székkel = rajta ül), qa-kö-n (ki-kö-r-ál, keel, megy, qa kő-xe, ki-keelő-k, go-te gya-ra-nt), neši-oc (pro nēš-iš nagy ucsu = hársábbi, másik), qü-iü-ce-n (ki elő, es-ni = véletlen találkozni), ue (elűt levő, ön, te), s-ji (magam ja, je), ši-p-šü (sü-vét + ji-ók = nővér, vét le-ány) de-ne? (mi-n = merre, hol?), q-ji-ki-n pro qü-ji-ki-n (ki-belöle keel, valahonnan jö, keel, ki-š-in intens.), qa-, qü-i-p-ce-n (ki-el-föl-sej-t, kislakol, kecsel) a-bü (a' fe-l = a, az, annak), ši-jo (singelt keor = mért keor = ielő) ošre-j (a-de-re-j: o-dá-ra járó = oslábbi, másik), pe, ppe (elő+esz, or Vpi-sze, bi-ol, bü-z) oji (di-je oda azt, je-zin nagy stánni fordulni = fordít, je-zi-je-n intens.), de, dole (mink, de-t determinált alakk »már mink!), no-k (nopr, c' = e nopr = ma).-

3. Aolagitir.

Aolagitir xi xugu xep-a-i-büöri, xexeo-a-
 xec : ja xir tek'oac ; aolejt ctâgo j'x'x'ri
 xi bîdape xxi-j'x'ac. Aolage nex'tlecir
 xi hunachia debbüj'eri, ji olamitir ji-
 j'e baba'teri, ji x-ham cîx'ungo, kjigo
 cîxoj'em, aolek'e bj'em qji tlajuri qjendri
 j'ih'ac (Staňukin 61. l.)

A két kakas.

Két kakas egy köles szemel talált és esze-
 verkedtek; egyik győzött, a másik meg-
 ijedve elment és egy védhelyre vonult.
 Az erősebb kakas pedig egy háztőre
 fölcsipülván két szörnyet csatagolotva
 magát dicserni kezdette, mire ott egy-
 ras meglátva azt, megfogta és elvitte.

aol-a-ga (aole-ga » atya-es-ka = kakas),
xu-gu (xu köles + gu, ma-gu, masv),
xe-pü-i-bi-di-n (es-ve el-felé-tart =
 együttkap), xe-xe-o-n (pro xi-j'e xi-
 je-o-n egy-j'e egy-j'e-t ütni = verkedni),
ja-xi-r (az egy-jük = az egyik), te-k'o-n
 (tőre-hel = felülkerelkedni), a-d-re-j
 (a-de-re-j = odára járó = a másik),

c-ti-n (dormed = íjól intens.), cs-n, ci-n
 (szorgalmas), je-xé-n (o-sa-n = elosan
 je-xé-in intens.), bi-da-je (vé-d-hely
 Űbű-dü-n vé-d, meglát), ze-je-xi-n
 (ü-je-je-ián = magát nagy-ja skán-ni =
 jóslat, vángyit), nex (nagy, inkább),
t-le-c (töl, töl erő = erős), huna-c-ha
 (hune, hon, ház + fej, telő, cika), de-bi-
bi-je-n (intens. telő felé men-ni = fölrefülni-
 ni), da-me (telő-menő = 1. váll, 2. szárny
 3. galg), je-ba-bat-on (intens. nagy felé
 prattanni = csatlogtat, prattogtat), chia
 (c-ha ci-ka, fej = maga), ci-t-xü-n
 (aludt telőre gyü-ni = nagyra lenni),
teji-n (hi-ji-n gége nyúl = hi-ja-bál,
 kiált), xo-je-xé-n (ho o-sa-n = neki
 megy = kezd), ade-ké (o-da-ig, odá,
 ott) b-je, b-ja (fel-telő, magasra szál-
 ló = sa-s, adighe b-xâ-s nagy madár,
 sok), q-ji-tla-ju-n (qis-jei-ki-meg-
 te-ken-t-i), q-je- (qü-je-) xi-n (=
 hi-meg-kap, fog), he-n, hü-n (ho-x-ol,
 ho-x, visz)

4. Čalec.

✓

Či čale psim xijapask'ingo xeliâc : je-
sike x-i ji-čestegem-i psim jishalego
pojâc. Či tli blek'go xitajum čalet
je-quoac. Tli qairvü'ari čalem je-
šxidego pojâc jesike ji-mü-čere-pet
psim xeri xetiam x-tialec. » A tliam
ji-japsum, x tlenmü s'ače-b-xe
jetane u-gü-xe-šxidet-qe !? » Čiâc
čalem (Haxukin 60. l.)

A gyerek.

Égy gyerek a vízbe ment fürödni; de
mest istni semmit nem tud völa,
a vízbe kezdett elmerülni. Égy férfi,
a ki mellette elmenő völa, meglát a
gyereket és felé kiált. A férfi megállt
s a gyereket szölni kezdett azét,
mert istni még nem tud s mégis
a vízbe ment. » Oh az isten tartsa
meg, előbb menten meg engem a ha-
látsól s után szöljön ! » mondá
a gyerek.

čale (čā-le: csekély test = gyerek (cse-
lé-d), p-si (pě-si-bi-x-go, mox-go =
v-x, japán mi-zu), xi-jā-p-b-lē-n

(magára hagy vixet kelni = fűződni),
xe-hia-n (bele há-g = bele megy),
je-si-k'e (usz-ka, uszás Vje-si-n, u-szri),
xi-i (xi-i egy is tagadó igével semmi)
ce-n (sejt, tud), qè-n (kinn, kiinn,
 nélkül), ji-hia-le-n (bele-le-hal =
 bele merül szék. a kerék a fölébe hal =
 süpped), t-li (pro tāli da-li = nagy
 test, férfi) ca-le, b-le-k'in (mellekre
 hal), fla-ju-n (le-kén-t Vju-n Vkan-Di),
gu-o-n (go-u-n = ho-hiv = felé kiált), ga-
 u-vi-a-n (ki-el-felé-áll = megáll),
š-xü-de (szidó = szidolás, š-xü-n » le-kér-öz
 rá-g, š-xü-de-n intens. rá-g-olal = szidol),
je-ti-n (vég-kart, végex, fogyat),
xe-rì (magá-ra, magainak), chia-k'e
 (fej-ig, fejében, ért, miatt), a (ah, oh!)
t-hia (isten, Hiam c-hiak'e! istenért =
 régi magyar Tamasék, Tamaszek),
ja-pse-u-n (hagy bírog-ni = élni hagy,
 élsz), xe (Vxi egyszer, előbb, egyszer
 más! magyar szd, xxe adja-sza! jöj-
 jön-sze!) a-ce-xü-n (új-alul fog =
 valamitől megment), je-ta-ne
 (után-a), qè (kiül, nél-kiül = nem de?
 » után nem szidna-e? = után szid-
 jon.)

5. Cîpunre ađalimre,

Tü t-lim xi pxe hanx rehařac; kaslaco
 xoxuri kodice ji-mü-kugo jeřâc; qa-
 cîunse juac. Pxe hanxir ji damem
 qri zixri »mibi nexre si-flâke cere!«
 řiari ađalim jeřâc. »Süt u-xoje? se
 mîde si-ciaxec« řiari ardiderm xigor
 qauviac. Abi cîpom tlim řineri mîr
 řiâc: »Mi pxe hanxir sji damem qe-
 te-p-tlhařinir-t si-ě-o-gâr,« (Ađ. 59. l.).

Az ember és a halál.

Egy férfi egy fanyalábót vitt a házában; de
 a seher neki sok volt s nem sokára el-
 fáradt s nem bírta tovább. A fanyalá-
 bót a válláról leemelve - »ennél in-
 kébb szeretnék holtan lenni!« - mon-
 dá és a halált hívá. »Hisz akarsz? én itt
 vagyok« - szolt és legott valaki megál-
 t. Akkor a férfi megijedve ezt mon-
 dá: »Arért hívólatk léged, hogy e fa-
 nyalábót lennék föl a vállamra.« -

cî-xu (föld-gyerek, föld-fi = ember)
ađal (ar. ađal az élet halála = halál)
pxe-han-ř, pxa-hanx (fa + horolmány)
ri-ha-n (ri-je-ha-n, rajta hordja, hátán)

vi²x-i, h²a²x-in intens.), h²a-tle (horoló v.
 vivő + dolog = tehet, +alkomány), ce (sok)
xo (ho, he, neki, valakinek), xiu-n (gyűm,
 lesx), kod-i-ce (had + sok, nagyon sok),
ji-kui-n (bele-bel = bels belik az islő,
 nem sok islő mivlva), ga-ti-u (garu
 ki-re-ü² = erő, tehetség + nő, unde inco
 talan, telen), ge-j-xi-xi-n (gü-j²-z ki-
 ruh-ant-j²a, ki-vet, q-ti ki rola vet =
 levét), n²ex-re (nagyra = inkább), tlā
 (Üt-len, di²l, hal, di²l-e = megholt),
ce-re (stere-t, hiányos ige az őhajló mód
 hípréssé), ge-n (ké-t, hiv, je-ge-n
 hiv-ni-j²a), sü-t (mi, mit?), xo-je-n
 (ho-j²-t, ho-ij-lik = kell), mü-de (ide,
 itt), xi-a-n (ott állni, jelen lenni,
 xi-a-je megfigyelő föléb egyes helyett),
c (c² mondomány mutató), a-r
 (a-x, at-di²le » az tat » ugyanaz, egé-
 szen az: acoli²le-n legott), xi-go-t
 (egy-ki, valaki), xi-ne-n (v²er nyug-prik,
 iszony-od-ik, megij²ot, vére megáll),
gi-te-tl-hia-n (ki belőre di²l²ni nagy-
 föl-rak, fölre²) ce-ge-n (le-kér, le-hiv).
 Mondattani nehezségek: xi tl²-n
 a ti-h²a²x²ac tárgy²as igeinek, mint
 cselekvésszónak birtokosa, ánya

nominativus helyett). Hasonló' eset van az
 utolsó előtti mondatban *tlü-m xi'ô'g*
 (férfinak szólá-ja = monda a férfi). Itt az
 intransitív *ši-ne-ri* gerundium közebe
 van vetve, különben *tlü- + ši-nâ-g*, a
 férfi megijedve állna. Az utolsó mondat-
 szerű mondat szó szerént ezt teszi » ex, a
 fanyaláb magam vállára ki-fel-leendő'-a
 volt az én téged le hívottagom. «

6. Širit'im.

1. Širit'im guček'e dūregem
2. Žak'et jeje'gugo
3. Pšinet jeje'gou;
4. Tuncj'm ji 'o xūg
5. Č'ixu jebcler'j'g. —
6. Tlebjuk'e olj-gofe,
7. Xi'gebx feric'imre
8. Čale žikej'emre
9. Žajek'ekureš. —
10. Jfe Širit'im a-čc
11. gučexet fi žareg'em,
12. mastek'e žare-gučet
13. f-xe-mü-t. —
14. žexáfer žigute
15. gučexet fji žagot;

16. máxém gi-mü-goolej,

17. müjoxet fji cliaac-ε !

..... (Az előbb említett Hornik
gyűjtemény XXV. kötetéből 54. l.).

A Siritim nevű táncdal fordítása.

1. A szegény Siritim-nak nevezett
2. A szakálat jászatva
3. Hegedűjét hallatja;
4. Ő dolga e világon
5. Hogy embert bolondítson. —
6. Lábat dijtva táncolunk,
7. És a cifra leánykák
8. Meg a poykos legények
9. Egymást elmulattatják. —
10. Siritim keze alá
11. Ti nem vagytok művészek;
12. És hüvel igaz művészek
13. Nincs is ti közöttetek. —
14. A ház fölöljét csak üti
15. A ti szegény lábatok;
16. A jésű ki nem nyújtja
17. A ti szegény hajatok.

Mint hogy e gúnyvers táncdalnak
van mondva, a táncdalban pedig
a kímélt ütem nem hiányozhatik;
azért a stöveget igyekszem nagy részt

hat-hat szótagú veresorokra beosztani. Eszerént az első sor 9 szótagjával mintegy nyitányt képez és a valódi ütemes sorok a másodikkal kezdődnek. Ebben a tövegy je-je-gu-g-o-ja helyett je-je-gu-g-o alakot irtam, mert a nyelvem és a méret szerént ez a helyes, a mint a szótagi elemzésben láthatni. A 9-es sorban a 20. szótag xi-ja, xi-a helyett áll s így két szótagnak olva -
szóló.

šir-i-t'-im (tulajdonnév šir-i-t'
» pár, csirke « örszetét obliquisor minati-
vus helyett), - gu-ge (gyuhát, szívet érintő = saját lassa méltó, szegény), - xe-ge (xi-je-ge magát hívó, nevező, olü-xe-ge az, a ki nálunk nevezetik), - ša-l'e (szá-haj = szájször = széke, szá-ka, magy. szá-ká-l), je-je-gu-n (hik. ge-gu-n hagy kelni, mul-ni = mulat, játszat), pe-ši-ne (bo-xson-go' = fel-si-r-ó = helegű, hegeolü), je-go-u-n (hagy hívni, ham-gor-ni), dunaj (ar. dunja, világ, welt), o-xu (ü-gy, ksp. elé-gyivő), je-be-le-r-i-je-n (hagy ba-l-ra fogni, balgárkodni hagy, je-belerij

nom. v.), tle-b-jü (talp-fekü = láb ódal,
 a láb művészes forgatása), go-fe-n,
ga-fe-n (hi-fo-t, ki-fe-t-eg = táncol)
xi-geb-z (hiány nélküli szaporító,
 b-zü: bö-szü-ö" = nőstény: egészen ártat-
 lan leány = süx), fe-rü-çi (fény-re-
 csináló = ifrálkodó), çi-k'e (csinál+ka,+
 +ej, eje ijesztő, rossz = rossz cselekvésü =
 mintalan, pajkos), h'e-ku-n, h'e-gu-n
 (hagy hehü, mutat, fe-h'e-ku-re-sün
 hagy mutat-ox-ni = sokat mutat-tat,
 x-a, xü-ja egymást ök). Sirit'ima-çe
 a szöveg szó szerinti fordítása » I csinál-
 ni « szeréntem S.'a-çe S. ujjá alá
 vagy, a mit S. kezé tud v. csinál), 'a-xe
 (újj+szán, forog = ügyes kezű mestet, stb.)
xe-xa-fe (xe-xe = sík + föld-szín = a ház
 földje, padimentum), qu-te-n (út,
 xü-gute az üsö), fla-go (tala-p-ka=
 láb, fji flago-t lábatok volt), ma-xe
 (a' sikító = ö-sü, ma fe-sü, fju-sü),
god-ej-in (hü-x-ni, jól kinyújtani,
 qi-mü-g. ki annak nem nyújtó-j'a),
mü-jo (nem hő = hideg, rieda a
 ma-xo szerencsés tagadój'a) ç'hac
 (ç'hac-ci-ka fej+çi ször = haj ca-pillus;
 az egész mondott szó szerént: a

jesünck hi nem nyujdoltja ti'oregények
haja ox).

A szöveg többi részét mellőztem, mert az
se tartalmazza, se ütemre nézve nem
tárhazik a táncdalhoz.

7. Fl'ix' ch'ac'it'xut.

1. Paçe xü-ü-mü-t
2. ze xü-ü-mü-tix' gacolenügox'!
3. Fl'ix' mexage g'aterü gegu,
4. ji psem ro-gegux',
5. se-ura-bj'omk'e gü-x-bj'uroh'a,
6. ape ser gü-xe-iti'pe,
7. simre el'imre dü-xet're'usle;
8. xero hlanija k'el'im se-ü'p';
9. se colejur gü-xo-ja'ix'e,
10. g'o'xu x-i-ser xel'etle-s-el'pe,
11. xom'gumk'e xi-xo-je h'ep',
12. g'at'er gü-i-x'iri sü-çlia-c'ä'ie:
13. el'ix'ur n'eb'-nabou g'ä-xo-pst,
14. uo'egumk'-i sü-de-j'-ja'p'sle:
15. »adri'xo fle'jan'se ab'x'em
16. oxle 'ach'ix'o dü-cü-xerö-j'one;
17. sü uo'g'e, gi' hadle h'am ja-u-mü-
ja's'x'!
18. el'ix'um huna'fe gü-sxo-j'c'.

19. musegej garnet sji ži't'i'-belc,
20. gubžo garniliv sji kade-pxembjuc.
21. uoqg-kadet qü-xo-foet'i'tl:
22. »uj pseji jogu daxe jirexi!« uxi-
xo-ari,
23. seroun qü-xu-cü-xo-ne.
24. gardenigox' šibxi'xi'-šü,
25. šibxi'xi' ham ja-šxi'xi'inir
26. florigt-fleru-še.
27. xibjuri-xo-šeri so-kox'.
28. ze-f'ca-šer sse qü-sxo-lol;
29. sj ačaliv qü-mü-blejo
30. si pseu-mijo s-ač'okix';
31. še mexo sse qü-sxi-sär
32. cetapxelc ga xo-mü-jute.
33. gojotlgoj-šxon si-t-ja dotenexuc,
34. tka-maxom ja-kum s-a-rija
ižejru;
35. nibxéjurn-i s-a-oli-ja šesqem;
36. qumix-xan(-n) daxet sji šin-i'-
žexc.
37. sse denapiem si-qüxo-xo-še,
38. sji čiam ji jübxet xi-xo-üsili:
39. »ašxén, atlxén, ašxén žej!
40. atlxénžer bzedüg-i gašec,
41. atlxénžer juš qešexc,

42. temürgan cükur sü-k'e jaxec,
 43. qü-c-raje xk'e šeltanüq-bženo
 44. xü-čej jerej. «
 (Žbornik XXV. k. 38-40. l.).

A dícsékvő öreg.

1. A vén Haroleni kónale nincsen bajszol,
2. És szájában sincs már egyetlen egy fogat.
3. Ő a kardolal csak úgy jászrik a rossz öreg,
4. És telkeiben minőlig csak arzal enyeleg.
5. » Lovat üsöfelen rám rohan az ellen,
6. Legelőbb is golyóval fogad ő engem;
7. Aztán lovam s engem egymásra szegezett,
8. É loval együtt lassan csaknem kivégezett,
9. Őe folek hür lovam ugrálatni kezdém
10. Földönő-nagy golyóim feléje kilövémm.
11. Balódalra aztán az ellent keritem,
12. É kardomat kívántva a fejének mérem;
13. Ő a hős férfi nagy meredten néz engem
14. Lég felé (e szókkal) kér földseikintenem:
15. » Ott a fülvilágon, hova nem megnem
 térünk,
16. Óriás karperec lesz a büntetésünk;
17. Úr vagytok, ebekkel meg ne etesd tesetm! «
18. Ély végrendeletet tett a hős én nekem.
19. Huszekej csinálra lövöm lett az ósó,
20. Éa preszta nádjából felt ki a koporsó;
21. Égy az úri hullát szépen ott eláskam,

22. »Lelkednek útja szerencsés legyen!« —
szólsam.

23. Tarszal a halál angyalára bixtam

24. I vén anyalovamori ismét lovag voltam,

25. De az ebeknek való rossz vén kancsa

26. A kengyelt smaga lábát is alig bírja.

27. Veszelenek veszem sügy indulok
hova

28. Fekete golyóval testem tele rakod.

29. De a halál sorja nem volt még én
rajtam,

30. Fegy nyomorúságra életem maradtam.

31. Pedig a rám lőtt golyó sok volt, mint erdő,

32. Nem is akaszt volna arra nézve mérő.

33. A kagylókóká kedvence voltam mindig,

34. De (sebenmmel) untatám őket egy hétig.

35. Korkárcsók sem engedték velük mennem,

36. I humis kánkisszony tisztogatta sebern,

37. Így a seipem ágyban magam agyon uszod

38. Kiöntém bánatom e siralmas dalba:

39. »Allkhen, Allkhen, fiatal kis Allkhen!

40. Vezető a kis Allkhen, a diühös nyilak;

41. His Allkhen az, ki lársait megmenti;

42. His Témiskán pedig a végsort vezet,

43. De (ha baj van), úrótt keskenek

módjára
44. Gyoron veszi útját szépen illanóra. «

Az én foglalkozom igazolása:

1. pa-če (or + alj = ba-ja-or), zü-žu-mü-t
(az a-j-k nem tart = az ajkon nincs)
2. zü-žu-mü-tü' (id. intensív alak), ze
(Va-csa-t, a-gya-t = fog, a szelő), gat-
denü-go (bulgyolomra, haddan-fi +
zü öreg)
3. me'age szerintem ma-fo-go (szé-
renerétlen úgy helyre, mint bra-ge
szépség-nél-leüli, rossz) az oros érte-
mezés a me-t a gegu (játszik) ige
személymutatójának alakja, venni
4. az orosz értelmezés szerint »telkével
tréfál újra«, szerintem »telkében
arraal o' (rü-o-), játszador-ik (i. i. göc-
ke-rü hadd-ra, haddolal)»
5. ze-ura-bju-m-tia az orosz foglalkozás
szerint »nyilakat lövik oldalról
(jobb oldalról)« jelentésű, szerintem
ze-ura-bju (ló-ra, ügő felü, és
megfelel a latin quatuor-tag
harbács-fél = jobb kéz felét tagitvának,
mert az ostor a jobb kézben szorított
lenni) qü-z-bju-ro-tia (ki én si
felü-re-hág = ki felennre ro-tia-ra,
ro = rü-o, re-ö, reja o').
6. apa sör a sövegben apa-sör áll

»ujjakkal nyugtott« értelmérőssel, szeréntem a-pe-šer (előbb a golyót ki én rám bocsátja, szórja), mert ja-pe (előre, előbb, »fe-jük«) mellett a-pe is van, aztán a še »seülő, golyó« szerepel az egész hőstettnél

7. az orosz fordítás szerént »lovat, férfit együtt hűvel szúr« szeréntem »a lovat és férfit miniket egy másra szegex« az-az a karddől úgy átszúrta a hőst, hogy még a lóba is belefúródott. Ze-še-ute (ez tető-re öltet).
 8. Ze-+ (Vse-rény = gyors, szaladó = a ló, ze-r-o, ze-r-go se-ü-x' lóval együtt engem végező) šleni-ja (diülő-ha = meghalás) k'eli, fark-hordó = hosszú).
 9. coleju (tulajdonnév s az ily nevű család bélyegével bíró ló); ge-ja-šix'-in (hi hagy moxagni = ugrákrat lovat).
 10. q'o-ju-z' (ko-ca + ka-m + ő = vēr kan distnó a še golyó szokásos jelzője), xe-k'ele-ü-šipšin (egy más után el-le-bocsát = egy más után szórni a golyót)
 11. šeme-gu (szokás nélküli = bal, bal-fél) ri-xo-jē-tex' az orosz fordítás »ők én hagyom levinni«, szeréntem: re-ja

- (rī-jī) én hagyom hagva ereszkedni =
baló-dabia hagyom őt menni, kerülni)
12. qī-xū-n (ki-kap, kiránt pl. kardot),
sī-ē-tā-cī-tie az orosz fordítás: én a fejre
találtam? szeréntem: én fejét mor-
ve veszem (cī-tie-n) vagy a cī-t ige-
irányítónak véve » én fejének viszem
a kirántott kardot «
13. tl'ē-xū-t (férfi, doli + győző), nèbe-
nabou az orosz értelmezés » határo-
zatosan » szeréntem ne-be (stem-
bō, nagyszem, meredt szem) öszo-
tét írásitve + ou, go adverbialis =
» nagyszemmel cínálva «; qī-zo-p-tl
(ki réán pillant p-t-lī-n)
14. uo-fe, uo-fe (ó-bō-t, felső-bőr = a ma-
gasburok v. tarkaró = ég + qu, kō-t, kōz,
ódal, uofegumkē ég felé), de-j-jā-
pse-n (felőre hogy valakit pillan-
tani = hogy fölpillantani)
15. ādrī-xe-o (= α-de-rī-xe = oda-ra eső
hely = bulvilág), sle-jō (talp + göölör =
lábnym, ösvény, slejōn se ösvény-
selen) α-b-ž'e a felé osaró = ájáró
hely, a más világon, a honnan
nincs visszatérő út).

16. az oros ételekhez: hőkavperceket főzünk a
 laskamotri? stercoritem: oroszi kárpocokat
 főzünk ott otthon, mert or-ole, uor-de
 uor uor-hoz hasonló, hasonló: szgy or
 uor-kehen népről maradt jelző, a stöveg
 ci-gon-ja. hűtő, mert ilyen egy rücs,
 de van cü-jü-n, cü-jö-n (oda a-kaszt
 fel-ölsz)
17. Liade (heverő = elterülő, hulla), Li-a-m
 egyrészt obliquus (ob-am, ob-nek); de a bicsok
 tárgyunka is járunk hozzá, hogy több elről
 van a szó, ja-s-xi-n (nagy enni, étel)
18. Liuna-ja (hűtő-és-annak parancsa,
 rendeltetés) qü-ja-ü-n (ki valakinek
 csinálat)
19. qa-me (vagy, stercor = tör), ü-ü-bel (föld +
 tük + fel = földet hűtőlap = ábr)
20. qu-b-jo (gőz, völgy + bö = stercor völgy =
 sík, víz, puszta) qa-m-ü-b (tör-kelet =
 nával), p-xi-am legye (ja-fokü = ja-lap =
 deszka)
21. ja-tü-s-tü-n (nagy le-olvasni = lefektet,
 letesz)
22. p-se (bi-ang, stercor, letet) jo-qu
 (völgy-hát = ü), da-je (ob-angadó, stercor
 ü) jü-re-jü (rajta a ló és a háló lágyan)

23. serou (az arab 'arxait' Hárunkinnát
 83. l. 'israfil' » halál angyala « szó rontá-
 sa?) qü-xu-cü-ne-n (ki nekivolt ma-
 xarab)
24. šü-bx-i-š-i-šü (ló + nőstény tlpr. bő-
 szülő, szaporító + ő, vén + šü-u ló, ülo
 lovag-ol-ó)
- 25 és 26. A szövegben egy sor sorozat értelmezé-
 se hibás, szószerint » a vén kanca, a
 kutyá-k-nak megevendő-jük (a me-
 lyet a kutyák hagy ennének meg),
 tlet-i-j (talpr rá akaró - hengyel, köl-
 töileg a nyeregterezem) tle-qu (talpr-
 kö-z, talpr-šir = ló talpra, körme, láb-a)
 še-n (Vri-se-l = harol, cipet, še viselő)
27. xi-bju-xü-xo (so) - še-ri (magam fe-
 kü-re viszem és = mellettem viszem és),
 k'o-š-in (k'o-n kel, megy, intens.
 so-k'o-š' elmegyek)
28. ze-f'c'a (pro b-ze-Vba-oli-g + feiny
 cirom f'c'e = feleke ön + še gobyó),
 qü-xo-le-li-n (ki + ho-le-log = vala-
 hívól telóg)
29. sj' pro spi (a magam valamije)
 qü-mü-blej-o (ki nem felső - lesve
 b-le-j'e-n = hőrelelték) groundium,
 a szövegben qe-mü-bljâ áll, de ez

nem lehet, mert ha gerundium nem volna, nem állhatna a mű tagadó szó, aztán ez okadatos a következőre nézve.

30. *pseu-mjjo* (előszórencsétlen), *á-ce-k'ü'ün* (valaki haza alul keleget = menekedni a haláltól)
31. *mex-o* (ordó-hérl), *gü-xe-se-n* (kibele-szór, *še-gü-s-xe-sár* a golyó, a belém ki szort)
32. *æta pje* (rendesen *ca-pja* mérő-fa, mélték, *ce-n*, *ci-n* singel, már, *cote-n* id. intens.) *ga-xo-mü-jute* a stövegben hibáson jute áll, de ennek nincs értelme, *xo-jot-in* (hozzá talál, *ga-xo-mü-jute* ki hozzá nem találta)
33. *š-xo* (nagy, itt: sok, többes helyett), *sü-r-ja* (*sü-rö-ja* én reá-jute = ne-hike), dote a stövegben értelmezés nélkül áll, mert *nexu* (nap-hő = fény, szemfény, kotvenc) magában is áll, valószínűleg a *dade* (nagy atya, dé-ol, öreg bácsi) szórontása.
- 34) *tha-maxo* (isten + nap, egy hét, *ma-xo* » a hő«, eredetileg az égi nap, sol, aztán dies), *ku* (hőz, jathum hőz-ükön, mert egy hét több

nap) i-ze-jw-n (ucsu + kandit = utó-
nalk néz = utál, megvet, ja-i. = hogy
utálni, kikérek? ja-rü rájuk, nekik
s pro si, én)

15. nü-b'ie (növés, élekor, n.jw = hortárs)
še-sü-n (lóra ül; ja-šesin hogy lóra
ülni, de, di sola együtt, a pro ja
ők, s pro si én az ő lóra ülve -
jüke + qè-m himn = nél-kül-nem).

16. xā-n (hán, szoréntem xāv-ni, xān-n
kán-né helyett), ši-n (csunyaság,
evesség + če-x'le-verő, če-xü-n sji
-az, én... tehát = az én, csunyaság
- lesterelőm)

17. sse (én nekilységem) dema-jie (da-
ne helyem + hely, agy) xe-še-n, xe-
ši-n (ex-ve-esü-n = unatkozik, qü-
xo ki hozzá)

18. sji chiam (cika-m, fejem = magam)
jü-b'ie (könnyező b'ie = síralmas
szó jü-n sír), xü-i-sü-hi-ien (hoz-
zá, bele-el-xeng Vse-n, sü-n + hü-n
vesz)

19. Allxü (hulajdonnév, az orosz pö-
vegben Axlau áll, hogy miért, azt
nem tudni, mert a tl idegen
szóiban egyetű l helyett álls így

-g görög alkai-os rontása lehet. ʒ'ej,
xē (nekély, kicsi, fiatal)

40. b-xe (a nyíl becsentője, húrja = nyíl +
di-g' dāih-ös, húról kelő, meleges),
qa-xē (lei - viselő = vivő, vezető), jiu-xe
(Vhu-xā + hiszō, lármát szegődő),
ge-sēx' (hi annak vezetője)

42. c'ih (nekély, kicsi), š'iu (ló-ülő =
lovag + lő fark, végülő), jia-xen
(hagy stān-ni, irányulni, fordulni)

43. ja-xe-n, jē-xe-n (hagy fordulni,
vörít, qū lei, cī onnan, ra:ri-jia
ról, ről ök. öb onnat ki-le-storítás-
ulakkal) űelvanig (pro űejlan-ü-go
örölg-fiók + b'xen-o kezdés mozdítása)

44. Éva szövegben az előbbivel egy sort
képez. jē-xej-in (jē-xe-n ja-xe-n
42.v. ige intensív alakja, xī-cī-je-
jē-xej-in magát onnan hagyja stān-
ni, irányulni).

Az elemzés kissé hosszúra nyúlt,
de a szó láccal nem rendelkező kezdő-
re neve nem fölösleges a kábard
nyelv morái szókészletét oxét -
szólva értelmezni meg. -

~.~

Jarvitócsok.

Laps	sor felül / alul	jarvitócsok:
18.	3.	xoxe zango-i
22.	8.	lamul sey (sej)
26.	3.	nuc (te, ön)
27.	2.	juc' (pro juc)
28.	4.	a tree (ángol »fa«)
36.	11.	magyar
44.	9.	Vkab. sē
"	7.	ej
"	6.	uf-ejrej
"	4.	7. ge
"	1.	8. xe
46.	1.	ča (pro ča)
47.	5.	čada-če
"	13.	čala-ja
57.	3.	jyčtlâc
"	9.	txiŕl-ir
"	12.	sē-neri
61.	5.	(gondolatban odacér)
62.	12.	gē (pro gi)
63.	1.	yoku (joku)
64.	11.	čatūnego
68.	3.	gubjor

69.	2.		gubjor
		12.	detxeine... tɕã
75.	10.		(néma)
76.		12.	maq-în še
77.	8.		neh-u-ž' (pro nehaž')
"	10.		o-katana
78.	5.		-köl-nücügün
79.		3.	go-ü
90.		12.	ue-j (pro kej)
		1.	šibx
94.	9.		qa-k'ua
	10.		xetm
		10.	tik (pro kiks)
95.	13.		sitxodemk'e
97.	1.		te-k'oac
	14.		xju
101.	8.		x'u-m (pro x'u-m)
123.	1.		blek'
129.		2.	žü
130.		2.	qü-mü-ko
140.		11.	latása (pro lätisa)
145.	14.		žem (pro žem)
149.	4.		žj'-in (pro žj'in)
151.		1.	mobü
157.	1.		žü (pro žü)
160.		6.	lavin
		1.	van, japvan

162.	6.		nex'
	9.		brage-te-m
		8.	fe-tlen (pro fedlen)
163.		13.	cū'axec
164.		10.	nem taretzik
166.		7.	ji quac'e
168.	3.		n'go-gunk'ie
170.		10.	dene.... denok'ie
171.	12.		semegu
		2.	nü
174.		13.	cajirn
		4.	jamaxom c'ez ago
		1.	cū'bay'ke (... kereit)
175.	8.		q-ak'ož (Asemex....)
	13.		belace-c
187.		14.	'le-nyü-sxütölö'....)
194.		3.	(xedi'ja-žen)
195.	8.		-pi-flin
		10.	gerexen
202.		4.	vayru (vaju)
217.		6.	qak'oa
220.	8.		mo-sze (sxek. pro ma-sze)
223.		10.	hüne'utüfir
233.	14.		xi'p
246.	1.		u-p'oacenne
247.		1.	borš-c
251.		6.	jeu-gexer
252.	1.		šunk'ie (pro šunk'ea)

256.	4.	6.	x'aderüx'-irr
		5.	(bajt nem hortva....)
260.		12.	(olvasandó-já)
267.		2.	Ca-xu-meri
270.	9.		gipse (pro gipse-)
279.		3.	xo-xü-čir (pro zo...)
280.		4.	geolük'ern
287.		1.	a haragnak
288.		2.	gupč'ak'e
289.		12.	gozage
290.	5.		nev-bane
296.		4.	nèx'-
297.		5.	me-gute
304.	8.		b-xüš
306.	4.		jišapseur
	4.		x'igebz
			xü (pro wxi)

